

แนวทางการจัดกิจกรรมจิตศิลป์เพื่อสร้างประสบการณ์ทางสุนทรียะของผู้เรียนอายุ 16-18 ปี

นางสาวอติญา วงษ์วาท

บทคัดย่อและแฟ้มข้อมูลฉบับเต็มของวิทยานิพนธ์ตั้งแต่ปีการศึกษา 2554 ที่ให้บริการในคลังปัญญาจุฬาฯ (CUIR)
เป็นแฟ้มข้อมูลของนิสิตเจ้าของวิทยานิพนธ์ ที่ส่งผ่านทางบัณฑิตวิทยาลัย

The abstract and full text of theses from the academic year 2011 in Chulalongkorn University Intellectual Repository (CUIR)
are the thesis authors' files submitted through the University Graduate School.

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาศิลปศึกษา ภาควิชาศิลปะ ดนตรีและนาฏศิลป์ศึกษา

คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ปีการศึกษา 2559

ลิขสิทธิ์ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

GUIDELINES FOR CONTEMPLATIVE ART ACTIVITIES TO CREATE AESTHETIC EXPERIENCES
OF STUDENTS AGE 16-18 YEARS OLD

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of Master of Education Program in Art Education
Department of Art Music and Dance Education
Faculty of Education
Chulalongkorn University
Academic Year 2016
Copyright of Chulalongkorn University

หัวข้อวิทยานิพนธ์	แนวทางการจัดกิจกรรมจิตตศิลป์เพื่อสร้างประสบการณ์
	ทางสุนทรียะของผู้เรียนอายุ 16-18 ปี
โดย	นางสาวอติญา วงษ์วาท
สาขาวิชา	ศิลปศึกษา
อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ขนบพร แสงวณิช

คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้หัวข้อวิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่ง
ของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาโทบริหารศึกษาศาสตร์

.....คณบดีคณะครุศาสตร์
(รองศาสตราจารย์ ดร. ศิริเดช สุชีวะ)

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

.....ประธานกรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. อภิชาติ พลประเสริฐ)

.....อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ขนบพร แสงวณิช)

.....กรรมการ
(อาจารย์ ดร. อริยพร คุโรตะ)

อดิญา วงษ์วาท : แนวทางการจัดกิจกรรมจิตตศิลป์เพื่อสร้างประสบการณ์ทางสุนทรียะของผู้เรียนอายุ 16-18 ปี (GUIDELINES FOR CONTEMPLATIVE ART ACTIVITIES TO CREATE AESTHETIC EXPERIENCES OF STUDENTS AGE 16-18 YEARS OLD) อ.ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก: ผศ. ดร. ขนบพร แสงวณิช, 223 หน้า.

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาแนวทางการจัดกิจกรรมจิตตศิลป์เพื่อสร้างประสบการณ์ทางสุนทรียะ ในด้านจุดประสงค์ของกิจกรรม กรอบเนื้อหาในการจัดกิจกรรม รายละเอียดของกิจกรรม กระบวนการในการจัดกิจกรรม การประเมินผลกิจกรรมและแหล่งการเรียนรู้ด้วยตนเอง ของผู้เรียนอายุ 16-18 ปี เก็บข้อมูลโดยเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง จากผู้เชี่ยวชาญที่มีประสบการณ์อย่างต่อเนื่อง อย่างน้อย 5 ปี จำนวน 12 คน ประกอบด้วย ผู้เชี่ยวชาญด้านการจัดกิจกรรมจิตตปัญญาศึกษาจำนวน 4 คน ผู้เชี่ยวชาญด้านการจัดกิจกรรมจิตตศิลป์ จำนวน 4 คนและผู้เชี่ยวชาญด้านการจัดการเรียนการสอนศิลปะในโรงเรียนทางเลือกจำนวน 4 คน เมื่อได้แนวทางในการจัดกิจกรรมแล้ว นำกิจกรรมไปทดสอบกับผู้เรียนอายุ 16-18 ปี จำนวน 14 คน ทั้งหมด 4 ครั้ง เก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสัมภาษณ์ และสมุดบันทึกภาพสะท้อนความคิด นำเสนอข้อมูลในรูปแบบตารางวิเคราะห์ความถี่ คำร้อยละ และการวิเคราะห์เนื้อหา

ผลการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญพบว่า การจัดกิจกรรมจิตตศิลป์เพื่อสร้างประสบการณ์ทางสุนทรียะของผู้เรียนอายุ 16-18 ปี มีจุดประสงค์เพื่อช่วยให้ผู้เรียนสามารถเชื่อมโยงประสบการณ์ภายในและประสบการณ์ภายนอก นำไปสู่การรับรู้ความงามทางศิลปะ และสามารถสะท้อนความคิดเกี่ยวกับตนเองและผลงานศิลปะ โดยการนำหลักทฤษฎี 4 และหลักการสร้างประสบการณ์ทางสุนทรียะผ่านการสร้างสรรค์และวิเคราะห์ผลงานศิลปะมาใช้ในการสร้างกรอบเนื้อหาในการจัดกิจกรรม เป็นกิจกรรมต่อเนื่อง ไม่ต่ำกว่า 7 ครั้ง และไม่เกิน 10 ครั้ง เริ่มจากกิจกรรมทำความรู้จักและสร้างบรรยากาศแห่งการไว้วางใจกันภายในกลุ่มก่อน ตามด้วยกิจกรรมทบทวนตัวเอง กิจกรรมเพื่อสร้างปฏิสัมพันธ์ในกลุ่ม และกิจกรรมทบทวนกระบวนการเรียนรู้ ตามลำดับ ใช้เวลาในการทำกิจกรรมไม่ต่ำกว่า 100 นาที และไม่เกิน 150 นาที มีจำนวนผู้เรียนไม่เกิน 15 คน ลักษณะของกระบวนการ ควรมีความเข้าใจเรื่องปรัชญาพื้นฐานของการจัดกิจกรรม ตามแนวคิดจิตตปัญญาศึกษา และพัฒนาการของผู้เรียน มีความชำนาญในการจัดประสบการณ์ทางสุนทรียะ การจัดการกระบวนการวิเคราะห์และวิจารณ์ผลงานศิลปะ และการจัดสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อกิจกรรม ตามลำดับ ประเมินผลกิจกรรมโดยใช้สมุดบันทึกภาพสะท้อนความคิด เพื่อประเมินตนเองในฐานะกระบวนการและการสะท้อนความคิดของผู้เรียนด้านการเรียนรู้ของตนเอง หลังจากการทำกิจกรรม ผู้เรียนสามารถนำกิจกรรมไปใช้ในการเรียนรู้ผ่านพิพิธภัณฑ์ทางศิลปะ เมื่อได้แนวทางดังกล่าว นำไปจัดทำชุดกิจกรรมจิตตศิลป์ ซึ่งประกอบด้วย คำชี้แจง บทบาทกระบวนการ บทบาทผู้เรียน บรรยากาศและสถานที่ การประเมินผลด้วยสมุดบันทึกภาพสะท้อนความคิด แผนการจัดกิจกรรมจิตตศิลป์ จำนวน 7 ครั้ง และคู่มือวิเคราะห์สมุดบันทึกภาพสะท้อนความคิด

ผลการนำชุดกิจกรรมไปทดสอบกับผู้เรียน 14 คน จำนวน 4 ครั้ง พบว่า ผู้เรียนสามารถบรรยาย ทบทวน และสะท้อนความคิดในสิ่งที่ได้ทำ สามารถระบุนิสัยความรู้สึกและการรับรู้ต่อกิจกรรม สามารถวิเคราะห์กิจกรรมและประเมินกิจกรรมในด้านจุดอ่อนและจุดแข็ง สามารถสรุปความคิดรวบยอดในการทำกิจกรรม ทั้งยังสามารถวางแผนปฏิบัติงานในกิจกรรมต่อไปได้ เมื่อวิเคราะห์พัฒนาการทางสุนทรียภาพของ Parsons (1987) แล้วพบว่า ผู้เรียนทุกคนมีระดับประสบการณ์ทางสุนทรียะสูงขึ้น โดยผู้เรียนจำนวน 9 คน มีระดับประสบการณ์ทางสุนทรียะ อยู่ในขั้นความเป็นตัวของตนเอง ซึ่งเป็นระดับความสามารถสูงสุด และผู้เรียนจำนวน 5 คน มีระดับประสบการณ์ทางสุนทรียะ อยู่ในขั้นแบบอย่างและรูปแบบ

ภาควิชา ศิลปะ ดนตรีและนาฏศิลป์ศึกษา

ลายมือชื่อนิสิต .....

สาขาวิชา ศิลปศึกษา

ลายมือชื่อ อ.ที่ปรึกษาหลัก .....

ปีการศึกษา 2559

5783427027 : MAJOR ART EDUCATION

KEYWORDS: GUIDELINES FOR ACTIVITIES / CONTEMPLATIVE ART / CONTEMPLATIVE / AESTHETIC EXPERIENCES

ATIYA WONGWAT: GUIDELINES FOR CONTEMPLATIVE ART ACTIVITIES TO CREATE AESTHETIC EXPERIENCES OF STUDENTS AGE 16-18 YEARS OLD. ADVISOR: ASST. PROF. KHANOBKHORN SANGVANICH, Ph.D., 223 pp.

This research aims to study guidelines for contemplative art activities to create aesthetic experiences in the topics of purposes, framework, details, facilitators, evaluation, and self-learning site of students aged 16-18 years. The data collection was done by purposive sampling of 12 experts who have continuous experience in the area for at least 5 years, including 4 experts in contemplative activities organization, 4 experts in contemplative art activities organization, and 4 experts in art teaching management in alternative schools. After deciding the scope of the guidelines, the activities will be tested with 14 students aged 16-18 years for 4 times. The data was collected by interview and self-reflective sketchbooks. The data is presented in tabular form with the frequency, percentage, and content analysis.

From the interview with the experts, it is found that the guidelines for contemplative art activities to create aesthetic experiences of students aged 16-18 years aimed to help the students to associate internal experience with external experience that leads to the aesthetic perception and the reflection about their own self and works of art. *Bhavana 4* (4 principles of development) and principles of aesthetic experience through the creation and analysis of art were used to create the framework. The activities were continuous and conducted at least 7 times and no more than 10 times, starting from introduction activity to create an atmosphere of trust within the group, followed by self-reflection activity, group relation activity, and learning revision activity, respectively. The time for each activity is at least 100 minutes and no more than 150 minutes, with a total number of students of no more than 15 people. Facilitators should have an understanding of the basic approach of contemplative studies and development of the students, the expertise in the aesthetic experience creation, management, analysis, and criticism of art, and the suitable environmental management, respectively. The evaluation was done using sketchbooks for self-evaluation as the facilitators and self-reflection in their learning. After finishing the activities, the students can apply these activities in other learning sites, which are art museums. The guidelines was completed with the contemplative art activities contents including description, roles of facilitator, roles of students, atmosphere and location, evaluation through self-reflexive sketchbooks, contemplative art activities plan for 7 times, and the self-reflexive sketchbook analysis manual.

The results of organizing pilot activities with 14 students for 4 times revealed that, the students were able to describe, review, and reflect on what they have done; able to identify feelings and awareness to the activities; able to analyze and evaluate the activities in both positive and negative way; able to summarize the activities analysis; and able to plan the next activities organization. When measuring the aesthetic experience of the students by developing the aesthetics of Parsons (1987). it is found that all students have a higher level of aesthetic experience. A total of 9 students achieved aesthetic experience in the individualized level, which is the highest level, while a total of 5 students achieved the aesthetic experience in the modeled level.

Department: Art Music and Dance Education

Student's Signature .....

Field of Study: Art Education

Advisor's Signature .....

Academic Year: 2016

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จสมบูรณ์ได้ ด้วยความกรุณาอย่างยิ่งจากผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ขนบพร แสงวงนิช อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ที่กรุณาให้คำปรึกษา ชี้แนะแนวทางการตรวจสอบแก้ไขรายละเอียดของวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ด้วยความเข้าใจและเอาใจใส่มาโดยตลอด ผู้วิจัยขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูงมา ณ ที่นี้ด้วย

ขอขอบพระคุณผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อภิชาติ พลประเสริฐ ประธานกรรมการสอบวิทยานิพนธ์และอาจารย์ ดร.อริยพร คุโรตะ กรรมการสอบวิทยานิพนธ์ ที่กรุณาให้คำแนะนำเสนอข้อคิดเห็น ให้ผู้วิจัยได้นำไปพัฒนาวิทยานิพนธ์ ให้มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

ขอขอบพระคุณ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. จุมพล พูนภัทรชีวิน ผู้ช่วยศาสตราจารย์พัชริน สงวนผลไพโรจน์ และอาจารย์ ดร.ธีรภาพ เพชรมาลัยกุล ผู้ทรงคุณวุฒิที่กรุณาเสียสละเวลาในการตรวจสอบเครื่องมือวิจัย กรุณาให้คำแนะนำ เสนอข้อคิดเห็นให้ผู้วิจัยได้นำไปพัฒนาวิทยานิพนธ์ ขอขอบพระคุณผู้เชี่ยวชาญทุกท่านที่สละเวลาในการให้สัมภาษณ์และข้อเสนอแนะอันเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อการวิจัยครั้งนี้ และขอขอบพระคุณคณาจารย์ทุกท่าน ในสาขาวิชา ศิลปศึกษา

ขอบคุณ กลุ่มตัวอย่าง นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนสาธิตจุฬาฯ ฝ่ายมัธยม ที่ตั้งใจทำกิจกรรมทุกครั้ง และกลุ่มที่มีลักษณะเดียวกับกลุ่มตัวอย่าง นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนมัธยมวัดดุสิตาราม ที่ให้ความร่วมมือในการทดลองใช้เครื่องมือเป็นอย่างดี ขอขอบคุณในน้ำใจ มิตรภาพและการช่วยเหลือ จากเพื่อนหลักสูตรปริญญาโทบัณฑิตรุ่น 30 ทุกคน ขอขอบคุณ อาจารย์จตุติมาพร เผ่าจินดา อาจารย์กชกร เทศมยาและอาจารย์อนุรุทธ เปรมนิรันดร ผู้ซึ่งช่วยเหลือในการเก็บข้อมูลให้ผ่านพ้นได้ด้วยดีขอขอบคุณ คุณสุนทรี จิตสกุลและคุณกรวรรณ ทับทิมดี ที่คอยช่วยเหลือและแนะนำเรื่องวิธีวิจัยมาโดยตลอด ขอขอบคุณ คุณสุภาพรรณ วงศ์ศักดิ์ศิริกุล และคุณวนาลี ชาวมรังศรี ในมิตรภาพและการช่วยเหลือในการเก็บข้อมูล ขอขอบคุณ คุณพรระพร โตเทศ คุณณภัทร จารีกฐิติ และคุณธินพงศ์ สายเนตร สำหรับความรักและความหวังดี ซึ่งเป็นแรงผลักดันสำคัญต่อการทำวิทยานิพนธ์ครั้งนี้

ท้ายสุดขอขอบพระคุณ ครอบครัววงษ์วาท สำหรับคำแนะนำและกำลังใจสำคัญที่ทำให้ผู้วิจัยสำเร็จการศึกษาได้อย่างภาคภูมิใจ

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
สารบัญ.....	ช
สารบัญตาราง.....	ฅ
สารบัญแผนภาพ.....	ฉ
สารบัญภาพ.....	ค
บทที่ 1 บทนำ.....	1
บทที่ 2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	8
1. วรรณกรรมและพัฒนาการ.....	9
2. แนวคิดจิตตปัญญาศึกษา.....	12
3. สุนทรียศึกษา.....	27
4. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	50
บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย.....	60
บทที่ 4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล.....	73
บทที่ 5 สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ.....	116
ภาคผนวก.....	133
ภาคผนวก ก กรอบแนวคิดในการวิจัย.....	134
ภาคผนวก ข กรอบแนวคิดการดำเนินการวิจัย.....	136
ภาคผนวก ค รายนามผู้ทรงคุณวุฒิ.....	138
ภาคผนวก ง รายนามผู้เชี่ยวชาญ.....	140
ภาคผนวก จ เครื่องมือที่ใช้ในงานวิจัย.....	143

ภาคผนวก ฉ ภาพการเก็บข้อมูลจากผู้เชี่ยวชาญ.....	197
ภาคผนวก ช ภาพการทดลองใช้เครื่องมือ กับกลุ่มที่มีลักษณะเดียวกันกับกลุ่มตัวอย่าง	201
ภาคผนวก ซ ภาพบรรยากาศการทดสอบกิจกรรมจิตศิลป์เพื่อสร้างประสบการณ์ทางสุนทรียะ ของผู้เรียนอายุ 16-18 ปี.....	204
ภาคผนวก ฅ ตัวอย่างภาพผลงานจากการทดสอบกิจกรรมจิตศิลป์ เพื่อสร้างประสบการณ์ทาง สุนทรียะของผู้เรียนอายุ 16-18 ปี.....	210
ภาคผนวก ญ ตัวอย่างสมุดบันทึกภาพสะท้อนความคิดของผู้เรียนอายุ 16-18 ปี.....	213
รายการอ้างอิง.....	217
ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์	223

สารบัญตาราง

หน้า

ตารางที่ 1	ตารางสรุปตัวอย่างกิจกรรมจิตตศิลป์จำแนกตามหมวดของกิจกรรมจิตตปัญญาศึกษา (The center of contemplative mind in society, 2000) และหลักภาวนา 4.....	24
ตารางที่ 2	ตารางแสดงตัวอย่างกิจกรรมศิลปะเชิงสร้างสรรค์และเชิงวิเคราะห์ ที่เหมาะสำหรับ ผู้เรียนอายุ 16-18 ปี.....	49
ตารางที่ 3	ตารางแสดงความสัมพันธ์ระหว่างกิจกรรมจิตตศิลป์และประสบการณ์ทางสุนทรียะ	58
ตารางที่ 4	ตารางการวิเคราะห์สมุดบันทึภาพสะท้อนความคิด เกี่ยวกับตนเองและกิจกรรม จิตตศิลป์โดยใช้คำถาม 6 ตามวงจรการสะท้อนความคิดของ Gibbs (1988)	65
ตารางที่ 5	ตารางการแปลความหมายด้านการสะท้อนความคิดเกี่ยวกับตนเองและกิจกรรมจิตต ศิลป์โดยใช้หลักคำถาม 6 ตามวงจรการสะท้อนความคิดของ Gibbs (1988)	66
ตารางที่ 6	ตารางการวิเคราะห์สมุดบันทึภาพสะท้อนความคิด ด้านการรับรู้เชิงสุนทรีย์ โดยใช้ คำถาม 7 ประโยค ตามทฤษฎีการพัฒนาทางสุนทรียภาพของ Parsons (1987)	67
ตารางที่ 7	ตารางการให้คะแนนด้านการสะท้อนความคิดเกี่ยวกับการรับรู้เชิงสุนทรีย์ โดยใช้หลัก คำถาม 7 ประโยคตามทฤษฎีการพัฒนาทางสุนทรียภาพของ Parsons (1987) และ ทฤษฎีภาพตัวแทนของ Hall (1997)	71
ตารางที่ 8	ตารางการแปลความหมายผลงานด้านการสะท้อนความคิดเกี่ยวกับการรับรู้เชิงสุนทรีย์ โดยใช้หลักคำถาม 7 ประโยคตามทฤษฎีการพัฒนาทางสุนทรียภาพของ Parsons (1987) และทฤษฎีภาพตัวแทนของ Hall (1997)	71
ตารางที่ 9	ตารางวิเคราะห์ข้อมูลจากการศึกษาข้อมูลผ่านเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	73
ตารางที่ 10	ตารางวิเคราะห์กิจกรรมจิตตศิลป์เพื่อสร้างประสบการณ์ทางสุนทรียะ ตามหลัก ภาวนา 4 และหลักการสร้างประสบการณ์ทางสุนทรียะ.....	75
ตารางที่ 11	ตารางวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์.....	76
ตารางที่ 12	ตารางสรุปความคิดเห็นผู้เชี่ยวชาญด้านการจัดกิจกรรมจิตตศิลป์และผู้สอนศิลปะใน โรงเรียนทางเลือกเกี่ยวกับแนวทางจัดกิจกรรมจิตตศิลป์	78

ตารางที่ 13 ตารางวิเคราะห์ความคิดเห็นผู้เชี่ยวชาญด้านการจัดกิจกรรมจิตตศิลป์และผู้สอน ศิลปะในโรงเรียนทางเลือกเกี่ยวกับแนวทางการจัดกิจกรรมจิตตศิลป์เพื่อสร้าง ประสบการณ์ทางสุนทรีย์.....	82
ตารางที่ 14 ตารางสรุปความคิดเห็นผู้เชี่ยวชาญด้านการจัดกิจกรรมจิตตปัญญาศึกษาและจิตต ศิลป์และด้านการจัดสอนศิลปะในโรงเรียนทางเลือกเกี่ยวกับขั้นตอนของกิจกรรมย่อย จำนวน 7 ครั้ง.....	84
ตารางที่ 15 ตารางสรุปรายละเอียดกิจกรรมจิตตศิลป์เพื่อสร้างประสบการณ์ทางสุนทรีย์.....	92
ตารางที่ 16 ตารางวิเคราะห์การรับรู้เชิงสุนทรีย์ตามแนวคิดของ Parsons (1987) ก่อนการทำ ..	109
ตารางที่ 17 ตารางวิเคราะห์คำสำคัญหรือประโยคที่ปรากฏ ตามการรับรู้เชิงสุนทรีย์ตามแนวคิด ของ Parsons (1987) หลังการทำกิจกรรม.....	111
ตารางที่ 18 ตารางแสดงการวิเคราะห์ภาพแทนที่ปรากฏในสมุดภาพสะท้อนความคิด หลังทำ กิจกรรมจิตตศิลป์	113

สารบัญแผนภาพ

หน้า

แผนภาพที่ 1 แนวทางการสอนสุนทรียภาพของ Broudy (1972)	38
---	----

สารบัญภาพ

	หน้า
ภาพที่ 1 อาจารย์ประทับใจ	198
ภาพที่ 2 บรรยากาศในคาบเรียน วิชาศิลปะพื้นฐาน.....	198
ภาพที่ 3 อาจารย์ประทับใจ ให้ข้อคิดเห็นเกี่ยวกับการทัศนศึกษา.....	198
ภาพที่ 4 อาคารเรียนวิชาศิลปะ โรงเรียนปัญญาประทีป.....	199
ภาพที่ 5 อาจารย์ภักดี ให้ข้อคิดเห็นเกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้วิชาศิลปะ ในโรงเรียนสัตยาไส	199
ภาพที่ 6 บรรยากาศโรงเรียนสัตยาไส ที่ร่มรื่น โอบอุ้มด้วยธรรมชาติ.....	199
ภาพที่ 7 ภาพอาจารย์ผ่อง กำลังบรรยายเรื่อง พุทธศิลป์ พร้อมให้ข้อคิดเห็นเกี่ยวกับงานวิจัย.....	200
ภาพที่ 8 ภาพบรรยากาศ โรงเรียนรุ่งอรุณ.....	200
ภาพที่ 9 ผู้เรียนกำลังเลือกภาพผลงานจิตรกรรมที่ชอบและตรงใจมากที่สุด.....	202
ภาพที่ 10 ผู้เรียนกำลังพิจารณาภาพด้วยบรรยากาศที่สบาย ผ่อนคลาย.....	202
ภาพที่ 11 ผู้เรียนทำกิจกรรม Check in ด้วยการนั่งสมาธิ พร้อมเปิดเพลงทำนองผ่อนคลาย	202
ภาพที่ 12 ผู้เรียนกำลังสะท้อนความคิดผ่านสมุดบันทึกภาพสะท้อนความคิด	203
ภาพที่ 13 ผู้เรียนทำกิจกรรม Check out ด้วยการนั่งสมาธิ พร้อมเปิดเพลงทำนองผ่อนคลาย	203
ภาพที่ 14 ผู้เรียนทำกิจกรรม Check out ด้วยการนั่งสมาธิ พร้อมเปิดเพลงทำนองผ่อนคลาย	203
ภาพที่ 15 ภาพอุปกรณ์สำหรับการทดสอบกิจกรรม	205
ภาพที่ 16 ผู้เรียนกำลัง Check in ผ่านการนั่งสมาธิ พร้อมกับเพลงทำนองผ่อนคลาย	205
ภาพที่ 17 ผู้วิจัยกำลังอธิบายกิจกรรม	205
ภาพที่ 18 ผู้เรียนกำลังทำ.....	206
ภาพที่ 19 ผู้เรียนกำลังทำ.....	206
ภาพที่ 20 ผู้เรียนกำลังทำ.....	206
ภาพที่ 21 ผู้เรียนกำลัง Check in	207

ภาพที่ 22 ผู้เรียนกำลัง Check Out ผ่านกระบวนการสุนทรียสนทนา	207
ภาพที่ 23 ผู้เรียนกำลังทำกิจกรรม ประสพการณ์สะท้อนความรู้สึก.....	207
ภาพที่ 24 ผู้เรียนกำลังทำกิจกรรมหน้าที่เพื่อสาธารณะ	208
ภาพที่ 25 ผู้เรียนกำลังทำกิจกรรมหน้าที่เพื่อสาธารณะ	208
ภาพที่ 26 ผู้เรียนกำลังทำกิจกรรมหน้าที่เพื่อสาธารณะ	208
ภาพที่ 27 ผู้เรียนกำลังสนทนากลุ่มย่อยหลังทำกิจกรรม หน้าที่เพื่อสาธารณะ	209
ภาพที่ 28 ผู้เรียนกำลัง Check out ผ่านกระบวนการสะท้อนความคิดด้วยสมุดบันทึกภาพ สะท้อนความคิด	209
ภาพที่ 29 ผู้เรียนกำลัง Check out ผ่านกระบวนการสะท้อนความคิดด้วยสมุดบันทึกภาพ สะท้อนความคิด	209
ภาพที่ 30 ภาพผลงานจากอารมณ์ “โกรธ”	211
ภาพที่ 31 ภาพผลงานจากอารมณ์ “เศร้า”	211
ภาพที่ 32 ภาพตัวอย่างผลงานจากกิจกรรม	212
ภาพที่ 33 ภาพตัวอย่างผลงานจากกิจกรรม	212
ภาพที่ 34 ภาพตัวอย่างผลงานจากกิจกรรม	212
ภาพที่ 35 ภาพตัวอย่างสมุดบันทึกภาพสะท้อนความคิด	214
ภาพที่ 36 ภาพตัวอย่างสมุดบันทึกภาพสะท้อนความคิด	214
ภาพที่ 37 ภาพตัวอย่างสมุดบันทึกภาพสะท้อนความคิด	215
ภาพที่ 38 ภาพตัวอย่างสมุดบันทึกภาพสะท้อนความคิด	215

บทที่ 1

บทนำ

หากกล่าวว่าปัจจุบันเป็นสังคม “โลกาภิวัตน์” หรือภาษาอังกฤษเรียกกันว่า Globalization ซึ่งมีฐาน คือเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารจากพื้นที่หนึ่งไปยังพื้นที่หนึ่งได้ด้วยความรวดเร็ว จนทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงระบบการศึกษาแบบดั้งเดิมที่มีบรรยากาศของครูเป็นผู้ให้ความรู้เพียงด้านเดียว สู่อารมณ์ที่ไร้พรมแดนที่เรียกว่ายุคโลกาภิวัตน์นั้น สิ่งที่น่าประหลาดใจได้เด่นชัดคือภาพของ ปัญหาที่รุมล้อมและรุกร้าเข้ามาในชีวิตมากขึ้น นับว่าเป็นสิ่งหนึ่งที่มีผลกระทบโดยตรงต่อสังคมและการศึกษา ดังที่วิทยากร เชียงกูล (2559) ได้กล่าวถึง ผลกระทบการศึกษาในปัจจุบันที่มีต่อคนในสังคมว่า

“...นอกจากประเทศไทยจะมีเป้าหมายหรือปรัชญาการจัดการศึกษาที่เน้นระบบ แพ้ คัดออกแล้ว ยังมีองค์ความรู้ที่จำกัดและสอนให้คนส่วนใหญ่เชื่อว่า การศึกษา คือ การไปเรียนหนังสือกับผู้สอนตามหลักสูตรต่างๆ ในสถาบันการศึกษา เพื่อให้ ได้ความรู้ ทักษะ และประกาศนียบัตรสำหรับไปหางานทำได้ดีขึ้น ทำให้คนไทย ส่วนใหญ่มักไม่ สนใจที่จะอ่านหนังสือหรือเรียนรู้ด้วยตนเอง...”

การจัดการศึกษาข้างต้นทำให้เกิดการแข่งขัน และลดคุณค่าของการเป็นมนุษย์ สอดคล้องกับ อารีย์ นัยพินิจและคณะ (2557) ที่กล่าวว่ากระแสโลกาภิวัตน์ที่เกิดขึ้น ทำให้เกิดความเหลื่อมล้ำของ ความรู้ เกิดการได้เปรียบเสียเปรียบทางการแข่งขัน ขณะที่แนวคิดของพุทธทาสภิกขุ (2536) กล่าวว่า การศึกษาในโลกปัจจุบันคือ การศึกษาแบบ “หมาหางด้วน” เป็นการศึกษาที่ปราศจากการปลูกฝัง จริยธรรม จึงเปรียบเหมือนสุนัขหางด้วนที่พยายามหลอกผู้อื่นว่า สุนัขหางด้วนเป็นสุนัขที่สวยงามกว่า สุนัขมีหาง การจัดการศึกษาในปัจจุบันมีเพียงแค่สองส่วน คือส่วนที่หนึ่งให้รู้หนังสือ ให้เฉลียวฉลาด ส่วนที่สองให้รู้อาชีพ แต่ขาดส่วนที่สาม ให้มีความเป็นมนุษย์ที่ถูกต้องจริงๆ ส่วนนี้ไม่ได้สอน จึงเป็น ระบบการศึกษาแบบหมาหางด้วน การศึกษาที่เอาแบบตะวันตกและมุ่งพัฒนาวัตถุนั้น เป็นการศึกษาที่ เน้นความรู้เพื่อความรู้ ซึ่งมักให้ผลเป็นสภาพ “ความรู้ท่วมหัวเอาตัวไม่รอด” เป็นเรื่องเกี่ยวกับทฤษฎี และปรัชญา เป็นหลักการใช้เหตุผลแต่ไม่มีประโยชน์ในทางปฏิบัติ ไม่สามารถแก้ปัญหาส่วนตัว ปัญหา สังคมและไม่ทำให้ผู้เรียนพ้นทุกข์ได้ พร พันธุ์โอสถ (2543) ได้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับการศึกษาใน ปัจจุบันว่า ท่ามกลางวังวนแห่งความล้มเหลวทางการศึกษา โรงเรียนทางเลือกและการศึกษาทางเลือก

จึงเกิดขึ้น โดยเน้นการศึกษาที่ให้ความสำคัญต่อการมองคุณค่าของความเป็นมนุษย์ในตัวเองแต่ละคน ซึ่งตรงข้ามกับการศึกษาในปัจจุบันที่มุ่งเน้นแต่ความสามารถในการประกอบอาชีพ จนทำให้เกิดภาวะวิกฤตหลายด้าน หลังศตวรรษที่ 21 เป็นต้นมา ได้เริ่มมีการตื่นตัวทางการศึกษามากขึ้น สถาบันทางสังคมต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นภาครัฐ ภาคเอกชน องค์กร ไปจนถึงสถาบันครอบครัว ได้หันมาพิจารณาและค้นหาเป้าหมายที่แท้จริงของการศึกษาคือ การพัฒนามนุษย์ที่สมบูรณ์ เป็นการแก้ปัญหาสังคมในยุคปัจจุบันได้อย่างเหมาะสม ดังที่เอมอซัมา วัฒนบุรานนท์ (2557) กล่าวว่าความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์คือภาวะของบุคคลที่มีความเข้าใจตนเอง มีสติปัญญาในการใคร่ครวญสรรพสิ่งทั้งหลาย และมีความเข้าใจธรรมชาติของชีวิต มีองค์ประกอบที่สำคัญ 3 ประการ ได้แก่ ความดี ความจริง และความรู้ปฏิบัติ สอดคล้องกับประเวศ วะสี (2550) ที่กล่าวว่า การศึกษาส่วนใหญ่ทั่วโลก จะแยกว่าชีวิตกับการศึกษาเป็นคนละเรื่องกัน โดยถือว่าการศึกษานั้นเอาวิชาเป็นตัวตั้ง ไม่ได้เอาชีวิตเป็นตัวตั้ง แต่ตามหลักพุทธศาสนาถือว่า ชีวิตคือการศึกษและการศึกษาคือชีวิต ในศาสนาอื่นก็เช่นเดียวกัน จะถือว่าชีวิตและการศึกษาอยู่ที่เดียวกัน ดังนั้นการปฏิรูปการเรียนรู้จึงเป็นการย้ายการศึกษาให้มาอยู่ที่เดียวกับชีวิต

จิตตปัญญาศึกษา คือกระบวนการรับรู้จิตของตัวเองแล้วเกิดปัญญา (ประเวศ วะสี, 2550) เป็นกระบวนการพัฒนาปัญญาภายในตนเอง ซึ่งสัมพันธ์กับวิธีทำให้เกิดปัญญาทางพุทธศาสนา 3 วิธี ได้แก่ วิธีที่ 1 ปัญญาที่เกิดจากการเล่าเรียนหรือถ่ายทอดต่อกันมา วิธีที่ 2 ปัญญาที่เกิดจากการพิจารณาหาเหตุผลด้วยตนเอง วิธีที่ 3 ปัญญาที่เกิดจากการลงมือปฏิบัติฝึกอบรม (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต), 2553) มีกระบวนการได้มาซึ่งความรู้ 3 ลักษณะ คือการฟังอย่างลึกซึ้ง การน้อมสูใจอย่างใคร่ครวญและการเฝ้ามองเห็นตามที่เป็นจริง (วิจักขณ์ พานิช, 2550) ศูนย์จิตตปัญญาศึกษา มหาวิทยาลัยมหิดล (2552) กล่าวว่า ผลของกระบวนการจิตตปัญญาศึกษา คือการพัฒนาด้านในของตัวและการพัฒนาความรู้ด้านนอกให้เติบโตไปด้วยกัน ปมเพาะความสามารถของผู้ศึกษาให้เกินระดับของถ้อยคำและมโนทัศน์ สูการรวมไปถึงเรื่องหัวใจ บุคลิกลักษณะนิสัย การตระหนักรู้เข้าใจตน การมีสมาธิเปิดกว้างและยืดหยุ่นทางความคิด

จิตตศิลป์ คือหนึ่งในกระบวนการทางจิตตปัญญาศึกษา เป็นการบูรณาการกระบวนการการสร้างสรรคงานศิลปะ เข้ากับกระบวนการพินิจใคร่ครวญอย่างลึกซึ้ง ด้วยหลักภาวนา 4 คือกายภาวนา ศิลภาวนา จิตภาวนาและปัญญาภาวนา พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต) (2553) กล่าวว่าหลักภาวนา 4 ประกอบด้วย กายภาวนา คือการพัฒนากายควบคู่กับการพัฒนาความสัมพันธ์ให้เหมาะสม

กับสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ รู้จักเสพ รู้จักใช้อย่างพอดี ดูแลร่างกายอย่างมีสติ ไม่ประมาท ศิลภาวนา คือการพัฒนาศิลปะและความสัมพันธ์ทางสังคม มีพฤติกรรมดีงามในความสัมพันธ์กับเพื่อนมนุษย์ ช่วยเหลือเกื้อกูล สร้างสรรค์สังคม และส่งเสริมสันติสุข จิตภาวนา คือการพัฒนาจิตใจซึ่งประกอบด้วยคุณภาพจิตที่ดี งดงามด้วยคุณธรรม เช่น มีน้ำใจ เมตตา กรุณา มีสมรรถภาพทางจิต มีจิตใจเข้มแข็ง มั่นคง มีสมาธิ และสุขภาพจิตที่ร่าเริง เบิกบาน สดชื่น เป็นสุข ปัญญาภาวนา คือการพัฒนาปัญญาให้รู้จักคิด พิจารณา วินิจฉัย แก้ปัญหา และจัดดำเนินการต่างๆด้วยความเข้าใจเหตุผล สถาบันอาศรมศิลป์ (2551) ได้กล่าวว่า กิจกรรมจิตตศิลป์ช่วยพัฒนาสุขภาวะองค์รวมด้านในร่างกาย จิตใจ สังคม และปัญญา มีสติรู้ตัว ช่วยเปิดมุมมองและโลกทัศน์เกี่ยวกับมิติการเรียนรู้ตนเองและผู้อื่น นอกจากประโยชน์ที่เกิดขึ้นในจิตใจของผู้ปฏิบัติแล้ว จิตตศิลป์ยังช่วยเสริมทักษะด้านการเข้าใจศิลปะอีกด้วย ดังที่ Estep (2012) ได้นำกระบวนการทางจิตตปัญญาไปใช้ในการจัดกิจกรรมในพิพิธภัณฑ์ศิลปะ พบว่า ผู้เข้าชมพิพิธภัณฑ์มีพัฒนาการการรับรู้ความงามของผลงานศิลปะได้ดีขึ้น และสามารถรู้จักตนเองมากขึ้น สอดคล้องกับสถาบันอาศรมศิลป์ (2551) ที่จัดโครงการอบรมด้านจิตตศิลป์ พบว่า กิจกรรมจิตตศิลป์มีส่วนช่วยให้เรียนรู้ความหมายของศิลปะที่เกินความกว้างขวางและลึกซึ้งในเชิงนามธรรม ได้แก่ ความคิด วิธีการมองโลก การให้คุณค่าและความหมายของศิลปะ อีกทั้งยังมีส่วนช่วยในการพัฒนาประสบการณ์ส่วนตัวและการสะท้อนความคิดอีกด้วย

จากแนวเหตุผลดังกล่าว จะเห็นถึงความสำคัญของกระบวนการเรียนรู้ตามแนวคิดจิตตปัญญาศึกษา ที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการจัดกิจกรรมต่างๆ รวมไปถึงการจัดกิจกรรมศิลปะ เพื่อให้ผู้เรียน สามารถค้นพบศักยภาพของตน เห็นคุณค่าของความงามและเกิดประสบการณ์ทางสุนทรียะ

สุนทรียภาพ คือความซาบซึ้งในคุณค่าของสิ่งใดสิ่งหนึ่งอย่างมีเหตุผล เกิดขึ้นจากการรับรู้ความงามทั้งจากธรรมชาติหรือสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้น ประเสริฐ ศิลรัตน์ (2542) กล่าวว่า สุนทรียภาพจะเกิดขึ้นโดยใช้ประสบการณ์เดิมแปลความหมายเป็นความเข้าใจ ความสามารถด้านการรับรู้สุนทรียะจะมีมากขึ้นเมื่อมีประสบการณ์ชีวิตและประสบการณ์ทางสุนทรียะเพิ่มขึ้น สามารถสร้างได้ด้วยการฝึกฝน ดังนั้นประสบการณ์ทางสุนทรียะจึงทำให้แต่ละบุคคลมีศักยภาพในการรับรู้สุนทรียะที่แตกต่างกันออกไป ประสบการณ์ทางสุนทรียะจะเกิดขึ้นได้ต้องอาศัยปัจจัยที่ครบวงจร คือ สุนทรียวัตถุ สิ่งของใดๆที่เกี่ยวกับความนิยมหรือความงาม มนุษย์ผู้รับรู้ แบ่งได้เป็นมนุษย์ผู้สร้างสุนทรียวัตถุและมนุษย์ผู้รับรู้สุนทรียวัตถุ และสุนทรียรส คือความรู้สึกที่เกิดขึ้น ถือว่าเป็นส่วนสำคัญที่เป็นผลของประสบการณ์ทางสุนทรียะ มะลิฉัตร เอื้ออานันท์ (2543) กล่าวว่า การสร้างประสบการณ์ทางสุนทรียะ

ต้องเริ่มจากการรับรู้ธรรมชาติของสุนทรียวัตถุเสียก่อน ซึ่งการรับรู้ธรรมชาติ นับว่าเป็นการสร้างประสบการณ์ตรงของการศึกษาด้านความงาม ส่วนประสบการณ์ทางสุนทรียะจากผลงานศิลปะเกิดขึ้นหลังจากที่มนุษย์มีประสบการณ์จากธรรมชาติแล้ว (ประเสริฐ ศีลรัตน์, 2542) ดังที่ Parson (1987) ได้แบ่งระดับพัฒนาการทางสุนทรียภาพไว้ 5 ชั้น โดยวัดจากการรับรู้และการตอบสนอง ประสบการณ์ทางสุนทรียะ ด้วยการใช้คำถามปลายเปิด เพื่อกระตุ้นการตอบสนองเกี่ยวกับ ข้อดีและข้อเสีย ในการตัดสินคุณค่าภาพงานศิลปะ ขณะที่ วิรัตน์ พิชญ์ไพบุลย์ (2536) กล่าวว่าสุนทรียภาพจะส่งเสริมความเจริญทางปัญญา อารมณ์ การสร้างสรรค์และเทคนิคการทำงาน จะเห็นได้ว่าการพัฒนาประสบการณ์ทางสุนทรียะ มีความสำคัญต่อมนุษย์ ทำให้รู้จักคุณค่าของตนเองและธรรมชาติ เห็นความเชื่อมโยงของตนเองและสิ่งแวดล้อมรอบตัว และสิ่งสำคัญคือรู้จักคุณค่าในกระบวนการทางสุนทรียศาสตร์ ได้แก่ การรับรู้อย่างมีเหตุและผล เพื่อวางรากฐานพัฒนาการที่ดี จึงควรเน้นและจัดประสบการณ์ทางสุนทรียะ ให้นักเรียนได้ตั้งแต่ยังเด็ก อันจะทำให้เติบโตมาเป็นผู้ใหญ่ที่ดีและเป็นผู้มีสุนทรียภาพ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเด็กในวัย 16-18 ปี ถือว่าเป็นช่วงรอยต่อของชีวิต สอดคล้องกับ Erikson (1950) ที่กล่าวว่า เด็กในวัยดังกล่าวเป็นช่วงที่ต้องการค้นหาอัตลักษณ์ของตน ความเข้าใจในอัตลักษณ์ จะช่วยให้เด็กวัยรุ่นเกิดความเข้าใจในปัญหาต่างๆ และช่วยในการตัดสินใจ วางแผนเรื่องเกี่ยวกับอนาคต เช่น การเลือกอาชีพ การเลือกคู่ครอง เป็นต้น ในวัยนี้เด็กวัยรุ่นจะเกิดความคิดสงสัยในตัวเอง เช่น การคิดถามตนเองว่า “ฉันคือใคร” หรือ “ฉันจะทำอาชีพอะไรดี” เนื่องจากระยะวัยรุ่นเป็นระยะที่มีความรู้สึกสับสน ขาดความมั่นใจเพราะมีการเปลี่ยนแปลงทั้งทางด้านร่างกาย และจิตใจ เพื่อเตรียมเข้าสู่วัยผู้ใหญ่ ปัญหาของเด็กวัยรุ่นส่วนใหญ่เกี่ยวข้องกับเป้าหมายของชีวิต เช่น ฉันไม่รู้ว่าฉันควรจะทำอะไร ฉันไม่รู้ว่าฉันจะดำเนินชีวิตไปในทิศทางใด และฉันไม่รู้ว่าฉันเป็นใคร เด็กวัยรุ่นจะค่อย ๆ พัฒนาความเป็นตัวของตัวเองขึ้น และต้องการแสวงหาตนตามอุดมคติ (Ego – ideal) เพื่อการปรับตัวให้เข้ากับบทบาทใหม่ในสังคม ปัญหาที่พบในวัยนี้ คือมีความสับสนทางจิตใจกว่าวัยอื่น เด็กบางคนยังไม่สามารถพบอัตลักษณ์ของตน อีกทั้งยังขาดทักษะการรับรู้ทางการมองเห็น Fernald (1978) กล่าวว่าขาดทักษะการรับรู้ทางการมองเห็นอาจจะเกิดได้หลายสาเหตุ ขึ้นอยู่กับระบบประสาทสัมผัสสภาวะจิตใจ สิ่งแวดล้อม วิถีชีวิต ประสบการณ์ที่มีมาแต่อดีต วิรุณ ตั้งเจริญ (2551) ได้ให้ความเห็นเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมศิลปะสำหรับวัยดังกล่าวว่า การจัดกิจกรรมสำหรับเด็กวัยต่างๆ ย่อมต้องพิจารณาถึงความเหมาะสมตามวุฒิภาวะของเด็ก ควรมีความเข้าใจเกี่ยวกับความรู้สึกนึกคิด และการแสดงออกของเด็กแต่ละวัย เด็กในระดับมัธยมเป็นช่วงที่ผ่านเข้าสู่วัยรุ่น นอกจากจะสนใจกับ

การแสดงสภาพตามธรรมชาติของวัตถุและสิ่งแวดลอมแล้ว เด็กยังต้องการสิ่งที่เป็นเหตุผล สนใจกับสิ่งที่มีความหมายสำหรับชีวิตส่วนตัวและสนใจเหตุการณ์ต่างๆด้วย ศิลปศึกษาสำหรับมัธยมศึกษาตอนปลาย จึงควรมุ่งไปสู่การรู้คุณค่าของศิลปะอันจะทำให้เกิดความนิยมชื่นชมในศิลปวัฒนธรรมไทยและสากล อีกทั้งยังต้องสนับสนุนให้เกิดการแสดงออกอย่างเสรี

การสร้างประสบการณ์ทางสุนทรียะ เป็นกระบวนการสร้างประสบการณ์ที่ทำให้เกิดความพึงพอใจในความงามของธรรมชาติและผลงานศิลปะ Broudy (1972) กล่าวว่าหัวใจของการสร้างประสบการณ์ทางสุนทรียะ คือการสร้างความรู้ซึ่งอย่างมีสุนทรีย์ด้วยการวิเคราะห์ส่วนต่างๆของผลงานศิลปะ ขณะที่ประเสริฐ ศรีรัตน (2542) กล่าวว่าการสร้างประสบการณ์ทางสุนทรียะ สามารถทำได้ 3 ประการ ประการแรก คือการสร้างการรับรู้จากการดูเพียงอย่างเดียว ประการที่สองคือการรับรู้จากการสร้างสรรค์ผลงานศิลปะ และประการสุดท้าย คือการรับรู้จากการวิจารณ์ผลงานศิลปะ ด้วยวิธีการวิเคราะห์แยกแยะส่วนต่างๆ สอดคล้องกับ มะลิฉัตร เอื้ออนันท์ (2543) ที่กล่าวว่าการวิเคราะห์ผลงานศิลปะและแสดงความคิดเห็นต่อผลงานศิลปะอย่างมีเหตุผล จะช่วยให้มีความเข้าใจในสุนทรียวัตถุ เกิดความรู้สึกถึงคุณค่าความงาม การพัฒนาการรับรู้ผลงานศิลปะได้มีผู้นำเสนอแนวคิดที่หลากหลาย อาทิ Parsons (1987) ได้นำเสนอทฤษฎีพัฒนาการทางสุนทรียะที่มีรากฐานเรื่องการเรียนรู้ การเข้าใจ เพราะเราจะเข้าใจบุคคลหนึ่งๆได้ก็ต่อเมื่อเราเข้าใจสิ่งที่เขาคิด ดังนั้นหากต้องการเข้าใจงานศิลปะควรจะเข้าใจสิ่งที่ศิลปินคิดเสียก่อน ขณะที่ Adams (1985) ได้กล่าวว่า การพัฒนาการเรียนรู้และเข้าใจศิลปะ ควรจะใช้บทสนทนา (Dialogue) โดยใช้คำถามปลายเปิดเป็นเครื่องช่วยเรื่องการคิดเชิงจำแนกหรือเอนกนัยให้แก่เด็ก จะทำให้เด็กได้แสดงความคิดเห็นอย่างอิสระเป็นความคิดเห็นส่วนตัว ภายใต้พื้นฐานของเกณฑ์หรือมาตรฐานทางศิลปะ สอดคล้องกับทฤษฎีพัฒนาการทางสุนทรียภาพของ Parsons (1987) ที่เน้นการใช้คำถามในการพัฒนาประสบการณ์ทางสุนทรียะของผู้เรียน เช่น นักเรียนมีความรู้สึกอย่างไรเมื่อเห็นภาพนี้ ภาพนี้ต้องการสื่อสารอะไร นอกจากการสนทนาแล้ว ในการวิเคราะห์ผลงานศิลปะ ควรจะมีการสะท้อนความคิดเพื่อการทบทวนตัวเองและตัวเองควบกู้กันไป โดยที่ Yancey (1998) กล่าวว่า การสะท้อนความคิดทำเพื่อสื่อสารกับผู้อื่นด้วยการพูดหรือเขียน และชนบพร แสงวณิช (2558) ได้เสนอความสำคัญของการสะท้อนความคิดผ่านสมุดบันทึกภาพว่า จะส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้ การคิดวิเคราะห์เกี่ยวกับตนเอง ค้นพบตนเองด้านความต้องการและทัศนคติของตนเองได้

เมื่อพิจารณาจากแนวเหตุผลดังกล่าวแล้ว จะพบความสัมพันธ์ระหว่างกิจกรรมจิตศิลป์และการสร้างประสบการณ์ทางสุนทรียะ คือกิจกรรมจิตศิลป์จะช่วยส่งเสริมการสร้างประสบการณ์ทางสุนทรียะผ่านรูปแบบของกิจกรรมที่มีความยืดหยุ่น เช่น กิจกรรมฝึกสังเกตตัวเองผ่านผลงานศิลปะที่เลือก เริ่มจากการพิจารณาผลงานศิลปะควบคู่กับจิตใจของตัวเอง จากนั้นร่วมกันทำสุนทรียสนทนาภายในกลุ่ม เพื่อรับฟังวิคิด วิธีการให้คุณค่า ความหมายของคนอื่นผ่านผลงานศิลปะที่เขาเลือก นอกจากนี้ผลจากกิจกรรมจิตศิลป์จะช่วยสร้างสติรู้ตัวให้แก่ผู้ปฏิบัติ ซึ่งจะส่งเสริมทักษะการวิเคราะห์และพิจารณาคุณค่าความงามได้ ดังนั้น การทำกิจกรรมจิตศิลป์ที่บูรณาการเข้ากับกิจกรรมการวิเคราะห์และวิจารณ์งานศิลปะนั้น จะเป็นแนวทางหนึ่งในการสร้างประสบการณ์ทางสุนทรียะที่เหมาะสมสำหรับผู้เรียนอายุ 16-18 ปี เพื่อพัฒนาพื้นฐานสำคัญในการเข้าใจตนเอง อันจะนำไปสู่การเรียนรู้ภายในตนเอง การสร้างอัตลักษณ์ที่สัมพันธ์กับการรู้จักเลือกศึกษาในสิ่งที่สอดคล้องกับตนเอง และความสามารถในการพัฒนาความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์และสร้างสรรค์ประโยชน์ต่อประเทศชาติต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาแนวทางการจัดกิจกรรมจิตศิลป์เพื่อสร้างประสบการณ์ทางสุนทรียะสำหรับผู้เรียนอายุ 16-18 ปี 6 ด้าน คือ 1) จุดประสงค์ของกิจกรรม 2) กรอบเนื้อหาในการจัดกิจกรรม 3) รายละเอียดของกิจกรรม 4) ลักษณะของกระบวนการ 5) การประเมินผลกิจกรรม 6) แหล่งการเรียนรู้ด้วยตนเอง

สมมติฐานของการวิจัย

การจัดกิจกรรมจิตศิลป์สามารถสร้างประสบการณ์ทางสุนทรียะให้ผู้เรียนอายุ 16-18 ปี

ขอบเขตของการวิจัย

งานวิจัยครั้งนี้ เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ ประเภทการวิจัยรากฐาน (Grounds Theory Research) ซึ่งเริ่มต้นจากการเก็บรวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้อง เพื่อสร้างกรอบแนวคิดทางทฤษฎีหรือสมมติฐานชั่วคราวจากข้อมูล จากนั้นย้อนกลับไปเก็บข้อมูลเพิ่มเติมอย่างต่อเนื่องเพื่อทดสอบแนวคิด

ทางทฤษฎีหรือสมมติฐานดังกล่าว (ชาย โพธิสิตา, 2548) ดังนั้นกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในงานวิจัย จะแบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม ตามวัตถุประสงค์ของการเก็บข้อมูล ดังนี้

- ทดสอบแนวคิดหรือสมมติฐานที่มาจากการสังเคราะห์เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยกลุ่มผู้เชี่ยวชาญด้านการจัดกิจกรรมจิตตปัญญาศึกษาและจิตตศิลป์ และด้านการจัดการสอนศิลปะในโรงเรียนทางเลือก จำนวน 12 คน

- ทดสอบแนวคิดหรือสมมติฐานที่มาจากการสังเคราะห์ข้อมูลของผู้เชี่ยวชาญ โดยกลุ่มผู้เรียนอายุ 16-18 ปี จำนวน 14 คน

คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย

- กิจกรรมจิตตศิลป์ หมายถึง กิจกรรมนอกหลักสูตรที่มีการบูรณาการกระบวนการสร้างสรรค์งานศิลปะ การวิเคราะห์และวิจารณ์ผลงานศิลปะ เข้ากับกระบวนการใคร่ครวญภายใน
- ประสบการณ์ทางสุนทรียะ หมายถึง ประสบการณ์ที่ทำให้เกิดความพึงพอใจในความงามของศิลปะ ที่เกิดจากการร่วมกิจกรรมการสร้างสรรค์และวิเคราะห์ผลงานศิลปะ โดยวัดระดับได้จากการรับรู้และตอบสนองทางสุนทรียะ ด้วยการตั้งคำถามตามทฤษฎีพัฒนาการทางสุนทรียภาพของ Parson (1987)
- กระบวนการ หมายถึง ผู้ที่มีความเชี่ยวชาญด้านการจัดกระบวนการการบูรณาศาสตร์ต่างๆ ด้วยแนวคิดจิตตปัญญาศึกษา

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ได้แนวทางการจัดกิจกรรมจิตตศิลป์เพื่อสร้างประสบการณ์ทางสุนทรียะสุนทรียะสำหรับผู้เรียนอายุ 16-18 ปี ทั้งหมด 6 ด้าน คือ 1) จุดประสงค์ของกิจกรรม 2) กรอบเนื้อหาในการจัดกิจกรรม 3) รายละเอียดของกิจกรรม 4) ลักษณะของกระบวนการ 5) การประเมินผลกิจกรรม 6) แหล่งการเรียนรู้ด้วยตนเอง

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่อง การศึกษาแนวทางจัดกิจกรรมจิตศิลป์เพื่อสร้างประสบการณ์ทางสุนทรียะของผู้เรียนอายุ 16-18 ปี ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาข้อมูล โดยรวบรวมแนวคิด เอกสาร วารสารและทฤษฎีต่างๆ ที่มีความเกี่ยวข้อง เพื่อใช้เป็นแนวทางสำหรับการวิจัย โดยจำแนกสาระสำคัญต่างๆ ดังนี้

1. วิทยุและพัฒนาการ
  - 1.1 พัฒนาการร่างกาย
  - 1.2 พัฒนาการสติปัญญา
  - 1.3 พัฒนาการสังคม
  - 1.4 พัฒนาการอารมณ์
  - 1.5 พัฒนาการศิลปะ
2. แนวคิดจิตตปัญญาศึกษา
  - 2.1 ความหมายของแนวคิดจิตตปัญญาศึกษา
  - 2.2 จุดมุ่งหมายของแนวคิดจิตตปัญญาศึกษา
  - 2.3 วงจรการเรียนรู้ตามแนวคิดจิตตปัญญาศึกษา
  - 2.4 หลักการเรียนรู้ตามแนวคิดจิตตปัญญาศึกษา
  - 2.5 การประยุกต์ใช้แนวคิดจิตตปัญญาศึกษา
  - 2.6 หลักการประเมินผลการเรียนรู้ตามแนวคิดจิตตปัญญาศึกษา
  - 2.7 กิจกรรมจิตศิลป์
3. สุนทรียศึกษา
  - 3.1 ความหมายของสุนทรียศึกษา
  - 3.2 แนวคิดของสุนทรียศึกษา
  - 3.3 ประสบการณ์ทางสุนทรียะ
  - 3.4 องค์ประกอบของประสบการณ์ทางสุนทรียะ
  - 3.5 พัฒนาการทางสุนทรียภาพ
  - 3.6 การสร้างประสบการณ์ทางสุนทรียะ

3.6.1 การสร้างประสบการณ์ทางสุนทรียะผ่านการวิเคราะห์และวิจารณ์งานศิลปะ

3.6.2 การสร้างประสบการณ์ทางสุนทรียะผ่านการสะท้อนความคิด

4. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. วัยรุ่นและพัฒนาการ

คำว่า“วัยรุ่น” หมายถึงช่วงชีวิตซึ่งมีพัฒนาการด้านร่างกายตั้งแต่เริ่มเปลี่ยนแปลงของอวัยวะเพศ จนกระทั่งถึงวุฒิภาวะทางเพศอย่างสมบูรณ์ มีพัฒนาการทางด้านจิตใจ โดยเปลี่ยนจากวัยเด็กไปสู่ผู้ใหญ่ เกิดการเปลี่ยนแปลงจากสภาพการพึ่งพาทางเศรษฐกิจไปสู่การพึ่งตนเอง ช่วงชีวิตระหว่างวัยเด็กกับผู้ใหญ่ ซึ่งเป็นหัวเลี้ยวหัวต่อเพราะมีการเปลี่ยนแปลงอันซับซ้อน และสับสนร่วมกันหลายด้านในระบบต่างๆของร่างกาย รวมทั้งระบบเพศ ด้านจิตใจ ด้านอารมณ์สังคม สติปัญญาและจริยธรรมซึ่งมีจุดเริ่มต้นและการเปลี่ยนแปลงแตกต่างกันไปในแต่ละบุคคล (Erikson, 1950)

สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานเยาวชนแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี (2545) ได้ให้ความหมายของคำว่า วัยรุ่น ตรงกับคำในภาษาอังกฤษว่า “Adolescence” ซึ่งมีรากศัพท์จากภาษาละติน ว่า “Adolescere” หมายถึง การเจริญเติบโตสู่ความเป็นผู้ใหญ่ ดังนั้นเด็กอายุระหว่าง 12-18 ปี ที่มีอายุตรงกับวัยรุ่นจึงอาจนิยามได้ว่าเป็นผู้ที่เปลี่ยนแปลงจากความเป็นเด็กไปสู่ความเป็นผู้ใหญ่

วัยรุ่น คือผู้ที่มีอายุระหว่าง 12 -18 ปี ส่วนใหญ่เรียนระดับมัธยมศึกษา โดยแบ่งเป็นนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น (ม.1-3) อายุระหว่าง 12-15 ปี และนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย (ม.4-6) อายุระหว่าง 16-18 ปี ลักษณะคนที่ตัดสินใจจะเลือกอาชีพที่เหมาะสมและเป็นช่วงเวลาที่จะมี ความผูกพันใกล้ชิดกับเพื่อนต่างเพศ สภาพทางร่างกายเปลี่ยนแปลงเติบโตสมบูรณ์เต็มที่และบรรลุ นิสิตภาวะ พัฒนาการของวัยรุ่น สามารถสังเกตเห็น ในด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม สติปัญญา และ พัฒนาการทางศิลปะ ดังนี้

1.1 พัฒนาการด้านร่างกาย

เด็กวัยรุ่นมีการเปลี่ยนแปลงด้านร่างกายอย่างต่อเนื่อง เด็กผู้หญิงจะเข้าสู่การเปลี่ยนแปลงทางร่างกายก่อนเด็กผู้ชายประมาณสองปี ซึ่งทำให้ในชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย หรือมัธยมศึกษาตอนต้น จะพบว่าวัยรุ่นหญิงจะมีร่างกายสูงใหญ่เป็นสาวแรกรุ่น ในขณะที่เด็กผู้ชายยังคงเป็นเด็กชาย

ตัวเล็กๆ ทำให้ทั้งสองฝ่ายเกิดความสับสนและวิตกกังวลได้ เด็กผู้หญิงอาจจะกังวลว่าตัวเองไม่หยุดสูง ในขณะที่เด็กชายก็เกิดความกังวลว่า ทำไมตัวเองจึงไม่สูงใหญ่ โดยเพศหญิงจะมีรูปร่างเปลี่ยนแปลงไป มีหน้าอก สะโพก ก้น และต้นขา มีขนขึ้นตามร่างกาย เพศชายมีกล้ามเนื้อและมีกำลังมากขึ้น (สุชา จันทน์เอม, 2536)

1.2 พัฒนาการทางสติปัญญา

เด็กวัยรุ่นมีการเจริญเติบโตของสมองอย่างเต็มที่ พัฒนาการทางด้านความคิดสติปัญญา เป็นไปอย่างรวดเร็ว สามารถเข้าใจเรื่องที่เป็นนามธรรมได้ มีความคิดกว้างไกล พยายามแสวงหา ความรู้ใหม่ๆ มีจินตนาการมาก พัฒนาการทางความคิดตามแนวคิดของ Piaget (1977) ระบุว่าเด็ก วัยรุ่นพัฒนาความคิดจากความคิดแบบรูปธรรม (concrete) มาจากวัยเด็ก มาสู่กระบวนการพัฒนา ความคิดแบบเป็นเหตุผล เป็นรูปแบบ ซึ่งมีลักษณะเด่นคือ สามารถคิดอย่างมีเหตุผลโดยไม่ใช้วัตถุเป็น สื่อ มีการคิดแบบใช้ตรรกะจากเงื่อนไขที่กำหนด การคิดแบบใช้เหตุผลเชิงสัดส่วน การคิดแบบแยกตัว แปรเพื่อสรุปผลการคิดแบบใช้เหตุผลสรุปเป็นองค์รวม การคิดแบบคาดการณ์อนาคตโดยมองย้อน อดีตได้

1.3 พัฒนาการทางสังคม

ทฤษฎีพัฒนาบุคลิกภาพของ Erikson (1950) ระบุว่า วัยรุ่นอยู่ในขั้นพัฒนาการขั้นที่ 5 คือ ความมีเอกลักษณ์ประจำตัวหรือความสับสนในบทบาทของตนเอง (identity vs. identity diffusion) เป็นวัยที่พัฒนาเอกลักษณ์ของตนเอง มีจุดมุ่งหมายในชีวิตของตนเอง สังคมของเด็กคือกลุ่มเพื่อน จะ ยึดแบบจากกลุ่มเพื่อนและบุคคลที่ตรงกับอุดมคติ อาจเกิดความขัดแย้งด้านสัมพันธภาพกับผู้ใหญ่ และ เกิดความสับสนทางจิตใจ หากไม่สามารถแก้ไขความสับสนนี้ได้ เด็กจะเป็นคนที่มีบุคลิกภาพ สับสนไม่มั่นคง ความสัมพันธ์ระหว่างเพื่อน วัยรุ่นมีความต้องการในการที่จะเป็นที่ยอมรับของเพื่อน และสังคม รอบ ๆ ตัว มีการรวมกลุ่มเพื่อนรุ่นเดียวกัน ซึ่งส่วนใหญ่มีความคิดหรือทำอะไรคล้าย ๆ กัน ช่วยเหลือกัน มีการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ซึ่งกันและกันเมื่ออยู่ในกลุ่ม กลุ่มเพื่อนนี้จะมีอิทธิพลมาก ต่อทัศนคติ ความสนใจและพฤติกรรมการแสดงออกของวัยรุ่น วัยรุ่นมักมีความคิดว่าความคิดเห็นของ คนอื่นๆ ไม่มีความสำคัญเท่ากับความเห็นของกลุ่ม และมีความต้องการให้ผู้ใหญ่ยอมรับกลุ่มเพื่อนของ ตนด้วย

1.4 พัฒนาการทางอารมณ์

ทฤษฎีจิตวิเคราะห์ของ فروยด์ ระบุว่าวัยรุ่นอยู่ในขั้นพอใจในการรักเพศตรงข้าม (genital stage) ความพึงพอใจและความสุขต่างๆ เป็นแรงขับมาจากวุฒิภาวะทางเพศ เริ่มสนใจเพศตรงข้าม มีแรงจูงใจที่จะรักผู้อื่น ต้องการอิสระจากพ่อแม่มากขึ้น เด็กชายจะเลียนแบบพ่อ เด็กหญิงจะเลียนแบบแม่ (ทิพย์ภา เชษฐุ์ชาวลิต, 2541) อารมณ์ของวัยรุ่นเป็นอารมณ์ที่เปลี่ยนแปลงง่าย อ่อนไหวง่าย เจ้าอารมณ์ มีอารมณ์รุนแรง การควบคุมอารมณ์ยังไม่สู้ดี บางครั้งเก็บกด บางครวมนั่งใจสูง บางครั้งพลุ่งพล่าน ลักษณะอารมณ์เหล่านี้เรียกรวมกันว่า พายุบุแคม (Storm and stress) (ศรีเรือน แก้วกังวาล, 2551) เพราะลักษณะอารมณ์แบบนี้ จึงมีความคิดเห็นขัดแย้งกับผู้ใหญ่ได้ง่าย ทำให้วัยรุ่น คิดว่าผู้ที่เข้าใจตนเองดีที่สุด คือเพื่อนในวัยเดียวกัน เนื่องจากมีความคิดเห็นที่เป็นไปทางเดียวกัน ยอมรับกันและกัน การเปลี่ยนแปลงทางอารมณ์ที่เกิดขึ้นนี้มีผลมาจากหลายปัจจัยประกอบกัน เช่น การปรับตัวกับการเปลี่ยนแปลงทางด้านร่างกาย การปรับพฤติกรรมกรรมการแสดงออกจากการเป็นเด็กเข้าสู่การเรียนรู้บทบาทของการเป็นผู้ใหญ่ สภาพสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว

1.5 พัฒนาการทางศิลปะ

พัฒนาการทางศิลปะ คือกระบวนการแสดงออกทางศิลปะโดยเฉพาะของเด็ก ที่มีผลงานมาจากการวาดภาพ ระบายสี การปั้น ฯลฯ และในแต่ละวัยจะมีพัฒนาการแตกต่างกัน ไป จะช้า หรือเร็วขึ้นอยู่กับความสนใจและความสามารถทางศิลปะที่ติดตัว พัฒนาการทางศิลปะจะเป็นสากล เด็กทุกคนจะมีลักษณะการแสดงออกคล้ายๆกัน (ศรียา นิยมธรรม, 2550)

Brittain (1987) ได้ศึกษาและแบ่งพัฒนาการทางศิลปะของเด็ก เป็นรากฐานในการศึกษาที่มีความสัมพันธ์กับอายุ โดยแบ่งพัฒนาการการแสดงออกเป็นขั้นต่าง โดยที่ผู้เรียนอายุระหว่าง 16-18 ปี จัดว่าอยู่ในขั้นตัดสินใจ (The Period of Decision) (14-17 ปี) โดยมีรายละเอียดคือ เป็นช่วงที่เด็กจะมีความถนัดเชิงทัศน เน้นที่การผูกเรื่องราวในผลงานศิลปะสามารถใช้วัสดุอุปกรณ์ได้ชำนาญขึ้น สามารถควบคุมทิศทางการแสดงออกได้อย่างมีเป้าหมาย แบ่งเป็นเด็กที่มีความถนัดเชิงทัศน และเด็กที่มีความถนัดเชิงผัสสะ กลุ่มเด็กที่มีความถนัดเชิงทัศนจะสามารถเรียนรู้ถึงหลักทัศนียภาพวิทยาและตระหนักถึงทัศนียภาพวิทยาเชิงอากาศและกลุ่มเด็กที่มีความถนัดเชิงผัสสะ จะสามารถวาดภาพที่แสดงเกี่ยวกับอารมณ์ มีการตัดทอนสีเส้น รวมทั้งไม่ให้ความสนใจต่อการนำเสนอตามความเป็นจริงในธรรมชาติ

สรุปได้ว่าวัยรุ่นเป็นวัยที่มีความเปลี่ยนแปลงทั้งด้านร่างกาย สติปัญญา สังคมและอารมณ์ อย่างชัดเจน ในทักษะด้านการวาดภาพมีความชำนาญในการใช้อุปกรณ์ และสามารถแสดงออกทาง ศิลปะได้อย่างมีความหมาย ดังนั้นการออกแบบกิจกรรมสำหรับวัยรุ่น ควรมีความยืดหยุ่น เปิดกว้าง และคำนึงถึงพัฒนาการด้านต่างๆควบคู่กันไป

2. แนวคิดจิตตปัญญาศึกษา

2.1 ความหมายของแนวคิดจิตตปัญญาศึกษา

คำว่า “contemplative Education” หรือ จิตตปัญญาศึกษา มีการเริ่มต้นใช้อย่างเป็นทางการครั้งแรกที่มหาวิทยาลัยนาโรปะ มลรัฐโคโลราโด สหรัฐอเมริกา ซึ่งก่อตั้งขึ้นโดย เซอเกียม ตรุงปะรินโปเช บนฐานของพุทธศาสนานิกายวัชรกาย (ชลดตา ทองทิวี และคณะ, 2551)

คำว่า Contemplation และ Contemplative มีรากศัพท์จากภาษาละตินว่า contemplates มีความหมายว่า การสังเกตและสำรวจ นักวิชาการหลายท่านได้ให้ความหมายของ Contemplation และ Contemplative Education อาทิ

Hart (2004) กล่าวว่า Contemplation เป็นวิธีการใช้วิธีต่างๆ เช่น การพิจารณาใคร่ครวญ บทกวี และการทำสมาธิมีจุดมุ่งหมายเพื่อให้จิตที่มีความวุ่นวายอยู่ตามปกติสงบขึ้น เพื่อบ่มเพาะความสามารถในการตระหนักรู้ การมีใจจดจ่อ และการเข้าใจอย่างชัดเจนให้ลึกซึ้งยิ่งขึ้น

Zajonc (2004) กล่าวว่า Contemplation คือการทำให้ผู้เรียนเกิดความ สัมพันธ์ แบบใหม่กับตนเอง ผู้อื่นและโลก ให้ความรู้ที่ไม่ใช่ความรู้พื้นฐานข้อมูลและการแยกขาดระหว่างอัตวิสัยกับ ภาวิสัย เป็นความรู้และปัญญาที่เข้าถึงความสัมพันธ์เชื่อมโยงกันของสรรพสิ่งต่างๆ เป็นการเรียนรู้ที่สามารถนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงตนเอง

สถาบัน The Center for Contemplative Mind in Society (2001) ให้ความหมายของ Contemplative Education ว่า คือการสร้างชีวิตที่ตื่นรู้ และมีจิตใจกว้างขวาง

กลุ่มจิตวิวัฒน์ ถือว่าเป็นกลุ่มแรกที่น่าเสนอแนวคิดเรื่อง Contemplative Education ออกสู่สาธารณะ โดยศาสตราจารย์สุมน อมรวิวัฒน์ ได้แปลคำว่า Contemplative Education เป็นภาษาไทยว่า “จิตตปัญญาศึกษา” (ธนา นิลชัยโกวิทย์และอดิสร จันทรสุข, 2552)

ประเวศ วะสี (2550) ให้ความหมายว่าของคำว่า “จิตตปัญญาศึกษา” คือ การรู้จักของตนเองแล้วเกิดปัญญา ปัญญาหมายถึงการเข้าถึงความจริงสูงสุดหรือบางทีก็พูดว่าเข้าถึงความจริง ความดี ความงาม

ศูนย์จิตตปัญญาศึกษา มหาวิทยาลัยมหิดล (2552) กล่าวว่า “จิตตปัญญาศึกษา” คือ กระบวนการพัฒนาจิตและปัญญาอย่างรอบด้าน เพื่อช่วยสร้างมนุษย์ให้เป็นคนที่มีสมบูรณ์และสมดุล ผู้ทรงคุณวุฒิหลายท่านได้ร่วมพิจารณาความหมายของคำว่า “จิตตปัญญาศึกษา” หมายถึง กระบวนการเรียนรู้ด้วยใจอย่างใคร่ครวญ เป็นการศึกษาที่เน้นพัฒนาด้านในอย่างแท้จริง เพื่อให้เกิดความตระหนักรู้ถึงคุณค่าของสิ่งต่างๆโดยปราศจากอคติ เกิดความรักเมตตา อ่อนน้อมต่อธรรมชาติ มีจิตสำนึกต่อส่วนรวมและสามารถเชื่อมโยงศาสตร์ต่างๆมาประยุกต์ใช้ในชีวิตได้อย่างสมบูรณ์ (ชลลดา ทองทวี และคณะ, 2551)

2.2 จุดมุ่งหมายของแนวคิดจิตตปัญญาศึกษา

จุดมุ่งหมายของการศึกษาเชิงจิตตปัญญา คือ การศึกษาด้านในตนเอง ไม่ใช่แค่การใคร่ครวญภายในเท่านั้น และไม่ได้ละเลยความเป็นวิชาการไป แต่หมายถึงการหยั่งรากให้ลึกยิ่งขึ้น ให้เห็นประสบการณ์ส่วนตัวที่สัมผัสเองโดยตรงมากขึ้นและให้สมดุลกับการฝึกจิตมากขึ้น (จิรัฐกาล พงศ์ภคเธียร, 2550)

วีระเทพ ปทุมเจริญวัฒนา (2549) กล่าวถึง เป้าหมายของการศึกษาตามแนวคิดจิตตปัญญาศึกษาประกอบด้วย 6 องค์ประกอบหลัก ได้แก่

1. ความรู้เท่าทันปัจจุบัน คือ การรับรู้ถึงประสบการณ์ตรงที่เกิดขึ้นในกระบวนการเรียนรู้ ในแต่ละขณะอย่างละเอียดถี่ถ้วนไม่ว่าจะเป็น การเท่าทันกระบวนการคิด การรับรู้ความรู้สึกผ่านผัสสะต่างๆ รวมทั้งสังเกตอารมณ์ต่างๆที่เกิดขึ้น เมื่อร่างกายและจิตใจหลอมรวมกันได้โดยกระบวนการเรียนรู้แบบองค์รวมแล้ว การสื่อสารที่เกิดขึ้นจะมีความเปิดกว้าง ชัดเจน ตระหนักรู้และชื่นชมโลกได้อย่างเต็มที่ การกระทำต่างๆก็มีประสิทธิภาพ

2. การสร้างสรรค์ชุมชนแห่งการเรียนรู้ มีหลักการคือ การแสวงหาความรู้โดยปัจเจกบุคคลเท่านั้น และกระบวนการการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ ไม่ได้เกิดขึ้นในห้องเรียน ที่แยกสัดส่วนออกจากสิ่งแวดล้อม แต่เกิดจากการปฏิสัมพันธ์กับผู้คนและสิ่งต่างๆในชีวิตประจำวัน เมื่อผู้เรียนมีความเข้าใจในตัวเองมากขึ้น ก็จะสามารถเข้าใจผู้อื่นและโลกได้บ่มเพาะความเปิดกว้าง เป็นแนวทางการฝึกปฏิบัติไปสู่การพัฒนาด้านในที่สุด เพื่อการเรียนรู้และตอบสนองต่อโลกอย่างสร้างสรรค์

3. ทักษะการสื่อสารและการสร้างสรรค์ความสัมพันธ์ที่สร้างสรรค์ หมายถึงความสามารถในการสัมพันธ์และสื่อสารกับผู้อื่นได้อย่างมีประสิทธิภาพ เริ่มจากการยอมรับและเข้าใจในตนเอง สูการยอมรับและชื่นชมผู้อื่นฝึกฝนการคิดวิเคราะห์ คือผู้เรียนสามารถจับประเด็นต่างๆเพื่อเข้าใจในตนเอง และสังคม โลกอย่างมีวิจารณ์ญาณ สามารถรับรู้และวิเคราะห์โลก มองเห็นลักษณะของ ปรัชญาการณ และสิ่งต่างๆได้อย่างเชื่อมโยง

4. การชื่นชมในภูมิปัญญาของโลก หมายถึง การเรียนรู้และชื่นชมในความหลากหลาย ระบบคุณค่าต่างๆ ที่อยู่ในสังคมโลก ช่วยให้ผู้เรียนเกิดจินตนาการที่จะสร้างสรรค์และพัฒนาการรับรู้ของตนเอง ทั้งด้านพุทธิปัญญา อารมณ์และด้านการปฏิบัติ

5. การกระทำที่มีประสิทธิภาพ คือความสามารถในการนำเอาความรู้หรือความเข้าใจในตนเอง สูการปฏิบัติอย่างมีประสิทธิภาพและสมบูรณ์ อาศัยคุณลักษณะการเปิดใจกว้าง ตั้งอยู่บนพื้นฐานการฝึกปฏิบัติสำคัญ 3 ประการได้แก่ ศิล สมาธิ ปัญญา

6. การใช้วิถีแห่งภูมิปัญญาโลก ด้วยแนวทางของการแสวงหาความรู้และภูมิปัญญาต่างๆ มีคุณค่าต่อสังคม มีความเปิดกว้างและธรรมเนียมปฏิบัติในการฝึกฝนทางจิต มีการบ่มเพาะการตื่นรู้และความรู้เท่าทันตัวเองและโลก ซึ่งเป็นหลักปฏิบัติที่มีอยู่ในวัฒนธรรมและศาสนาต่างๆ เพื่อเข้าใจถึงสภาวะและประสบการณ์ของความเป็นมนุษย์

(ศุภย์จิตตปัญญาศึกษา มหาวิทยาลัยมหิดล, 2552) กล่าวว่า เป้าหมายหลักของจิตตปัญญาศึกษา คือการที่มนุษย์ทั้งหมดสามารถเรียนรู้เพื่อยกระดับจิตวิญญาณของตนเองไปสู่ความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ เพื่อความสุขและการอยู่ร่วมกันด้วยสันติ ดังนั้นวัตถุประสงค์ของหลักสูตรจิตตปัญญาศึกษาจึงมุ่งพัฒนาบัณฑิตที่มีความเชื่อมั่นในความเป็นมนุษย์ ใฝ่เรียนรู้ ฝึกฝนตนเองอย่างต่อเนื่อง และสมดุลงทั้งกาย ใจ และวิญญาณสามารถนำความรู้และทักษะไปใช้ในการส่งเสริมให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในระดับบุคคล ชุมชน องค์กรและสังคม

ชลลดา ทองทวี และคณะ (2551) กล่าวถึง เป้าหมายของการฝึกปฏิบัติตามแนวคิดจิตตปัญญาว่า ก่อให้เกิดความตระหนักรู้และพัฒนาความสามารถในการเชื่อมโยงกับพระเจ้าหรือปัญญาภายใน เป็นการพัฒนามนุษย์อย่างเป็นองค์รวมสู่ความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์โดยเริ่มต้นจากการมีความสมดุลงทั้งมิติทางกาย ใจ สังคมและจิตวิญญาณ มีชีวิตที่ตื่นาม มีความสุข

ธนา นิลชัยโกวิทย์และอดิสร จันทรสุข (2552) กล่าวถึง เป้าหมายของการเรียนรู้แนวจิตตปัญญาศึกษาในประเทศไทย ว่ามีจุดมุ่งหมายสำคัญ 2 ประการ คือ

1. การเปลี่ยนแปลงขั้นพื้นฐานในตนเอง เป็นการเปลี่ยนแปลงขั้นพื้นฐานในตนเองที่จะช่วยผู้เรียนให้เรียนรู้จิตของตนเองแล้วเกิดปัญญา คือการเข้าถึงความจริง ความดี ความงามอย่างแท้จริง เป็นการเปลี่ยนแปลงจิตสำนึก เปลี่ยนแปลงความรู้สึกนึกคิดใหม่ เปลี่ยนแปลงมุมมองเกี่ยวกับเพื่อนมนุษย์และธรรมชาติใหม่ เปลี่ยนแปลงวิธีคิดใหม่โดยสิ้นเชิง เกิดความรู้ ความเข้าใจในตนเอง ผู้อื่น และสรรพสิ่งอย่างลึกซึ้ง สอดคล้องกับความเป็นจริง รวมทั้งเกิดความรัก ความเมตตา ความอ่อนน้อม

2. การเกิดจิตสำนึกต่อส่วนรวม เป็นการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลงขั้นพื้นฐานในองค์กรและสังคม

2.3 วงจรการเรียนรู้ตามแนวคิดจิตตปัญญาศึกษา

วงจรการเรียนรู้ตามแนวคิดจิตตปัญญาศึกษาเป็นการประยุกต์เอาปรัชญาพื้นฐานของความเชื่อมั่นในความเป็นมนุษย์และกระบวนการที่ศรัทธาเข้ามาใช้ในการสร้างกระบวนการเรียนรู้ที่เป็นวงจรการเรียนรู้จิตตปัญญาศึกษา คือ ใช้การเข้าถึงความจริง ความงาม ความดี ที่มีอยู่ในตัวมนุษย์เองเป็นแกนเป็นการจัดการเรียนรู้แบบองค์รวมเพื่อการพัฒนามนุษย์อย่างสมดุล ทั้งกาย ใจและความคิด เป็นการเรียนรู้ที่เชื่อมโยงจากภายนอกสู่ภายในและจากภายในสู่ภายนอก จากบุคคลสู่ชุมชน สังคม วัฒนธรรมและธรรมชาติ และจากธรรมชาติ สังคม วัฒนธรรม สู่ชุมชนและบุคคล เป็นการเรียนรู้ที่เชื่อมโยงกับชีวิตอย่างแท้จริง เป็นแกนกลางในการจัดกระบวนการเรียนรู้ (ธนา นิลชัยโกวิทย์และอดิศร จันทรสขุ, 2552)

วงจรของความสัมพันธ์ระหว่างความจริง ความดี ความงามเป็นหนึ่งเดียว ไม่สามารถแยกออกจากกันได้ การเข้าถึงสิ่งหนึ่งสิ่งใดอย่างแท้จริงย่อมทำให้เข้าถึงอีกสองสิ่งพร้อมกันด้วย และเมื่อมีสิ่งหนึ่งก็จะเกิดอีกสองสิ่งตามมาด้วย สะท้อนถึงสภาวะความเป็นองค์รวมที่แท้จริงของธรรมชาติ แสดงให้เห็นว่า ไม่ว่าผู้เรียนแต่ละคนจะเริ่มต้นจากจุดใด คือ การมองเห็นและเข้าใจความเป็นจริงในตนเอง ผู้อื่นหรือธรรมชาติหรือการเข้าถึงความดีด้วยการเปิดรับ มีเมตตาอย่างแท้จริง ไม่ตัดสินทั้งตนเอง ผู้อื่นและสิ่งแวดล้อม ก็จะพาให้เข้าถึงอีกสองสิ่งไปด้วย เช่น การเข้าถึงความงามของธรรมชาติ ในขณะที่ใจสงบ ทำให้มองเห็นความจริงตามธรรมชาติ ไม่มีสิ่งบกพร่อง ไม่มีสิ่งถูกหรือผิด เชื่อมโยงสู่การเข้าใจตนเอง เข้าใจเพื่อนมนุษย์และธรรมชาติแล้วเกิดความรัก ความเมตตาลดการตัดสิน คาดโทษ คาดหวัง ในตนเอง ผู้อื่นหรือสิ่งแวดล้อม เมื่อเป็นเช่นนั้นก็จะเกิดความสุข นำไปสู่การเห็นความงามในตนเองและในตัวเพื่อนมนุษย์

2.4 หลักการเรียนรู้ตามแนวคิดจิตตปัญญาศึกษา

การเรียนรู้ตามแนวคิดจิตตปัญญาศึกษาเป็นการเรียนรู้ในสิ่งแวดล้อมที่ “สบาย” มาจากคำว่า “สัปปายะ” คือสภาพที่เอื้อต่อการเรียนรู้ โดยเป็นสภาพแวดล้อมที่เห็นคุณค่าของการเรียนรู้ด้านในตัวเอง ให้ความสำคัญและเอาใจใส่จิตใจของผู้เรียนรู้ในทุกขณะ ทั้งนี้การเอาใจใส่ในกระบวนการเรียนรู้ สามารถทำได้ 3 ลักษณะ คือ (วิจักขณ์ พานิช, 2550)

1. การฟังอย่างลึกซึ้ง (Deep Listening) คือการฟังด้วยหัวใจด้วยความตั้งใจ อย่างสัมผัสได้ ถึง รายละเอียดของสิ่งที่เราฟังอย่างลึกซึ้งด้วยจิตที่ตั้งมั่น ในที่นี้ยังหมายถึงการรับรู้ในทางอื่น ๆ ด้วย เช่น การมอง การอ่าน และการสัมผัส

2. การน้อมสู่ใจอย่างใคร่ครวญ (Contemplation) คือกระบวนการต่อเนื่องจากการฟังอย่างลึกซึ้ง ประกอบกับประสบการณ์ที่ผ่านเข้ามาในชีวิตทางอื่นๆ เมื่อเข้ามาสู่ใจแล้วมีการน้อมนำมาคิดใคร่ครวญอย่างลึกซึ้ง ซึ่งต้องอาศัยความสงบเย็นของจิตใจเป็นพื้นฐาน จากนั้นก็ลงนำไปปฏิบัติ เพื่อให้เห็นผลจริง ก็จะเป็นการพอกพูนความรู้เพิ่มขึ้นอีกในระดับหนึ่ง

3. การเฝ้ามองเห็นตามที่เป็นจริง (Meditation) คือการปฏิบัติธรรมหรือการภาวนาคือการเฝ้าดูธรรมชาติที่แท้ของจิต ว่าเป็นการเปลี่ยนแปลงไม่คงที่ การฝึกสังเกตธรรมชาติของจิตจะ ทำให้เราเห็นความเชื่อมโยงจากภายในสู่ภายนอกเห็นความเป็นจริงที่พ้นจากอำนาจแห่งตัวตนของตน

ประเวศ วะสี (2550) กล่าวว่า จิตตปัญญาศึกษา เป็นการเรียนรู้ด้านในเพื่อให้เกิดสมบูรณเกิดการพัฒนาย่างแท้จริง กระบวนการเรียนรู้จิตตปัญญาศึกษา มีดังนี้คือ การเข้าถึงโลกทัศน์และชีวิต การมองโลกและมองธรรมชาติ หากเข้าถึงความจริงจะพบความงามเสมอ เมื่อเข้าถึงธรรมชาติก็จะถึงความเป็นอิสระ ผ่านกิจกรรมต่างๆ เช่น กิจกรรมที่เกี่ยวกับชุมชน ดนตรี ศิลปะ กิจกรรมอาสาสมัคร สุนทรียสนทนา เป็นกิจกรรมที่ก่อให้เกิดการพัฒนาตนเอง พัฒนาจิตใจการปลื้กวิเวกไปอยู่ในธรรมชาติ ได้รู้ใจตนเอง เมื่อจิตสงบเชื่อมเป็นอันหนึ่งอันเดียวกับธรรมชาติ จะเกิดปรากฏการณ์ต่างๆขึ้น

จิรัฐกาล พงศ์ภคเธียร (2550) กล่าวว่า จิตตปัญญาศึกษาเป็นการศึกษาที่เน้นกระบวนการให้เกิดการเรียนรู้ด้วยใจอย่างใคร่ครวญ ผู้ศึกษาย้อนกลับไปหารากของคุณค่าและความหมายที่แท้จริงของการเรียนรู้สะท้อนการคิดให้เห็นความเป็นพลวัตไม่หยุดนิ่ง สามารถมองเห็นสรรพสิ่งตามความเป็นจริงที่มีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกันและเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา โดยใช้หลักคำสอนทางศาสนา ดนตรี ศิลปะ ธรรมชาติซึ่งเป็นเครื่องมืออย่างดีที่สามารถทำให้เกิดการหยั่งรู้ภายใน ก่อให้เกิดการ

ค้นพบแนวทางในการดำเนินชีวิตที่ดี มีความสุขสงบอย่างแท้จริง ด้วยตัวเองและสามารถสัมผัสคุณค่าของการดำรงชีวิตอยู่ร่วมกัน เกื้อกูลซึ่งกันและกัน

ณัฐพร วัจวิญญู (2550) กล่าวว่า จิตตปัญญาศึกษาเป็นการศึกษาแบบ “เอาชีวิตเข้าแลก” โดยให้ความเห็นว่า จิตตปัญญาศึกษา เป็นหนทางเพื่อการตื่นรู้และการดำรงอยู่อย่างเต็มเปี่ยม รับรู้ทั้งโลกภายนอกและภายในตัวเราในแต่ละปัจจุบันขณะ โดยเอาตัวเราเข้าเรียนรู้เอาชีวิตของเราเข้าแลกกับการรับรู้ปัจจุบันขณะ ถือเป็นประตูหรือทางเข้าสู่การมองเห็นความงาม ความดีและความจริง

ธนา นิลชัยโกวิทย์และอดิสร จันทรสุข (2552) กล่าวว่า หลักการที่เป็นองค์ประกอบพื้นฐานของกระบวนการทางจิตตปัญญาศึกษา ประกอบด้วย 7 ประการ ดังนี้

1. หลักการพิจารณาอย่างใคร่ครวญ (Contemplation) คือ การเข้าสู่สภาวะจิตที่เหมาะสมต่อการเรียนรู้และนำจิตดังกล่าวไปใช้งานอย่างใคร่ครวญในด้าน พุทธิปัญญา (Cognitive) และในด้านระหว่างบุคคล (Interpersonal) กล่าวคือ กระบวนการจิตตปัญญาศึกษาอาศัยการปรับสภาวะจิตสู่สภาวะที่เหมาะสมและเกื้อกูลต่อการเรียนรู้ เพื่อปลูกศักยภาพการเรียนรู้และพัฒนามนุษย์อย่างเต็มสมบูรณ์

2. หลักความรักความเมตตา (Compassion) คือ การส่งพลังออกโอบอุ้มดูแล กลุ่มของกระบวนการและการจัดกระบวนการด้วยสิ่งแวดลอมและบริบทที่เกื้อกูลต่อการเรียนรู้ ภายใต้กระบวนการทัศนที่เชื่อมั่นในศักยภาพความเป็นมนุษย์ “กระบวนการ” อาจมีความสำคัญยิ่งกว่ากระบวนการ เพราะกระบวนการและคุณลักษณะที่มีของกระบวนการ คือหัวใจสำคัญในการขับเคลื่อนกระบวนการเรียนรู้แนวจิตตปัญญาศึกษาที่เน้นการเปลี่ยนแปลงภายใน กระบวนการที่มีพลังแห่งความรักเมตตาจะสามารถส่งพลังทั้งหมดจากฐานกาย ฐานใจและฐานหัว เพื่อรองรับเกื้อหนุนผู้เข้ารับ การอบรมทำให้เกิดความมั่นใจที่จะก้าวเข้าพื้นที่เสี่ยง เพื่อการเรียนรู้สิ่งใหม่ได้ง่ายขึ้น หลักความรักความเมตตาไม่ได้อยู่แค่เพียงกระบวนการและบรรยากาศภายในกลุ่มเท่านั้น แต่ยังเป็นหลักการจัดกระบวนการด้วยคือต้องใส่ใจในกระบวนการและบรรยากาศแวดลอมที่เป็น “สัพปายะ” คือเป็นมิตรต่อผู้เข้าอบรม เป็นมิตรต่อสิ่งแวดลอม และเป็นมิตรต่อชุมชน ซึ่งสถานที่การจัดอบรมเป็นปัจจัยสำคัญยิ่งที่จะช่วยกระตุ้นเร้าศักยภาพการเรียนรู้ได้ดี

3. หลักการเชื่อมโยงสัมพันธ์ (Connection) คือ การช่วยให้ผู้เข้ารับการอบรมเชื่อมโยงประสบการณ์ในกระบวนการเข้ากับชีวิตได้ ทำให้ กระบวนการเข้ามาสู่ภายใน (Internalization) บูรณาการสู่วิถีชีวิตและการเอื้อให้เกิดการเชื่อมโยงระหว่างผู้เข้ารับการอบรมร่วมกัน ซึ่งเป็นหลักการ

ที่มีรากฐานมาจากกระบวนการที่ศรัทธาว่า กระบวนการที่มีพลังในการเปลี่ยนแปลงต้องสามารถช่วยให้ผู้ปฏิบัติเชื่อมโยงประสบการณ์ในกระบวนการเข้ากับชีวิตได้ เพราะการเชื่อมโยงนี้จะเป็นการนำไปสู่การทำให้กระบวนการเข้ามาสู่ภายใน ซึ่งจะทำให้การเรียนรู้และพัฒนาอื่นๆเป็นไปอย่างยั่งยืน ซึ่งไม่เพียงแต่กระบวนการต้องเชื่อมโยงกับชีวิตการรับรู้ของผู้เข้าอบรมเท่านั้นแต่กระบวนการต้องเอื้อให้เกิดการเชื่อมโยงระหว่างผู้เข้าอบรมด้วยกัน และเกิดเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ร่วมกัน โดยจุดเปลี่ยนที่สำคัญคือ การเกิดวิธีการปฏิบัติร่วมกันที่เปลี่ยนแปลงไป นั่นคือการสนทนากันอย่างมีสติและย้อนกลับมาดูตนเอง ซึ่งเป็นคุณสมบัติของกลุ่มผู้เข้ารับการอบรม

4. หลักการเผชิญหน้า (Confronting) คือ การเปิดให้ผู้เข้ารับการอบรมออกจากพื้นที่ปลอดภัยของตนเอง เพื่อเผชิญหน้ากับพื้นที่เสี่ยง เพื่อเปิดพื้นที่การเรียนรู้ใหม่ๆ และเข้าถึงข้อจำกัดทางศักยภาพของตนเองต่อการเรียนรู้และพัฒนา เน้นกิจกรรมที่เปิดให้ผู้เข้าอบรมออกจากพื้นที่ปลอดภัยของตนเองเพื่อเผชิญกับพื้นที่เสี่ยงเพื่อเปิดพื้นที่การเรียนรู้ใหม่ๆ มีข้อควรระวังคือพื้นที่เสี่ยงดังกล่าวต้องอยู่ภายใต้พื้นที่ปลอดภัย อันเกิดจากพลังของกระบวนการที่คอยโอบอุ้มผู้เข้าอบรมไว้ต้องควบคู่ไปกับหลักความรักความเมตตา การเข้าเผชิญกับพื้นที่เสี่ยงอาจแยกออกเป็นสองพื้นที่หลักคือพื้นที่ภายในร่างกาย และจิตใจกับพื้นที่ภายนอกของสิ่งแวดล้อมและชุมชน การเข้าเผชิญกับพื้นที่ภายในร่างกาย พบได้ในกิจกรรมเคลื่อนไหวร่างกายในขณะที่พื้นที่เสี่ยงภายในร่างกายและการเข้าเผชิญกับความเป็นจริงของตานั้น ทำได้โดยการทำกิจกรรมที่กระตุ้นให้แสดงออกถึงความเป็นตัวตน การเข้าเผชิญกับพื้นที่ภายนอก จะช่วยกระตุ้นเร้าดึงศักยภาพภายในออกมาเพื่อรองรับสถานการณ์ภายนอก และสามารถเป็นเงื่อนไขให้เกิดการเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

5. หลักความต่อเนื่อง (Continuity) คือ การสร้างความต่อเนื่องของกระบวนการ เพื่อช่วยให้ศักยภาพของการเรียนรู้ของผู้เข้ารับการอบรมได้ปลดปล่อยและสามารถทำงานเพื่อเป้าหมายและพัฒนา การวางความต่อเนื่องจากกิจกรรมหนึ่งสู่อีกกิจกรรมหนึ่งอย่างเป็นระบบ ช่วยวางแนวทางที่เหมาะสมต่อการเรียนรู้ให้ผู้เข้ารับการอบรมกระบวนการส่วนใหญ่อาจพอแบ่งขั้นตอน ได้เป็น 3 ขั้นตอนใหญ่ คือ ขั้นเตรียมความพร้อม ขั้นดำเนินการ และขั้นสรุปบทเรียน โดยที่ กิจกรรมที่นำเข้าสู่บทเรียนแต่ละขั้นจำเป็นต้องมีความต่อเนื่องให้เกิดความไหลลื่นจากกิจกรรมหนึ่งสู่อีกกิจกรรมหนึ่ง มีความต่อเนื่องในมิติของเวลา กับความเชื่อมโยงในมิติของพื้นที่

6. หลักความมุ่งมั่น (Commitment) คือ การเอื้อให้ผู้รับการอบรมสามารถนำเอากระบวนการกลับไปใช้ในชีวิตประจำวันได้อย่างต่อเนื่อง หลังการอบรมและนำไปสู่การเรียนรู้ที่เกิด

การเปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่องและยั่งยืน ในเชิง การจัดการกระบวนการเรียนรู้ การทำให้เห็นถึงประโยชน์ของแนวปฏิบัติในการพัฒนาเปลี่ยนแปลง ตนเอง และเห็นประจักษ์ว่าสิ่งนั้นเกิดขึ้นและมิได้จริงด้วยการผ่านประสบการณ์ตรง เกิดความเข้าใจความเป็นจริงอย่างชัดเจน เป็นจุดเริ่มต้นในการสร้างศรัทธา และก่อให้เกิดความมุ่งมั่นจากภายใน เกิดฉันทะหรือความพอใจ ความยินดีในธรรม คือ ความเป็นตามธรรมชาติที่ได้รับรู้ ทั้งตัวกระบวนการและกระบวนการจึงสามารถมีบทบาทในการจุดประกายความมุ่งมั่นให้เกิดในตัวผู้เรียนได้ แต่การรักษาความมุ่งมั่นให้ดำรงอยู่นั้น ต้องอาศัยเหตุปัจจัยที่มาสนับสนุนอีกหลายประการ ทั้งเงื่อนไขภายนอกและภายใน เงื่อนไขภายใน เช่น สภาวะทางจิตใจ อารมณ์ ความมีสติรู้ตัว เป็นต้น ส่วนเงื่อนไขภายนอก ได้แก่ สภาพแวดล้อมที่เหมาะสมและกัลยาณมิตรหรือ ชุมชนแนวปฏิบัติที่มีความเกื้อกูลและส่งเสริมกันและกัน

7. หลักชุมชนแห่งการเรียนรู้ (Community) คือ ความรู้สึกเป็นชุมชนร่วมกันของผู้เข้ารับการอบรม รวมทั้งกระบวนการที่เกื้อหนุนให้เกิดการเรียนรู้และเปลี่ยนแปลงภายในของแต่ละคนรวมไปถึงการสร้างเครือข่ายความสัมพันธ์แลกเปลี่ยน เรียนรู้ที่เกิดขึ้นในกลุ่มซึ่งเป็นการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องและเชื่อมโยงกับชีวิตจริง ความสำคัญของชุมชนนี้ ทั้งในแง่ของพื้นที่ที่สามารถรองรับการเกิดการเรียนรู้ได้อย่างลึกซึ้ง สามารถเปิดเผยตนเอง เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เป็นกำลังใจให้กันและกัน เป็นพื้นที่แห่งความรักความเมตตา และมิตรภาพ เป็นแหล่งการเรียนรู้ที่หลากหลายและอุดมสมบูรณ์ นอกจากนี้ การได้อยู่ในชุมชนที่มีความสนใจและจุดมุ่งหมายที่จะทำในสิ่งที่ดีงาม มีคุณค่าเหมือนกัน ทำให้แต่ละคนได้รับแบบอย่าง แรงคิด แรงบันดาลใจ จากคนอื่น รวมทั้งมีผู้ที่ร่วมอุดมการณ์เดียวกันเป็นที่ประจักษ์ ทำให้เกิดความมุ่งมั่นในการเรียนรู้ต่อไป

จุมพล พูลภักธรชีวิน (2552) กล่าวถึงการเรียนรู้จิตตปัญญาศึกษา ว่าเป็นการศึกษาที่เน้นประสบการณ์ตรงภายใน ให้ความสำคัญกับการตระหนักรู้โลกภายในของตนเองที่สัมพันธ์กับโลกภายนอก กระบวนการเรียนการสอนและการประเมินตั้งอยู่บนความเป็นกัลยาณมิตร ให้ความสำคัญกับการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ข้อมูล ข่าวสาร ความรู้ภายในของแต่ละคน ไม่วิพากษ์ วิจารณ์ ไม่ตัดสิน ภายใต้บรรยากาศของการเคารพยอมรับระหว่างกันแบบไม่มีเงื่อนไขเป็นบรรยากาศแบบเปิดเอื้อให้ผู้เรียนรู้สึกมั่นคงปลอดภัยที่จะเปิดเผยและรู้จักตนเองและผู้อื่น

2.5 การประยุกต์ใช้หลักการเรียนรู้ตามแนวคิดจิตตปัญญาศึกษา

การฝึกปฏิบัติตามหลักการเรียนรู้ตามแนวคิดจิตตปัญญาศึกษานั้นเป็นไปเพื่อพัฒนาให้ผู้ฝึกปฏิบัติได้เรียนรู้และเปลี่ยนแปลงตนเอง นำพาชีวิตไปสู่เป้าหมายของจิตตปัญญาศึกษา นั่นคือ

การบ่มเพาะความเปิดกว้างอ่อนน้อมถ่อมตน พัฒนาความรักเมตตา มองเห็นสรรพสิ่งตามความเป็นจริง เห็นความสัมพันธ์เชื่อมโยงนำไปสู่การเกิดปัญญา ตระหนักรู้ ละวางตน มีชีวิตที่สมดุล

ธนา นิลชัยโกวิทย์และอดิสร จันทรสุษ (2552) กล่าวว่า การจัดการกระบวนการจิตตปัญญาศึกษา ไม่มีรูปแบบตายตัว สามารถปรับเปลี่ยนไปตามเนื้อหาและกระบวนการที่แตกต่างหลากหลาย หากจะนำกระบวนการ จิตตปัญญาศึกษาไปปรับใช้ มีข้อสรุปคือ เริ่มต้นจากความเข้าใจปรัชญาและหลักการพื้นฐานของการจัดการกระบวนการอบรมแนวจิตตปัญญาศึกษาคือ “ความเชื่อมั่นในความเป็นมนุษย์” และ “กระบวนการทัศน์แบบองค์รวม” และ “หลักจิตตปัญญาศึกษา” ได้อย่างลึกซึ้งก่อนกระบวนการที่จะนำชุดการเรียนรู้ไปใช้ ควรมีความเข้าใจและมีประสบการณ์การฝึกฝนด้านจิตตปัญญาศึกษาหรือการพัฒนาภายในมาพอสมควร มีความรู้และทักษะพื้นฐานในตอนที่สอดคล้องกับการจัดการกระบวนการเรียนรู้แนวจิตตปัญญาศึกษาที่เน้นการพัฒนาศักยภาพความเป็นมนุษย์

ในการจัดการกระบวนการเรียนรู้แนวจิตตปัญญาศึกษาควรใช้วงจรการเรียนรู้แนวจิตตปัญญาศึกษา เป็นแนวทางเพื่อการจัดการกระบวนการการเรียนรู้ที่มีความสมดุลและเป็นองค์รวม ควรใช้ชุดความรู้เป็นตัวอย่งการจัดการกระบวนการและประสบการณ์การเรียนรู้ แล้วพัฒนารูปแบบกระบวนการและกิจกรรมของตนเองหรือเลือกกิจกรรมบางส่วนจากชุดความรู้ไปใช้ โดยประยุกต์ให้เหมาะสมกับจุดมุ่งหมายและบริบททางสังคมและวัฒนธรรม การจัดการกระบวนการเรียนรู้แนวจิตตปัญญาศึกษา ครูหรือกระบวนการควรเริ่มต้นจากการกำหนดเป้าหมายและศึกษาลักษณะเฉพาะของกลุ่มที่ตนจะการอบรมหรือกระบวนการเรียนรู้ให้ชัดเจนก่อน

ชลลดา ทองทวี และคณะ (2551) กล่าวว่า จิตตปัญญาศึกษาเป็นการเรียนรู้ที่ไม่อาจแยกออกจากบริบททางสังคมและวัฒนธรรมของผู้เรียนได้ ดังนั้นเมื่อพิจารณาหลักการในแนวคิดจิตตปัญญาศึกษาแล้ว อาจสรุปได้ดังนี้

1. หลักการเชิงคุณค่า เป็นส่วนที่วัดด้วยความเชื่อ กระบวนทัศน์และศรัทธาของทั้งผู้สอนและผู้เรียน ได้แก่ การเคารพศักยภาพการเรียนรู้ มีความรักความเมตตาและให้ความสำคัญ ต่อปัจจุบันขณะหลักการเชิงกระบวนการ เป็นแนวทางพื้นฐานสำหรับการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ไม่ว่าจะใช้เครื่องมือรูปแบบหรือกระบวนการใดก็ตาม จำต้องให้ความสำคัญต่อการมีประสบการณ์ตรง มีการรับฟังอย่างลึกซึ้ง มีสมาธิ มุ่งมั่น เชื่อมโยงสัมพันธ์ น้อมเอาความเข้าใจและมีความต่อเนื่องของกระบวนการ

2. หลักการเชิงบริบท เป็นปัจจัยแวดล้อมของกระบวนการที่เกื้อหนุนต่อการเรียนรู้ ได้แก่ การมีรากฐานภูมิปัญญาท้องถิ่นและวัฒนธรรม ไม่ได้แยกกระบวนการเรียนรู้ออกจากความเชื่อและวัฒนธรรมของผู้เรียน ตลอดจนสามารถสร้างและมีชุมชนแห่งการเรียนรู้เพื่อสนับสนุนโอบอุ้มการเรียนรู้

กล่าวโดยสรุปแล้ว หลักการในแนวคิดจิตตปัญญาศึกษานี้ไม่อาจจะจำแนกแบ่งออกได้อย่างเด็ดขาดจากกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งกับการเรียนรู้ที่มีลักษณะของการพัฒนาดำเนินไปและมีความเป็นอัตวิสัย การจัดแบ่งกลุ่มหลักการดังกล่าวจึงเป็นไป เพื่อประโยชน์ต่อความชัดเจนในการศึกษาวิเคราะห์ การประยุกต์ใช้ในวงการต่างๆ เป็นสำคัญเท่านั้น โดยแนวทางการประยุกต์ใช้จิตตปัญญาศึกษาได้วางไว้ 2 ระดับ คือ ระดับหลักการและระดับรูปแบบ ดังต่อไปนี้

1. ระดับหลักการแนวคิด คือการนำหลักการพื้นฐานและความคิดความเชื่อทางจิตตปัญญาศึกษาไปพัฒนาและใช้ในกระบวนการเดิมที่มีอยู่ของแต่ละวงการนั้น หลักการที่ใช้เป็นการพิจารณา
2. ระดับรูปแบบศึกษาวิธีการและกระบวนการ ลักษณะการนำจิตตปัญญาศึกษาไปประยุกต์ใช้ในระดับวิธีการและกระบวนการเป็นการนำเครื่องมือ วิธีการปฏิบัติ ตลอดจนกระบวนการไปปรับเสริม นำไปร่วมกับเครื่องมือเดิมหรือนำไปใช้ทั้งหมด ส่วนวิธีการและกระบวนการ ต่างๆ นั้น อาทิเช่น การทำสมาธิ การอยู่กับปัจจุบัน การสะท้อนการเรียนรู้ การเขียนบันทึก เป็นต้น

2.6 หลักการประเมินผลการเรียนรู้ตามแนวจิตตปัญญาศึกษา

ชลลดา ทองทวี และคณะ (2551) กล่าวถึงคุณลักษณะของผู้ประเมินการเรียนรู้ตามแนวจิตตปัญญาศึกษาที่เหมาะสม มีดังนี้

มีความตระหนักในกระบวนการประเมินที่ตนเองใช้ เพราะเป็นตัวกำหนดเป้าหมายวิธีวิทยาการประเมินระเบียบวิธีและข้อมูลหรือสิ่งที่กระบวนการประเมินบอกว่าเป็นข้อเท็จจริงและความหมาย

มีความรู้สึกเชื่อมโยงผูกพันกับผู้ถูกประเมินและมีความตระหนักในผลกระทบของการประเมินต่อตนเองและต่อผู้ถูกประเมินมีความเข้าใจในแนวคิดหลักการและธรรมชาติของกระบวนการเรียนรู้แบบจิตตปัญญาศึกษา หลีกเลี่ยงการใช้วิธีคิดตรึงตรองด้วยเหตุผลและตามแนวเส้นตรง การพิสูจน์ความเป็นจริงด้วยการวัดค่าเชิงประจักษ์หลีกเลี่ยงความเชื่อที่ว่าทุกอย่างเป็นไปได้ตามกฎธรรมชาติ ซึ่งตายตัวและมนุษย์สามารถเข้าใจตลอดจนอธิบายกฎนั้นได้อย่างครบถ้วนและหลีกเลี่ยงการนำเอาความรู้ย่อยๆ มาอธิบายปรากฏการณ์ที่เป็นองค์รวม

คุณลักษณะของการประเมินที่เหมาะสม 5 ประการ มีดังนี้

1. การประเมินเหตุควบคู่ไปกับการประเมินผล เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงด้านในไม่ได้มีลักษณะเป็นเส้นตรงที่สามารถกำหนดผลลัพธ์ได้ แต่อาจดูได้จากการมีเหตุปัจจัยที่เหมาะสมในการเรียนรู้ไม่ว่าจะเป็นการให้ความสำคัญของสตรีกีกรู้ การดำรงตนอยู่ในปัจจุบันขณะของผู้สอนและผู้เรียนเป็นสำคัญ และการอยู่ในบริบทของกระบวนการเรียนรู้และการปฏิบัติอันเกื้อกูล อันได้แก่ สังคมของกัลยาณมิตรและบริบทวัฒนธรรมตลอดจนมีการปฏิบัติอย่างจริงจังต่อเนื่อง ทั้งในระดับของปัจเจก และระดับกลุ่ม

2. การประเมินโดยใช้กระบวนการทัศน์แบบบูรณาการใช้หลายมุมมอง ในการประเมินทั้ง มุมมองบุคคลที่หนึ่งคือ ผู้เรียนหรือผู้สอน หากจะประเมินผู้สอน บุคคลที่สองคือกระบวนการที่ผู้เรียน กับผู้สอนสร้างและให้ความหมายร่วมกัน และบุคคลที่สาม คือการใช้ข้อสอบหรือกฎเกณฑ์ที่เป็น มาตรฐาน โดยที่มุมมองบุคคลที่หนึ่งเป็นมุมมองที่สำคัญที่สุด

3. การประเมินโดยใช้ระบบวงจรป้อนกลับ การแยกส่วนประกอบออกเป็นชิ้นย่อยไม่อาจวัด ประเมินได้ทั้งหมด ต้องอาศัยระบบวงจรป้อนกลับหรือมุมมองของสิ่งชีวิตซึ่งให้ความสำคัญกับเรื่อง บริบทที่แตกต่างกันมีการสร้างความหมายร่วมกันให้ความสำคัญกับจินตนาการและความคิด สร้างสรรค์มากกว่าการทำซ้ำและอยู่ในกรอบของการควบคุมหรือขาดอิสระ

4. การประเมินโดยใช้หลายกระบวนการทัศน์ร่วมกัน ไม่มีการประเมินในกระบวนการทัศน์ใด กระบวนการทัศน์หนึ่งที่เหมาะสมและครบถ้วนที่สุด กระบวนการทัศน์หลักการประเมินตนเองเป็นลักษณะ เด่นของการเรียนรู้แบบจิตตปัญญาศึกษาเป็นเรื่องของประสบการณ์ด้านในโดยตรงของผู้เรียนการ ประเมินเชิงธรรมชาติและมีส่วนร่วม มีความยืดหยุ่นสูง ยอมรับความจริงที่หลากหลาย ให้ความสำคัญ ของการศึกษาบริบทและเกณฑ์การตัดสินในการตัดสินมาตรฐานเชิงธรรมชาติหรือเชิงคุณภาพและการ ประเมินโดยผู้เชี่ยวชาญ

5. การประเมินที่มีหัวใจของความเป็นมนุษย์ เป็นกระบวนการที่ทำให้ผู้ประเมินเปิดใจน้อม เอาคุณค่าของจิตตปัญญาศึกษาเข้ามาเรียนรู้ เกิดความอ่อนน้อมถ่อมตนทั้งอ่อนโยนต่อชีวิตและอ่อน น้อมต่อธรรมชาติ มองเห็นผู้ถูกประเมินอย่างเป็นองค์รวมและมีความเป็นมนุษย์เช่นเดียวกัน และ สามารถทำให้กระบวนการประเมินกลับไปเป็นกระบวนการที่มีเพื่อประโยชน์และการเรียนรู้ของ ผู้เรียนได้อย่างแท้จริง

2.7 กิจกรรมจิตตศิลป์

จิตตศิลป์ (Comtemplative Arts) คือ การบูรณาการกระบวนการสร้างสรรค์งานศิลปะแขนงต่างๆ อาทิ ทัศนศิลป์ ดนตรี ละคร และการเคลื่อนไหวร่างกาย เข้ากับกระบวนการใคร่ครวญภายในอย่างลึกซึ้ง (ศูนย์จิตตปัญญาศึกษา มหาวิทยาลัยมหิดล, 2552)

สถาบันอาศรมศิลป์ (2551) กล่าวว่า จิตตศิลป์ คือการฝึกปฏิบัติอย่างใคร่ครวญ เพื่อเข้าใจจิตของตนเองผ่านการทำงานศิลปะ ด้วยหลักภาวนา 4 มุ่งเน้นการนำบุคคลเข้าสู่สนามประสบการณ์ใหม่ที่แตกต่างจากบริบทในชีวิตประจำวัน ผ่านการทำกิจกรรมทางศิลปะประเภทต่างๆ ทั้งที่เป็นรูปธรรม เช่น จิตรกรรม การทำหน้ากาก และนามธรรม เช่น การคิดใคร่ครวญ ศิลปะการเคลื่อนไหวร่างกาย เป็นต้น ทั้งนี้ แต่ละกิจกรรมดังกล่าวถูกออกแบบให้มีหน้าที่กระตุ้นและดึงศักยภาพของปัจเจกบุคคลในการทำงานศิลปะ ซึ่งมีลักษณะของการแก้ปัญหาจากโจทย์ที่สร้างขึ้น โดยภายหลังจากการทำกิจกรรม กระบวนการจะช่วยให้บุคคลได้ย้อนมองใคร่ครวญกับความคิด ความรู้สึก รวมทั้งพฤติกรรมในการแก้ปัญหาหรือโจทย์ที่ตนเองได้รับ ซึ่งมักจะสะท้อนให้เห็นถึงโลกทัศน์อันเป็นแบบแผนการดำรงชีวิตของบุคคลดังกล่าว

การจัดกิจกรรมจิตตศิลป์ต้องอาศัยหลักภาวนา 4 ประกอบด้วย กายภาวนา ศิลภาวนา จิตภาวนาและปัญญาภาวนา พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต) (2553) กล่าวว่า หลักภาวนา 4 ประกอบ ด้วยกายภาวนา คือ การพัฒนากายและการพัฒนาความ สัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ รู้จักเสพ รู้จักใช้อย่างพอดี ดูแลร่างกายอย่างมีสติ ไม่ประมาท ศิลภาวนา คือการพัฒนาศิลปะและความสัมพันธ์ทางสังคม มีพฤติกรรมดีงามในความสัมพันธ์กับเพื่อนมนุษย์ ช่วยเหลือเกื้อกูลสร้างสรรค์สังคม และส่งเสริมสันติสุข จิตภาวนา คือการพัฒนาจิตใจ ซึ่งประกอบด้วยคุณภาพจิต คือ การกระทำที่องงามด้วยคุณธรรม เช่น มีน้ำใจ เมตตา กรุณา ฯลฯ หรือการมีสมรรถภาพทางจิต คือ มีจิตใจเข้มแข็ง มั่นคง มีสมาธิ ฯลฯ ปัญญาภาวนา คือการพัฒนาปัญญาให้รู้จักคิด พิจารณา วินิจฉัยแก้ปัญหา และจัดดำเนินการต่างๆด้วยความเข้าใจเหตุปัจจัย เพื่อให้มีความสอดคล้องกับการพัฒนาสุขภาวะของมนุษย์ด้านต่างๆ อย่างเป็นองค์รวม (สถาบันอาศรมศิลป์, 2551)

สถาบันอาศรมศิลป์ (2551) กล่าวถึงประโยชน์จากกิจกรรมจิตตศิลป์ ว่าสามารถเปิดมุมมองและโลกทัศน์เกี่ยวกับมิติการเรียนรู้ของตนเองและผู้อื่น พัฒนาสุขภาวะองค์รวมของบุคคลด้านในร่างกาย จิตใจ สังคม และปัญญา เรียนรู้ความหมายของศิลปะที่กินความกว้างขวางและลึกซึ้ง และ

สร้างเข้าใจศิลปะในเชิงนามธรรม ได้แก่ ความคิด วิธีการมองโลกและชีวิต การให้คุณค่าและความหมายของศิลปะ

ตัวอย่างกิจกรรมจิตตศิลป์ ได้แก่ กิจกรรมการสังเกตต้นไม้ ใช้ประสาทสัมผัสต่างๆในการสังเกตทำความรู้จักต้นไม้ สะท้อนรายละเอียดผ่านการวาดภาพ (สถาบันอาศรมศิลป์, 2551) กิจกรรมการระบายสี ผีการระบายสีน้ำอย่างอิสระ (ศศิลักษณ์ ขยันกิจ, 2551) กิจกรรมศิลปะสาธารณะ ทำงานหัตถกรรมในรูปแบบของงานสาธารณะ กิจกรรมภาพโดนใจ ผีการสังเกตลักษณะภายในของตนเองผ่านภาพที่เลือก (ธนา นิลชัยโกวิทย์และอดิศร จันทรสุษ, 2552) เป็นต้น

(ธนา นิลชัยโกวิทย์และอดิศร จันทรสุษ, 2552) กล่าวว่า กิจกรรมตามแนวคิดจิตตปัญญาศึกษาสามารถต่อบัณฑิตสู่การเรียนรู้ได้หลายระดับ โดยแบ่งเป็นหมวดกว้างๆ ได้ดังนี้

1. กิจกรรมเตรียมความพร้อมและสร้างบรรยากาศการเรียนรู้
2. กิจกรรมสังเกต สำรวจ และเปิดเผยลักษณะภายในตนเอง
3. กิจกรรมช่วยให้เกิดความเข้าใจตนเอง การยอมรับ และการคลี่คลายภายใน

สามารถสรุปตัวอย่างกิจกรรมจิตตศิลป์จำแนกตามหลักภาวนา 4 ได้เป็นตาราง ดังนี้

ตารางที่ 1 ตารางสรุปตัวอย่างกิจกรรมจิตตศิลป์จำแนกตามหมวดของกิจกรรมจิตตปัญญาศึกษา (The center of contemplative mind in society, 2000) และหลักภาวนา 4

ชื่อกิจกรรม	รายละเอียดกิจกรรม	หมวดของกิจกรรม	หลักภาวนา 4				ที่มา
			กายภาวนา	ศีลภาวนา	จิตภาวนา	ปัญญาภาวนา	
สร้างหน้ากาก	ผู้เรียนในกลุ่มสร้างหน้ากากของแต่ละคน โดยในกระบวนการของการสร้างจำเป็นต้องอาศัยช่วยเหลือกันระหว่างคนสองคน คือผู้ที่เป็นหุ่นสำหรับหน้ากากและผู้ประดิษฐ์	กิจกรรมเตรียมความพร้อมและสร้างบรรยากาศการเรียนรู้	√ สร้างสรรค์ผลงานศิลปะ	√ สร้างปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียน	√ สังเกตจิตใจระหว่างสร้างงานศิลปะ		ธนา นิลชัยโกวิทย์และคณะ, 2552

ชื่อกิจกรรม	รายละเอียดกิจกรรม	หมวดของกิจกรรม	หลักภavana 4				ที่มา
			กายภavana	ศีลภavana	จิตภavana	ปัญญาภavana	
ระบายสีน้ำ	ผู้ร่วมกิจกรรมระบายสีน้ำสร้างช่วงเวลาที่มีสมาธิ ใจจดจ่อกับตัวเอง เกิดความคิดเชื่อมโยง คือการไม่คาดหวังจะเปิดใจกว้าง	กิจกรรมสังเกตสำรวจ และเปิดเผยลักษณะภายใน	√ สร้างสรรค์ผลงานศิลปะ		√ สังเกตจิตใจระหว่างสร้างงานศิลปะ	√ ฝึกการคิดเชื่อมโยงระหว่างประสบการณ์เดิมและประสบการณ์ปัจจุบัน	ศศิลักษณ์ ชันกิ่ง, 2553
ศิลปะสาธารณะ	สมาชิกในกลุ่มได้เรียนรู้และเกิดความเข้าใจเกี่ยวกับนวัตกรรมการทำงานศิลปะสาธารณะ	กิจกรรมสังเกตสำรวจ และเปิดเผยลักษณะภายในตนเอง	√ สร้างสรรค์ผลงานศิลปะ	√ สร้างปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียน	√ สังเกตจิตใจระหว่างสร้างงานศิลปะ		ธนา นิลชัย โกริทยและคณะ, 2552
เมล็ดพันธุ์แห่งสติ	การฝึกให้ผู้ร่วมกิจกรรมอยู่กับความรู้สึกตัว แล้วให้รางวัลกับตัวเองเป็นเมล็ดพันธุ์แห่งสติทุกครั้งที่อยู่รู้สึกตัว	กิจกรรมสังเกตสำรวจ และเปิดเผยลักษณะภายในตนเอง	√ สำรวจจุดยืนของตนเองให้สัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม		√ สังเกตจิตใจและความรู้สึกตัว	√ ฝึกการคิดเชื่อมโยงระหว่างประสบการณ์เดิมและประสบการณ์ปัจจุบัน	ธนา นิลชัย โกริทยและคณะ, 2552
วาดเส้นแบบสัมพันธ์	ผู้ร่วมกิจกรรมวาดเส้นจากหุ่นนิ่ง เกิดความสัมพันธ์ระหว่างตาและมือ วาดเส้นโดยไม่มองกระดาษ	กิจกรรมสังเกตสำรวจ และเปิดเผยลักษณะภายในตนเอง	√ สร้างสรรค์ผลงานศิลปะด้วยความสัมพันธ์ของดวงตา มือ และใจ		√ สังเกตจิตใจระหว่างสร้างงานศิลปะ		สถาบันอาศรมศิลป์, 2551

ชื่อกิจกรรม	รายละเอียดกิจกรรม	หมวดของกิจกรรม	หลักภavana 4				ที่มา
			กายภavana	ศีลภavana	จิตภavana	ปัญญาภavana	
ภาพโตเนใจ	ผู้เข้าร่วมกิจกรรมฝึกสังเกตลักษณะภายในของตนเองผ่านรูปภาพที่ตัวเองเลือก อีกทั้งยังได้ร่วมสังเกตภาพวาดที่สมาชิกอื่นๆเลือก	กิจกรรมสังเกตสำรวจ และเปิดเผยลักษณะภายในตนเอง		✓ สร้างปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียน		✓ ฝึกการคิดเชื่อมโยงระหว่างประสบการณ์เดิมและประสบการณ์ปัจจุบัน	ธนา นิลชัย โกวิทย์และคณะ, 2552
ภาพวาดสายธาร	เพื่อทบทวนบทเรียนจากกิจกรรมการเรียนรู้ทั้งหมดเพื่อเชื่อมโยงสิ่งที่เรียนรู้สู่ชีวิตประจำวัน	กิจกรรมช่วยให้เกิดความเข้าใจตนเอง การยอมรับ และการคลี่คลายภายใน		✓ สร้างปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียน		✓ ฝึกการคิดเชื่อมโยงระหว่างประสบการณ์เดิมและประสบการณ์ปัจจุบัน	สถาบันอาศรมศิลป์, 2551
พิพิธภัณฑ์การแสดงหน้ากาก	เป็นกิจกรรมต่อเนื่อง โดยการนำหน้ากากที่สร้างขึ้นมาจัดแสดง เกิดความคิดเชื่อมโยง เรื่อง “สาร” ที่หน้ากากสื่อออกมา และ “ภาวะ” ของตนเองที่ฉายไปบนหน้ากาก	กิจกรรมช่วยให้เกิดความเข้าใจตนเอง การยอมรับ และการคลี่คลายภายใน	✓ สร้างสรรค์ผลงานศิลปะ		✓ สังเกตจิตใจระหว่างสร้างงานศิลปะ	✓ ฝึกการคิดเชื่อมโยงระหว่างประสบการณ์เดิมและประสบการณ์ปัจจุบัน	ธนา นิลชัย โกวิทย์และคณะ, 2552

กล่าวโดยสรุปความหมายของ “จิตตปัญญาศึกษา” คือการพัฒนาด้านในตนเอง เชื่อมโยงระหว่าง จิตและปัญญาระหว่างตนเองและสรรพสิ่ง เป็นการพัฒนาแบบองค์รวม ให้ความรักความเมตตาทั้งต่อตนเอง ผู้อื่นและโลกอย่างไร้อคติ โดยมีเป้าหมายของการเรียนรู้ตามแนวคิดจิตตปัญญา

ศึกษา คือการบ่มเพาะความรู้เท่าทันในปัจจุบัน รับรู้ถึงประสบการณ์ตรงที่เกิดขึ้นที่เกิดขึ้นใน กระบวนการเรียนรู้เพื่อพัฒนาด้านในของตนเอง ให้มีความสมดุลทั้ง กาย ใจ และจิตวิญญาณ เกิดการ เปลี่ยนแปลงในตนเอง สามารถเรียนรู้จิตแล้วเกิดปัญญา เข้าถึงความจริงอันสูงสุดได้ สามารถตอบ สอนต่อโลกอย่างสร้างสรรค์ เกิดจิตสำนึกต่อส่วนรวมบนพื้นฐานของความรักและความเมตตา ยอมรับและชื่นชมคุณค่าของประสบการณ์ตรงของตนเองและผู้อื่น สามารถดำรงชีวิตอยู่ในวัฒนธรรม ร่วมสมัยของโลกปัจจุบันได้อย่างมีความสุข หลักการเรียนรู้จิตตปัญญาศึกษาต้องมีองค์ประกอบ พื้นฐานคือ การเรียนรู้ด้วยการพิจารณาด้วยใจอย่างใคร่ครวญ มีการเชื่อมโยงประสบการณ์ให้นำไปสู่ การบูรณาการสู่วิถีชีวิต และการเอื้อให้เกิดความสัมพันธ์กับผู้อื่น มีหลักการเผชิญหน้ากับพื้นที่เสี่ยง เพื่อเปิดพื้นที่การเรียนรู้ใหม่ๆ มีความต่อเนื่องและความมุ่งมั่นของกิจกรรมสู่การเรียนรู้อย่างยั่งยืน บนหลักชุมชนแห่งการเรียนรู้ของผู้เรียน เกื้อหนุนให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และการเปลี่ยนแปลง ภายในของแต่ละคน โดยการผสมผสานกิจกรรมและการเรียนรู้ที่มุ่งให้เกิดการพัฒนาทั้งกาย ใจ และ ความคิด กิจกรรมจิตตศิลป์เป็นการบูรณาการศาสตร์ทางศิลปะ เข้ากับกระบวนการทางจิตตปัญญา ศึกษา เพื่อใช้ศิลปะเป็นเครื่องมือในการเข้าใจตนเองให้เกิดปัญญา แล้วนำไปสู่การเข้าใจศิลปะ ในเชิงนามธรรมต่อไป

3. สุนทรียศึกษา

3.1 ความหมายของสุนทรียศึกษา

สุนทรียภาพ (Aesthetic) ในนิยามของผู้เชี่ยวชาญทางศิลปะ นักวิชาการและครูสอนศิลปะได้ ให้ความหมายที่หลากหลายแตกต่างกันออกไปตามสภาพแวดล้อมของสังคม วัฒนธรรม สถานการณ์ ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีและการคลี่คลายเปลี่ยนแปลงของศิลปะพร้อมกับการคลี่คลาย เปลี่ยนแปลงในวิชาสาขาอื่นๆ (มัย ตะติยะ, 2547) มีดังนี้

สุชาติ สุทธิ (2540) ได้ให้ความหมายของสุนทรียภาพว่า หมายถึงคุณค่าที่ได้จากการดู การ ฟัง การจับต้อง เป็นคุณค่าที่ปรากฏในผลงานซึ่งเกิดจากการปฏิบัติจริง

มัย ตะติยะ (2547) กล่าวว่าสุนทรียภาพ หมายถึงความซาบซึ้งในคุณค่าแห่งความงาม ความ ประณีต และเรื่องราว โดยเกิดจากรับรู้ของมนุษย์

สำนักงานราชบัณฑิตยสภา (2554) ได้ให้ความหมายไว้ว่า สุนทรียภาพหมายถึง ความเข้าใจ และรู้สึกของแต่ละบุคคลที่มีต่อความงามในธรรมชาติหรืองานศิลปะ

สำนักงานราชบัณฑิตยสภา (2541) ได้ให้ความหมายไว้ว่า สุนทรีย (Aesthetic) เกี่ยวกับความซาบซึ้งในคุณค่าของสิ่งทั้งดงามไพเราะหรือรื่นรมย์ไม่ว่าจะเป็นของธรรมชาตินั้นศิลปะความรู้สึกนี้เจริญได้ด้วยประสบการณ์หรือการศึกษาอบรมฝึกฝนจนเป็นอุปนิสัย เกิดรสนิยม (Taste) ซึ่งย่อมจะแตกต่างกันไปในแต่ละบุคคล

ศิลป์ พีระศรี (2527) กล่าวว่าสุนทรียภาพ (Aesthetic) หมายถึง ความรู้สึกโดยธรรมชาติของทุกคนซึ่งรู้จักคุณค่าของวัตถุที่งามความเป็นระเบียบของเสียงและถ้อยคำที่ไพเราะความรู้สึกในความงามนี้ย่อมเป็นไปตามอุปนิสัยการอบรมและการศึกษาของตัวบุคคลซึ่งรวมเรียกกันว่ารส (Taste)

วิรัตน์ พิชญไพบูลย์ (2536) กล่าวว่าสุนทรียศึกษาเป็นการศึกษาเกี่ยวกับหลักของความงาม ศิลปะนิยมและการสร้างสรรค์งานศิลปะ เพื่อคุณค่าของความงาม และพัฒนาการของบุคคล ปัจจุบันคำว่า “สุนทรียศาสตร์” ได้มีความหมายอิสระมากขึ้นในส่วนของด้านวิชาการ หมายถึง วิชาที่ศึกษาเกี่ยวกับศิลปะแขนงต่างๆหลักการของศิลปะ กระบวนการสร้างสรรค์ประสบการณ์ทั้งทางศิลปะและความรู้ความสามารถในการพิจารณาคุณค่าของงานศิลปะ นอกจากนั้นขอบเขตของความหมายยังครอบคลุมถึงศิลปะชีวิต และสังคม รวมทั้งความงามและปรากฏการณ์ทั้งดงามของธรรมชาติด้วย

อารี สุทธิพันธ์ (2551) กล่าวว่าสุนทรียศาสตร์ เป็นวิชาที่เกี่ยวข้องกับความรู้สึกการรับรู้ความงามเกี่ยวกับหลักเกณฑ์คุณค่าลักษณะความงาม รสนิยม รวมถึงส่งเสริมให้สอบสวนและแสวงหาหลักเกณฑ์ของความงามจากผลงานที่มนุษย์สร้างขึ้น

3.2 แนวคิดด้านสุนทรียศึกษา

ความงาม หรือ สุนทรียภาพ (Aesthetic) เป็นความรู้สึกที่เกี่ยวกับความซาบซึ้งในคุณค่าของสิ่งทั้งดงาม ไพเราะ หรือรื่นรมย์ไม่ว่าจะเป็นธรรมชาติหรืองานศิลปะ ความรู้สึกนี้จะเพิ่มมากขึ้นตามประสบการณ์หรือการศึกษา อบรม ฝึกฝนจนเป็นอุปนิสัยเกิดเป็นรสนิยม ซึ่งย่อมแตกต่างกันออกไปในแต่ละบุคคล ความซาบซึ้งในความงามของศิลปะจึงเป็นพื้นฐานสำคัญสำหรับความเข้าใจความงามเชิงสุนทรียศาสตร์ ซึ่งมีคุณค่าต่อบุคคลและสังคม คือ คุณค่าของศิลปะที่มุ่งส่งเสริมให้บุคคลเจริญในศิลปะในการสร้างสรรค์และพัฒนาด้านต่างๆ ส่วนคุณค่าของสังคม คือ ช่วยส่งเสริมพัฒนาการบุคคลให้เหมาะสมกับปัญหาของสังคมไทยในปัจจุบัน เพื่อที่จะเป็นกำลังที่สามารถช่วยกันสร้างสังคมให้ดงาม คุณค่าของสุนทรียศาสตร์จึงเริ่มส่งเสริมด้านต่างๆ ดังนี้ (วิรัตน์ พิชญไพบูลย์, 2536)

- สุนทรียศาสตร์ส่งเสริมความเจริญทางสุนทรียภาพและการรับรู้
- สุนทรียศาสตร์ส่งเสริมความเจริญทางปัญญา

- สุนทรียศาสตร์ส่งเสริมความเจริญทางอารมณ์
- สุนทรียศาสตร์ส่งเสริมการสร้างสรรค์
- สุนทรียศาสตร์ส่งเสริมความเจริญทางเทคนิคการทำงาน

Brittain (1987) กล่าวถึง กิจกรรมศิลปะที่เกี่ยวข้องกับสุนทรียภาพ ว่าเป็นความเจริญอกงามทางด้านสุนทรียภาพของเด็กในผลงานศิลปะ ซึ่งแสดงให้เห็นถึงประสาทสัมผัสที่ได้จากการ บูรณาการประสบการณ์ทั้งหมด พบได้จากเอกภาพของการจัดภาพที่ประสานกลมกลืนกันและแสดงออกซึ่งความรู้สึกนึกคิด ด้วยภาวะของบริเวณว่างเส้นลักษณะผิวและสี เด็กที่บกพร่องทางด้านสุนทรียจะแสดงความสับสนในการจัดองค์ประกอบศิลป์ในภาพ ขาดความรู้สึกบนพื้นภาพและขาดความคิด ความรู้สึกในการแสดงออกที่น่าสนใจ

3.3 ประสบการณ์ทางสุนทรียะ

ความหมายของประสบการณ์ทางสุนทรียะมีนักวิชาการทางศิลปศึกษาได้ให้ความหมายไว้ดังนี้

กิริติ บุญเจือ (2550) กล่าวว่าประสบการณ์ทางสุนทรียะ คือประสบการณ์ที่ทำให้เกิดความพึงพอใจในความงามของงานศิลปะ เช่น ความงาม ความกลมกลืนกันของภาพเขียนและความงามในธรรมชาติ

Broudy (1972) กล่าวว่าประสบการณ์ทางจินตภาพย่อมมีคุณค่าสำคัญที่เราควรจะเรียกว่า ประสบการณ์ทางสุนทรียะ จินตภาพเฉพาะด้านที่เข้าไปเกี่ยวข้องกับการก่อให้เกิดสุนทรียะเรียกว่า จินตภาพสุนทรียะหรือวัตถุสุนทรียะ ประสบการณ์สุนทรียะ อันเกิดจากการประสานกันระหว่าง จินตนาการและการรับรู้ประสบการณ์ปรากฏการณ์ในชีวิตประจำวันก็มีผลประสบการณ์ทางสุนทรียะ แต่เป็นไปในระดับปกติสามัญแนวโน้มที่ประสบการณ์ทางสุนทรียะจะเกิดขึ้นอย่างเด่นชัดจะก็ต่อเมื่อเราเผชิญหน้ากับงานศิลปะ

ประเสริฐ ศีลรัตน์ (2542) กล่าวว่าประสบการณ์ทางสุนทรียะ หมายถึง ประสบการณ์ในการขานรับทางสุนทรียะและประสบการณ์ในการสร้างสรรค์งานศิลปะ

3.4 องค์ประกอบของประสบการณ์ทางสุนทรียะ

นักวิชาการทางศิลปศึกษา ได้ให้คำอธิบายเกี่ยวกับองค์ประกอบของประสบการณ์ทางสุนทรียะ ดังนี้

ประเสริฐ ศีลรัตน์ (2542) กล่าวว่า กระบวนการที่คนเรามีประสบการณ์กับวัตถุหรือเหตุการณ์ต่างๆ โดยอาศัยอวัยวะรับสัมผัสแล้วแปลความหมายสิ่งนั้นๆ เป็นความรู้ความเข้าใจในการรับรู้ประสบการณ์ทางสุนทรียะก็เป็นกระบวนการรับรู้ทางความงาม ซึ่งอาจมีกระบวนการที่เป็นองค์ประกอบของประสบการณ์ทางสุนทรียะ ดังนี้

1. การรับรู้เชิงสุนทรียต้องมีความเข้าใจในสุนทรียวัตถุ หรือสุนทรียภาพ อันได้แก่ ความรู้สึกถึงคุณค่าของสิ่งทั้งาม ในขั้นนี้ผู้รับรู้จะต้องมีพื้นฐานประสบการณ์เดิม หรือมีความรู้เกี่ยวกับสุนทรียวัตถุมาก่อน
2. ผู้รับรู้ต้องมีประสาทสัมผัสส่วนที่จำเป็นต้องใช้เกี่ยวกับการรับรู้ที่กำลังสนใจอยู่ในขณะนั้น อยู่ในสภาพสมบูรณ์ โดยประสาทสัมผัสนั้นจะต้องใช้รับการฝึกมาก่อน เพราะความรู้สึกเชิงสุนทรียเป็นความรู้สึกที่ละเอียดอ่อน และสลับซับซ้อน จึงต้องมีการฝึกการสังเกต วิเคราะห์ สังเคราะห์ การจินตนาการเชิงซ้อน
3. ความรู้สึกจากการรับรู้ ต้องสร้างอารมณ์บางอย่างขึ้น อันได้แก่ อารมณ์สมมติ หรือจินตนาการเป็นเรื่องเป็นราว อันเกิดจากการกระตุ้นเร้าของสิ่งที่กำลังรับรู้ เช่น ความรู้สึกเมื่อเห็นดวงตะวันกำลังลับขอบฟ้า เป็นต้น
4. ความรู้สึกนั้นต้องถ่ายทอดความหมายบางอย่างมาซึ่งการที่ความรู้สึกสร้างอารมณ์บางอย่างขึ้นนั้น เป็นการตอบสนองต่อความรู้สึกของตนเอง โดยที่สภาพร่างกายกับจิตใจก็มีปฏิกิริยาให้เกิดความรู้สึกที่ตรงกันขึ้นในจิตใจ ทำให้ร่างกายทุกส่วนเกี่ยวข้องกับความสนใจทางสุนทรียะ เช่น ร่างกายเคลื่อนไหวไปตามความรู้สึกขณะฟังดนตรี หรืออาการเกร็งเมื่อดูการแข่งขัน เป็นต้น
5. ต้องระลึกรู้ตนเองอยู่เสมอว่า ตนเองกำลังสนใจหรือดูอะไรอยู่มิใช่เพียงแต่ดูเท่านั้น แต่ต้องมีสมาธิหรือใจจดจ่อกับสิ่งเร้าในลักษณะความคิดล่องลอย มิใช่อารมณ์ร่วม หรือ แยกภาวะทางจิตเข้ามาเกี่ยวข้อง

สุชาติ สุทธิ (2540) กล่าวว่า องค์ประกอบประสบการณ์ทางสุนทรียะสามารถสร้างได้โดยผ่านผลงานศิลปะ แยกเป็น 3 ลักษณะ คือ

1. ประสบการณ์เพื่อการเรียนรู้คุณค่าทางความงาม (Aesthetic/Artistic Appreciation) เป็นการรับรู้ได้ด้วยการดูโดยไม่ต้องวิจารณ์

2. ประสบการณ์โดยการเรียนรู้จากการสร้างสรรค์ (Art/Creation) เป็นประสบการณ์ที่เกิดขึ้นโดยการปฏิบัติ หรือการลงมือสร้างสรรค์ผลงาน คนที่ไม่มีสมรรถนะทางศิลปะจะหาประสบการณ์แบบนี้ไม่ได้ เพราะเป็นวิชาแห่งการแสดงออก

3. ประสบการณ์โดยการเรียนรู้จากการวิเคราะห์ (Art criticism) เป็นประสบการณ์ทางการวิจารณ์ เป็นการเรียนรู้ความงามด้วยการวิเคราะห์แยกแยะ และจดบันทึกไว้เป็นคำพูดอย่างมีขั้นตอน วิธีการ อาศัยการอุปมาอุปไมยในการถ่ายทอดแก่ผู้อื่น ซึ่งการวิจารณ์ทั่วไปจะแยกแยะค่าของผลงานออกเป็นประเด็น คือ ค่าทางประวัติศาสตร์ ค่าทางการสร้างสรรค์ และค่าทางสุนทรียศาสตร์

Madeja (1976) ได้กำหนดองค์ประกอบทางสุนทรีย ซึ่งประกอบด้วย ดังนี้

1. สุนทรียะในโลกกายภาพ คือการมุ่งเน้นการเสนอกิจกรรมที่สร้างความซาบซึ้งหรือการชื่นชมต่อการแสง การเคลื่อนไหว เสียง และบริเวณว่าง

2. สุนทรียะในศิลปะ ครอบคลุมถึงปัจจัยที่จำเป็นในงานศิลปะทั้งหลาย เช่น พื้นผิวส่วนย่อย และส่วนรวม น้ำหนักสี ความขัดแย้งเชิงนาฏลักษณ์ ลีลา การกำหนดและสิ่งแวดล้อม การสื่อสารไร้คำ รูปทรง ความสัมพันธ์ของรูปทรง รูปร่าง และแบบการเคลื่อนไหว

3. สุนทรียะในกระบวนการสร้างสรรค์ ครอบคลุมถึงปัญหาต่างๆ เช่น สร้างแบบให้สัมพันธ์กับเสียง สร้างความสัมพันธ์เสียงกับการเคลื่อนไหว สร้างสรรค์เสียงและภาพ วิเคราะห์บุคลิกลักษณะสร้างรูปเคลื่อนไหว เป็นการผสมผสานกระบวนการสร้างสรรค์สื่อชนิดต่างๆเข้าด้วยกัน

4. สุนทรียะในศิลปะ เป็นการศึกษาศีวิต การทำงาน การสร้างสรรค์ และความคิดของนักแสดง ศิลปิน นักเขียน นักแต่งเพลง กวี สถาปนิก ฯลฯ เป็นการสร้างความรู้ความเข้าใจและทัศนคติต่อผู้สร้างสรรค์โดยตรง

5. สุนทรียะในวัฒนธรรม เป็นการเชื่อมโยงเด็กเข้าสู่วัฒนธรรมในสังคม ซึ่งควรจะชื่นชมว่า สุนทรียะในวัฒนธรรมอยู่ที่ไหน ทำไมจึงชื่นชม ชื่นชมอย่างไร ฯลฯ

6. สุนทรียะในสิ่งแวดล้อม เป็นการทัศนศึกษา สิ่งแวดล้อมในจินตนาการ สุนทรียะของบุคคล และบริเวณว่างสาธารณะ สิ่งแวดล้อมรอบตัว สิ่งแวดล้อมในอนาคต ฯลฯ

3.5 พัฒนาการทางสุนทรียะ

การออกแบบหลักสูตรเพื่อพัฒนาสุนทรียภาพได้ถูกพัฒนาอย่างต่อเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน และยังมีแนวโน้มในการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ประเสริฐ ศีลรัตน์ (2542) มีผู้นำเสนอแนวคิดดังกล่าวไว้ดังนี้

Koster (2001) ได้ศึกษาทฤษฎีพัฒนาการทางสุนทรียภาพของ Parsons พบว่าการพัฒนาการทางสุนทรียะก็เช่นเดียวกับการอ่านหนังสือ ซึ่งมีความแตกต่างของลำดับขั้นการตอบสนอง และงานศิลปะก็มีการจัดอันดับความงาม การตอบสนองมีตัวอย่างเช่น

การกล่าวคำพูด “ชอบ” หรือ “ไม่ชอบ	เป็นการตอบสนองขั้นที่ 1
การแสดงอารมณ์ผ่านใบหน้า หรืออาการอื่นๆ	เป็นการตอบสนองขั้นที่ 2
การตัดสินคุณค่าจากประสบการณ์ของตนเอง	เป็นการตอบสนองขั้นที่ 3
การเชื่อมโยงเรื่องราวไปสู่ประวัติศาสตร์	เป็นการตอบสนองขั้นที่ 4
การใช้คำถามทางปรัชญาสุนทรีย	เป็นการตอบสนองขั้นที่ 5

อีกทั้งยังมีการวิจัยที่แสดงว่าการพัฒนาสุนทรียภาพต้องมีการออกแบบกิจกรรมอย่างพิถีพิถัน และสร้างอยู่บนการตอบสนองทางสุนทรียของ การวิเคราะห์งานศิลปะสามารถเปรียบเทียบได้กับ กระบวนการเรียนในส่วนของการค้นคว้าวิจัย โดยไม่เกี่ยวเนื่องกันกับการใช้ศัพท์ และพื้นฐานทางประวัติศาสตร์ และอิทธิพลของสังคม ผู้คนส่วนใหญ่สามารถทำได้ไม่มากไปกว่าการตอบสนองในลำดับพื้นฐาน ทฤษฎีการพัฒนาทางสุนทรียภาพของ Parsons นำเสนอเมื่อ ค.ศ.1987 โดยถูกพัฒนา มาจากโมเดลของเขาเมื่อปี ค.ศ.1976 ในปีแรกๆ พาร์สัน ได้กำหนดขั้นของพัฒนาการไว้ 4 ขั้นและ 6 ขั้น ต่อมาจึงปรับปรุงเรื่อยมา จนมีทั้งหมด 5 ขั้น โดยแต่ละขั้นมีลักษณะเฉพาะที่แตกต่างกัน คำถามของพาร์สัน นั้นจะกระตุ้นการตอบสนองเกี่ยวกับ ดี หรือ เลว ในการตัดสินภาพงานศิลปะ

ทฤษฎีพัฒนาการทางสุนทรียภาพของ Parsons (1987)

Parsons (1987) กล่าวว่า มนุษย์ทุกคนเริ่มมีการรับรู้เริ่มแรกเช่นเดียวกัน พวกเราเกิดภายในโลกเล็กๆที่พูดไม่ได้ ถูกกระตุ้นการรับรู้มากมายอย่างไม่เป็นระบบ ซึ่งอยู่ภายใต้กายภาพกับความพอใจในความสุข และความเจ็บปวด โดยไม่ทราบถึงความสามารถที่แท้จริง และทำไปตามสังคม ไม่สามารถแบ่งแยกตัวเองออกจากสิ่งที่เกิดขึ้น มีความตระหนักถึงสิ่งที่ปรากฏต่อตัวเรา สิ่งนี้เป็นสภาวะแรกเริ่มที่เป็นการรับรู้โดยปกติ จากการเริ่มต้นนี้พวกเราพัฒนาความคิดด้วยความเข้าใจที่มีต่อ

โลก เช่นเดียวกันทางจิตใจของเราก็เชื่อมสังคมด้วยปรัชญาที่มีมาแต่เกิด ดังนั้นเรื่องราวของการพัฒนาจิตใจจึงเป็นเรื่องราวของการพัฒนาสังคมเช่นกัน

ทฤษฎีพัฒนาการทางสุนทรียภาพของ Parsons (1987) เริ่มจากความสนใจในเรื่องปรัชญาของศิลปะและการศึกษาศิลปะในการพัฒนาความเข้าใจของเด็กในหลักสูตรรวมและวิธีการใหม่ในการประเมินผลของการคิดในทางจิตวิทยาทางศิลปะร่วมสมัย โดยที่นำเสนอทฤษฎีนี้ขึ้นมาโดยมีรากฐานมาพัฒนาการทางจิตวิทยาต่างๆ ทฤษฎีพัฒนาการทางสุนทรียภาพได้ให้ความสำคัญในเรื่องของการรู้การเข้าใจ เพราะเราจะเข้าใจบุคคลหนึ่งๆได้ก็ต่อเมื่อเราเข้าใจสิ่งที่เขาคิด ดังนั้นหากต้องการเข้าใจงานศิลปะควรจะเข้าใจสิ่งที่ศิลปินคิดเสียก่อน การเข้าใจงานศิลปะจะเป็นไปตามลำดับพัฒนาการ ซึ่งบุคคลควรมีพัฒนาการตามลำดับ จาก 1-5 สามารถเทียบเคียงอายุได้ชัดเจน ทฤษฎีนี้มีส่วนประกอบที่แยกออกจากกัน โดยพื้นฐานคือการกำหนดกลุ่มแบ่งเป็นลักษณะขั้น ขั้นในที่นี้คือกลุ่มของแนวความคิด ไม่ใช่คุณสมบัติของตัวบุคคลเป็นแบบแผนหรือโครงสร้างของภายใน สมมุติฐานที่เกี่ยวข้องมีแนวโน้มเป็นไปตามความคิดของบุคคล เพราะเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นภายในด้วยเหตุผล เป็นผลให้ Parsons เชื่อว่าบุคคลจะเป็นไปตามลำดับในวิถีทางของแต่ละบุคคล ประกอบด้วย 5 ขั้น ดังนี้

ขั้นที่ 1	ความชื่นชอบ	(Favoritism)
ขั้นที่ 2	ความงามและเหมือนจริง	(Beauty and Realism)
ขั้นที่ 3	การแสดงออก	(Expressiveness)
ขั้นที่ 4	แบบอย่างและรูปแบบ	(Style and Form)
ขั้นที่ 5	ความเป็นตัวของตนเอง	(Autonomy)

โดยมีรายละเอียด ดังนี้

ขั้นที่ 1 ความชื่นชอบ (Favoritism) สามารถบอกถึงความพึงพอใจส่วนตัวที่มีต่อรูปภาพ เช่น ความสนใจที่มีต่อสี และเชื่อมโยงการตอบ สนองของตนไปเรื่อยๆ โดยไม่มีจุดหมายเกี่ยวข้องกับเรื่องราว เนื้อหา หรือรูปแบบของภาพวาด สิ่งที่ตระหนักถึง คือสิ่งที่แสดงออกมาและเชื่อมโยงไปยังความทรงจำส่วนตัว มีความเป็นอิสระในการตอบสนองที่เรียกว่าการรับรู้แบบใช้ความพึงพอใจ โดยไม่แบ่งแยกว่าจะเป็นสิ่งที่มีความสัมพันธ์หรือไม่มีความสัมพันธ์กับภาพวาด

ขั้นที่ 2 ความงามและเหมือนจริง (Beauty and Realism) สามารถจัดระบบความคิดที่แสดงออกมา โดยพูดถึงเรื่องราวพื้นฐาน (ความสวยงาม และความเป็นจริงที่ปรากฏและทักษะความชำนาญ) ของภาพวาดที่ตนเองสนใจ และความเป็นจริงที่เกิด ขึ้นในภาพวาด เช่น อารมณ์ที่ถูกแสดง

ออกมาในรอยยิ้ม หรือ อากัปกิริยาและรูปแบบที่เข้าใจได้ในความเป็นจริงที่เห็น มีการชื่นชมในทักษะ ความชำนาญ เช่น ความละเอียดลออของผู้วาด เหล่านี้เป็นประเด็นพื้นฐานสำหรับการตัดสิน ความคิดที่แสดงออกมานั้นเป็นสิ่งที่ใครๆก็สามารถรับรู้ได้และแสดงให้เห็นถึงสิ่งที่อยู่ในใจตนเองได้ ชัดเจน สามารถวิเคราะห์ประสบการณ์ของตนเองที่มีต่อศิลปะอย่างมีสุนทรียภาพ เช่น สามารถ บอกได้ว่าสีที่มีลักษณะสว่างให้ความรู้สึกถึงความสุข สีที่มีลักษณะมืดให้ความรู้สึกของทุกข์

ขั้นที่ 3 การแสดงออก (Expressiveness) สามารถแสดงความรู้สึกนึกคิดของตนมากขึ้น ได้โดยพิจารณาจากร่องรอยหรือเนื้อหาของภาพวาดและจากประสบการณ์เดิมของตน แต่ยังคงมีความสนใจต่อประสบการณ์ของตนเองมากกว่าภาพ วาดที่เห็น ความ รู้สึกและความคิดที่เกิดขึ้นและแสดงออกมาจะเป็นของตนเองหรือของผู้วาด หรือทั้ง 2 อย่าง ซึ่งเป็นสิ่งที่สามารถเข้าใจได้ด้วยตนเอง ความงามเป็นรองอารมณ์ความรู้สึก และใช้เกณฑ์การตัดสินที่เป็นไปได้ แต่ยังคงความรู้สึกส่วนตัวอยู่ แต่ก็ตระหนักถึงประสบการณ์ของผู้วาดด้วย หรือสามารถเปรียบเทียบเชื่อมโยงประเด็นในภาพวาดสู่ความเข้าใจของตนเองได้

ขั้นที่ 4 แบบอย่างและรูปแบบ (Style and Form) แสดงความสามารถในการใช้ทัศนคติเกี่ยวกับหลักการทางการรับรู้ ที่ประกอบด้วยส่วนต่างๆที่ซับซ้อนกว่าความเข้าใจส่วนตัวโดยให้ความสำคัญต่อ สีสัน รูปร่าง ลักษณะ แยกแยะอารมณ์ ความรู้สึกของตนเองและสิ่งที่ประสบอยู่ในงานได้ ค้นพบถึงความสัมพันธ์เกี่ยวกับรูปแบบและประวัติศาสตร์ สามารถขยายความสำคัญในภาพวาดได้ เกิดการวิจารณ์งานศิลปะ มีเหตุผลและเข้าใจเรื่องราวหรือเนื้อหาของภาพ การวินิจฉัยจากนี้ไป คือความสำคัญ (Significant) ของภาพวาดมีความเป็นที่ยอมรับมากกว่าผลลัพธ์ส่วนตัว ซึ่งอยู่ภายใต้หลักการที่มีประกอบขึ้นโดยการยอมรับของผู้คนมากมายและอาจค้นพบความหมายของบางสิ่งเพิ่มขึ้น หรือบางสิ่งน้อยลง ทำให้เห็นสิ่งอื่นได้อย่างถ่องแท้ ลักษณะรูปแบบของสี รูปร่างและรูปทรง ที่เป็นเรื่องราวหรือเนื้อหาในความรู้สึกส่วนตัว และจากการตีความที่ได้มาตรฐาน

ขั้นที่ 5 ความเป็นตัวของตนเอง (Autonomy) สามารถมีคำตัดสินส่วนตัว โดยอาศัยโครงสร้างความหมายของเรื่องราวหรือเนื้อหาในรูปภาพซึ่งความรู้สึกจะเปลี่ยนแปลงไปตามประวัติศาสตร์ และมีการปรับเปลี่ยนเรื่อยๆให้เข้ากับสภาพปัจจุบัน หรืออาจจะพูดได้ว่าคำตัดสินคือการโต้เถียงที่มีเหตุผล และในขณะเดียวกันการตัดสินก็ขึ้นอยู่กับตนเอง สิ่งที่ถูกตัดสินไม่เป็นเช่นเดียวกันกับหลักการเดิมอีก แต่มีข้อสงสัยส่วนตัวสร้างขึ้นมาแทน ความเข้าใจที่มีนั้นเป็นอีกหนึ่งแบบฝึกหัดทางศิลปะ มีทั้งการสร้างสรรค และการประเมินคุณค่า เหมือนกับการสำรวจคุณค่าในการ

เปลี่ยนแปลงทางประวัติศาสตร์ มีการแบ่งแยกอย่างชัดเจนระหว่างการตัดสินและการตีความ สำหรับการตีความ (Interpretation) คือการสร้างความหมายขึ้นมาใหม่ การตัดสิน (Judgment) คือการประเมินค่าของแต่ละคนซึ่งชัดเจนอยู่แล้วว่าก่อนการตัดสิน หรือก่อนการอภิปรายนั้น เราจะต้องมีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น มีความเข้าใจ และมีความรับผิดชอบ การเข้าใจศิลปะอย่างลึกซึ้งมีผลต่อสุนทรียภาพ คนแต่ละคนต้องการมีความคิดเห็นที่อยู่เหนือกฎเกณฑ์ของวัฒนธรรม สังคม และความเป็นอยู่ และจำเป็นที่จะมีความสามารถในการตั้งคำถามในข้อสงสัยด้วยความคิดเห็นที่เคยมีอยู่แล้ว และมีความคิดที่จะตอบมันให้ได้ ขั้นนี้ทำให้คนๆหนึ่งเกิดปฏิกิริยาที่ละเอียดอ่อนและทำให้เราคิดถึงทฤษฎีที่มีมาก่อนหน้านี้ บุคคลเข้าใจงานศิลปะทั้งในแง่การสร้างสรรค์และการชื่นชมซึ่งได้แก่การคิด ทบทวนและปรับตัวเองให้เข้ากับสภาวะการณ์อยู่เสมอและสำรวจคุณค่าต่างๆที่เปลี่ยนไปตามเหตุการณ์ในประวัติศาสตร์

จากข้อมูลข้างต้น พบว่า Parsons (1987) ได้นำเสนอลำดับความสามารถในการแสดงออก ด้านสุนทรียภาพ ที่ต้องอาศัยประสบการณ์และการเรียนรู้เกี่ยวกับศิลปะ ดังนั้นการจัดการเรียนการสอนสุนทรียภาพ ต้องคำนึงถึงพัฒนาการความเข้าใจในการรับรู้ของนักเรียนควบคู่กันไป จึงจะเกิดประสิทธิภาพสูงสุด

การแบ่งแยกกระบวนการรับรู้เมื่อบุคคลหนึ่งพยายามตีความงานศิลปะไว้ 3 ด้าน ดังนี้ ด้านที่หนึ่ง คือการปรากฏของความรู้พื้นฐาน ซึ่งเป็นขอบเขตที่บุคคลหนึ่งจะเพิ่มความรู้ ทักษะ และประสบการณ์เมื่อพยายามตีความและเข้าใจงานศิลปะ ด้านที่สอง คือทางเลือกในการค้นหากลยุทธ์ ซึ่งจะนำทางให้เกิดความเข้าใจใหม่ มุ่งค้นหาความรู้ใหม่ และช่วยให้บุคคลได้ประยุกต์ใช้ความรู้ ทักษะ และประสบการณ์ที่ได้มาก่อนหน้านี้ ด้านที่สามของกระบวนการรับรู้เป็นการเตรียมการไปสู่การเรียนรู้ อย่างเป็นนิสัย ทำให้บุคคลมีความเต็มใจต่อการเรียนรู้และค้นหา ความเข้าใจใหม่ๆ กระบวนการรับรู้ ทั้งสามจะแสดงเมื่อความรู้ ทักษะและประสบการณ์

3.6 การสร้างประสบการณ์ทางสุนทรียะ

แนวทางสำหรับการจัดการกิจกรรมเพื่อสร้างประสบการณ์ทางสุนทรียะ ได้มีนักวิชาการทางศิลปศึกษาหลายท่าน ได้กล่าวถึงแนวคิดที่แตกต่างกัน ดังนี้

Parsons (1987) กล่าวว่า การกำหนดทางความคิดในการสอนสุนทรียภาพเพื่อให้เกิดประสบการณ์ทางสุนทรียะของผู้ชม คือการกำหนดหนทางของการสนทนาเกี่ยวกับศิลปะ สร้างการ

ตอบรับด้วยการแปลความหมาย และการตัดสินใจเป้าหมายบางอย่างที่ได้ศึกษา รวมถึงการรวมเข้าด้วยกันของหลักสูตรการศึกษา เพื่อเป็นการจัดการการศึกษาให้เกิดความหมายต่อการดูงานศิลปะ

ประเสริฐ ศีลรัตน์ (2542) กล่าวว่าประสบการณ์ที่ทำให้เกิดความพึงพอใจในความงามของงานศิลปะ เกิดจากการผสมกันระหว่างจินตนาการและการรับรู้ปรากฏการณ์ สามารถแยกแยะออกได้เป็น 3 ลักษณะ คือ ประสบการณ์เพื่อการเรียนรู้คุณค่าทางความงาม เป็นรับรู้ความงามได้ด้วยการดูโดยไม่ต้องวิจารณ์ ประสบการณ์โดยการเรียนรู้จากการสร้างสรรค์ เป็นประสบการณ์ที่เกิดจากลงมือปฏิบัติหรือลงมือและประสบการณ์โดยการเรียนรู้จากการวิเคราะห์ เป็นประสบการณ์ทางการวิจารณ์เรียนรู้ความงามด้วยการวิเคราะห์แยกแยะ

Broudy (1972) ได้นำเสนอแนวทางการจัดการสอนของวิชาในกลุ่มศิลปะ เช่น สามารถนำไปวางแผนกับการเรียนการสอนทัศนศิลป์ ดนตรี ศิลปะการแสดง การเต้นรำ ฯลฯ หัวใจของการสอนอยู่ที่ประสบการณ์ที่สำคัญ คือ “การรับรู้อย่างมีศิลปะ (Artistic Perception)” ซึ่ง Broudy จัดให้เป็นศูนย์กลางของการสอนสุนทรียภาพ การรับรู้อย่างมีศิลปะนี้ คือ การรับรู้สองหนทางได้แก่ ความรู้ซึ่งอย่างสุนทรีย์ (Aesthetic Apprehension) และการวิเคราะห์ส่วนต่างๆ (Analysis into Parts) สิ่งเหล่านี้จะก่อให้เกิด “ความรักอย่างรู้แจ้ง” นั่นคือความสามารถที่จะรักทะนุถนอม เห็นคุณค่าของสิ่งอันเป็นสุนทรียวัตถุ เพราะได้รู้แจ้งถึงคุณค่าของสุนทรียวัตถุเหล่านั้นๆ แนวทางการสอนสุนทรียภาพของ โบรดี ประกอบด้วยขั้นตอนดังต่อไปนี้

ขั้นที่ 1 ผู้เชี่ยวชาญพิจารณาถึงมาตรฐานของศิลปะ คือ

- 1.1 ศิลปะที่เป็นศิลปะแท้ (Serious Art)
  - 1.1.1 ศิลปะในระบบ (Classic)
  - 1.1.2 ศิลปะนอกระบบ (Avant-Garde)
- 1.2 ศิลปะที่เป็นที่นิยม (Popular Art)

ขั้นที่ 2 ผู้สร้างและวางแผนหลักสูตรเลือกสื่อตามมาตรฐาน 4 ด้าน

- 2.1 สื่อที่มีคุณสมบัติด้านส่วนประกอบการรับรู้ (Sensory Properties)
- 2.2 สื่อที่มีคุณสมบัติด้านโครงสร้าง (Formal Properties)
- 2.3 สื่อที่มีคุณสมบัติด้านความรู้สึก (Expressive Properties)
- 2.4 สื่อที่มีคุณสมบัติด้านเทคนิค (Technical Properties)

ขั้นที่ 3 ผู้สร้างและวางแผนหลักสูตรเลือกตัวอย่างสุนทรีย์วัตถุ (Aesthetic Exemplars)

- 3.1 ผลงานศิลปะที่มีคุณสมบัติด้านส่วนประกอบารรับรู้
- 3.2 ผลงานศิลปะที่มีคุณสมบัติด้านโครงสร้าง
- 3.3 ผลงานศิลปะที่มีคุณสมบัติด้านความรู้สึก
- 3.4 ผลงานศิลปะที่มีคุณสมบัติด้านเทคนิค
- 3.5 ผลงานศิลปะที่มีคุณสมบัติด้านสุนทรีย์

ขั้นที่ 4 ครูเป็นผู้นำบทเรียนจากศิลปะที่เลือกสรรของประสบการณ์การแสดงออก คือ

- 4.1 ประสบการณ์ศิลปะปฏิบัติ
- 4.2 ประสบการณ์ด้านสุนทรีย์
- 4.3 ประสบการณ์ด้านศิลปวิจารณ์

ประสบการณ์ข้างต้นจะเสริมสร้างให้ผู้เรียนเกิดความซาบซึ้งในศิลปะ
เนื่องมาจากเกิดความกระจ่างแจ้ง (Clarification) และความรู้การศึกษที่เข้มข้น
(Intensification)

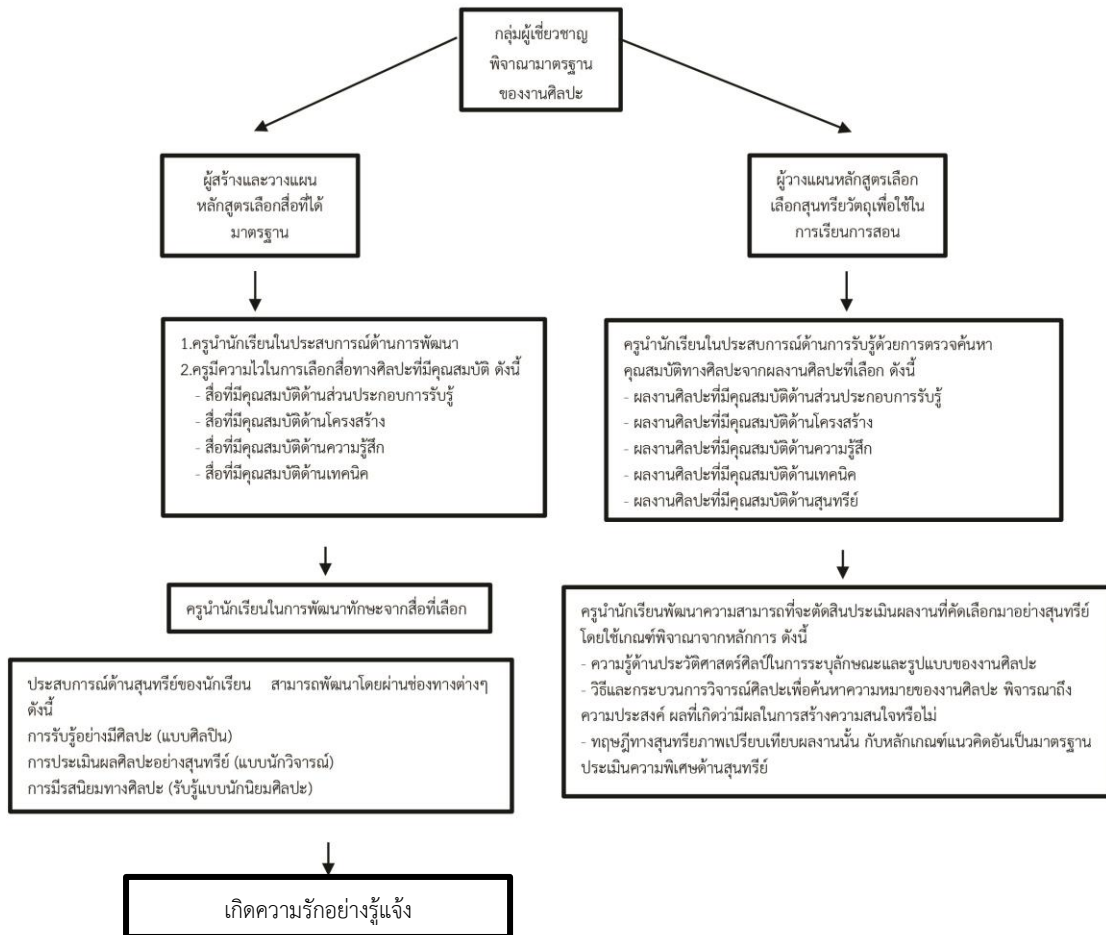
ขั้นที่ 5 ผู้เรียนจะสามารถที่จะรับรู้ เช่น นักประวัติศาสตร์ด้านศิลปะ (Art Historian)

นักวิจารณ์ด้านศิลปะ (Art Critic) และผู้รักความงาม (Aesthetician)

จากข้อมูลแนวทางการสอนสุนทรีย์ภาพของ Broudy (1972) สามารถสรุปเป็นแผนภาพ

ได้ ดังนี้

แผนภาพที่ 1 แนวทางการสอนสุนทรียภาพของ Broudy (1972)

3.6.1 การสร้างประสบการณ์ทางสุนทรียะผ่านการวิเคราะห์

ประสบการณ์ทางสุนทรียะที่เกิดจากการเรียนรู้ด้วยการวิเคราะห์ เป็นประสบการณ์ทางการวิจารณ์ เรียนรู้ความงามด้วยการวิเคราะห์แยกแยะ การสร้างประสบการณ์ทางสุนทรียะที่จะกล่าวถึงในครั้งนี้ จะเป็นการสร้างประสบการณ์ทางสุนทรียะด้วยการวิเคราะห์และวิจารณ์ผลงานศิลปะ

ศิลปวิจารณ์ หรือ การวิจารณ์งานศิลปะ มีผู้ให้ความหมายไว้มากมาย ดังต่อไปนี้

มะลิฉัตร เอื้ออานันท์ (2543) กล่าวว่า การวิจารณ์ผลงานศิลปะนั้นจะยกย่องว่าเหตุใด ผลงานศิลปะจึงควรได้รับการชื่นชม การวิจารณ์เป็นการกระทำอย่างมีจุดหมายหรือทำโดยเจตนา เป็นการแสดงออกทางภาษา มักแสดงออกว่า รู้รู้อะไรบ้างเกี่ยวกับผลงานศิลปะชิ้นนั้นๆ

วุฒิ วัฒนสิน (2541) กล่าวว่า การประเมินผลทางศิลปะ โดยเฉพาะการวิจารณ์ผลงานศิลปะของผู้เรียน ควรมีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงให้เหมาะสม ควรมุ่งเน้นการสนับสนุนให้เด็กเกิดความรัก และทัศนคติที่ดีต่อศิลปะ มีจุดมุ่งหมายเพื่อส่งเสริมพัฒนาการของผู้เรียนเป็นสำคัญ

วิรุณ ตั้งเจริญ (2551) กล่าวว่า ศิลปวิจารณ์ มิใช่เพียงหลักการส่วนตัว หรือสิทธิส่วนบุคคลของนักวิจารณ์ แต่เป็นการวินิจฉัยที่เกี่ยวข้องกับมาตรฐานร่วม (common standard) ในการตัดสิน เพื่อสร้าง ความเชื่อมั่นร่วมกัน

อารี สุทธิพันธ์ (2551) กล่าวถึงความหมายของการวิจารณ์ไว้ว่า หมายถึงการแสดงความคิดเห็น ต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งตามความรู้ความเข้าใจ จากประสบการณ์ของผู้วิจารณ์ ประกอบกับข้อเสนอแนะเพิ่มเติม ปรับปรุงผลงานศิลปะนั้นในทางดีหรือหนักไปทางบวก การวิจารณ์ผลงานศิลปะเป็นการแสดงความ คิดเห็นเกี่ยวกับศิลปะที่มองเห็นหรือทัศนศิลป์โดยตรง ซึ่งตามความหมายของศิลปกรรมแล้ว เป็นศิลปกรรมสำหรับให้คนดูไม่ใช่ให้คนอธิบาย แต่การอธิบายก็ยังมีประโยชน์ เพราะเท่ากับเป็นการเสนอให้ผู้ดูรู้จักเลือกดู รู้จักดูบางสิ่งบางอย่างที่อาจหลงหูหลงตาไปได้

การวิจารณ์ผลงานศิลปะนั้นจำเป็นต้องมีองค์ประกอบหลายอย่าง ซึ่งองค์ประกอบนั้นจะมีความสัมพันธ์กันอย่างเป็นองค์รวม

พิชณุ ศุภนิมิตร (2524) กล่าวว่า สิ่งสำคัญที่เป็นองค์ประกอบของศิลปวิจารณ์ คือ ศิลปิน ผลงาน ศิลปะ และผู้ชื่นชม ซึ่งองค์ประกอบดังกล่าวมีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กันโดยขาดสิ่งหนึ่งสิ่งใดไม่ได้ มีดังนี้

1. ศิลปิน เป็นผู้หน้าที่สร้างสรรค์งานศิลปะ และต้องเป็นผู้ที่มีความจริงใจที่จะสร้างงานผลงานขึ้นมาอย่างบริสุทธิ์ใจ ศิลปินจะต้องเป็นผู้ที่มีความสามารถพิเศษในการถ่ายทอดความรู้สึกนึกคิดของตนเอง
2. งานศิลปะ คือ รูปของงานที่ศิลปินใช้เป็นภาษาหรือสื่อกลางที่จะถ่ายทอดความนึกคิด และอารมณ์ความรู้สึกของตนเองออกมา ภาษาในที่นี้ไม่ได้จำกัดอยู่ที่ภาษาพูดหรือภาษาเขียน หากแต่ภาษาที่ใช้สื่อสารจากการสัมผัสของมนุษย์ในด้านอื่นๆ ด้วย
3. คนดูหรือผู้ชื่นชม คือ ผู้ที่มีได้สร้างงานศิลปะแต่เป็นผู้รับรู้ถึงภาษาที่ศิลปินใช้สื่อความหมาย คนดูนี้เป็นองค์ประกอบที่สำคัญที่จะให้ความหมายของการสร้างงานศิลปะสมบูรณ์ขึ้น คนดูนั้นย่อมรวมถึง นักวิจารณ์ศิลปะด้วยและจะต้องเป็นผู้ตัดสินหรือวิจารณ์ถึงความชอบหรือไม่ชอบของตนเอง

สอดคล้องกับ สุชาติ เถาทอง (2544) กล่าวว่า การจะทำความเข้าใจศิลปวิจารณ์จะต้องรับรู้องค์ประกอบหรือวงจรที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้เข้าใจความสัมพันธ์อันเป็นเหตุปัจจัยต่อกัน 3 ประการ คือ ศิลปิน เป็นผู้ที่มีหน้าที่สร้างสรรค์งานศิลปะ, ผลงานศิลปะ รูปของผลงานศิลปะที่ศิลปินใช้เป็นภาษา และคนดู ส่วนของประชาชนที่ไม่ใช่ผู้สร้างงานศิลปะ แต่เป็นผู้รับรู้ภาษาของศิลปินผ่านทางผลงานศิลปะ คนดูนั้นรวมไปถึงนักวิจารณ์งานศิลปะด้วย

ทฤษฎีเกี่ยวกับการวิจารณ์ศิลปะและการวิเคราะห์ผลงานศิลปะ ได้มีผู้นำเสนอไว้มากมายมีดังนี้

ทฤษฎีเหตุผลในการวิเคราะห์อย่างมีจุดหมาย (Objective Critical Reasons) ของ Beardsley (1958) มีรายละเอียดว่าในการประเมินผลงานศิลปะนั้นเหตุผล แห่งการวิเคราะห์ผลงานศิลปะแบ่งออกเป็น 3 ประเภท คือ

1. เหตุผลของการสร้างงาน (genetic reasons) คือ เหตุผลที่เกิดขึ้นก่อนการสร้างงานนั้นๆ ซึ่งอาจจะเป็นความมุ่งมั่นตั้งใจของผู้สร้างงานศิลปะ ซึ่งในการหาเหตุผลนั้นทำได้ยากจากการเพียงแค่งานศิลปะเท่านั้น
2. เหตุผลตามความรู้สึก (affective reasons) คือ การประเมินผลงานตามความรู้สึกของผู้ดู แต่ความรู้สึกในที่นี้จะมีความรู้สึกที่ผลงานศิลปะทำให้เกิดขึ้น ความรู้สึกต้องอยู่ที่ตัวศิลปะ มิใช่ผู้ดูเป็นจุดศูนย์กลาง

3. เหตุผลอย่างมีจุดหมาย (objective reasons) คือ วิจารณ์อย่างมีหลักการและระบบ เหตุผลในลักษณะนี้เป็นเหตุผลที่สัมพันธ์กับการประเมินผลอย่างมีสุนทรียภาพ เหตุผลที่มีจุดหมายนี้เป็นเหตุผล ที่เกี่ยวข้องกับลักษณะต่างๆภายในงานศิลปะนั้นๆ การบรรยายหรือตีความคุณสมบัติต่างๆของงานศิลปะ ขึ้นที่ต้นกำลังศึกษาพิจารณา การบรรยายและตีความนี้เป็นวิธีที่เหมาะสมที่จะเอาไปใช้ในการตัดสินงาน ศิลปะอย่างมีสุนทรียภาพ โดยยึดหลักสองหลัก คือ หลักเกณฑ์ทั่วไป และหลักเกณฑ์เฉพาะ

ทฤษฎีศิลปะวิเคราะห์ (Critical Theory) ของ Feldman (1987) มีรายละเอียดว่า ทฤษฎีนี้จะสร้างหลักการในการตีความและประเมินผลงานศิลปะ จุดมุ่งหมายหลักของทฤษฎีนี้คือ ความเข้าใจและความชื่นชม กล่าวคือความเข้าใจ ว่า บุคคลที่ได้รับการฝึกฝนให้มีความเข้าใจต่องานศิลปะจะสามารถ“อ่านข้อมูล” ต่างๆทางศิลปะออก และข้อมูลต่างๆเหล่านี้เป็นสิ่งที่นำไปสู่การวิเคราะห์และการตัดสินงานศิลปะ ข้อมูลในที่นี้คือข้อมูลคุณภาพของงานศิลปะ มิใช่ข้อมูลทางประวัติศาสตร์หรือ

โบราณคดี ผู้วิจารณ์จะต้องทำความเข้าใจและเข้าถึงเหตุและผลของงานศิลปะนั้นๆ ส่วนความชื่นชม นั้น เมื่อบุคคลบังเกิดความเข้าใจในผลงานนั้นๆ ก็จะเกิดความ พึงพอใจและชื่นชมตามมาด้วย สามารถ แบ่งขั้นตอนการวิเคราะห์ออกเป็น 4 ขั้นตอนคือ

1. การบรรยาย (Description) ผู้วิเคราะห์งานศิลปะจะต้องสำรวจดูสิ่งต่างๆ ที่ปรากฏแก่ สายตาผู้ ดูทันทีทันใดและวิเคราะห์ถึงเทคนิควิธีการที่ผู้ดูคิดว่าเป็นวิธีการหรือเทคนิคที่ใช้ในการสร้าง งานศิลปะ

2. การวิเคราะห์โครงสร้าง (Formal Analysis) ผู้วิเคราะห์จะเชื่อมโยงสัมพันธ์ของสิ่งที่ วิเคราะห์ ในขั้นแรกเพื่อให้เกิดการรับรู้ถึงองค์ประกอบทางศิลปะของผลงานนั้น ซึ่งจะเป็นข้อมูลให้การ ตีความและการตัดสินต่อไป

3. การตีความ (Interpretation) ผู้วิเคราะห์จะกล่าวหรือแสดงถึงความหมายของผลงาน ศิลปะที่มีต่อตน ความหมายของศิลปะในที่นี้หมายถึงความหมายของศิลปะที่มีต่อชีวิตความเป็นอยู่ ของมนุษย์ โดยทั่วไปในขั้นตอนนี้ผู้วิเคราะห์อาจหาข้อสันนิษฐานที่เกี่ยวกับความคิด หรือหลักการที่ สามารถช่วย ยืนยันว่าทำไมผลงานศิลปะนั้นมีผลต่อความคิดของตนเช่นนั้น

4. การประเมินหรือตัดสิน (Evaluation of Judgment) เป็นขั้นตอนที่จำเป็นต้องมีการ สืบสวน ตรวจสอบถึงเจตนาและผลที่เกิดขึ้นของงานศิลปะนั้น โดยการเปรียบเทียบกับงานศิลปะชิ้น อื่นที่คล้ายคลึง พิจารณาว่าเหมือนหรือต่างกับงานศิลปะชิ้นอื่นในยุคสมัยเดียวกันอย่างไร ทฤษฎีนี้เน้น ว่า การที่จะตัดสินงานศิลปะอย่างมีสุนทรียภาพนั้น จะต้องมียุคมีผลและใช้หลักเกณฑ์อย่างมี คุณธรรมเพราะการตัดสินนั้นเป็นปฏิบัติการที่สูงส่ง

ทฤษฎีกระบวนการรับรู้-ประเมินผล (Perceptual Evaluative Process) ของ Mittler (1983) กล่าวว่าระบบการเรียนการสอนศิลปวิจารณ์ ต้องเน้นถึงขั้นตอนในการเรียนการสอนสอง ขั้นตอนใหญ่ๆ คือ ขั้นแรกผู้เรียนจะสัมผัสกับสิ่งเร้า (งาน ศิลปะ) แล้วบรรยายถึงสิ่งที่ตนรับรู้ใน ลักษณะบริสุทธิ์ คือทัศนคติแท้ๆซึ่งผู้เรียนมีต่อสิ่งที่ตนรับรู้ การ บรรยายในลักษณะนี้ย่อมต้องเป็นการ แสดงทัศนคติแคบๆ ดังนั้นขั้นที่สองผู้สอนจะเป็นผู้ช่วยแนะนำ ผู้เรียนโดยวิธีการและขั้นตอนต่างๆ เพื่อจะนำผู้เรียนไปสู่ประสบการณ์วิจารณ์ศิลปะอย่างมีหลักเกณฑ์ ความรู้และวิจารณ์สิ่งที่ตนรับรู้ อย่างมีสติปัญญา

ขั้นตอนในการวิจารณ์ศิลปะ มีผู้ให้ทัศนะไว้มากมายดังนี้

สุชาติ เถาทอง (2544)กล่าวว่าขั้นตอนในการวิจารณ์งานศิลปะประกอบด้วย 4 ขั้นดังนี้

1. **ขั้นการบรรยาย (Description) หรือการพรรณนา** คือกระบวนการบันทึกสิ่งต่างๆที่อ้างพบใน ผลงานอย่างทันทีทันใด ค้นหาว่ามีอะไรอยู่ในผลงาน คุณสมบัติเด่น รวมไปถึงรายละเอียดของผลงานด้วย ขั้นนี้จะไม่มีการสรุป เพียงแต่เป็นการทำความเข้าใจอย่างง่าย นักวิจารณ์จะมีหน้าที่ค้นหาสิ่งต่างๆที่ ปรากฏในผลงานให้พบ บรรยายถึงว่าคืออะไร เป็นงานศิลปะแบบใด บรรยายสิ่งที่ตาเห็นทั้งหมด

2. **ขั้นการวิเคราะห์ (Analysis)** จะพิจารณาความสัมพันธ์ของสิ่งต่างๆที่มีในผลงาน นักวิจารณ์ ต้องใช้ภาษาทางทัศนศิลป์ในการวิจารณ์ การวิเคราะห์รูปแบบจะเป็นการเจาะจงลึกลงไปกว่าขั้นของการบรรยาย เพื่อแสดงให้เห็นว่าสิ่งที่เราเห็นนั้นประกอบกันอยู่อย่างไร ในภาพนั้นมีการจัดทัศนธาตุอย่างไร มุ่งเน้นไปที่การบรรยายคุณค่าของทัศนธาตุและองค์ประกอบที่ทำให้เกิดผลงาน ขั้นการวิเคราะห์สำหรับผลงานศิลปะ โดยทั่วไปเพื่อค้นหาความสัมพันธ์ระหว่างทัศนธาตุกับหลักการทางทัศนศิลป์

3. **ขั้นการตีความ (Interpretation)** คือกระบวนการที่นักวิจารณ์แสดงออกถึงความหมายต่างๆ ของผลงานอย่างละเอียดถี่ถ้วน ในผลงานนั้นมีแนวคิด อารมณ์ ความรู้สึกอย่างไร ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับประสบการณ์ของนักวิจารณ์แต่ละคน การตีความจะกล่าวว่าผลงานนั้นมีความหมายหรือมีเนื้อหาสาระอย่างไร รวมทั้งรู้แล้วว่าผลงานนั้นได้แก้ปัญหาคุณค่าทางความงามและทางปัญญาในแง่ใดได้สำเร็จ เป็นขั้นของการค้นหาความหมายต่างๆและชี้ให้เห็นว่าความหมายเหล่านั้นสัมพันธ์กับชีวิต การวิจารณ์ไม่ใช่เพื่อให้รู้ข้อเท็จจริงเท่านั้นแต่เพื่อให้รู้ว่ามีผลกระทบอย่างไรต่อตัวเรา

4. **ขั้นการตัดสินประเมินผล (Judgment)** การตัดสินเป็นการประเมินค่างานศิลปะขั้นหนึ่ง เพื่อ จัดลำดับโดยการวิเคราะห์เปรียบเทียบกับงานชิ้นอื่นๆ ที่อยู่ในกลุ่มเดียวกันว่ามีคุณค่าทางศิลปะและสุนทรียศาสตร์มากน้อยกว่ากันเพียงใด การวิจารณ์เพื่อการตัดสินอาจไม่จำเป็นหากการวิจารณ์ในขั้นตีความนั้นได้ผลที่น่าสนใจ การตัดสินจะมีประโยชน์และจำเป็นสำหรับ “การสะสมงานศิลปะ” เพราะบางครั้งผู้สะสมจะต้องตัดสินเลือกภาพใดภาพหนึ่ง ซึ่งราคาจะเป็นตัวแปรในการตัดสินด้วย การตัดสินในลักษณะนี้จะไม่ใช่การตัดสินในด้านสุนทรียศาสตร์ แต่เป็นการตัดสินด้วยเหตุผลมากกว่า อาจใช้เกณฑ์การพิจารณาเทียบกับงานเก่า การประเมินค่าความเป็นต้นแบบและกลวิธี ฝีมือในการสร้างสรรค์งานพิจารณาประกอบกันไป

คุณค่าของศิลปวิจารณ์ จะช่วยให้ผู้ที่ฝึกปฏิบัติเป็นคนที่มีความช่างสังเกต พิจารณาแยกแยะองค์ประกอบต่างๆ ได้มีผู้ให้ความเห็นเกี่ยวกับคุณค่าของศิลปวิจารณ์ ดังนี้

สุชาติ เกาทอง (2544) กล่าวว่า การวิจารณ์ศิลปะเปรียบดังการตรวจสอบข้อมูลและความรู้สึก สัมผัสและเป็นผู้ให้ความรู้ด้านการรับรู้เชิงสุนทรีย์ ศิลปวิจารณ์จะช่วยให้การสังเกต การพิจารณาผลงานศิลปะอย่างมีเหตุผล รู้จักวิเคราะห์ ตีความ และตัดสินคุณค่าบางอย่างที่ซ่อนเร้นอยู่ภายในผลงานศิลปะ ด้วยความมั่นใจ

Koster (2001) กล่าวว่า การอภิปรายถึงงานศิลปะทำให้ผู้เรียนได้ฝึกความคิดในกลุ่ม อภิปราย ผู้เรียนจะได้ฟังความคิดเห็นของผู้เรียนอื่น อีกทั้งเป็นการสื่อสารโต้ตอบกัน การอภิปรายงานศิลปะทำให้ ผู้เรียนมีพื้นฐานเพื่อที่จะนำไปสู่การอภิปรายได้อย่างมั่นใจเช่นเดียวกับผู้ใหญ่ได้ จะต้องสนับสนุนตามเหตุผลดังนี้

1. ให้นักเรียนได้มองภาพศิลปะอย่างละเอียด
2. ให้มีส่วนร่วมทางความรู้สึกและความคิดเห็น
3. ให้มีส่วนร่วมทางความคิดเกี่ยวกับคำถาม
4. ให้มีส่วนร่วมด้านข้อมูลที่ค้นคว้ามาได้
5. ให้มีส่วนร่วมทางด้านข้อมูลเกี่ยวกับเทคนิคและความคิดสร้างสรรค์
6. ให้พูดถึงศิลปะและการให้ข้อคิดเห็น
7. ให้ได้พัฒนาด้านพฤติกรรมและทักษะ
8. ให้วางแผนสำหรับเหตุการณ์พิเศษ
9. ให้สรุปถึงสิ่งที่ได้เรียนรู้มา

การวิจารณ์ผลงานศิลปะสำหรับเด็กอายุ 16-18 ปี ถือว่าเป็นช่วงวัยรุ่นตอนปลาย หากจัดช่วงอายุนี้นั้นในระบบการศึกษาไทย จะเทียบเท่าระดับมัธยมศึกษา สามารถจัดกิจกรรมการวิจารณ์ผลงานศิลปะ ได้ดังนี้

ตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ในคุณภาพผู้เรียนตามกลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะกำหนดว่า เมื่อผู้เรียนจบมัธยมศึกษาปีที่ 6 จะมีคุณภาพ คือรู้และเข้าใจเกี่ยวกับทัศนธาตุ และหลักการออกแบบในการสื่อความหมาย สามารถใช้ศัพท์ทางทัศนศิลป์ อธิบายจุดประสงค์และเนื้อหาของงานทัศนศิลป์ มีทักษะและเทคนิคในการใช้วัสดุอุปกรณ์และกระบวนการที่สูงขึ้นในการสร้างงานทัศนศิลป์ วิเคราะห์เนื้อหาและแนวคิด เทคนิควิธีการการแสดงออกของศิลปินทั้งไทยและสากล ตลอดจนการใช้เทคโนโลยีต่าง ๆ ในการออกแบบสร้างสรรค์งานที่เหมาะสมกับโอกาสและ

สถานที่ รวมทั้งแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับสภาพสังคมด้วยภาพล้อเลียนหรือการตลก ดลอดจนประหมิ่น และวิจารณ์คุณค่างานทัศนศิลป์ด้วยหลักทฤษฎีวิจารณ์ศิลปะ

วุฒิ วัฒนสิน (2541) กล่าวว่าศิลปวิจารณ์ในระดับมัธยมศึกษา หมายถึงการแสดงความคิดเห็นที่มีข้อมูลเหตุผล และข้อเสนอแนะต่อผลงานศิลปะของผู้เรียนในระดับมัธยมศึกษา ทั้งนี้เพื่อยกระดับมาตรฐานผลงานศิลปะและพัฒนาผู้เรียนในทุกๆด้าน

องค์ประกอบของศิลปวิจารณ์ในระดับมัธยมศึกษา มีองค์ประกอบที่มีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกันเสมอ 3 ประการดังนี้

1. นักเรียนเจ้าของผลงาน (Artist) นักเรียนเป็นเช่นศิลปินผู้สร้างสรรค์ผลงานศิลปะ แต่นักเรียน จะสร้างผลงานศิลปะโดยใช้ศิลปะเป็นสื่อแสดงออกถึงอารมณ์ ความคิดสร้างสรรค์ จินตนาการ หรือประสบการณ์ที่ได้รับ ทั้งนี้โดยมีจุดมุ่งหมายที่มุ่งส่งเสริมให้ผู้เรียนได้มีพัฒนาการทางด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์ สังคม สติปัญญา มีความเข้าใจในคุณค่าของสุนทรียภาพ รู้จักใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์และรู้จักนำศิลปะ มาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน ทำให้ผู้เรียนเป็นบุคคลที่มีคุณภาพ นักเรียนเจ้าของผลงานทุกคนควรได้รับ ความสำคัญเท่าเทียมกันในด้านการแสดงออกอย่างเสรี

2. ผลงานศิลปะ (Work of Art) คือผลงานศิลปะที่เกิดขึ้นจากกระบวนการสร้างสรรค์ของผู้เรียน โดยผ่านกระบวนการของความคิดสร้างสรรค์และจินตนาการ เกิดขึ้นอย่างเหมาะสมกับบุคลิกภาพของผู้เรียน ในแต่ละวัย ผลงานศิลปะที่นักเรียนสร้างสรรค์ในระดับมัธยมศึกษาจะประกอบด้วย จิตรกรรม ประติมากรรม การพิมพ์ภาพ การออกแบบ ศิลปะไทย ศิลปะการตกแต่งและศิลปะการแต่งกาย

3. นักเรียนผู้ชมผลงาน (Spectator) คือ นักเรียนที่ไม่ใช่เจ้าของผลงานนั้น แต่เป็นผู้รับรู้ถึงการ แสดงออกทางศิลปะของนักเรียนเจ้าของผลงาน นักเรียนผู้ชมผลงานจึงมีความสำคัญต่อ องค์ประกอบของศิลปวิจารณ์เป็นอย่างยิ่ง เพราะทำให้การเรียนการสอนวิชาศิลปศึกษาครบวงจร นักเรียนผู้ชมผลงานทุกคนและครู จะรวมกันเป็นผู้วิจารณ์ผลงานศิลปะด้วย เพราะทุกคนต้องตัดสินใจ หรือวิจารณ์ถึงความชอบและไม่ชอบของตนเอง ครูและนักเรียนในฐานะผู้วิจารณ์ ต้องมีแนวความคิดเช่นเดียวกันว่า ผลงานศิลปะของนักเรียนที่อยู่ตรงหน้านั้นมีคุณค่าเกิดจากความตั้งใจอย่างสูงสุด ต้องไม่มีอคติ พร้อมทั้งจะยกระดับมาตรฐานของผลงานศิลปะและส่งเสริมความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ให้แก่เจ้าของผลงาน

จุดมุ่งหมายของศิลปวิจารณ์ในระดับมัธยมศึกษา เพื่อเป็นการแสดงความคิดเห็น ตีชมในเรื่องของศิลปะ โดยเฉพาะเกี่ยวกับเรื่องสุนทรียศาสตร์และความงาม ซึ่งผู้วิจารณ์เช่น ครูหรือนักเรียน ต้องมีความรู้ในกฎเกณฑ์ ทฤษฎีเกี่ยวกับความงาม ในรูปแบบและเนื้อหาต่างๆ นอกจากนี้ยังต้องสามารถอ่านและเข้าใจความคิดสร้างสรรค์ของผู้เรียนเจ้าของผลงาน เข้าใจกรรมวิธีในการสร้างงาน ที่สำคัญของการวิจารณ์คือ การประเมินผลคุณค่าของผลงานต้องสมเหตุสมผลตรงกับความจริง ไม่มีอคติและมีความยุติธรรม ผู้วิจารณ์ที่ดีจำเป็นต้องตั้งจุดมุ่งหมายเอาไว้ล่วงหน้าและควรจะเป็นจุดมุ่งหมายในเชิงสร้างสรรค์ดังนี้

1. เพื่อครูและนักเรียนได้ถ่ายทอดความรู้ ความเข้าใจและประสบการณ์ เกี่ยวกับศิลปะแก่นักเรียนทั้งชั้นเรียนได้อย่างถูกต้องตามหลักการ
2. เพื่อให้ให้นักเรียนได้รับความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับศิลปะได้อย่างถูกต้อง
3. เพื่อส่งเสริมพัฒนาการในทุกด้านของผู้เรียน ได้แก่ พัฒนาการทางด้านอารมณ์ พัฒนาการทางด้านสติปัญญา พัฒนาการทางด้านความคิดสร้างสรรค์ พัฒนาการทางด้านศักยภาพของผู้เรียน พัฒนาการทางการดำเนินชีวิตที่มีความสุขในสังคม
4. เพื่อพัฒนาผลงานศิลปะของผู้เรียน
5. เพื่อพัฒนาการเรียนการสอนวิชาศิลปศึกษา

3.6.2 การสร้างประสบการณ์ทางสุนทรียะผ่านการสะท้อนความคิด

การสะท้อน (Reflection) เป็นการคิดเกี่ยวกับการคิดของตนเอง การสะท้อนความคิด แสดงออกถึงความคาดหวัง ความรู้สึก การสื่อสารโดยผ่านกระบวนการพูด หรือ เขียน โดยมีจุดประสงค์เพื่อวิเคราะห์ เปรียบเทียบ วางแผนแก้ไขปัญหา การนำวิธีการสะท้อนความคิดมาใช้สร้างประสบการณ์ทางสุนทรียะนั้น ควรเป็นไปในลักษณะของการใช้เพื่อวิเคราะห์แยกแยะองค์ประกอบของความงามในผลงานศิลปะ มีผู้ให้ความหมายการสะท้อนความคิดดังนี้

Dewey (1933) ได้เขียนหนังสือเรื่อง "How we Think" ให้ความหมายของการสะท้อนความคิดว่า เป็นรูปแบบหนึ่งของการคิดพินิจ พิจารณา ตรึกตรองใคร่ครวญอย่างลึกซึ้ง โดยเริ่มจากความสงสัยใคร่รู้ในเรื่องที่เกี่ยวกับความคิดความเชื่อหรือองค์ความรู้ที่ยึดถือกันอยู่ และใช้ความพยายามในการค้นหาคำตอบ โดยอาศัยเหตุผลและข้อมูลอ้างอิง

Yancey (1998) กล่าวว่า การสะท้อนความคิดอาจหมายถึงการทบทวนในงานชิ้นใดชิ้นหนึ่ง หรือการประเมินตนเอง หรือเป็นการวิเคราะห์ การเรียนรู้ ที่เกิดขึ้น

Johns (2000) กล่าวว่า การสะท้อนความคิดเป็นกระบวนการคิดไตร่ตรองทบทวน (Reflective Thinking) พินิจพิเคราะห์และพิจารณาสิ่งต่างๆอย่างรอบคอบโดยใช้สติและมีสมาธิ ซึ่งเป็นวิธีการที่ทำให้บุคคลได้ทบทวนและสะท้อนการกระทำของตน (Reflective Practice) ช่วยให้เกิดความเข้าใจและเกิดการเรียนรู้จากประสบการณ์ นำไปสู่การพัฒนาปรับปรุงตนเอง ปรับปรุงงาน และการแก้ปัญหาต่างๆได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น

ขั้นตอนของการสะท้อนความคิด กระบวนการเรียนรู้โดยการสะท้อนความคิด ของ Gibbs (1988) ประกอบด้วย 6 ขั้นตอนดังนี้

1. การบรรยาย (Description) เป็นการบรรยายว่า อะไรเป็นสิ่งที่กระตุ้นให้เกิดการสะท้อนความคิด เป็นการบรรยายที่เกิดจากความรู้สึกที่กำลังเผชิญกับสถานการณ์นั้น ๆ
2. ความรู้สึก (feelings) เป็นการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ร่วมกันโดยการสะท้อนการคิดจากการสังเกตความรู้สึก และการรับรู้ เรามีปฏิกริยาอย่างไร หรือรู้สึกอย่างไรกับอุบัติการณ์ สถานการณ์ หรือประเด็นแนวคิดนั้น เช่น การขาดความมั่นใจ ความกลัว ความสับสนในการปฏิบัติงาน เป็นต้น
3. การประเมิน (Evaluation) เป็นการประเมินวิเคราะห์ประสบการณ์ร่วมกันว่าเป็นไป ในทางดีหรือไม่ดีเกี่ยวกับอุบัติการณ์ สถานการณ์ หรือประเด็นแนวคิดนั้น แล้วนำสิ่งที่ให้คุณค่ามาใช้ในการตัดสินใจ
4. การวิเคราะห์ (Analysis) เป็นการวิเคราะห์สถานการณ์โดยภาพรวม โดยใช้ประสบการณ์ เดิมมาช่วยในการมองว่า สถานการณ์นี้เป็นอย่างไร
5. การสรุป (General conclusions) เป็นการสรุปความคิดรวบยอดจากการวิเคราะห์โดยใช้ เหตุและผล หรือสรุปสิ่งที่ได้เรียนรู้ร่วมกัน รวมถึงการสรุปแนวทางการแก้ไขปัญหา โดยใช้ ประสบการณ์เดิมมาช่วยในการสรุป
6. การวางแผนปฏิบัติในอนาคต (Personal action plans) การวางแผนนำสิ่งที่ได้เรียนรู้ไป ปฏิบัติในสถานการณ์ใหม่ เพื่อแก้ไขปัญหาหรือพัฒนาตนเอง ถ้าหากสถานการณ์นี้เกิดขึ้นอีก เราจะทำ อะไรที่แตกต่างไปจากเดิมบ้าง มีขั้นตอนการปฏิบัติอย่างไร

การเรียนการสอนที่จะส่งเสริมให้มีการสะท้อนความคิดสามารถทำได้หลายวิธี เช่น การเขียน บันทึกลง (Journal Writing) การสนทนา (Dialogue) การวิเคราะห์อุบัติการณ์ (Incident Analysis) การอ่านงานเขียนอย่างพินิจพิเคราะห์ (Reading With Reflection) การเขียนบัตรคำ (Talking Cards/ Index Cards) การเขียนแผนผังความคิด (Reflection Mapping) การวิเคราะห์กระบวนการ

ตัดสินใจ (Decision-Making Analysis) การสนทนาโต๊ะกลม (Reflection Roundtables) กระบวนการกลุ่มแบบหมวกหกใบ (Six Hats) นอกจากนี้ยังมีอีกหลากหลายวิธี ซึ่งบางวิธีใช้สำหรับการสะท้อนความคิดในตัวบุคคล หรือการสะท้อนสะท้อนตนเอง (Self Reflection/ Individual Reflection) บางวิธีใช้สำหรับทำเป็นคู่ (Reflection with Partners) หรือทำเป็นกลุ่มเล็ก (Reflection in Small Groups and Teams)

การเขียนบันทึกสะท้อนความคิด (Reflective Journal) เป็นเครื่องมือที่สำคัญที่ผู้สอนใช้ในการกระตุ้นการเรียนรู้ของผู้เรียนรวมถึงกระตุ้นทักษะการสะท้อนความคิด บันทึกสะท้อนความคิดเป็นเอกสารที่ผู้เรียนเขียนขึ้น เพื่อบรรยายประสบการณ์การเรียนรู้ไม่ว่าจะเป็นการเรียนรู้ในระหว่างการเรียนรู้ทฤษฎีฝึกปฏิบัติหรือแม้แต่เหตุการณ์ในชีวิตประจำวันบันทึกการสะท้อนความคิดถือเป็นหลักฐานที่แสดงถึงความสามารถของกระบวนการคิดและกระบวนการเรียนรู้ต่างๆ

การสะท้อนความคิดด้วยการเขียน ช่วยให้พัฒนาการคิดอย่างมีวิจารณญาณ การเข้าใจตนเอง และการสะท้อนความคิด กล่าวว่าการเขียนเป็นเครื่องมือที่ดีสำหรับการเรียนการสะท้อนความคิดที่ช่วยให้นักศึกษาแก้ปัญหาและเรียนรู้เกี่ยวกับว่าเขาจะทำอะไร การเขียนหมายถึงรวมถึงการเขียนสิ่งที่เรียนรู้ เป็นการบันทึกเกี่ยวกับความคิดของเขา เมื่อทำบ่อยๆ จะกลายเป็นสิ่งที่เรียนรู้อย่างถาวร เมื่อผู้เรียนเขียนความคิดลงไป ความคิดเหล่านั้นจะถูกจัดรูปแบบ ให้เป็นระบบดีขึ้น การเขียนช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจและวิเคราะห์สถานการณ์ได้อย่างลึกซึ้ง

การเขียนสะท้อนความคิด เป็นสิ่งที่ส่งเสริมให้เกิดกระบวนการคิดจากความพยายามที่จะอธิบายและสื่อสารให้บุคคลอื่นทราบเกี่ยวกับความรู้ และความรู้สึกของตนเองที่มีอยู่ในแต่ละสถานการณ์ที่เกิดขึ้นการเขียนเกี่ยวกับประสบการณ์ในรูปแบบของการบันทึกสิ่งที่เป็นประโยชน์ จะทำให้ผู้เรียนเกิดความชัดเจนในความรู้ และการกระทำของตนเอง นอกจากนี้ยังทำให้ผู้เรียนสามารถที่จะเปิดใจในการประเมินตนเอง ส่งเสริมทักษะการรู้จักตนเองมากขึ้น การเขียนอาจทำได้โดยใช้ Portfolio ในการบันทึกสิ่งต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น ซึ่งสามารถส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาแนวความคิดของผู้เรียนในการมองย้อนถึงการกระทำของตนเองในแต่ละครั้งได้กำหนดให้ผู้เรียนเขียนสะท้อนความคิดในหัวข้อและในระยะเวลาที่กำหนดจะช่วยให้เกิดความคิดที่ต่อเนื่องและคงทน เนื่องจากการเขียนจะช่วยให้ผู้เรียนมองเห็นภาพของประสบการณ์ที่ผ่านมาของตนเองได้ชัดเจน มีการผสมผสาน ความคิดและสะท้อนความคิดของตนเอง สิ่งสำคัญที่พบอีกอย่างหนึ่งคือ การเขียนสะท้อนความคิดทำให้เกิดการมีส่วนร่วมในการเรียนรู้จากการคิดถึงสิ่งที่ผ่านมามาอย่างรอบคอบ การสะท้อน

ความคิดโดยการเขียนเป็นการส่งเสริมให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการอธิบายแนวความคิดและความเข้าใจในสถานการณ์ มีการแลกเปลี่ยนความคิด ความรู้สึก ความเชื่อ เพื่อนำไปสู่การพัฒนาการรู้จักตนเองมากขึ้น การเขียนสะท้อนความคิดนี้ยังเหมาะกับผู้เรียนที่ไม่ค่อยชอบพูดทำให้นักศึกษาสามารถมีโอกาสได้แสดงความรู้สึกความคับข้องใจต่างๆที่ได้จากการฝึกปฏิบัติและนำไปสู่การพัฒนาทักษะในการค้นหาวิธีการแก้ไขปัญหาได้

ประโยชน์ที่ได้จากการนำการสะท้อนความคิดมาใช้ในการสร้างประสบการณ์ทางสุนทรียะ มีดังนี้

1. เกิดทางเลือกแนวใหม่ในทางปฏิบัติ มีความชัดเจนในประเด็นปัญหาต่างๆ และสามารถพัฒนาทักษะการแก้ปัญหาได้
2. มีการปฏิบัติงานอย่างรอบคอบโดยใช้ประสบการณ์มาปรับปรุงตนเองได้เรียนรู้ข้อบกพร่องของตนเองเพื่อนำมาปรับปรุงผลงานของตนเองให้ดีขึ้น
3. ผู้เรียนสามารถระบุปัญหา อธิบายการแก้ปัญหาในการปฏิบัติและให้เหตุผลในการกระทำ
4. ผู้เรียนมีโอกาสแสดงความรู้สึกและได้รับการยอมรับจากเพื่อนๆ
5. ผู้เรียนมีความมั่นใจในตนเองและเกิดความภาคภูมิใจที่เกิดจากการเรียนรู้ของตนเอง
6. สามารถสร้างปฏิสัมพันธ์ที่ดีกับผู้สอน มีความเข้าใจกันมากขึ้น
7. ช่วยเพิ่มความตระหนักรู้
8. ส่งเสริมให้เกิดการคิดอย่างมีวิจารณญาณ
9. สอนให้ผู้ปฏิบัติรู้จักรับฟังเสียงสะท้อนภายในตนเอง

การวิเคราะห์ภาษาที่สะท้อนความคิดออกมานั้น สามารถใช้แนวคิดเรื่องภาพตัวแทน ซึ่งเป็นตัวแทนของความคิดภายในแล้วสะท้อนออกมาเป็นภาษาภายนอก Hall (1997)นักจิตวิทยาได้ให้นิยามคำว่า “ภาพตัวแทน” ไว้ว่า เป็นการนำเสนอแนวคิดโดยเชื่อมโยงกับการใช้สัญลักษณ์ เป็นผลผลิตแห่งความหมายภายในใจเรา เป็นส่วนหนึ่งที่สำคัญของกระบวนการอ้างอิงความหมาย และเป็นตัวเชื่อมระหว่าง ภาษา แนวคิด และสัญลักษณ์ที่จะทำให้เข้าใจความหมายของสิ่งต่างได้ ภาพตัวแทนประกอบขึ้นมาได้ด้วยกระบวนการ 2 ประการ คือ

1. การนำเสนอภาพตัวแทนในใจ เป็นการพยายามตีความและกลั่นกรองความจริงรอบตัว และความคิดหนึ่งให้กลายเป็นความรู้ที่เกิดขึ้นภายในจิตใจ เช่น การตีความสิ่งที่เรามองเห็น เช่น โต๊ะเก้าอี้ จะสามารถตีความได้โดยง่ายว่านี่คือ โต๊ะและเก้าอี้ ใช้ทำอะไร มีประโยชน์อย่างไร แต่เมื่อเรา

ต้องตีความในสิ่งที่สัมผัสไม่ได้หรือเป็นนามธรรม เราต้องสามารถสร้างแนวคิดเกี่ยวกับสิ่งนั้นอย่างชัดเจน เราถึงจะตีความและกลั่นกรองเป็นความรู้

2. การนำเสนอภาพตัวแทนภายนอก เป็นการพยายามสื่อสารความคิดหรือความรู้ที่อยู่ในใจออกมาให้ผู้อื่นทราบผ่านระบบสัญญาณ เช่น ภาษา ซึ่งภาษานั้นจะเป็นลายลักษณ์อักษร คำพูด รูปภาพและสิ่งแทนอื่นๆได้ กล่าวคือ กระบวนการให้ความหมาย เกิดจากปฏิสัมพันธ์ระหว่าง 3 สิ่งคือ แนวคิด (Concept) สัญญาณ (Sign) และสิ่งต่างๆ (Thing)

ดังนั้นกระบวนการนำเสนอภาพตัวแทนจะผ่านการกลั่นกรองและเรียบเรียงเรียง เริ่มต้นจากการตีความในสมอง แล้วสร้างกระบวนการนำเสนอสู่ภายนอก โดยเชื่อมโยงระหว่างภายในกับภายนอกด้วยระบบสัญญาณ

จากการศึกษาเรื่องสุนทรียศึกษา พบว่า การทำกิจกรรมศิลปะเชิงสร้างสรรค์และเชิงวิเคราะห์สามารถพัฒนาประสบการณ์ทางสุนทรียะได้ สามารถสรุปตัวอย่างกิจกรรมศิลปะที่เหมาะสมกับผู้เรียนอายุ 16-18 ปี เป็นตาราง ดังนี้

ตารางที่ 2 ตารางแสดงตัวอย่างกิจกรรมศิลปะเชิงสร้างสรรค์และเชิงวิเคราะห์ ที่เหมาะสำหรับผู้เรียนอายุ 16-18 ปี

ชื่อ กิจกรรม	รายละเอียด	การสร้างประสบการณ์ทางสุนทรียะ			
		การสร้างสรรค์		การวิเคราะห์	
ต่อเติมขวดลาย ให้สมบูรณ์	ผู้เรียนต่อเติมขวดลายให้สมบูรณ์ เพื่อพัฒนาทักษะในการคิดจินตนาการและมีเทคนิคการใช้สีเทคนิคต่างๆ	√	ใช้จินตนาการสร้างสรรค์ขวดลายให้เต็มด้วยเทคนิคที่สนใจ	x	เน้นทักษะปฏิบัติ
สร้างภาพด้วย จุดสี	ผู้เรียนสร้างภาพด้วยดาวใช้จุดสี โดยความสามารถกำหนดส่วนที่เป็นแสงมีน้ำหนักสีอ่อนมีปริมาณจุดน้อย ส่วนที่เป็นน้ำหนักเข้มมีปริมาณจุดมาก	√	ใช้ทักษะ สมธิและความอดทนในการจุดสร้างแสงและเงา	x	เน้นทักษะปฏิบัติ
สร้างภาพจาก แม่พิมพ์ถดู	ผู้เรียนออกแบบและสร้างแม่พิมพ์ถดู รู้จักการจัดวางตำแหน่งให้มีความสมดุล เหมาะสม	√	สร้างผลงานโดยใช้ทักษะการจัดองค์ประกอบศิลป์และการสร้างแม่พิมพ์	x	เน้นทักษะปฏิบัติ

ชื่อ กิจกรรม	รายละเอียด	การสร้างประสบการณ์ทางสุนทรียะ		
		การสร้างสรรค์	การวิเคราะห์	
วิจารณ์ผลงานศิลปะใน พิพิธภัณฑ์ทางศิลปะ	ให้ผู้เรียนมีประสบการณ์ตรงในการเห็นและชื่น ชมผลงานศิลปะที่เป็นต้นฉบับ ผ่านการชม นิทรรศการ ในพิพิธภัณฑ์ศิลปะ	x	เน้นการวิเคราะห์ วิจารณ์	√ ผู้เรียนรับรู้ผลงานด้วย การเห็นและวิเคราะห์ ผลงานศิลปะ แลกเปลี่ยนข้อคิดเห็น ภายในกลุ่ม
ฝึกพูดในที่ชุมชน	ผู้เรียนได้มีประสบการณ์พูดรายงานและอภิปราย เกี่ยวกับผลงานศิลปะ	x	เน้นการวิเคราะห์ วิจารณ์	√ ผู้เรียนรับรู้ผลงานด้วย การเห็นและวิเคราะห์ ผลงานศิลปะ แล้ว แสดงออกในที่ชุมชน หรือหน้าชั้นเรียน
พบปะสนทนากับศิลปิน	ผู้เรียนทำความเข้าใจเกี่ยวกับผลงานศิลปะ ด้วย การพูดคุย ชักถามประเด็นในหัวข้อที่สนใจ	x	เน้นการวิเคราะห์ วิจารณ์	√ ผู้เรียนรับรู้ผลงานด้วย การเห็นและวิเคราะห์ ผลงานศิลปะ สร้าง แรงบันดาลใจในการ ชื่นชมผลงานศิลปะ

4. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยภาษาไทย

กนกกร ตีบทหลาน (2553) ได้ทำงานวิจัย เรื่อง การศึกษาเรื่อง การใช้กิจกรรมที่สอดแทรกแนวคิดจิตตปัญญาศึกษาเพื่อพัฒนาความมีวินัยในตนเองของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 กับกลุ่มตัวอย่างจำนวน 36 คน พบว่าคะแนนเฉลี่ยของความมีวินัยในตนเองของนักเรียนด้านความขยัน หมั่นเพียร ด้านความรับผิดชอบ และด้านการปฏิบัติตามกฎระเบียบของนักเรียนเพิ่มขึ้นมากกว่าก่อนเข้าร่วมกิจกรรม ในขณะที่เข้าร่วมกิจกรรมพบว่าความมีวินัยในตนเองของนักเรียนมีพัฒนาการดีขึ้น

จิรัฐกาล พงศ์ภคเธียร (2545) ได้ทำงานวิจัย เรื่อง การพัฒนารูปแบบโรงเรียนที่เน้นความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ เพื่อพัฒนารูปแบบโรงเรียนที่เน้นความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์โดยใช้เทคนิคเดลฟาย เก็บข้อมูลจากผู้เชี่ยวชาญด้านการศึกษาที่เน้นความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ หรือการศึกษาทางเลือก จำนวน 20 คน พบว่า ได้รูปแบบโรงเรียนที่เน้นความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ ประกอบด้วย 7 ปัจจัย ได้แก่ ปัจจัยด้านจุดมุ่งหมายของการจัดการศึกษา ปัจจัยด้านธุรการ ปัจจัยด้านบุคลากร ด้านวิชาการด้านกิจการนักเรียน ด้านการจัดบรรยากาศและสภาพแวดล้อมและด้านความสัมพันธ์กับชุมชน

ธนวัฒน์ กันภัย (2554) ได้ทำงานวิจัยเรื่อง การนำเสนอแนวทางการจัดการเรียนการสอน ศิลปวิจารณ์เพื่อส่งเสริมการพัฒนาการคิดขั้นสูงของนักศึกษาสาขาวิชาศิลปศึกษาระดับปริญญาตรี มี กลุ่มตัวอย่างคือ ผู้สอนวิชาศิลปวิจารณ์ 4 คน นักศึกษาที่กำลังเรียนในรายวิชาศิลปวิจารณ์ 17 คน ผู้เชี่ยวชาญการจัดการเรียนการสอนด้านศิลปศึกษา 5 คน นักวิจารณ์ศิลปะ 5 คน และศิลปิน 5 คน พบว่าด้านวัตถุประสงค์ ควรกำหนดให้นักศึกษาสามารถคิดวิเคราะห์ สังเคราะห์และวิจารณ์ศิลปะ โดยบูรณาการความรู้ในศาสตร์สาขาต่างๆได้, ด้านเนื้อหาสาระ จะต้องบูรณาการความรู้ด้านศิลป วิจารณ์ให้เชื่อมโยงกับศาสตร์ด้านต่างๆ เช่น ประวัติศาสตร์ศิลป์ ปรัชญาและหลักการทางศิลปะ ด้าน กิจกรรมและกระบวนการเรียนการสอน ควรเป็นกิจกรรมที่จัดส่งเสริมให้นักศึกษา แสดงความคิดเห็น เน้นให้เกิดสังคมการวิจารณ์ในชั้นเรียน ด้านวิธีการสอนควรให้นักศึกษาเป็นศูนย์กลาง เปิดโอกาสให้ แสดงความคิดเห็นอยู่ตลอดเวลา มีการใช้รูปแบบวิธีการเรียนการสอนที่ส่งเสริมการคิดของนักศึกษา ด้านการวัดและประเมินผล ควรประเมินความสามารถในการแสดงออกทางความคิดเห็น การคิด วิเคราะห์ สังเคราะห์ผ่านการพูดปากเปล่าและงานเขียนวิจารณ์ศิลปะ, ด้านผู้สอนควรมีลักษณะของ นักจัดอภิปรายเป็นผู้ฟังที่ดีและรู้จริงในเรื่องศิลปวิจารณ์ ด้านผู้เรียนควรมีลักษณะของผู้แสดงความ คิดเห็นและผู้ฟังที่ดีและด้านบรรยากาศการเรียนการสอนควรมีการจัดการเรียนการสอนในลักษณะ การสัมมนาในบรรยากาศที่เป็นกันเอง

ปฐมภรณ์ ปันอินทร์ (2555) ได้ทำงานวิจัยเรื่องกระบวนการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างการรู้ เท่า ทัณฑ์ สำหรับเยาวชนไทยตามแนวคิดปัญญาศึกษา กับกลุ่มตัวอย่างคือ นักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น และตอนปลาย 3 กรณีศึกษา พบว่า วิธีดำเนินกิจกรรมแบบสุนทรียสนทนา เหมาะสมกับนักเรียนที่มี ผลการเรียนรู้สูงและกิจกรรมสนทนากการเหมาะสมกับนักเรียนกลุ่มที่มีผลการ เรียนรู้ต่ำ และนักเรียน ที่ไม่มีความต้องการและไม่ตั้งใจจะไม่สามารถผ่านเกณฑ์ที่กำหนดของกิจกรรม สำหรับ ปัจจัยที่ส่งผล ต่อการรู้เท่าทันสื่อ การนำกิจกรรมการเรียนรู้ไปใช้ต้อง พิจารณาสองด้าน คือ ในด้านวิธีการจัด กระบวนการและการจัดสภาพแวดล้อม วิเคราะห์สภาพบริบทของผู้เรียนจัดกลุ่มผู้เรียน ออกเป็นกลุ่ม ตามสภาพบริบท ออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้โดยใส่เนื้อหาการรู้เท่าทันสื่อ เลือกสื่อที่นักเรียนให้ ความสนใจ มีความแปลกใหม่ ส่วนด้านสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมควรจัดเป็นพื้นที่เปิด การเรียนรู้ที่ไม่ มือคด มีความร่วมมือจากสถานศึกษาต่อการเรียนรู้ปัจจัยด้านเพื่อนมีส่วนสำคัญต่อการ จัดกิจกรรม การเรียนรู้นอกจากนี้กระบวนการที่ใช้ในการจัดกระบวนการเรียนรู้ควรเป็นผู้ได้รับการฝึกฝนและไม่มี บทบาทหน้าที่ในสถานศึกษา

ประไพลิน จันทน์หอม (2547) ได้ทำงานวิจัยเรื่อง ผลการสอนวิชาสุนทรียภาพของชีวิตโดยใช้เทคนิคการจัดผังมโนทัศน์ที่มีต่อสัมฤทธิ์ผลทางการเรียนของนักศึกษาสถาบันราชภัฏเชียงใหม่ โดยมีกลุ่มตัวอย่างคือนักศึกษาที่ลงทะเบียนเรียนวิชาสุนทรียภาพชีวิต จำนวน 66 คน โดยการคัดเลือกชั้นเรียนแบบเจาะจง พบว่า ผลสอบคะแนนสัมฤทธิ์ผลทางการเรียนเฉลี่ยหลังการเรียนด้วยผังมโนทัศน์ มีค่ามากกว่าก่อนเรียน และคะแนนเฉลี่ยทัศนคติของนักศึกษาที่มีต่องานทัศนศิลป์ ก่อนและหลังการเรียนไม่แตกต่างกัน แสดงว่าผังมโนทัศน์ทำให้การจัดการเรียนการสอนวิชาสุนทรียภาพของชีวิตใน ส่วนเนื้อหาทัศนศิลป์ได้ผลอย่างมีประสิทธิภาพ เนื่องด้วยผังมโนทัศน์เป็นการแสดงภาพรวมของ โครงสร้างขอบเขตเนื้อหาอย่างสมบูรณ์ ทำให้ผู้เรียนสามารถเห็นความสัมพันธ์ระหว่างความรู้ใน หัวข้อต่างๆจนเกิดเป็นการเรียนรู้และเข้าใจบทเรียนได้อย่างมีความหมาย อันจะส่งผลต่อการพัฒนา ไปสู่ความเข้าใจและซาบซึ้งในงานทัศนศิลป์ และศิลปะแขนงอื่นๆต่อไป

พระกิตติภักดิ์ วิทยาภรณ์ (2553) ได้ทำงานวิจัยเรื่อง การพัฒนารูปแบบกิจกรรมการศึกษานอก ระบบโรงเรียน ตามแนวคิดตปัญญาศึกษาเพื่อเสริมสร้างสุขภาวะของผู้สูงอายุ กับกลุ่มตัวอย่างคือ ผู้สูงอายุที่พักอาศัยในกรุงเทพมหานคร กรณีศึกษากลุ่มผู้สูงอายุในชุมชนบ่อนไก่ จำนวน 42 คน พบว่ากระบวนการเรียนรู้ตามแนวคิดตปัญญาศึกษา มี 8 องค์ประกอบ คือ การพิจารณาด้วยใจอย่าง ไคร่ครวญ ความรักและความเมตตา การเชื่อมโยงสัมพันธ์ การเข้าเผชิญ ความต่อเนื่อง พันธะสัญญา ชุมชนแห่งการเรียนรู้และความเบิกบานและผ่อนคลาย ปัจจัยที่ส่งเสริม คือ กระบวนการมีประสบ- การณ์แนวคิดตปัญญาศึกษา เปิดใจและรับฟังอย่างลึกซึ้ง และองค์ประกอบของกิจกรรมการเรียนรู้ ส่วนเงื่อนไข ที่พบระหว่างการจัดกิจกรรม คือความสามารถในการเขียนและอ่านหนังสือของกลุ่ม ผู้เรียนสุขภาพของกลุ่มผู้เรียนและสถานที่จัดกิจกรรมมีความเป็นธรรมชาติ คะแนนโดยเฉลี่ยสุขภาวะ ของกลุ่มทดสอบมีระดับสูงกว่าก่อนการทดสอบ

มนธวิษ จำปานิล (2555) ได้ทำงานวิจัย เรื่อง แนวทางการสอนรายวิชาด้านสุนทรียศาสตร์ ในบริบทของทัศนศิลป์และดนตรีสำหรับนักศึกษา มีกลุ่มตัวอย่างคือผู้เชี่ยวชาญและผู้สอนรายวิชา สุนทรียศาสตร์ 24 คน นักศึกษาปริญญาตรีจำนวน 300 คน พบว่าแนวทางการสอนรายวิชาด้าน สุนทรียศาสตร์ ในบริบทของทัศนศิลป์และดนตรี จุดประสงค์ ต้องการให้ผู้เรียนมีความรู้พื้นฐานของ ศิลปะแขนงต่างๆ เน้นที่การรับรู้คุณค่าความงาม, เนื้อหาต้องมีความบูรณาการใช้ในชีวิตประจำวัน และ บูรณาศาสตร์ทั้ง 3 ด้านให้เป็นด้านเดียวกัน กิจกรรมที่ใช้ ควรใช้วิธีศึกษานอกสถานที่ การศึกษาด้วย

ตนเอง สื่อการสอน ควรใช้สื่อที่ทันสมัย มีความหลากหลายมากขึ้น บูรณาการทางสุนทรียภาพ การวัด และประเมินผล ควรเกี่ยวกับความรู้สึก การเห็นคุณค่าความงามด้วย

วิชญา ผิวคำ (2553) ได้ทำงานวิจัยเรื่อง กรณีศึกษารูปแบบการจัดการเรียนรู้บนฐานแนวคิด จิตตปัญญาศึกษาในอุดมศึกษา เป็นวิจัยเชิงคุณภาพในรูปแบบการศึกษาเฉพาะกรณีของสถาบัน อุดมศึกษา ได้แก่ หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาจิตตปัญญาศึกษาและการเรียนรู้สู่การ เปลี่ยนแปลงมหาวิทยาลัย มหิดล วิทยาเขตศาลายา พบว่ารูปแบบการจัดการเรียนรู้บนฐาน แนวคิด จิตตปัญญาศึกษาในอุดมศึกษา ตั้งอยู่บนปรัชญาพื้นฐานของกระบวนการเรียนรู้แนวจิตตปัญญาคือ ความเชื่อมั่นในความเป็น มนุษย์และทักษะแบบองค์รวม โดยมีจุดมุ่งหมายของกระบวนการ การจัดการ เรียนรู้ ประกอบด้วยจุดมุ่งหมายหลักสำคัญสองประการคือ ต้องการให้ผู้เรียนรู้เกิดการเปลี่ยนแปลง ชั้นพื้นฐาน ในตนเอง และเกิดจิตสำนึกต่อส่วนรวม การจัดการกระบวนการ การเรียนรู้บนฐานแนวคิดจิตต ปัญญาศึกษา อาจถือได้ว่าไม่มีรูปแบบตายตัว สามารถปรับเปลี่ยนไปตามเนื้อหาและกระบวนการที่ หลากหลาย เป็นการสร้างเงื่อนไขให้ศักยภาพภายในที่มีอยู่แล้วสามารถพัฒนา ขึ้นได้ เป็น กระบวนการที่มุ่งสร้าง เงื่อนไขให้เกิดการเติบโตขึ้นจากภายใน และเป็นกระบวนการเรียนรู้อย่างมี ส่วนร่วม ในลักษณะกระบวนการของการสืบค้นร่วม ครูผู้จัดการเรียนรู้นั้นเป็นผู้ที่คอยกระตุ้นให้ ผู้เรียนรู้เกิดการสะท้อนตนเอง สามารถเกิดความตระหนักรู้ ส่วนผู้เรียนแสดงบทบาทเป็นผู้ฟังที่ดี และผู้พูดที่ดี โดยมีการรับฟังอย่าง ลึกซึ้งและพูดในสิ่งที่ถูกใคร่ครวญมาก่อน ผลการเรียนรู้สู่การ เปลี่ยนแปลงของผู้เรียนรู้เกิดขึ้นจากการ รับรู้ถึงความคิด ความรู้สึก และการกระทำต่างๆ ของตนเอง ผู้เรียนทุกคนต่างมีความเห็นสอดคล้องกัน ว่าตนเกิดการมีสติรู้ตัวและมีสติอยู่กับปัจจุบันขณะ ทำให้ ผู้เรียนสามารถควบคุมพฤติกรรมของตนได้ดีขึ้น ทั้งทางวาจาและการกระทำ ส่งผลต่อการเปลี่ยน แปลงตนเองและปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่นอย่างเป็นรูปธรรม ผู้วิจัยพบว่าสิ่งที่เกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้นในตัว ผู้เรียนเกิดการเปลี่ยนแปลงใน 3 มิติคือ การเข้าใจและยอมรับตนเอง การเข้าใจและการยอมรับผู้อื่น และการเข้าใจและการยอมรับความเป็นจริงตามธรรมชาติ

ศราวุธ ใจแจ้ง (2550) ได้ทำงานวิจัยเรื่อง ความคิดเห็นเกี่ยวกับคุณค่าศิลปะ ในวิชา ทัศนศิลป์ ตามการรับรู้ของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัด สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ในจังหวัดอุดรธานี กับกลุ่มตัวอย่างคือ นักเรียนชั้น มัธยมศึกษาตอนปลาย จำนวน 420 คน โดยใช้เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสอบถาม พบว่า คุณค่าในหลักสูตรศิลปศึกษา ทำให้คนมีความสมบูรณ์มากขึ้น คุณค่าศิลปะต่อการพัฒนาด้านจิตใจ

ยอมรับในความสามารถและความสำเร็จของเพื่อนด้วยความยินดี สามารถพัฒนาความคิดเป็นอิสระอย่างแปลกใหม่ ศิลปะนำไปสู่อารมณ์ที่ละเอียดอ่อน งดงาม และความคิดที่เข้าใจตรงกัน ช่วยส่งเสริมการเรียนรู้ที่เกี่ยวข้องของมนุษย์ในสังคม

ศศิลักษณ์ ขยันกิจ (2551) ได้ทำงานวิจัยเรื่อง ศิลปะเพื่อการพัฒนาภายในตนเอง กับกลุ่มตัวอย่างคือ นิสิตสาขาวิชาการศึกษาศึกษาปฐมวัย จำนวน 12 คน เป็นวิจัยเชิงคุณภาพ ตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า รวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ การบันทึกเสียง และการดึงข้อมูลจากบันทึกสะท้อนการเรียนรู้ พบว่า กิจกรรมศิลปะตามแนวคิดจิตตปัญญาศึกษาก่อให้เกิดการเรียนรู้ด้านใน คือการเรียนรู้ด้วยตนเอง ประสบการณ์การเรียนรู้ สามารถสะท้อนความคิดได้ 5 ประเด็น ได้แก่ การมีสติรู้ตัว การเรียนรู้ตนเอง การเรียนรู้ผู้อื่น การเรียนรู้ชีวิต และการเรียนรู้วิชาชีพ อีกทั้งนิตยยังสะท้อนให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงมุมมองต่อตนเองคือ การเข้าใจและเห็นคุณค่าในตนเอง มุมมองต่อผู้อื่น คือ การเข้าใจและเปิดรับ มุมมองต่อวิชาชีพ คือ การพัฒนาภายในของครูและความมีเมตตา

ศศิลักษณ์ ขยันกิจ (2552) ได้ทำงานวิจัยเรื่อง กระบวนการนำแนวคิดจิตตปัญญาศึกษามาใช้ในการจัดการเรียนการสอนและประสบการณ์เรียนรู้ของนิสิตสาขาการวัดผลและประเมินพัฒนาการเด็กปฐมวัย กลุ่มตัวอย่างคือ นิสิตที่ลงเรียนในรายวิชาการวัดผลและประเมินพัฒนาการเด็กปฐมวัย พบว่า ประสบการณ์เรียนรู้ที่เกิดขึ้นคือการตระหนักรู้ต่อตนเอง ได้แก่ การเข้าใจตนเอง การรู้เท่าทัน ตนเอง การปล่อยวางไม่ตัดสิน การเปิดใจกว้าง การเห็นคุณค่าในตนเอง การพัฒนาตนเอง การสังเกต ที่ละเอียดลออ การมองโลกในแง่ดีและมีความสุข การเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ การตระหนักรู้ต่อ ผู้อื่น ได้แก่ การเข้าใจและยอมรับผู้อื่น การมองเห็นสรรพสิ่งตามความเป็นจริง การเห็นอกเห็นใจและเห็น คุณค่าของผู้อื่น การตระหนักรู้ต่อวิชาชีพ การมองเด็กตามความเป็นจริง การสอนที่สอดคล้องกับ ธรรมชาติของเด็ก การเท่าทันตัวเองของครู การพัฒนาตนเองของครู การเป็นครูที่ใส่ใจเด็ก การเห็น คุณค่าของงานครู

หทัยรัตน์ พึ่งประยูรพงศ์ (2553) ได้ทำงานวิจัยเรื่อง การศึกษาการรับรู้เชิงสุนทรีย์ของนักเรียนประถมศึกษาที่มีต่องานศิลปะ กับกลุ่มตัวอย่างคือนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 จำนวน 300 คน โดยใช้เครื่องมือที่พัฒนาขึ้นจากทฤษฎี ของไมเคิล เจ พาร์สัน พบว่า การรับรู้เชิงสุนทรีย์ของนักเรียนชั้นประถมศึกษา มีการรับรู้เชิงสุนทรีย์อยู่ในชั้นที่ 2 ความงามและเหมือนจริงมากที่สุด รองลงมาคือ ชั้นการแสดงออก และชั้น แบบอย่างและรูปแบบ อีกทั้งไม่พบการรับรู้ในชั้นที่ 5 เป็นตัวของตัวเอง) และชั้นที่ 1 (ชื่นชอบ) ใช้วิธีการเก็บข้อมูลจากการชมภาพจิตรกรรม 3 กลุ่ม (เหมือนจริง

กึ่งนามธรรม นามธรรม) แล้วนำไปใช้กับกลุ่มตัวอย่าง จากนั้นใช้แบบวิเคราะห์การรับรู้เชิงสุนทรีย์ แล้วสรุปผลการวิจัยเครื่องมือ จากแบบทดสอบการรับรู้เชิงสุนทรีย์แบบบันทึกการรับรู้และคู่มือการวิเคราะห์การรับรู้

งานวิจัยต่างประเทศ

Barnes (2003) ได้ร่วมกันทำการวิจัย โดยศึกษากลุ่มตัวอย่างเด็กวัยรุ่นอเมริกันจำนวน 45 คน ที่มีอายุ 15-18 ปี กลุ่มทดสอบต้องเป็นผู้มีความด้นปรกติ โดยผู้ศึกษามีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาผลของการลดความเครียดผ่านโปรแกรมสมาธิ โดยต้องกลับไปนั่งที่บ้าน และที่โรงเรียน อย่างละ 15 นาทีทุกวัน ตลอด 4 เดือน โดยนำผลการละเมียดกฏของโรงเรียนมาเปรียบเทียบก่อนและหลังการทดสอบ พบว่า โปรแกรมการทำสมาธินี้มีผลต่อการดำเนินการที่เป็นประโยชน์ต่อโรงเรียนอย่างมาก เด็กนักเรียนวัยรุ่นอเมริกันเริ่มปฏิบัติตามกฏต่างๆในโรงเรียนมากขึ้น เมื่อเปรียบเทียบกับโรงเรียนที่มีการควบคุมโดยทั่วไป การค้นพบนี้แสดงให้เห็นว่าโปรแกรมการนำสมาธิมาใช้ดำเนินการในโรงเรียนสามารถให้ผลที่เป็นประโยชน์ ช่วยลดการการละเมียดกฏในเด็กวัยรุ่นอเมริกันและแอฟริกันใต้เป็นอย่างดี

Byrnes (2012) ได้ทำงานวิจัย เรื่อง A Portrait of Contemplative Teaching: Embracing Wholeness กับกลุ่มตัวอย่างคือ ครูผู้สอนในโรงเรียนประถมศึกษาที่บูรณาแนวคิดจิตตปัญญาศึกษาในการจัดการเรียนรู้ ผ่านกรณีศึกษา 1 คน พบว่า หลักสำคัญของการสอนแบบจิตตปัญญา (contemplative teaching) มี 3 ด้านได้แก่ ความสงสาร (compassion) การยึดหลักคุณธรรม (integrity) และการตระหนักรู้ทางความคิด (mindful awareness) ลักษณะสำคัญทั้งสามนี้พัฒนาขึ้นภายในตัวของครูผู้สอน และได้รับอิทธิพลจากภายนอกโดยผ่านบทบาทในฐานะครู บริบทของการสอน ความสัมพันธ์กับนักเรียน ผู้ปกครองและเพื่อนร่วมงานให้ความสำคัญที่ความครบถ้วน (wholeness) เอกภาพ (unity) และการบูรณาการ (integration) ทำให้เข้าถึงมุมมองของครูและนักเรียน โดยไม่ได้เข้าถึงเพียงแค่สมองเท่านั้น แต่ยังเข้าใจจิตใจและร่างกายของพวกเขาด้วย การสอนแบบจิตตปัญญาให้เส้นทางสู่การเรียนการสอนแบบการเปลี่ยนแปลงแบบองค์รวมและแบบบูรณาการแก่สังคมการเรียนรู้

Holstine (2014) ได้ทำงานวิจัย เรื่อง Effect of cintemplative Meditation on behavior of Urban Public กับกลุ่มตัวอย่างคือกลุ่มนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาเกรด8 ที่มีพฤติกรรมขี้แย มีแนวโน้มจะลาออก มีจุดประสงค์คือ การทำกิจกรรมจิตตปัญญาศึกษามีผลต่อพฤติกรรมที่

ย่าแย่งของเด็กในเมืองหรือไม่ พบว่าไม่พบการลดลงในอัตราการผิดวินัยในกลุ่มทดสอบอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ผลการทดสอบที่ไม่มีนัยสำคัญนี้ส่วนหนึ่งน่าจะเป็นเพราะการฝึกสมาธิในระยะสั้น อย่างไรก็ตาม การฝึกสมาธิอาจมีประโยชน์ในเชิงการเปลี่ยนแปลงทางสังคม โดยช่วยให้นักเรียนสามารถจัดการกับสถานการณ์ที่มีความตึงเครียด

Waters (2014) ได้ทำงานวิจัยเรื่อง Contemplative Education : A Systematic, Evidence-Based Review of the effect of Meditation Interventions in Schools กับกลุ่มตัวอย่างคือนักเรียนในโรงเรียนมัธยม จำนวน 1,797 คน จากโรงเรียนที่เข้าร่วมโครงการนั่งสมาธิในโรงเรียน พบว่าโครงการนั่งสมาธิมีอิทธิพลต่อแผนการเรียนรู้ หลักสูตรและการจัดตารางเวลา จากการศึกษาโครงการนั่งสมาธิในโรงเรียน เพื่อมุ่งเน้นผลลัพธ์ของนักเรียนทั้ง 3 ด้าน ดังนี้ สภาพความเป็นอยู่ที่ดี (well-being), ความสามารถทางสังคม (social competence) และผลสัมฤทธิ์ทางวิชาการ (academic achievement) การนั่งสมาธิแบบ Transcendental meditation มีผลกระทบในระดับที่สูงกว่าการนั่งสมาธิแบบ mindfulness-based และแบบอื่นๆ แต่อาจจะต้องทำในสถานที่และผลของโครงการที่เหมาะสมมากกว่าจะอิงเทคนิคอย่างเดียว องค์ประกอบของโครงการเช่น ระยะเวลา ความถี่ในการฝึก และประเภทของผู้สอนก็มีอิทธิพลต่อผลลัพธ์ของนักเรียน สามารถตอบสมมติฐานการวิจัยได้ว่า สมมติฐานข้อที่ 1 คือ การนั่งสมาธิมีอิทธิพลเชิงบวกต่อความสำเร็จของนักเรียนโดยเพิ่มการทำงานของสมอง สมมติฐานข้อที่ 2 คือ การนั่งสมาธิมีอิทธิพลเชิงบวกต่อความสำเร็จของนักเรียนโดยเพิ่มการควบคุมอารมณ์ การศึกษานี้ได้ให้ข้อเสนอแนะเพื่อกระตุ้นให้เกิดการวิจัยในอนาคต และเพื่อช่วยในการพัฒนาการนำวิธีการนั่งสมาธิไปใช้ในโรงเรียน

Estep (2012) ได้ทำงานวิจัย เรื่อง Contemplative practices in the museum setting มีกลุ่มตัวอย่างคือผู้เข้าชมพิพิธภัณฑ์ จำนวนแห่งละ 200 คน จากพิพิธภัณฑ์ 3 แห่งคือ The Phillips Collection in Washington, The Art Institute of Chicago, in Chicago and Harvard Art Museums and the Museum of Fine Arts, in Boston, Massachusetts เป็นการสำรวจวิธีการสอนแนวใหม่ที่แตกต่างไปจากเดิมในพิพิธภัณฑ์ศิลปะ โดยมุ่งพัฒนาทักษะที่เกี่ยวข้องกับแนวปฏิบัติจิตตปัญญาและแนวปฏิบัติแบบสะท้อนความคิด โดยหยิบยืมเทคนิคจากการนั่งสมาธิของหลักพระพุทธศาสนา พบว่าผู้เข้าชมพิพิธภัณฑ์ เข้าใจถึงจุดยืนของพวกเขาในโลกได้มากขึ้นโดยเชื่อมโยงโลกเข้ากับตนเองอย่างลึกซึ้ง ทั้งหมดนี้พวกเขาบรรลุได้โดยการพิจารณาผลงาน สามารถพัฒนา

ประสบการณ์ส่วนตัวและการสะท้อนความคิดได้มากขึ้น หลังจาก Contemplative practices ในขณะที่ชมผลงานศิลปะไปด้วยนั้น ช่วยพัฒนาการรับรู้ความงามของผลงาน และการรู้จักตนเอง

Ross (2000) ทำวิจัยเรื่อง Journey to self :The Experience of Inner Life of Helping Professionals เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ มีกลุ่มตัวอย่างคือ นักจิตบำบัดและจิตแพทย์ที่ทำงานในแวดวงบำบัดวินิจัย จำนวน 5 คน โดยการสัมภาษณ์ เพื่อที่จะค้นหาประสบการณ์ชีวิตภายในของผู้เชี่ยวชาญด้านการบำบัด ซึ่งชีวิตภายใน หมายถึง การตระหนักรู้และใคร่ครวญต่อความเชื่อ ความรู้สึก และคุณค่าภายในของชีวิต ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญในการทำงานที่มีประสิทธิภาพและมีสุขภาวะที่ดี พบว่า ประสบการณ์ชีวิตภายในมีส่วนสำคัญมากต่อชีวิตส่วนตัว และชีวิตด้านอาชีพการงาน ของผู้เชี่ยวชาญด้านการบำบัด ช่วยเติมความรู้เกี่ยวกับประสบการณ์เชิงอัตวิสัยของชีวิตภายใน และได้เสนอวิธีที่ช่วยให้ผู้เชี่ยวชาญสามารถพัฒนาและบำรุงชีวิตภายในและการทำงานในอาชีพที่มีสุขภาวะที่ดีได้ ทั้งนี้งานวิจัยนี้ได้เน้นย้ำอีกว่าผู้เชี่ยวชาญไม่ควรเรียนรู้เพียงแค่ว่าใส่ใจกับชีวิตภายในของคนไข้เท่านั้น แต่ควรจะเรียนรู้ที่จะดูแลและใช้ประโยชน์ชีวิตภายในของตนเองไปด้วย

Gradle (2011) ได้ทำงานวิจัย เรื่อง A university course in mindful viewing: Understanding art and self through contemplative experience กับกลุ่มตัวอย่างคือ นักศึกษาในระดับปริญญาตรีและระดับบัณฑิตศึกษาที่สมัครใจมาเรียนใน หลักสูตรศิลปะที่ออกแบบมาเพื่อพัฒนาสติ พบว่าผลประโยชน์ของหลักสูตรศิลปะที่ออกแบบมาเพื่อพัฒนาสติและเริ่มต้นความชื่นชมนักเรียนของมุมมองโลกผ่านงานศิลปะ ด้วยการสนับสนุนการสร้างสติและใช้ในชีวิตประจำวัน ผ่านการเขียนบันทึก การสร้างงานศิลปะ การพิจารณาจิตก่อนการชมผลงานศิลปะ จะทำให้เข้าใจงานนั้นได้ เป็นการพัฒนาการชมผลงานศิลปะที่สร้างขึ้นบนสติช่วยให้สำรวจศิลปะได้อย่างล้าลึก

สรุป

จากการศึกษาค้นคว้า พบว่ามีความสัมพันธ์ระหว่างกิจกรรมจิตศิลป์และประสบการณ์ทางสุนทรียะซึ่งส่งผลต่อการสร้างประสบการณ์ทางสุนทรียะ สามารถสรุปเป็นตารางได้ดังนี้

ตารางที่ 3 ตารางแสดงความสัมพันธ์ระหว่างกิจกรรมจิตศิลป์และประสบการณ์ทางสุนทรียะ

เรื่อง	จิตศิลป์	ประสบการณ์ทางสุนทรียะ
ความหมาย	กระบวนการบูรณาการศิลปะเข้ากับกระบวนการใคร่ครวญต่างๆ	ประสบการณ์ที่เกิดขึ้นจากการรับรู้และพอใจในความงามของธรรมชาติและศิลปะ
ความเป็นมา	กระบวนการเกิดขึ้นจากหลักการที่ยืดหยุ่นและเหมาะสมกับสถานะของผู้เข้าอบรม	ประสบการณ์เกิดขึ้นระหว่างหรือภายหลังการเข้าร่วมกระบวนการทางศิลปะ
คุณค่าและความสำคัญ	สร้างสติรู้ตัวอยู่เสมอ	สร้างความเจริญทางปัญญา อารมณ์ และการทำงาน
	สร้างความเข้าใจในตัวเองและผู้อื่น	เห็นคุณค่าของตนเองและผู้อื่น
	เห็นความเชื่อมโยงสภาวะภายในและภายนอก	เห็นความเชื่อมโยงของตนเองและสิ่งแวดล้อม
กระบวนการสร้างประสบการณ์	สร้างกิจกรรมจากหลักภavana 4 ที่มีความยืดหยุ่น ภายใต้บรรยากาศที่ปลอดภัยและสบาย	สร้างจากกระบวนการรับรู้ทางสุนทรียะ 3 ทาง 1. การรับรู้ด้วยการมองผลงานศิลปะ 2. การรับรู้ด้วยการสร้างผลงานศิลปะ 3. การรับรู้ด้วยการวิเคราะห์ผลงานศิลปะ

เมื่อพิจารณาจากตารางและเอกสารที่เกี่ยวข้องจะพบว่า คุณค่าและความสำคัญของกิจกรรมจิตศิลป์ มีส่วนช่วยส่งเสริมการสร้างประสบการณ์ทางสุนทรียะ ดังนี้

1. กิจกรรมจิตศิลป์จะช่วยให้ผู้เข้าร่วมมีสติรู้ตัวอยู่เสมอ ซึ่งจะช่วยให้เกิดสมาธิระหว่างการสังเกตและวิเคราะห์ผลงานศิลปะ เกิดประสาทสัมผัสที่ละเอียดอ่อน

2. กิจกรรมจิตตศิลป์จะสร้างความเข้าใจในตนเองและผู้อื่น ซึ่งจะมีส่วนช่วยพัฒนาการรับรู้และพัฒนาประสบการณ์ทางสุนทรียะ โดยให้ความสำคัญกับการเข้าใจผู้อื่น เพราะหากต้องการเข้าใจศิลปะจะต้องเข้าใจสิ่งที่ศิลปินคิดก่อน

3. กิจกรรมจิตตศิลป์จะช่วยให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมเห็นความเชื่อมโยงสภาวะภายในและภายนอกของตนเอง ซึ่งสอดคล้องกับการสร้างประสบการณ์ทางสุนทรียะ ที่จำเป็นต้องเห็นความเชื่อมโยงกันระหว่างประสบการณ์เดิมและประสบการณ์ที่เกิดขึ้นระหว่างหรือภายหลังการเข้าร่วมกระบวนการทางศิลปะ เช่น ขณะพิจารณาผลงานศิลปะเกิดการตีความและตัดสินผลงานศิลปะจากความชอบหรือประสบการณ์ร่วมของตนเอง

ดังนั้นการจัดกิจกรรมจิตตศิลป์จึงเป็นแนวทางหนึ่งในการสร้างประสบการณ์ทางสุนทรียะที่เหมาะสมกับผู้เรียนอายุ 16-18 ปี

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัย เรื่อง “แนวทางการจัดกิจกรรมจิตศิลป์เพื่อสร้างประสบการณ์ทางสุนทรียะของผู้เรียนอายุ 16-18 ปี” มีลำดับในการวิจัย ดังนี้

1. ศึกษาข้อมูลจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
2. กำหนดประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย
3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
4. พัฒนาเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
5. เก็บรวบรวมข้อมูล
6. วิเคราะห์ข้อมูล
7. ตรวจสอบข้อมูล
8. สรุป การอภิปราย และข้อเสนอแนะ

ในลำดับในการวิจัยดังกล่าว จะมีรายละเอียดในแต่ละขั้นตอน ดังนี้

1. ศึกษาข้อมูลเบื้องต้นจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาและรวบรวมข้อมูล จากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังต่อไปนี้

- 1.1 ข้อมูลเรื่องวัยรุ่นและพัฒนาการ
- 1.2 ข้อมูลเรื่องแนวคิดจิตตปัญญาศึกษา
- 1.3 ข้อมูลเรื่องสุนทรียศึกษา
- 1.4 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2. กำหนดประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย

สำหรับการวิจัยเรื่อง แนวทางการจัดกิจกรรมจิตศิลป์เพื่อสร้างประสบการณ์ทางสุนทรียะของผู้เรียนอายุ 16-18 ปี ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ ผู้เชี่ยวชาญด้านการจัดกิจกรรมจิตตปัญญาศึกษาและจิตตศิลป์ ด้านการจัดการสอนศิลปะในโรงเรียนทางเลือก และผู้เรียนอายุ 16-18 ปี

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย ใช้วิธีการเลือกตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive sampling) แบ่งเป็น 4 กลุ่ม ได้แก่

- 2.1 ผู้เชี่ยวชาญด้านการจัดกิจกรรมจิตตปัญญาศึกษา จำนวน 4 คน โดยมีเกณฑ์ในการเลือก ดังนี้
  - มีประสบการณ์ในการจัดกิจกรรมจิตตปัญญาศึกษา อย่างน้อย 5 ปี
- 2.2 ผู้เชี่ยวชาญด้านการจัดกิจกรรมจิตตศิลป์ จำนวน 4 คน โดยมีเกณฑ์ในการเลือก ดังนี้
  - มีประสบการณ์ในการจัดกิจกรรมจิตตศิลป์ อย่างน้อย 5 ปี
- 2.3 ผู้เชี่ยวชาญด้านการจัดการสอนศิลปะในโรงเรียนทางเลือก จำนวน 4 คน โดยมีเกณฑ์ในการเลือก ดังนี้
  - มีประสบการณ์ในการสอนด้านศิลปะ ในโรงเรียนทางเลือก อย่างน้อย 5 ปี
- 2.4 ผู้เรียนอายุ 16-18 ปี จำนวน 14 คน โดยมีเกณฑ์ในการเลือก ดังนี้
  - ผู้เรียนในระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย

3. เครื่องมือที่ใช้ในงานวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น แบ่งเป็น 2 ชุด คือ

3.1 แบบสัมภาษณ์ เป็นแบบสัมภาษณ์แบบกึ่งมีโครงสร้าง โดยใช้คำถามแบบปลายเปิด เพื่อเก็บข้อมูลจากผู้เชี่ยวชาญด้านการจัดกิจกรรมจิตตปัญญาศึกษาและจิตตศิลป์ และด้านการจัดการสอนศิลปะในโรงเรียนทางเลือก แบ่งออกเป็น 3 ตอน คือ

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ถูกสัมภาษณ์ ประกอบไปด้วยคำถาม คือ ชื่อ อายุ เพศ ระดับการศึกษาสูงสุด ประสบการณ์ทำงาน ตำแหน่ง สถานที่ทำงาน

ตอนที่ 2 ข้อมูลความเห็นเกี่ยวกับแนวทางการจัดกิจกรรมจิตตศิลป์เพื่อสร้างประสบการณ์ทางสุนทรียะของผู้เรียนอายุ 16-18 ปี ทั้งหมด 6 ด้าน คือ 1) จุดประสงค์ของกิจกรรม 2) การสร้างกรอบเนื้อหาของกิจกรรม 3) รายละเอียดของกิจกรรม 4) ลักษณะของกระบวนการ 5) การประเมินผลกิจกรรม 6) แหล่งการเรียนรู้ด้วยตนเอง

ตอนที่ 3 ข้อเสนอแนะอื่นๆเพิ่มเติม เกี่ยวกับแนวทางการจัดกิจกรรมจิตตศิลป์เพื่อสร้างประสบการณ์ทางสุนทรียะของผู้เรียนอายุ 16-18 ปี เป็นส่วนที่ให้อาจารย์ผู้สอนได้แสดงความคิดเห็นเพิ่มเติมในประเด็นที่นอกเหนือจากคำถามในการสัมภาษณ์

3.2 แบบสัมภาษณ์ สำหรับผู้เรียนอายุ 16-18 ปี เป็นแบบสัมภาษณ์แบบกึ่งมีโครงสร้าง โดยใช้คำถามแบบปลายเปิด เพื่อสอบถามความคิดเห็นเกี่ยวกับกิจกรรมจิตศิลป์ แบ่งออกเป็น 2 ระยะ คือ

ระยะที่ 1 ข้อมูลความเห็นเกี่ยวกับแนวทางการจัดกิจกรรมจิตศิลป์เพื่อสร้างประสบการณ์ทางสุนทรียะของผู้เรียนอายุ 16-18 ปี และข้อเสนอแนะอื่นๆเพิ่มเติม เกี่ยวกับแนวทางการจัดกิจกรรมจิตศิลป์ หลังทำกิจกรรมทันที

ระยะที่ 2 ข้อมูลความเห็นเกี่ยวกับการนำกิจกรรมไปใช้ในแหล่งการเรียนรู้อื่นๆ หลังทำกิจกรรม 2 เดือน

3.3 ชุดกิจกรรมจิตศิลป์เพื่อสร้างประสบการณ์ทางสุนทรียะของผู้เรียนอายุ 16-18 ปี แบ่งเป็น 8 องค์ประกอบ ดังนี้

1. คำชี้แจง
2. บทบาทกระบวนกร
4. บทบาทผู้เรียน
5. บรรยากาศและสถานที่
6. การประเมินผลกิจกรรม
7. แผนการจัดกิจกรรมจิตศิลป์ จำนวน 7 ครั้ง
8. คู่มือการวิเคราะห์สมุดบันทึกภาพสะท้อนความคิด

4. การพัฒนาเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

การพัฒนาเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย มีขั้นตอนดังนี้

- 4.1 ศึกษาและรวบรวมข้อมูลจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
- 4.2 สังเคราะห์ข้อมูลจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
- 4.3 จัดทำแนวทางการจัดกิจกรรมจิตศิลป์
- 4.4 ตรวจสอบแนวทางการจัดกิจกรรมจิตศิลป์ โดยการสอบถามความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 12 คน
- 4.5 ปรับปรุงแก้ไขตามคำแนะนำ และให้อาจารย์ที่ปรึกษาตรวจสอบ
- 4.6 จัดทำแนวทางการจัดกิจกรรมจิตศิลป์

4.7 นำแนวทางการจัดกิจกรรมจิตศิลป์ ไปตรวจสอบความตรง โดยผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 3 คน โดยมีเกณฑ์ในการเลือก ดังนี้

- เป็นผู้มีตำแหน่งทางวิชาการ
- เป็นอาจารย์ผู้สอนศิลปะ ระดับมัธยมศึกษา
- เป็นกระบวนกรทางจิตปัญญาศึกษา
- เป็นผู้เชี่ยวชาญด้านการวัดและประเมินผลการศึกษา

4.8 ปรับปรุงแก้ไขตามคำแนะนำของผู้ทรงคุณวุฒิ และให้อาจารย์ที่ปรึกษาตรวจสอบ

4.9 จัดทำชุดกิจกรรมจิตศิลป์

4.10 นำชุดกิจกรรมจิตศิลป์ไปทดลองใช้ (Try out) กับกลุ่มที่มีลักษณะ

เดียวกับกลุ่มตัวอย่าง

4.11 ปรับปรุงชุดกิจกรรมจิตศิลป์ และให้อาจารย์ที่ปรึกษาตรวจสอบ

4.12 ทดสอบชุดกิจกรรมจิตศิลป์ โดยการจัดกิจกรรมจิตศิลป์กับ

กลุ่มตัวอย่าง ผู้เรียนอายุ 16-18 ปี จำนวน 14 คน

4.13 ปรับปรุงแก้ไขตามผลการทดสอบกิจกรรม และนำมาปรับปรุงให้เหมาะสม

5. การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลจะแบ่งเป็น 3 ช่วงคือ

ช่วงที่ 1 การเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ช่วงที่ 2 การเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 12 คน เพื่อหา

ข้อคิดเห็นเกี่ยวกับแนวทางการจัดกิจกรรมจิตศิลป์เพื่อสร้างประสบการณ์ทางสุนทรียะของผู้เรียน

อายุ 16-18 ปี ทั้งหมด 6 ด้าน คือ 1) จุดประสงค์ของกิจกรรม 2) กรอบเนื้อหาในการจัดกิจกรรม

3) รายละเอียดของกิจกรรม 4) ลักษณะของกระบวนกร 5) การประเมินผลกิจกรรม 6) แหล่งการ

เรียนรู้ด้วยตนเอง ที่ได้จากการสังเคราะห์ข้อมูลจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และข้อเสนอแนะ

อื่นๆ

ช่วงที่ 3 การเก็บรวบรวมข้อมูลจากการทดสอบกิจกรรม จำนวน 4 ครั้ง โดยใช้วิธีการเก็บ

ข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างแบบศึกษากลุ่มเดียววัดสองครั้ง (The one group Pre-Post test) จาก

ผู้เรียนอายุ 16-18 ปี แบ่งข้อมูลเป็น 2 ด้าน ดังนี้

- การเก็บรวบรวมข้อมูลจากสัมภาษณ์ เพื่อสอบถามความคิดเห็นเกี่ยวกับกิจกรรมจิตศิลป์เพื่อสร้างประสบการณ์ทางสุนทรีย์

- การเก็บรวบรวมข้อมูลจากสมุดบันทึกภาพสะท้อนความคิด ซึ่งกลุ่มตัวอย่างจะสะท้อนประสบการณ์การเรียนรู้และประสบการณ์ทางสุนทรีย์ลงสมุดบันทึกภาพสะท้อนความคิด

6. การวิเคราะห์ข้อมูล

วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติบรรยาย มีรายละเอียด ดังนี้

1. การวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสัมภาษณ์ สำหรับผู้เชี่ยวชาญด้านการจัดกิจกรรมจิตปัญญาศึกษาและจิตศิลป์ และด้านการจัดการสอนศิลปะในโรงเรียนทางเลือก จำนวน 12 ดังนี้

1.1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ถูกสัมภาษณ์ ซึ่งประกอบไปด้วยชื่อ อายุ ประสบการณ์การทำงาน วุฒิการศึกษา สถานศึกษา รายวิชาที่รับผิดชอบ วิเคราะห์ข้อมูลโดยการหาค่าร้อยละและนำมาแจกแจง ความถี่ แล้วนำเสนอในรูปแบบตารางประกอบความเรียง

1.2 ข้อมูลองค์ความรู้เกี่ยวกับแนวทางการจัดกิจกรรมจิตศิลป์เพื่อสร้างประสบการณ์ทางสุนทรีย์ของผู้เรียนอายุ 16-18 ปี ทั้งหมด 6 ด้าน คือ 1) จุดประสงค์ของกิจกรรม 2) การสร้างกรอบเนื้อหาของกิจกรรม 3) รายละเอียดของกิจกรรม 4) ลักษณะของกระบวนการ 5) การประเมินผลกิจกรรม 6) แหล่งการเรียนรู้ด้วยตนเอง แบ่งเป็น

1.2.1 ความคิดเห็นเกี่ยวกับแนวทางการจัดกิจกรรมจิตศิลป์ วิเคราะห์ข้อมูลโดยการหาค่าร้อยละและนำมาแจกแจง ความถี่ แล้วนำเสนอในรูปแบบตารางประกอบความเรียง

1.2.2 ข้อคิดเห็นเพิ่มเติมเกี่ยวกับแนวทางการจัดกิจกรรมจิตศิลป์ ใช้วิธีวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) แล้วนำเสนอในรูปแบบตารางประกอบความเรียง

1.3 ข้อเสนอแนะอื่นๆ เพิ่มเติมในประเด็นที่นอกเหนือจากคำถามในการสัมภาษณ์ ใช้วิธีวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) แล้วนำเสนอในรูปแบบตารางประกอบความเรียง

2. การวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสัมภาษณ์ จากผู้เรียนอายุ 16-18 ปี ใช้วิธีวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) แล้วนำเสนอในรูปแบบความเรียง

3. การวิเคราะห์ข้อมูลจากสมุดบันทึกภาพสะท้อนความคิด

3.1 เกณฑ์การวิเคราะห์ด้านการสะท้อนความคิดเกี่ยวกับตนเองและกิจกรรมจิตศิลป์ ตามวงจรการสะท้อนความคิดของ Gibbs (1988) โดยใช้หลักคำถาม 6 ประโยค ดังนี้

- คำถามที่ 1   สิ่งที่คุณทำ
- คำถามที่ 2   สิ่งที่คุณรู้สึกสนุก
- คำถามที่ 3   สิ่งที่คุณรู้สึกว่า เป็นอุปสรรคในการทำงาน
- คำถามที่ 4   สิ่งที่คุณรู้สึกว่าทำได้ดี
- คำถามที่ 5   สิ่งที่คุณเรียนรู้จากการทำงาน
- คำถามที่ 6   การทำงานครั้งต่อไป

มีวิธีการวิเคราะห์ผลงานตามตารางดังนี้

ตารางที่ 4 ตารางการวิเคราะห์สมุดบันทึกภาพสะท้อนความคิด เกี่ยวกับตนเองและกิจกรรม
จิตตศิลป์โดยใช้คำถาม 6 ตามวงจรการสะท้อนความคิดของ Gibbs (1988)

การวิเคราะห์สมุดบันทึกภาพสะท้อนความคิดด้านการสะท้อนความคิดเกี่ยวกับตนเองและกิจกรรม จิตตศิลป์โดยใช้หลักคำถาม 6 ตามวงจรการสะท้อนความคิดของ Gibbs (1988)			
คำถาม	ตัวบ่งชี้พฤติกรรม		ระดับคะแนน
สิ่งที่คุณทำ	ระดับที่ 1	สามารถบรรยายหรืออธิบายเหตุการณ์ข้อมูลและความรู้สึกของตนเอง ความสับสนหรือสงสัยในกิจกรรม และระบุประเด็นที่ตนเองรู้สึกขัดแย้ง สับสน หรือสงสัยแต่ไม่ชัดเจน	1
	ระดับที่ 2	สามารถบรรยายหรืออธิบายเหตุการณ์ข้อมูลและความรู้สึกของตนเอง ความสับสนหรือสงสัยในกิจกรรม และระบุประเด็นที่ตนเองรู้สึกขัดแย้ง สับสน หรือสงสัยอย่างชัดเจน	2
สิ่งที่คุณรู้สึก สนุก	ระดับที่ 1	สามารถบรรยายหรืออธิบายความรู้สึกสนุกของตนเองต่อเหตุการณ์และกิจกรรม วิเคราะห์โดยให้เหตุผลในแงุ่มที่จำกัด	1
	ระดับที่ 2	สามารถบรรยายหรืออธิบายความรู้สึกสนุกของตนเองต่อเหตุการณ์และกิจกรรม วิเคราะห์โดยให้เหตุผลในแงุ่มที่หลากหลาย เชื่อมโยงกับประสบการณ์ของตนเองได้	2
สิ่งที่คุณรู้สึกว่า เป็น อุปสรรคใน การทำงาน	ระดับที่ 1	สามารถบรรยายหรืออธิบายความรู้สึกที่เป็นอุปสรรคในการทำงานของตนเองได้ นำความรู้สึกนั้น มาสร้างข้อคิดหรือข้อความรู้ที่เป็นความหมายทั่วไป	1
	ระดับที่ 2	สามารถบรรยายหรืออธิบายความรู้สึกที่เป็นอุปสรรคในการทำงานของตนเองได้ นำความรู้สึกนั้นมาสร้างข้อคิดหรือข้อความรู้ที่เชื่อมโยงกับการนำไปใช้ในชีวิตของตนเองได้	2
สิ่งที่คุณรู้สึกว่า ทำได้ดี	ระดับที่ 1	สามารถบรรยายหรืออธิบายความรู้สึกในกระทำของตัวเองได้อย่างมั่นใจ นำความรู้สึกนั้นมาสร้างข้อคิดหรือข้อความรู้ที่เป็นความหมายทั่วไป	1

การวิเคราะห์สมุดบันทึกภาพสะท้อนความคิดด้านการสะท้อนความคิดเกี่ยวกับตนเองและกิจกรรม จิตตศิลป์โดยใช้หลักคำถาม 6 ตามวงจรการสะท้อนความคิดของ Gibbs (1988)			
คำถาม	ตัวบ่งชี้พฤติกรรม		ระดับคะแนน
	ระดับที่ 2	สามารถบรรยายหรืออธิบายความรู้สึกในกระทำของตัวเองได้อย่างมั่นใจ นำความรู้สึกนั้นมาสร้างข้อคิดหรือข้อความความรู้ที่เชื่อมโยงกับการนำไปใช้ในชีวิตของตนเองได้	2
สิ่งที่ฉันเรียนรู้จากการทำงาน	ระดับที่ 1	สามารถแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับการทำกิจกรรมได้ นำความรู้สึกและคิดเห็นนั้นมาสร้างข้อคิดหรือข้อความรู้ที่เป็นความหมายทั่วไป	1
	ระดับที่ 2	สามารถแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับการทำกิจกรรมได้ นำความรู้สึกและคิดเห็นนั้นมาสร้างข้อคิดหรือข้อความความรู้ที่เชื่อมโยงกับการนำไปใช้ในชีวิตของตนเองได้	2
การทำงานครั้งต่อไป	ระดับที่ 1	สามารถนำข้อคิดหรือข้อความรู้จากการทำกิจกรรม มากำหนดแนวทางหรือวิธีการปฏิบัติอย่างกว้างๆได้ แต่ไม่เป็นรูปธรรมชัดเจน	1
	ระดับที่ 2	สามารถนำข้อคิดหรือข้อความรู้จากการทำกิจกรรม มากำหนดแนวทางหรือวิธีการปฏิบัติเป็นขั้นตอนและเป็นรูปธรรมชัดเจน	2

มีวิธีการให้คะแนน ดังนี้

1. วิเคราะห์ข้อเขียนสะท้อนความคิด และให้คะแนนความสามารถตามที่ระบุไว้ในแต่ละขั้น
2. นำคะแนนความสามารถในแต่ละขั้น คิดเป็นคะแนนรวมเพื่อแปลความหมายตามตาราง
ดังนี้

ตารางที่ 5 ตารางการแปลความหมายด้านการสะท้อนความคิดเกี่ยวกับตนเองและกิจกรรมจิตตศิลป์โดยใช้หลักคำถาม 6 ตามวงจรการสะท้อนความคิดของ Gibbs (1988)

เรื่อง	ระดับคะแนน	ความหมาย
การแปลความหมายของคะแนน	ระดับคะแนน 0-4	ไม่มีพัฒนาการสะท้อนความคิดหรือแสดงการตัดสินใจหรือกิจกรรม
	ระดับคะแนน 5-9	มีความสามารถในการสะท้อนความคิดวิเคราะห์โดยให้เหตุผลในแง่มุมที่จำกัด
	ระดับคะแนน 10-14	มีความสามารถในการสะท้อนความคิด วิเคราะห์โดยให้เหตุผลในแง่มุมที่หลากหลาย
	ระดับคะแนน 15-19	มีความสามารถในการสะท้อนความคิด นำความรู้สึกมาสร้างข้อคิดหรือ

เรื่อง	ระดับคะแนน	ความหมาย
		ข้อความความรู้ที่เชื่อมโยงกับการนำไปใช้ในชีวิตของตนเองได้
	ระดับคะแนน 20-24	มีความสามารถในการสะท้อนความคิด นำข้อคิดหรือข้อความรู้จากการทำกิจกรรมมากำหนดแนวทางหรือวิธีการปฏิบัติเป็นขั้นตอนและเป็นรูปธรรมชัดเจน

ใช้วิธีวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) แล้วนำเสนอในรูปแบบตารางประกอบความเรียง

3.2 เกณฑ์การวิเคราะห์ด้านการรับรู้เชิงสุนทรีย์ตามทฤษฎีการพัฒนาทางสุนทรียภาพของ Parsons (1987) โดยใช้คำถาม 7 ประโยค ดังนี้

- คำถามที่ 1 ให้อธิบายภาพวาดนี้
- คำถามที่ 2 คิดว่าภาพวาดนี้เกี่ยวกับอะไร เรื่องราวในภาพนี้ดีหรือไม่
- คำถามที่ 3 มีความรู้สึกอย่างไรเมื่อเห็นภาพนี้
- คำถามที่ 4 คิดว่าสีในภาพนี้เป็นอย่างไร เป็นสีที่ดีหรือไม่
- คำถามที่ 5 คิดว่ารูปร่างรูปทรงต่างๆในภาพนี้เป็นอย่างไร และพื้นผิวเป็นอย่างไร
- คำถามที่ 6 คิดว่าภาพนี้วาดยากหรือไม่ อะไรยากที่สุด
- คำถามที่ 7 ภาพวาดนี้เป็นภาพวาดที่ดีหรือไม่ ทำไม

มีวิธีการวิเคราะห์ผลงานตามตารางดังนี้

ตารางที่ 6 ตารางการวิเคราะห์สมุดบันทึกภาพสะท้อนความคิด ด้านการรับรู้เชิงสุนทรีย์ โดยใช้คำถาม 7 ประโยค ตามทฤษฎีการพัฒนาทางสุนทรียภาพของ Parsons (1987)

การวิเคราะห์สมุดบันทึกภาพสะท้อนความคิด ด้านการรับรู้เชิงสุนทรีย์ โดยใช้หลักคำถาม 7 ประโยค ตามทฤษฎีการพัฒนาทางสุนทรียภาพของ Parsons (1987)		
ชั้นการรับรู้	คำถาม	ตัวบ่งชี้
ความชื่นชอบ (Favoritism)	ให้อธิบายภาพวาดนี้	สามารถบรรยาย อธิบายหรือวาดภาพสะท้อนความคิด ต่อเรื่องราวหรือเหตุการณ์ในภาพได้กว้างๆ
	คิดว่าภาพวาดนี้เกี่ยวกับอะไร เรื่องราวในภาพนี้ดีหรือไม่	สามารถบรรยาย อธิบายหรือวาดภาพสะท้อนความคิด ตัดสินเรื่องราวหรือเหตุการณ์ในภาพได้

การวิเคราะห์สมุดบันทึกภาพสะท้อนความคิด ด้านการรับรู้เชิงสุนทรีย์ โดยใช้หลักคำถาม 7 ประโยค ตามทฤษฎีการพัฒนาทางสุนทรียภาพของ Parsons (1987)		
ชั้นการ รับรู้	คำถาม	ตัวบ่งชี้
	มีความรู้สึกอย่างไรเมื่อเห็น ภาพนี้	สามารถบรรยาย อธิบายหรือวาดภาพสะท้อนความคิดความรู้สึกของตนเองต่อ ภาพ เชื่อมโยงถึงความชอบส่วนตัวของตนเองได้
	คิดว่าสีในภาพนี้เป็นอย่างไร เป็นสีที่ดีหรือไม่	สามารถบรรยาย อธิบายหรือวาดภาพสะท้อนความคิดความรู้สึกของตนเองต่อ สีที่ปรากฏในภาพเชื่อมโยงถึงความชอบส่วนตัวของตนเองได้
	คิดว่ารูปร่างรูปทรงต่างๆใน ภาพนี้เป็นอย่างไร และพื้นผิว เป็นอย่างไร	สามารถบรรยาย อธิบายหรือวาดภาพสะท้อนความคิดความรู้สึกของตนเองต่อ รูปร่างและรูปทรงที่ปรากฏในภาพเชื่อมโยงถึงความชอบส่วนตัวของตนเองได้
	คิดว่าภาพนี้วาดยากหรือไม่ อะไรยากที่สุด	สามารถบรรยาย อธิบายหรือวาดภาพสะท้อนความคิดความรู้สึกของตนเอง เกี่ยวกับความยากง่ายโดยรวมของการสร้างสรรค์ภาพได้
	ภาพวาดนี้เป็นภาพวาดที่ดี หรือไม่ ทำไม	สามารถบรรยาย อธิบายหรือวาดภาพสะท้อนความคิดความรู้สึกของตนเอง เกี่ยวกับความดีของภาพได้
ความงามและเหมือนจริง (Beauty and Realism)	ให้อธิบายภาพวาดนี้	สามารถบรรยาย อธิบายหรือวาดภาพสะท้อนความคิด ระบุเรื่องราวหรือเหตุการณ์ในภาพได้ชัดเจน
	คิดว่าภาพวาดนี้เกี่ยวกับอะไร เรื่องราวในภาพนี้ดีหรือไม่	สามารถบรรยาย อธิบายหรือวาดภาพสะท้อนความคิด ตัดสินเรื่องราวหรือเหตุการณ์ในภาพได้จากทักษะและความชำนาญของศิลปิน
	มีความรู้สึกอย่างไรเมื่อเห็น ภาพนี้	สามารถบรรยาย อธิบายหรือวาดภาพสะท้อนความคิดความรู้สึกของตนเองต่อ ภาพ เชื่อมโยงถึงความชอบส่วนตัวของตนเอง มีข้อสรุปของตนเองเกี่ยวกับภาพ
	คิดว่าสีในภาพนี้เป็นอย่างไร เป็นสีที่ดีหรือไม่	สามารถบรรยาย อธิบายหรือวาดภาพสะท้อนความคิดความรู้สึกของตนเองต่อ สีที่ปรากฏในภาพเชื่อมโยงถึงความชอบส่วนตัวของตนเองได้ ตัดสินความงาม ของสีจากความเหมือนจริงตามธรรมชาติ
	คิดว่ารูปร่างรูปทรงต่างๆใน ภาพนี้เป็นอย่างไร และพื้นผิว เป็นอย่างไร	สามารถบรรยาย อธิบายหรือวาดภาพสะท้อนความคิดความรู้สึกของตนเองต่อ รูปร่างและรูปทรงที่ปรากฏในภาพเชื่อมโยงถึงความชอบส่วนตัวของตนเองได้ ตัดสินความงามของรูปร่างรูปทรงจากความเหมือนจริงตามธรรมชาติ
	คิดว่าภาพนี้วาดยากหรือไม่ อะไรยากที่สุด	สามารถบรรยาย อธิบายหรือวาดภาพสะท้อนความคิดความรู้สึกของตนเอง เกี่ยวกับความยากง่ายโดยรวมของการสร้างสรรค์ภาพจากทักษะและความ ชำนาญของศิลปินได้
	ภาพวาดนี้เป็นภาพวาดที่ดี หรือไม่ ทำไม	สามารถบรรยาย อธิบายหรือวาดภาพสะท้อนความคิดความรู้สึกของตนเอง เกี่ยวกับความดีของภาพได้ ตัดสินว่าเป็นภาพที่ดีจากทักษะและความชำนาญ ของศิลปิน

การวิเคราะห์สมุดบันทึกภาพสะท้อนความคิด ด้านการรับรู้เชิงสุนทรีย์ โดยใช้หลักคำถาม 7 ประโยค ตามทฤษฎีการพัฒนาทางสุนทรียภาพของ Parsons (1987)		
ชั้นการ รับรู้	คำถาม	ตัวบ่งชี้
การแสดงออก (Expressiveness)	ให้อธิบายภาพวาดนี้	สามารถบรรยาย อธิบายหรือวาดภาพสะท้อนความคิด ระบุเรื่องราวหรือแนวคิดนอกจากเรื่องราว/เนื้อหาที่ปรากฏอยู่ในภาพ
	คิดว่าภาพวาดนี้เกี่ยวกับอะไร เรื่องราวในภาพนี้ดีหรือไม่	สามารถบรรยาย อธิบายหรือวาดภาพสะท้อนความคิด ตัดสินเรื่องราวหรือเหตุการณ์ในภาพได้โดยการมองหาสิ่งที่งานศิลปะต้องการ แสดงออกในแง่ของข้อมูลเชิงประสบการณ์ส่วนตัวคุณลักษณะในการแสดง ออกเป็นสิ่งที่สำคัญ
	มีความรู้สึกอย่างไรเมื่อเห็น ภาพนี้	สามารถบรรยาย อธิบายหรือวาดภาพสะท้อนความคิดความรู้สึกของตนเองต่อ ภาพ ให้ความสำคัญกับการตีความหมายโดยรวม
	คิดว่าสีในภาพนี้เป็นอย่างไร เป็นสีที่ดีหรือไม่	สามารถบรรยาย อธิบายหรือวาดภาพสะท้อนความคิดความรู้สึกของตนเองต่อ สีที่ปรากฏในภาพกับการตีความหมายโดยรวม
	คิดว่ารูปร่างรูปทรงต่างๆใน ภาพนี้เป็นอย่างไร และพื้นผิว เป็นอย่างไร	สามารถบรรยาย อธิบายหรือวาดภาพสะท้อนความคิดความรู้สึกของตนเองต่อ รูปร่างและรูปทรงที่ปรากฏในภาพกับการตีความหมายโดยรวม
	คิดว่าภาพนี้วาดยากหรือไม่ อะไรยากที่สุด	สามารถบรรยาย อธิบายหรือวาดภาพสะท้อนความคิดความรู้สึกของตนเอง เกี่ยวกับการตีความหมายโดยรวมจากบริบทต่างๆ และตัดสินส่วนยากง่ายของ ภาพ
	ภาพวาดนี้เป็นภาพวาดที่ดี หรือไม่ ทำไม	สามารถบรรยาย อธิบายหรือวาดภาพสะท้อนความคิดความรู้สึกของตนเอง เกี่ยวกับการตีความหมายโดยรวมและตัดสินว่าเป็นภาพที่ดีจากข้อเท็จจริงและ บริบทต่างๆ
แบบอย่างและรูปแบบ (Style and Form)	ให้อธิบายภาพวาดนี้	สามารถบรรยาย อธิบายหรือวาดภาพสะท้อนความคิด ระบุองค์ประกอบต่างๆที่ซับซ้อนที่ทำให้เกิดเรื่องราวหรือแนวคิดที่ปรากฏอยู่ใน ภาพได้อย่างชัดเจน
	คิดว่าภาพวาดนี้เกี่ยวกับอะไร เรื่องราวในภาพนี้ดีหรือไม่	สามารถบรรยาย อธิบายหรือวาดภาพสะท้อนความคิด ตัดสินเรื่องราวหรือเหตุการณ์ในภาพว่าดีหรือไม่ โดยการเชื่อมโยงกันระหว่าง องค์ประกอบและประวัติศาสตร์ได้
	มีความรู้สึกอย่างไรเมื่อเห็น ภาพนี้	สามารถบรรยาย อธิบายหรือวาดภาพสะท้อนความคิดความรู้สึก โดยการ แยกแยะอารมณ์ ความรู้สึกของตนเองและสิ่งที่ประสบอยู่ในภาพได้
	คิดว่าสีในภาพนี้เป็นอย่างไร เป็นสีที่ดีหรือไม่	สามารถบรรยาย อธิบายหรือวาดภาพสะท้อนความคิดความรู้สึกของตนเองต่อ สี และแยกแยะองค์ประกอบอื่นๆออกจากสีได้

การวิเคราะห์สมุดบันทึกภาพสะท้อนความคิด ด้านการรับรู้เชิงสุนทรีย์ โดยใช้หลักคำถาม 7 ประโยค ตามทฤษฎีการพัฒนาทางสุนทรีย์ภาพของ Parsons (1987)		
ชั้นการ รับรู้	คำถาม	ตัวบ่งชี้
	คิดว่ารูปร่างรูปทรงต่างๆใน ภาพนี้เป็นอย่างไร และพื้นผิว เป็นอย่างไร	สามารถบรรยาย อธิบายหรือวาดภาพสะท้อนความคิดความรู้สึกรู้สึกของตนเองต่อ รูปร่างและรูปทรง และแยกแยะองค์ประกอบอื่นๆออกจากรูปร่างรูปทรงได้
	คิดว่าภาพนี้วาดยากหรือไม่ อะไรยากที่สุด	สามารถบรรยาย อธิบายหรือวาดภาพสะท้อนความคิดเกี่ยวกับการตัดสินใจส่วน ยากง่ายของภาพโดยเชื่อมโยงกับประวัติศาสตร์และประสบการณ์ส่วนตัวได้
	ภาพวาดนี้เป็นภาพวาดที่ดี หรือไม่ ทำไม	สามารถบรรยาย อธิบายหรือวาดภาพสะท้อนความคิดความรู้สึกรู้สึกของตนเอง เกี่ยวกับการตีความหมายโดยรวมและตัดสินใจว่าเป็นภาพที่ดีจากองค์ประกอบ ประวัติศาสตร์และประสบการณ์ส่วนตัวได้
ความเป็นตัวของตัวเอง (Autonomy)	ให้อธิบายภาพวาดนี้	สามารถบรรยาย อธิบายหรือวาดภาพสะท้อนความคิด เกี่ยวกับเรื่องราวที่ปรากฏในภาพ โดยมีพื้นฐานเรื่องวัฒนธรรม สังคมและความเป็นอยู่
	คิดว่าภาพวาดนี้เกี่ยวกับอะไร เรื่องราวในภาพนี้ดีหรือไม่	สามารถบรรยาย อธิบายหรือวาดภาพสะท้อนความคิด ตัดสินใจเรื่องราวหรือเหตุการณ์ในภาพว่าดีหรือไม่ โดยใช้พื้นฐานเรื่องวัฒนธรรม สังคมและความเป็นอยู่
	มีความรู้สึกอย่างไรเมื่อเห็น ภาพนี้	สามารถบรรยาย อธิบายหรือวาดภาพสะท้อนความคิดความรู้สึกที่มีต่อภาพ ด้วยประสบการณ์ส่วนตัวและพื้นฐานเรื่องวัฒนธรรม สังคมและความเป็นอยู่
	คิดว่าสีในภาพนี้เป็นอย่างไร เป็นสีที่ดีหรือไม่	สามารถบรรยาย อธิบายหรือวาดภาพสะท้อนความคิดความรู้สึกของตนเอง ตั้ง ข้อสงสัยและอภิปรายข้อสรุปเกี่ยวกับสีในภาพได้ ตัดสินความงามของสีได้โดย ใช้พื้นฐานเรื่องวัฒนธรรม สังคมและความเป็นอยู่
	คิดว่ารูปร่างรูปทรงต่างๆใน ภาพนี้เป็นอย่างไร และพื้นผิว เป็นอย่างไร	สามารถบรรยาย อธิบายหรือวาดภาพสะท้อนความคิดความรู้สึกของตนเอง ตั้ง ข้อสงสัยและอภิปรายข้อสรุปเกี่ยวกับรูปร่างรูปทรงในภาพได้ ตัดสินความงาม ของรูปร่างรูปทรงได้โดยใช้พื้นฐานเรื่องวัฒนธรรม สังคมและความเป็นอยู่
	คิดว่าภาพนี้วาดยากหรือไม่ อะไรยากที่สุด	สามารถบรรยาย อธิบายหรือวาดภาพสะท้อนความคิดเกี่ยวกับการตัดสินใจส่วน ยากง่ายของภาพโดยใช้พื้นฐานเรื่องวัฒนธรรม สังคมและความเป็นอยู่ ตั้งข้อ สงสัยและอภิปรายข้อสรุปเกี่ยวกับความยากง่ายของภาพได้
	ภาพวาดนี้เป็นภาพวาดที่ดี หรือไม่ ทำไม	สามารถบรรยาย อธิบายหรือวาดภาพสะท้อนความคิดความรู้สึกของตนเอง เกี่ยวกับการตีความหมายโดยรวมและตัดสินใจว่าเป็นภาพที่ดี โดยใช้พื้นฐานเรื่อง วัฒนธรรม สังคมและความเป็นอยู่ ตั้งข้อสงสัยและอภิปรายข้อสรุปเกี่ยวกับ ความดีของภาพได้

มีวิธีการให้คะแนนและแปลความหมายตามตารางดังนี้

ตารางที่ 7 ตารางการให้คะแนนด้านการสะท้อนความคิดเกี่ยวกับการรับรู้เชิงสุนทรีย์ โดยใช้หลักคำถาม 7 ประโยคตามทฤษฎีการพัฒนาทางสุนทรีย์ภาพของ Parsons (1987) และทฤษฎีภาพตัวแทนของ Hall (1997)

เรื่อง	รายละเอียด	
วิธีการให้คะแนน	1. วิเคราะห์ข้อเขียน ในสมุดภาพสะท้อนความคิดอย่างละเอียดแล้วให้คะแนน ตามเงื่อนไขดังนี้	1.1 หากพบข้อความที่สะท้อนตัวบ่งชี้หรือคำสำคัญตามที่ระบุไว้ จำนวนระหว่าง 0-3 จุด ให้ 1 คะแนน
		1.2 หากพบข้อความที่สะท้อนตัวบ่งชี้หรือคำสำคัญตามที่ระบุไว้ จำนวนระหว่าง 4-6 จุด ให้ 2 คะแนน
		1.3 หากพบข้อความที่สะท้อนตัวบ่งชี้หรือคำสำคัญตามที่ระบุไว้ มากกว่า 7 จุด ให้ 3 คะแนน
2. วิเคราะห์ภาพแทนตามทฤษฎีของ Hall (1997) ในสมุดภาพสะท้อนความคิดอย่างละเอียดแล้วให้คะแนน ตามเงื่อนไขดังนี้	2.1 หากพบภาพแทนที่แสดงความเข้าใจและมีความหมายเชิงสัญลักษณ์ตามที่ระบุไว้อย่างน้อย ให้ 1 คะแนน	
	2.2 หากพบภาพแทนที่แสดงความเข้าใจและมีความหมายเชิงสัญลักษณ์ตามที่ระบุไว้ปานกลาง ให้ 2 คะแนน	
	2.3 หากพบภาพแทนที่แสดงความเข้าใจและมีความหมายเชิงสัญลักษณ์ตามที่ระบุไว้อย่างมาก ให้ 3 คะแนน	

ตารางที่ 8 ตารางการแปลความหมายผลงานด้านการสะท้อนความคิดเกี่ยวกับการรับรู้เชิงสุนทรีย์ โดยใช้หลักคำถาม 7 ประโยคตามทฤษฎีการพัฒนาทางสุนทรีย์ภาพของ Parsons (1987) และทฤษฎีภาพตัวแทนของ Hall (1997)

เรื่อง	ระดับคะแนน	ความหมาย
การแปลความหมายของคะแนน	ระดับคะแนน 0-2	จัดว่าอยู่ในขั้นของการรับรู้พื้นฐานและมีโอกาสสูงในขั้นของการรับรู้ที่ต่ำกว่า
	ระดับคะแนน 3-5	จัดว่าอยู่ในขั้นของการรับรู้พื้นฐานและมีโอกาสปานกลางในขั้นของการรับรู้ที่ต่ำกว่า
	ระดับคะแนน 6	จัดว่าอยู่ในขั้นของการรับรู้ที่น้อยสมบูรณ์

ใช้วิธีวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) แล้วนำเสนอในรูปแบบตารางประกอบความเรียง

7. การตรวจสอบข้อมูล

ผู้วิจัยตรวจสอบความเชื่อถือของข้อมูล ดังนี้

7.1 ตรวจสอบข้อมูลภายใน จากผู้ให้ข้อมูล หลังจากวิเคราะห์ข้อมูลผู้วิจัยได้ส่งข้อมูล

ตรวจสอบกับตัวแทนของผู้ให้ข้อมูลทั้งกลุ่มผู้เชี่ยวชาญและกลุ่มผู้เรียน

7.2 ตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า ด้านวิธีการเก็บข้อมูล ได้แก่ การจดบันทึก การสัมภาษณ์

กลุ่มย่อย และการดึงข้อมูลจากการบันทึกภาพเคลื่อนไหวและเสียง

8. การสรุป การอภิปราย และข้อเสนอแนะ

สรุปผลการวิจัยโดยการวิเคราะห์ อภิปรายและเสนอแนะผลการวิจัย จากการพัฒนาแนวทางการจัดกิจกรรมจิตศิลป์ จากความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ และผลการทดสอบกิจกรรมจิตศิลป์ เพื่อสร้างประสบการณ์ทางสุนทรียะของผู้เรียนอายุ 16-18 ปี

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัย เรื่อง แนวทางการจัดกิจกรรมจิตตศิลป์เพื่อสร้างประสบการณ์ทางสุนทรียะของผู้เรียนอายุ 16-18 ปี มีวัตถุประสงค์คือ เพื่อศึกษาแนวทางการจัดกิจกรรมจิตตศิลป์เพื่อสร้างประสบการณ์ทางสุนทรียะด้านจุดประสงค์ของกิจกรรม กรอบเนื้อหาในการจัดกิจกรรม รายละเอียดของกิจกรรม กระบวนการในการจัดกิจกรรม การประเมินผลกิจกรรม สำหรับผู้เรียนอายุ 16-18 ปี โดยแบ่งการนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลออกเป็น 3 ตอน ดังนี้

- ตอนที่ 1** ผลการสังเคราะห์ข้อมูลจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
- ตอนที่ 2** ผลการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญด้านการจัดกิจกรรมจิตตปัญญาศึกษาและจิตตศิลป์ ด้านการจัดการสอนศิลปะในโรงเรียนทางเลือก
- ตอนที่ 3** ผลการทดสอบกิจกรรมจิตตศิลป์เพื่อสร้างประสบการณ์ทางสุนทรียะ ผลการวิเคราะห์ข้อมูลทั้ง 3 ตอนนำเสนอตามลำดับได้ ดังนี้

ตอนที่ 1 ผลการสังเคราะห์ข้อมูลจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในช่วงแรกมีการออกแบบกิจกรรมจิตตศิลป์เพื่อสร้างประสบการณ์ทางสุนทรียะของผู้เรียนอายุ 16-18 ปี จากการศึกษาข้อมูลผ่านเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำข้อมูลที่ได้มาสังเคราะห์หาแนวทางการจัดกิจกรรมดังกล่าว แล้วนำผลการสังเคราะห์ไปตรวจสอบกับผู้เชี่ยวชาญต่อไป สามารถสรุปการวิเคราะห์ข้อมูลเป็นตารางได้ดังนี้

ตารางที่ 9 ตารางวิเคราะห์ข้อมูลจากการศึกษาข้อมูลผ่านเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ด้าน	ชื่อกิจกรรม	ที่มา	จุดประสงค์	กรอบเนื้อหา	รายละเอียด	ครู/กระบวนการ	ประเมินผล	แหล่งการเรียนรู้
จิตตปัญญาศึกษา	การเคลื่อนไหวตามจังหวะ 4	ธนา นิลชัย โกวิทย์และคณะ, 2552	- สามารถเคลื่อนไหวร่างกายตามธาตุ 4 - สามารถสังเกตลักษณะภายในตนเอง	การเคลื่อนไหวร่างกาย	เคลื่อนไหวร่างกายบนฐานของธาตุทั้ง 4	เข้าใจและมีทักษะการเคลื่อนไหวตามหลักธาตุ 4	สะท้อนการเรียนรู้ผ่านสุนทรียสนทนา	ครู/กระบวนการ
	พิชิตตัวเอง	กนกอร ดิบบหลาน, 2553	- มีความรับผิดชอบและการวางแผนในการทำงาน	ความรับผิดชอบ	ร่วมกันแสดงความคิดเห็นในประเด็นการพัฒนาโรงเรียน	มีทักษะการฟังและสรุป	สะท้อนการเรียนรู้ผ่านสุนทรียสนทนาและจัดบันทึก	ครู/กระบวนการ
	Six point of Posture	Haynes, 2005	ช่วยเชื่อมโยงตนเองเข้ากับกิจกรรม	การกำหนดร่างกายตามบุคลิกภาพ	กำหนดอวัยวะ 6 จุดเพื่อทำท่าทางที่ผ่อนคลาย	เข้าใจและมีทักษะการกำหนดร่างกาย	ผ่านสุนทรียสนทนา	ครู/กระบวนการ

ด้าน	ชื่อ กิจกรรม	ที่มา	จุดประสงค์	กรอบเนื้อหา	รายละเอียด	ครู/กระบวนการ	ประเมินผล	แหล่งการ เรียนรู้
จิตศิลป์	Contemplative practices in the museum	Estep, 2012	ช่วยให้รับรู้ผลงาน ศิลปะและรู้จักตนเอง มากขึ้น	การรับรู้เชิงสุนทรีย์ และรู้จักตัวเอง	นั่งสมาธิ และ ใคร่ครวญ ก่อนการ ชมผลงานศิลปะ	มีความรู้พื้นฐานเรื่อง ทัศนศิลป์	ผ่านสุนทรีย์สนทนา	ครู/กระบวนการ/ กร/ภัณฑรักษ์
	Eye practice	Haynes, 2005	ช่วยให้รับรู้ผลงาน ศิลปะเชิงศาสนาอย่าง ลึกซึ้ง	การรับรู้เชิงสุนทรีย์ และรู้จักตัวเอง	ฝึกการรับรู้ผลงาน ศิลปะผ่านดวงตา	มีความรู้พื้นฐานเรื่อง ทัศนศิลป์	ผ่านสุนทรีย์สนทนา และจดบันทึก	ครู/ กระบวนการ
	ระบบสีน้ำ	ศศิลักษณ์ ขยันกิจ, 2553	- พัฒนาความสามารถ ในการคิดเชื่อมโยง ภายนอกและภายใน - สามารถสังเกต ลักษณะภายในตนเอง	การสังเกตตัวเอง ผ่านการทำงาน ศิลปะ	ระบายสีน้ำ อย่าง อิสระพร้อมกับ สังเกตอารมณ์ของ ตนเอง	มีทักษะการระบายสี น้ำ	สะท้อนการเรียนรู้ ผ่านสุนทรีย์สนทนา และจดบันทึก	ครู/ กระบวนการ
	ศิลปะสาธารณะ	สถาบัน อาศรมศิลป์ , 2551	- สร้างความเข้าใจ เกี่ยวกับมิติศรัทธา ทำงานศิลปะสาธารณะ และหน้าที่ภายในกลุ่ม	การรับรู้เชิงสุนทรีย์ ผ่านการทำงาน ศิลปะ	สร้างผลงานศิลปะ สาธารณะ ประเภท ตุ๊ก	มีทักษะและความ เข้าใจในการสร้าง ตุ๊ก	สะท้อนการเรียนรู้ ผ่านสุนทรีย์สนทนา	ครู/ กระบวนการ
	วาดเส้นแบบสัมพันธ์	Haynes, 2005	- สร้างรับรู้ภาวะจิตใจ ของตนเองระหว่าง การทำงานศิลปะอย่างง่าย	การรับรู้เชิงสุนทรีย์ ผ่านการทำงาน ศิลปะ	วาดเส้นจากหุ่นนิ่ง วาดเส้นโดยไม่มอง กระดาษ	มีความเข้าใจในการ เขียนรูปแบบสัมพันธ์	สะท้อนการเรียนรู้ ผ่านสุนทรีย์สนทนา	ครู/ กระบวนการ
	ภาพถ่าย	ธนา นิลชัย โกวิทย์และ คณะ, 2552	- สร้างรับรู้ภาวะ ภายในของตนเอง	การสังเกตตัวเอง ผ่านผลงานศิลปะ	เลือกภาพที่คิดว่า ชอบที่สุด พร้อมกับ ตั้งคำถามกับตัวเอง	สามารถกระตุ้น ความคิดของ ผู้เข้าร่วมได้	สะท้อนการเรียนรู้ ผ่านสุนทรีย์สนทนา	ครู/ กระบวนการ
	ภาพวาดตามธรรมชาติ	สถาบัน อาศรมศิลป์ , 2551	- พัฒนาความสามารถ ในการคิดเชื่อมโยง ภายนอกและภายใน ชีวิตประจำวัน	การทบทวนการ เรียนรู้	สะท้อนการเรียนรู้ กิจกรรมต่างๆผ่าน การพูดและเขียน	สามารถกระตุ้น ความคิดของ ผู้เข้าร่วมได้	สะท้อนการเรียนรู้ ผ่านสุนทรีย์สนทนา และจดบันทึก	ครู/ กระบวนการ
ประสบการณ์ทางสุนทรีย์	กิจกรรมในพิพิธภัณฑ์ ศิลปะ	ธาริน กลิน เกษร, 2554	ผู้เรียนมีพัฒนาการทาง สุนทรีย์	การสร้าง ประสบการณ์ทาง สุนทรีย์ผ่าน กิจกรรมใน พิพิธภัณฑ์ศิลปะ	ทำกิจกรรมการ วิเคราะห์ผลงาน ศิลปะในพิพิธภัณฑ์	มีความรู้ในการ จัดการสอนนอก สถานที่	แบบฝึกหัด ใบงาน และจดบันทึก	ผลงานศิลปะ / ใบความรู้/ พิพิธภัณฑ์
	การรับรู้เชิงสุนทรีย์	หทัยรัตน์ พึงประยูร พงศ์, 2553	ทดสอบการรับรู้เชิง สุนทรีย์	การวิเคราะห์ พัฒนาการทาง สุนทรีย์ผ่านการ วิเคราะห์ผลงาน ศิลปะ	พิจารณาและ วิเคราะห์ องค์ประกอบของ ผลงานศิลปะ	มีความรู้พื้นฐานเรื่อง ทัศนศิลป์	แบบฝึกหัดหรือใบ งาน	ผลงานศิลปะ / ใบความรู้

จากตารางที่ 9 พบว่า กิจกรรมด้านจิตตปัญญาศึกษา มีจุดประสงค์เพื่อการเชื่อมโยง ประสบการณ์เดิมตนเองเข้ากับประสบการณ์ใหม่ๆ เพื่อสามารถสังเกตลักษณะภายในของตนเองได้ มีกรอบเนื้อหาในการผสมการเคลื่อนไหวร่างกายเข้ากับกิจกรรมต่างๆ อีกทั้งยังมีกรอบเนื้อหาเกี่ยวกับ คุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียนด้วย มีรายละเอียดของกิจกรรมสอดคล้องกับจุดประสงค์และ

กรอบเนื้อหา เน้นที่การแสดงความคิดเห็นในประเด็นต่างๆ ครูหรือกระบวนการควรมีทักษะการฟังและการสรุป ทั้งนี้ควรมีทักษะการเคลื่อนไหวร่างกายได้อีกด้วย มีการประเมินผลผ่านกระบวนการสุนทรียสนทนาและการจัดบันทึก ครูหรือกระบวนการเป็นแหล่งการเรียนรู้ที่ดี

กิจกรรมจิตศิลป์ มีจุดประสงค์เพื่อช่วยพัฒนาการรับรู้ภาวะด้านในของตัวเองและผลงานศิลปะ เข้าใจความหมายและคุณค่าของศิลปะ มีความสามารถในการเชื่อมโยงความคิดจากภายนอกสู่ภายในได้ มีกรอบเนื้อหา คือ การสังเกตด้านในของตนเองผ่านการสร้างสรรค์งานศิลปะ มีรายละเอียดของกิจกรรมสอดคล้องกับจุดประสงค์และกรอบเนื้อหา เน้นฝึกการรับรู้จากหลายด้าน ครูหรือกระบวนการควรมีความรู้ทางทัศนศิลป์พื้นฐานและสามารถกระตุ้นทักษะของผู้เรียนได้ มีการประเมินผลผ่านกระบวนการสุนทรียสนทนาและการจัดบันทึก ครูหรือกระบวนการเป็นแหล่งการเรียนรู้ที่ดี ทั้งนี้ ภัณฑรักษ์สามารถเป็นแหล่งการเรียนรู้ได้อีกด้วย

กิจกรรมเกี่ยวกับประสบการณ์ทางสุนทรียะ มีจุดประสงค์เพื่อพัฒนาการรับรู้เชิงสุนทรีย มีกรอบเนื้อหา คือ สร้างประสบการณ์ทางสุนทรียะ มีรายละเอียดของกิจกรรมสอดคล้องกับจุดประสงค์และกรอบเนื้อหา เน้นที่การทำกิจกรรมเชิงพิจารณาและวิเคราะห์องค์ประกอบของผลงานศิลปะ ครูหรือกระบวนการควรมีความรู้ทางทัศนศิลป์พื้นฐานและมีความรู้ในการจัดการสอนนอกสถานที่ มีการประเมินผลผ่านกระบวนการแบบฝึกหัด แบบวัดพัฒนาการและการจัดบันทึก ทั้งนี้ ภัณฑรักษ์และพิพิธภัณฑสถานทางศิลปะ สามารถเป็นแหล่งการเรียนรู้ได้อีกด้วย

หลังจากการวิเคราะห์ข้อมูลจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง สามารถสังเคราะห์เป็นกิจกรรมจิตศิลป์เพื่อสร้างประสบการณ์ทางสุนทรียะได้ ดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 10 ตารางวิเคราะห์กิจกรรมจิตศิลป์เพื่อสร้างประสบการณ์ทางสุนทรียะ ตามหลักทฤษฎี 4 และหลักการสร้างประสบการณ์ทางสุนทรียะ

กิจกรรม	หลักทฤษฎี 4				หลักการสร้างประสบการณ์ทางสุนทรียะ	
	กาย	ศิลปะ (สังคม)	จิต	ปัญญา	สร้างสรรค์	วิเคราะห์
สำรวจสมุดดู	✓					✓
พินิจอารมณ์ผ่านสี		✓	✓		✓	✓
หน้าที่เพื่อสาธารณะ		✓	✓		✓	
ศิลปะสร้างปฏิสัมพันธ์		✓	✓		✓	✓
พิพิธภัณฑสถาน	✓		✓	✓		✓
ประสบการณ์สะท้อนความรู้สึก		✓		✓		✓
ระลึกอารมณ์สุนทรีย		✓		✓		✓

จากตารางที่ 10 ผู้วิจัยได้สังเคราะห์กิจกรรมออกเป็น 7 กิจกรรม โดยมีรายละเอียด คือ กิจกรรมสำรวจสมดุล เป็นกิจกรรมที่สร้างจากหลักกายภาวนาและหลักการสร้างประสบการณ์ทางสุนทรียะผ่านการวิเคราะห์ กิจกรรมพินิจอารมณ์ผ่านสีเป็นกิจกรรมที่สร้างจากหลักศิลปะภาวนา จิตภาวนาและหลักการสร้างประสบการณ์ทางสุนทรียะผ่านการสร้างสรรค์และการวิเคราะห์ กิจกรรมหน้าที่เพื่อสาธารณะเป็นกิจกรรมที่สร้างจากหลักศิลปะภาวนา จิตภาวนาและหลักการสร้างประสบการณ์ทางสุนทรียะผ่านการสร้างสรรค์ กิจกรรมศิลปะสร้างปฏิสัมพันธ์เป็นกิจกรรมที่สร้างจากหลักศิลปะภาวนา จิตภาวนาและหลักการสร้างประสบการณ์ทางสุนทรียะผ่านการสร้างสรรค์และการวิเคราะห์ กิจกรรมพิพิธภัณฑสถานเป็นกิจกรรมที่สร้างจากหลักกายภาวนา จิตภาวนา ปัญญาภาวนาและหลักการสร้างประสบการณ์ทางสุนทรียะผ่านการสร้างสรรค์และการวิเคราะห์ กิจกรรมประสบการณ์สะท้อนความรู้สึกและกิจกรรมระลึกอารมณ์สุนทรีย์ เป็นกิจกรรมที่สร้างจากหลักศิลปะภาวนา ปัญญาภาวนาและหลักการสร้างประสบการณ์ทางสุนทรียะผ่านการวิเคราะห์

ตอนที่ 2 ผลการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญด้านการจัดกิจกรรมจิตตปัญญาศึกษาและจิตตศิลป์ด้านการจัดการสอนศิลปะในโรงเรียนทางเลือก และผู้เรียนอายุ 16-18 ปีจำนวน 12 คน แบ่งเป็นกลุ่มผู้เชี่ยวชาญด้านจิตตปัญญาศึกษา จำนวน 4 คน กลุ่มผู้เชี่ยวชาญด้านจิตตศิลป์ 4 คนและผู้สอนศิลปะในโรงเรียนทางเลือก จำนวน 4 คน ดังนี้

2.1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์

ข้อมูลทั่วไปของผู้เชี่ยวชาญด้านการจัดกิจกรรมจิตตศิลป์และผู้สอนศิลปะในโรงเรียนทางเลือก จำนวน 12 คน สามารถวิเคราะห์ข้อมูลเป็นตารางได้ดังนี้

ตารางที่ 11 ตารางวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์

ข้อ	ข้อมูลทั่วไป	ความถี่ (คน)	ร้อยละ
1	เพศ		
	- ชาย	5	41.65
	- หญิง	7	58.31
2	อายุ		
	- ต่ำกว่า 30 ปี	1	8.33
	- 31-40 ปี	4	33.32
	- 41-50 ปี	3	24.99
	- 51-60 ปี	2	16.66
	- 60 ปีขึ้นไป	2	16.66
3	วุฒิการศึกษา		

ข้อ	ข้อมูลทั่วไป	ความถี่ (คน)	ร้อยละ
	- ต่ำกว่าปริญญาตรี	0	0
	- ปริญญาตรี	4	33.32
	- ปริญญาโท	6	49.98
	- ปริญญาเอก	2	16.66
4	สาขาวิชาที่สำเร็จการศึกษา		
	- ศิลปกรรมศาสตร์	3	24.99
	- ครุศาสตร์	6	49.98
	- สถาปัตยกรรมศาสตร์	1	8.33
	- จิตวิทยา	1	8.33
	- อื่นๆ...เศรษฐศาสตร์...	1	8.33
5	ประสบการณ์การทำงาน		
	- 1-5 ปี	1	8.33
	- 6-10 ปี	4	33.32
	- 11-15 ปี	1	8.33
	- 15-20 ปี	3	24.99
	- 21-25 ปี	1	8.33
	- 25 ปีขึ้นไป	2	16.66
6	อาชีพ		
	- อาจารย์ระดับมัธยมศึกษา	7	58.31
	- อาจารย์ระดับอุดมศึกษา	3	24.99
	- กระบวนกรด้านจิตตปัญญาศึกษา	5	41.65
	- อื่นๆ...อาจารย์ระดับประถมศึกษา...	1	8.33
7	รายวิชาที่รับผิดชอบ		
	- รายวิชาศิลปะ (พื้นฐาน)	8	66.64
	- รายวิชาศิลปะ (เลือกเสรี)	7	58.31
	- กิจกรรมชมรม/กิจกรรมพัฒนาผู้เรียน	5	41.65
	- หลักสูตรปริญญาบัณฑิต	4	33.32
	- หลักสูตรมหาบัณฑิต	2	16.66
	- หลักสูตรดุษฎีบัณฑิต	2	16.66

จากตารางที่ 11 พบว่า ข้อมูลทั่วไปของผู้เชี่ยวชาญด้านการจัดกิจกรรมจิตตศิลป์และผู้สอนศิลปะในโรงเรียน เป็นเพศชาย จำนวน 5 คนและเพศหญิงจำนวน 7 คน ช่วงอายุ ต่ำกว่า 30 ปี 1 คน 31-40 ปี จำนวน 4 คน 41-50 ปี จำนวน 3 คน 51-60 ปีจำนวน 2 คน และ60 ปีขึ้นไป จำนวน 2 คน ตามลำดับ **วุฒิการศึกษา** ไม่มีต่ำกว่าปริญญาตรี ปริญญาตรีจำนวน 4 คน ปริญญาโท จำนวน 6 คนและปริญญาเอก จำนวน 6 คน ตามลำดับ **สาขาวิชาที่สำเร็จการศึกษา** ศิลปกรรมศาสตร์ จำนวน 3 คน ครุศาสตร์ จำนวน 6 คน สถาปัตยกรรมศาสตร์ จำนวน 1 คน จิตวิทยาศาสตร์

จำนวน 1 คน และ เศรษฐศาสตร์ จำนวน 1 คน ตามลำดับ **ประสบการณ์การทำงาน** 1-5 ปี จำนวน 1 คน 6-10 ปี จำนวน 4 คน 11-15 ปี จำนวน 1 คน 15-20 ปี จำนวน 3 คน จำนวน 21-25 ปี 1 คน และ 25 ปีขึ้นไป จำนวน 2 คน **อาชีพ** ผู้เชี่ยวชาญบางท่านมีอาชีพและภาระหน้าที่ 2 ประเภท สามารถจำแนกได้คือ อาจารย์ระดับมัธยมศึกษา จำนวน 5 คน อาจารย์ระดับอุดมศึกษา จำนวน 1 คน อาจารย์ระดับประถมศึกษา จำนวน 1 คน อาจารย์ระดับมัธยมศึกษาและกระบวนกรด้าน จิตตปัญญาศึกษาจำนวน 3 คน และอาจารย์ระดับอุดมศึกษาและกระบวนกรด้านจิตตปัญญาศึกษา จำนวน 2 คน ตามลำดับ **รายวิชาที่รับผิดชอบ** รายวิชาศิลปะ (พื้นฐาน) จำนวน 8 คน รายวิชาศิลปะ (เลือกเสรี) จำนวน 7 คน กิจกรรมชมรม/กิจกรรมพัฒนาผู้เรียน จำนวน 5 คน หลักสูตรปริญญา บัณฑิต จำนวน 4 คน หลักสูตรมหาบัณฑิตและหลักสูตรดุษฎีบัณฑิต จำนวน 2 คน ตามลำดับ

2.2 ความคิดเห็นของผู้ให้สัมภาษณ์

ความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญด้านการจัดกิจกรรมจิตตปัญญาศึกษาและจิตศิลป์ และด้านการจัดการสอนศิลปะในโรงเรียนทางเลือก จำนวน 12 คน แบ่งเป็นผู้เชี่ยวชาญด้านจิตตปัญญา ผู้เชี่ยวชาญด้านจิตศิลป์ และกลุ่มผู้สอนศิลปะในโรงเรียนทางเลือก จำนวนกลุ่มละ 4 คน สามารถวิเคราะห์ข้อมูลเป็นตารางได้ดังนี้

ตารางที่ 12 ตารางสรุปความคิดเห็นผู้เชี่ยวชาญด้านการจัดกิจกรรมจิตศิลป์และผู้สอนศิลปะในโรงเรียนทางเลือกเกี่ยวกับแนวทางจัดกิจกรรมจิตศิลป์

ลำดับ	ด้าน	ข้อความ/รายละเอียด	เห็นด้วย		ไม่เห็นด้วย		ไม่แน่ใจ	
			ความถี่ (คน)	ร้อยละ	ความถี่ (คน)	ร้อยละ	ความถี่ (คน)	ร้อยละ
1	จุดประสงค์	เป็นแนวทางในการสร้างประสบการณ์ทางสุนทรียะ	12	100	0	0	0	0
		ช่วยให้ผู้เรียนวิเคราะห์องค์ประกอบของผลงานศิลปะได้แตกต่างจากกิจกรรมอื่น	12	100	0	0	0	0
		ช่วยให้ผู้เรียนเชื่อมโยงประสบการณ์ภายในและประสบการณ์ภายนอก ที่สามารถนำไปสู่การเกิดประสบการณ์ทางสุนทรียะได้	11	91.63	0	0	1	8.33
		ช่วยให้ผู้เรียนมีความสามารถในการสะท้อนความคิดเกี่ยวกับตนเองและผลงานศิลปะได้	10	83.3	0	0	2	16.66
		ช่วยให้ผู้เรียนรับรู้ความงามทางศิลปะได้	10	83.3	0	0	2	16.66

ลำดับ	ด้าน	ข้อความ/รายละเอียด	เห็นด้วย		ไม่เห็นด้วย		ไม่แน่ใจ	
			ความถี่	ร้อยละ	ความถี่	ร้อยละ	ความถี่	ร้อยละ
			(คน)		(คน)		(คน)	
2	กรอบเนื้อหา	กำหนดกรอบเนื้อหาตามหลัก ภาวนา 4	12	100	0	0	0	0
		กำหนดกรอบเนื้อหาตามหลักการ สร้างประสบการณ์ทางสุนทรีย์	8	66.64	2	16.66	2	16.66
		กำหนดกรอบเนื้อหา เพื่อสะท้อน ความคิดเกี่ยวกับตนเอง	9	74.97	1	8.33	2	16.66
		กำหนดกรอบเนื้อหา เพื่อ พัฒนาการรับรู้ความงามทาง ศิลปะ	11	91.63	0	0	1	8.33
		แบ่งเป็นกิจกรรมย่อยจำนวน 7 ครั้ง	9	74.97	1	8.33	2	16.66
3	รายละเอียด	ใช้เวลาในการทำกิจกรรมครั้งละ 100 นาที	8	66.64	2	16.66	2	16.66
		มีการ Check in ก่อนทำกิจกรรม	9	74.97	1	8.33	2	16.66
		มีการ Check out หลังทำ กิจกรรม	7	58.31	3	24.99	2	16.66
		มีการสะท้อนความคิดผ่านวิธีการ สุนทรีย์สนทนา หลังทำกิจกรรม	11	91.63	1	8.33	0	0
		มีการสะท้อนความคิดผ่านสมุด บันทึกภาพ หลังทำกิจกรรม	11	91.63	0	0	1	8.33
		กิจกรรมสำรวจสมุด ช่วย ผู้เรียนเข้าใจสมุดของร่างกายกับ สภาพแวดล้อม	7	58.31	2	16.66	3	24.99
		กิจกรรมพินิจอารมณ์ผ่านสี ช่วย ให้ผู้เรียนได้พิจารณาจิตของตนเอง และเรียนรู้แบบแผนความรู้สึกของ ตนเองผ่านการระบายสีน้ำ	8	66.64	1	8.33	3	24.99
		กิจกรรมหน้าที่เพื่อสาธารณะ ช่วย ให้ผู้เรียนพิจารณาและรับรู้โม ทัศน์เรื่องศิลปะสาธารณะ	8	66.64	2	16.66	2	16.66
		กิจกรรมศิลปะสร้างปฏิสัมพันธ์ ช่วยให้ผู้เรียนฝึกวิธีการสื่อสาร สัมพันธ์ภายในกลุ่ม	11	91.63	0	0	1	8.33
		กิจกรรมพิพิธทัศน์ผลงาน ช่วย ผู้เรียนวิเคราะห์เนื้อหา ความหมายและคุณค่าในผลงาน ศิลปะ	11	91.63	0	0	1	8.33
		กิจกรรมประสบการณ์สะท้อน ความรู้สึก ช่วยให้ผู้เรียนเกิด ความคิดเชื่อมโยงภายในตนเองกับ ผลงานศิลปะ ผ่านการวิเคราะห์ ส่วนต่างๆของผลงานศิลปะ	11	91.63	0	0	1	8.33
		กิจกรรมระลึกอารมณ์สุนทรีย์ ช่วยให้ผู้เรียนได้ทบทวน ประสบการณ์ของตนเอง	12	100	0	0	0	0

ลำดับ	ด้าน	ข้อความ/รายละเอียด	เห็นด้วย		ไม่เห็นด้วย		ไม่แน่ใจ	
			ความถี่	ร้อยละ	ความถี่	ร้อยละ	ความถี่	ร้อยละ
			(คน)		(คน)		(คน)	
4	กระบวนการ	มีความเข้าใจเรื่องพัฒนาการของผู้เรียน	12	100	0	0	0	0
		มีความชำนาญในการจัดประสบการณ์ทางสุนทรียะ	11	91.63	0	0	1	8.33
		มีความชำนาญในการจัดสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้	12	100	0	0	0	0
		มีความชำนาญในการวิเคราะห์และวิจารณ์ผลงานศิลปะ	9	74.97	1	8.33	2	16.66
5	ประเมินผล	ประเมินผลด้วยสมุดบันทึกภาพเหมาะสมกับการฝึกให้ผู้เรียนหัดสะท้อนความคิดของตนเอง	11	91.63	1	8.33	0	0
		ประเมินผลกิจกรรมด้วยสมุดบันทึกภาพเหมาะสมกับพัฒนาการของผู้เรียน	11	91.63	1	8.33	0	0
		สามารถวัดพัฒนาทางสุนทรียะได้จากข้อความหรือรูปภาพที่ปรากฏในสมุดบันทึกภาพ	8	66.64	3	24.99	1	8.33
		สามารถวัดทักษะการสะท้อนความคิดได้จากข้อความหรือรูปภาพที่ปรากฏในสมุดบันทึกภาพ	9	74.97	2	16.66	1	8.33
6	แหล่งการเรียนรู้	เรียนรู้กิจกรรมด้วยตนเองผ่านศิลปินหรือผู้เชี่ยวชาญด้านการสร้างสรรค์ผลงานศิลปะ	8	66.64	1	8.33	3	24.99
		เรียนรู้กิจกรรมด้วยตนเองผ่านหนังสือหรือเอกสารที่เกี่ยวข้อง	7	58.31	2	16.66	3	24.99
		เรียนรู้กิจกรรมด้วยตนเองผ่านพิพิธภัณฑ์ทางศิลปะ	9	74.97	1	8.33	2	16.66

จากตารางที่ 12 พบว่า ผู้เชี่ยวชาญแสดงความคิดเห็นในด้านต่างๆ ได้แก่

จุดประสงค์ในการสร้างกิจกรรมจิตตศิลป์เพื่อเป็นแนวทางในการสร้างประสบการณ์ทางสุนทรียะ (ร้อยละ 100) ช่วยให้ผู้เรียนวิเคราะห์องค์ประกอบของผลงานศิลปะได้แตกต่างจากกิจกรรมอื่น (ร้อยละ 100) ช่วยให้ผู้เรียนเชื่อมโยงประสบการณ์ภายในและประสบการณ์ภายนอก ที่สามารถนำไปสู่การเกิดประสบการณ์ทางสุนทรียะได้ (ร้อยละ 91.63) ช่วยให้ผู้เรียนมีความสามารถในการสะท้อนความคิดเกี่ยวกับตนเองและผลงานศิลปะได้ อีกทั้งยังช่วยให้ผู้เรียนรับรู้ความงามทางศิลปะได้ (ร้อยละ 83.33) ตามลำดับ

การกำหนดกรอบเนื้อหา ตามหลักทฤษฎี 4 (ร้อยละ 100) เพื่อพัฒนาการรับรู้ความงามทางศิลปะ (ร้อยละ 91.63) เพื่อสะท้อนความคิดเกี่ยวกับตนเอง (ร้อยละ 74.97) และหลักการสร้างประสบการณ์เชิงสุนทรียะผ่านการสร้างสรรค์และวิเคราะห์ผลงานศิลปะ (ร้อยละ 66.64) ตามลำดับ

รายละเอียดของกิจกรรม ควรแบ่งเป็นกิจกรรมย่อยจำนวน 7 ครั้ง (ร้อยละ 74.97) ควรใช้ เวลาในการทำกิจกรรมครั้งละ 100 นาที (ร้อยละ 66.64) ควรมีกระบวนการ Check in ก่อนทำ กิจกรรมทุกครั้ง (ร้อยละ 74.97) อีกทั้งยังควรมีกระบวนการ Check out หลังทำกิจกรรมทุกครั้ง (ร้อยละ 58.31) ควรมีกระบวนการสะท้อนความคิดผ่านวิธีการสุนทรียสนทนา หลังทำกิจกรรม (ร้อยละ 91.63) มีกระบวนการสะท้อนความคิดผ่านสมุดบันทึกภาพ หลังทำกิจกรรม (ร้อยละ 91.63) รายละเอียดของกิจกรรม ประกอบด้วยกิจกรรมสำรวจสมดุล ช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจสมดุลของร่างกาย กับสภาพแวดล้อม (ร้อยละ 58.31) กิจกรรมพินิจอารมณ์ผ่านสี ช่วยให้ผู้เรียนได้พิจารณาจิตของ ตนเองและเรียนรู้แบบแผนความรู้สึกของตนเองผ่านการระบายสีน้ำ (ร้อยละ 66.64) กิจกรรมหน้าที่ เพื่อสาธารณะ ช่วยให้ผู้เรียนพิจารณาและรับรู้ทัศนคติเรื่องศิลปะสาธารณะ (ร้อยละ 66.64) กิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์ปฏิสัมพันธ์ ช่วยให้ผู้เรียนฝึกวิธีการสื่อสารสัมพันธ์ภายในกลุ่ม (ร้อยละ 91.63) กิจกรรมพิพิธภัณฑสถาน ช่วยให้ผู้เรียนวิเคราะห์เนื้อหา ความหมายและคุณค่าในผลงานศิลปะ (ร้อยละ 91.63) กิจกรรมประสบการณ์สะท้อนความรู้สึก ช่วยให้ผู้เรียนเกิดความคิดเชื่อมโยงภายใน ตนเองกับผลงานศิลปะ ผ่านการวิเคราะห์ส่วนต่างๆของผลงานศิลปะ (ร้อยละ 91.63) และกิจกรรม ระลึกอารมณ์สุนทรีย์ ช่วยให้ผู้เรียนได้ทบทวนประสบการณ์ของตนเองผ่านการทำกิจกรรมต่างๆ (ร้อยละ 100) ตามลำดับ

ลักษณะของกระบวนการ ควรมีความเข้าใจเรื่องพัฒนาการของผู้เรียน (ร้อยละ 100) ควรมี ความชำนาญในการจัดประสบการณ์ทางสุนทรียะ (ร้อยละ 91.63) ควรมีความชำนาญในการจัด สภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ (ร้อยละ 100) อีกทั้งยังควรมีความชำนาญในการวิเคราะห์และ วิจารณ์ผลงานศิลปะ (ร้อยละ 74.97) ตามลำดับ

การประเมินผล ควรประเมินผลด้วยสมุดบันทึกภาพซึ่งมีความเหมาะสมกับการฝึกให้ผู้เรียน หัดสะท้อนความคิดของตนเอง (ร้อยละ 91.63) ควรประเมินผลกิจกรรมด้วยสมุดบันทึกภาพซึ่งมี ความเหมาะสมกับพัฒนาการของผู้เรียน (ร้อยละ 91.63) สามารถวัดพัฒนาทางสุนทรียะได้จาก ข้อความหรือรูปภาพที่ปรากฏในสมุดบันทึกภาพ (ร้อยละ 66.64) อีกทั้งยังสามารถวัดทักษะการ สะท้อนความคิดได้จากข้อความหรือรูปภาพที่ปรากฏในสมุดบันทึกภาพ (ร้อยละ 74.97) ตามลำดับ

แหล่งการเรียนรู้ด้วยตนเอง เรียนรู้กิจกรรมด้วยตนเองผ่านพิพิธภัณฑสถานศิลปะ (ร้อยละ 74.97) เรียนรู้กิจกรรมด้วยตนเองผ่านการสนทนากับศิลปินหรือผู้เชี่ยวชาญด้านการสร้างสรรค์ผลงาน ศิลปะ (ร้อยละ 66.64) และเรียนรู้กิจกรรมด้วยตนเองผ่านหนังสือหรือเอกสารที่เกี่ยวข้อง (ร้อยละ 58.31) ตามลำดับ

นอกจากนี้ผู้เชี่ยวชาญยังได้แสดงความคิดเห็นเพิ่มเติมในด้านจุดประสงค์ในการสร้างกิจกรรม กรอบเนื้อหาในการจัดกิจกรรม รายละเอียดของกิจกรรม กระบวนการในการจัดกิจกรรม การ

ประเมินผลในกิจกรรมและแหล่งการเรียนรู้ด้วยตนเอง สามารถวิเคราะห์ความคิดเห็นดังกล่าวเป็นตารางได้ดังนี้

ตารางที่ 13 ตารางวิเคราะห์ความคิดเห็นผู้เชี่ยวชาญด้านการจัดกิจกรรมจิตตศิลป์และผู้สอน ศิลปะ ในโรงเรียนทางเลือกเกี่ยวกับแนวทางการจัดกิจกรรมจิตตศิลป์เพื่อสร้างประสบการณ์ทางสุนทรียะ

เชี่ยวชาญ ความคิดเห็น	ด้านจิตตปัญญา	ด้านจิตตศิลป์	ด้านการสอนศิลปะ ในโรงเรียนทางเลือก
จุดประสงค์ในการสร้างกิจกรรม	1. เป็นแนวทางในการสร้างประสบการณ์ทางสุนทรียะได้	1. เป็นแนวทางในการสร้างประสบการณ์ทาง สุนทรียะได้	1. เป็นแนวทางในการสร้างประสบการณ์ทางสุนทรียะได้
	2. กิจกรรมจิตตศิลป์เพิ่มสมาธิในการแยกแยะองค์ประกอบของผลงานศิลปะ	2. ช่วยเพิ่มสมาธิที่จะทำให้ตั้งใจตั้งใจทำงานของตนเอง	2. เป็นแนวทางในการทำกิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์อื่นๆได้
	3. เป็นการเปิดพื้นที่สงบนิ่ง จะทำให้เห็นความเชื่อมโยงของตัวเองกับสิ่งต่างๆ	3. ช่วยให้เห็นอารมณ์ของตัวเองขณะที่มอง ผลงาน	3. ช่วยให้สะท้อนความคิดเกี่ยวกับตัวเองและผลงานได้ เหมือนเป็นการสะท้อนความรู้สึกอารมณ์ของตัวเองต่อสิ่งต่างๆ
	4. ช่วยให้ผู้เรียนเชื่อมโยงประสบการณ์ภายใน และประสบการณ์ภายนอก ที่สามารถ นำไปสู่การเกิดประสบการณ์ทางสุนทรียะ	4. ช่วยเชื่อมโยงประสบการณ์ด้านการเรียน และการเข้าสังคม	4. การสะท้อนความคิดเกี่ยวกับผลงานศิลปะ อาจจะต้องสอนศิลปะวิจารณ์ควบคู่ด้วย
	5. ช่วยให้ผู้เรียนสามารถสะท้อนความคิดเกี่ยวกับการรับรู้ด้านในของตนเองได้	5. ช่วยให้สะท้อนเกี่ยวกับตัวเองและผลงานได้ ด้วยจิตใจที่เป็นกลางก็จะสามารถสะท้อนความจริงออกมาได้	
	6. ช่วยให้ผู้เรียนสามารถสะท้อนความคิดเกี่ยวกับการรับรู้สุนทรียะได้		
	7. ช่วยให้ผู้เรียนรู้จักการเคารพธรรมชาติ นำไปสู่การพัฒนาสุนทรียะได้		
กรอบเนื้อหาในการจัดกิจกรรม	1. มีความสบาย ยืดหยุ่น ไม่กดดัน	1. เพื่อพัฒนาการรับรู้ทางความงาม	1. มีการสอนเรื่องขั้นตอนทางศิลปะวิจารณ์
	2. มีบรรยากาศที่ไม่มีการตัดสินถูกผิด	2. มีเนื้อหาเกี่ยวกับการชมผลงานศิลปะ	2. มีเนื้อหาบูรณาการระหว่างทฤษฎีวิเคราะห์ผลงานศิลปะและการสร้างสรรค์ชิ้นงาน
	3. มีเนื้อหาตามหลักทฤษฎี 4 ครอบคลุมทุกด้าน ทั้งกายและจิตของผู้ร่วมปฏิบัติ	3. มีเนื้อหา ตามฐานกาย ฐานใจ ฐานคิด	
	4. มีเนื้อหาเพื่อสะท้อนความคิดเกี่ยวกับตนเอง	4. มีเนื้อหาตามหลักทฤษฎี 4 5. มีขั้นตอนการสะท้อนความคิดหลังชมผลงานศิลปะ	
รายละเอียดของกิจกรรม	1. จำนวนครั้งในการจัดกิจกรรมที่เหมาะสม คือ 7-10 ครั้ง	1. จำนวนครั้งในการจัดกิจกรรมที่เหมาะสม คือ 7-10 ครั้ง , 16 ครั้ง	1. จำนวนครั้งในการจัดกิจกรรมที่เหมาะสม คือ 5 ครั้ง , 7 ครั้ง
	2. ควรใช้เวลาในการจัดกิจกรรมมากกว่า 90 นาที, ประมาณ 1.5 ชม. , 2 ชม.	2. ควรใช้เวลาในการจัดกิจกรรม 100 นาที, 2 ชม.	2. ควรใช้เวลาในการจัดกิจกรรม 100 นาที, ไม่นาน
	3. การใช้เวลาในการจัดกิจกรรมขึ้นอยู่กับ จำนวนผู้เรียน	3. ควรมีการ Check in ก่อนทำกิจกรรม ทุกครั้ง, ไม่ต้องทำ	3. ควรมีการ Check in ก่อนทำกิจกรรม ทุกครั้ง

เชี่ยวชาญ ความคิดเห็น	ด้านจิตตปัญญา	ด้านจิตศิลป์	ด้านการสอนศิลปะ ในโรงเรียนทางเลือก
	4. ควรมีการ Check in ก่อนทำกิจกรรม	4. ตัวอย่างกระบวนการ Check in เช่น การเล่าเรื่องประจำวันของตนเอง , กิจกรรมนันทนาการ	4. หากเป็นผู้เรียนที่รู้จักกันแล้วไม่ต้องทำกระบวนการ Check in
	5. ควรมีการ Check out หลังทำกิจกรรม	5. ควรมีการ Check out หลังทำกิจกรรมทุกครั้ง	5. ควรมีการ Check out หลังทำกิจกรรมทุกครั้ง ,ไม่ต้องทำ
	6. กิจกรรมย่อยในแต่ละครั้งจำเป็นต้องสะท้อนความคิดผ่านวิธีการสนทรียสนทนา หลังทำกิจกรรม , ระหว่างการทำกิจกรรม ไม่จำเป็นต้องทำทุกครั้ง	6. สามารถใช้กระบวนการสนทรียสนทนาเป็นการ Check out หลังทำกิจกรรม	6. การ Check in และ Check out ไม่ควรเป็นกิจกรรมเดียวกัน
	7. กิจกรรมย่อยในแต่ละครั้งจำเป็นต้องมีการสะท้อนความคิดผ่านสมุดบันทึก หลังทำกิจกรรม	7. กระบวนการสนทรียสนทนาสามารถทำระหว่างการทำกิจกรรม	7. ไม่ควรมีการนั่งสมาธินานเกิน 10 นาที
	8. กิจกรรมด้านกายภาวนาพัฒนากายและความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมทางกาย เช่น การนวด การเล่นโยคะ	8. การสะท้อนความคิดทำได้โดยการพูดในวงสนทนาหรือให้วิธีการจดบันทึกได้	8. กระบวนการสนทรียสนทนาสามารถทำได้ ก่อน กลางและหลังกิจกรรม
	9. กิจกรรมด้านศิลปะภาวนา เป็นกิจกรรมที่พัฒนาความสัมพันธ์ทางสังคม สร้างพฤติกรรมที่ดีงาม ช่วยเหลือเกื้อกูล เช่น กิจกรรมมองเขามองเรา	9. สามารถใช้กระบวนการสะท้อนความคิดผ่านสมุดบันทึกภาพเป็นการ Check out หลังทำกิจกรรม	9. หากมีการสนทรียสนทนา ก็ไม่ต้องจดบันทึกผ่านสมุดบันทึก
	10. ด้านจิตภาวนา เป็นกิจกรรมที่พัฒนาคุณภาพของจิตด้วยคุณธรรม เช่น การสวดมนต์ การปลืกวิเวก	10. ตัวอย่างกิจกรรมด้านกายภาวนา เช่น การเดินจงกรม	10. กิจกรรมด้านจิตและปัญญาภาวนา ควรเป็นการสร้างงานเดี่ยว
	11. กิจกรรมด้านปัญญาภาวนา เป็นกิจกรรมที่พัฒนาปัญญาให้รู้จักคิด เช่น การคิดด้วยหลักโยนิโสมนสิการ	11. ตัวอย่างกิจกรรมด้านศิลปะภาวนา เช่น คันทาสมดุลภายนอก-ภายใน	
		12. ตัวอย่างกิจกรรมด้านจิตภาวนา เช่น คันทาสมดุลภายนอก-ภายใน	
		13. ตัวอย่างกิจกรรมด้านปัญญาภาวนา เช่น การคิดอย่างใคร่ครวญ	
	กระบวนการจัดการกิจกรรม	1. มีความจำเป็นต้องเข้าใจเรื่องพัฒนาการของผู้เรียน	1. มีความจำเป็นต้องเข้าใจเรื่องพัฒนาการของผู้เรียน
2. มาจากความสมัครใจส่วนตัว		2. จำเป็นต้องมีความชำนาญในการจัดประสบการณ์ทางสุนทรียะ มากกว่า 5 ปี	2. มีความเชี่ยวชาญในการสร้างผลงานศิลปะ
3. มีความชำนาญในการวิเคราะห์และวิจารณ์ผลงานศิลปะ 3-5 ปี		3. มีประสบการณ์ในการภาวนา	3. เข้าใจขั้นตอนของศิลปะวิจารณ์
4. เป็นผู้เป็นกลาง ไม่มีอคติง่าย			4. ครูศิลปะทุกคนสามารถเป็นกระบวนการได้
5. เลือกและจัดสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมต่อการเรียนรู้ได้			
การประเมินผลกิจกรรม	1. ไม่มีการตัดสินใจคะแนน	1. เป็นการประเมินเพื่อการพัฒนาไม่ใช่การตัดสิน	1. ช่องทางโซเชียลเน็ตเวิร์ค เป็นช่องทางที่เหมาะสมในการสะท้อนความคิดหลังทำกิจกรรม
	2. ข้อมูลที่ผู้เรียนสะท้อนต้องเป็นความลับภายในวงสนทนา	2. การใช้คำถามสามารถวัดประสบการณ์ทางสุนทรียะได้	2. สามารถใช้การถ่ายภาพนิ่งหรือภาพเคลื่อนไหว

ผู้เชี่ยวชาญ ความคิดเห็น	ด้านจิตตปัญญา	ด้านจิตศิลป์	ด้านการสอนศิลปะ ในโรงเรียนทางเลือก
	3. ผู้เรียนประเมินตัวเองดีที่สุดใน	3. การสะท้อนความคิดสามารถทำได้ด้วยการเขียนบันทึกหรือพูด	3. ต้องมีการประเมินครูด้วยการประเมินตนเองและให้ผู้เรียนประเมิน
4. กระบวนการสามารถประเมินผู้เรียนได้จากการสะท้อนความคิดผ่านวงสนทนาหรือสนทนาและการเขียนบันทึก	4. สามารถตีความภาพวาดหรือสัญลักษณ์ที่พบในสมุดบันทึกได้	4. อาจจะมีแบบฝึกหัดในการประเมินหรือสอบย่อย	
	5. การสะท้อนความคิดผ่านสมุดบันทึกภาพ เหมาะสมกับผู้เรียนอายุ	5. การสังเกตจากครู และจดบันทึก	
	6. การสะท้อนความคิดของกระบวนการและผู้เรียนสำคัญที่สุด	6. การตั้งคำถามจะช่วยให้ผู้เรียนสามารถสะท้อนความคิดได้	
แหล่งการเรียนรู้ด้วยตนเอง	1. เมื่อได้ฝึกและเข้าใจกิจกรรม จะสามารถนำกิจกรรมไปใช้ที่ไหนก็ได้	1. พิพิธภัณฑ์ทางศิลปะมีบรรยากาศที่เหมาะสมกับการฝึกกิจกรรมจิตศิลป์	1. สามารถหาข้อมูลเพิ่มเติมจากการอ่านหนังสือ
		2. สนทนากับกระบวนการนอกเวลา	
		3. สนทนากับศิลปินทางทัศนศิลป์	

จากการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญที่กล่าวมาแล้วนั้น ผู้เชี่ยวชาญยังได้ตรวจสอบข้อมูลเกี่ยวกับรายละเอียดการทำกิจกรรมย่อย ทั้ง 7 ครั้ง พร้อมกับแสดงความคิดเห็นเพิ่มเติม สามารถสรุปเป็นตารางได้ดังนี้

ตารางที่ 14 ตารางสรุปความคิดเห็นผู้เชี่ยวชาญด้านการจัดกิจกรรมจิตตปัญญาศึกษาและจิตศิลป์ และด้านการจัดสอนศิลปะในโรงเรียนทางเลือกเกี่ยวกับขั้นตอนของกิจกรรมย่อย จำนวน 7 ครั้ง

กิจกรรม	ผู้เชี่ยวชาญ	ด้านจิตตปัญญาศึกษา	ด้านจิตศิลป์	ด้านการสอนศิลปะในโรงเรียนทางเลือก	ความคิดเห็นที่ตรงกันทั้ง 3 กลุ่ม
	ด้าน				
สำรวจสมดุล	Check in	แนะนำการทำกิจกรรมตามแนวคิดจิตตปัญญา	ทำสมาธิและแนะนำตัวเอง	ทำกิจกรรมนันทนาการ ละลายพฤติกรรม	
	Check Out	วงสนทนากลุ่มใหญ่หรือกลุ่มย่อย จดบันทึกการเรียนรู้	จดบันทึกการเรียนรู้	เขียนประเมินตนเอง	
	จุดประสงค์	ช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจสมดุลของร่างกายกับสภาพแวดล้อม	ช่วยให้ได้เรียนรู้วิธีค้นหาความสมดุลของผู้อื่น	เข้าใจในความสมดุลที่ปรากฏในผลงานศิลปะ	- ช่วยให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จักกันภายในกลุ่ม - ช่วยให้ผู้เรียนได้รู้จักตัวเอง
	กรอบเนื้อหา	- การพึ่งพาอาศัยกันในกลุ่ม - จุดยืนของตัวเองต่อสิ่งแวดล้อม	ความสมดุล	ไม่มีความเห็น	
	ขั้นตอน			- ภาพผลงานศิลปะที่ใช้ควรมีหลากหลาย และ	- กระบวนการอธิบายกิจกรรม จากนั้นให้ผู้เรียนหาจุดศูนย์กลางของตนเอง

กิจกรรม	ผู้เชี่ยวชาญ	ด้านจิตตปัญญาศึกษา	ด้านจิตตศิลป์	ด้านการสอนศิลปะในโรงเรียนทางเลือก	ความคิดเห็นที่ตรงกันทั้ง 3 กลุ่ม
	ด้าน				
ทัศนศึกษา				มีความยากง่ายที่เหมาะสม	<p>ด้วยการเอนตัวไปข้างหน้า ข้างหลัง ข้างซ้าย ข้างขวา</p> <ul style="list-style-type: none"> - ให้ผู้เรียนคนหาจุดที่เกินสมดุล - ให้ผู้เรียนจับคู่ ลองค้นหาหาทางการเคลื่อนไหวที่ทั้งสองคนต่างก็ต้องพึ่งพาอาศัยกัน - กระบวนการเปิดภาพผลงานผลงานศิลปะที่แสดงความสมดุลชัดเจน พร้อมกับอธิบายเรื่อง สมดุลแฝงที่ปรากฏในผลงานศิลปะและพยายามเชื่อมโยงประเด็นว่า ความสมดุลเป็นสิ่งสำคัญในงานสร้างสรรค์
	วัสดุอุปกรณ์	<ul style="list-style-type: none"> - เครื่องเล่นเพลง - บทเพลงทำนองผ่อนคลาย 	<ul style="list-style-type: none"> - บทเพลงทำนองสบาย - ไม่มีเนื้อร้อง 	<ul style="list-style-type: none"> - ภาพผลงานศิลปะที่แสดงความสมดุล 	
	ครู/กระบวนการ	<ul style="list-style-type: none"> - มีความสามารถในการสื่อสารขั้นตอน - สร้างความไว้วางใจแก่ผู้เรียน 	<ul style="list-style-type: none"> - เชื่อมโยงประสบการณ์การเรียนรู้สู่ชีวิต 	<ul style="list-style-type: none"> - สามารถใช้ห้องเรียนศิลปะได้ - เข้าใจในหลักการจัดองค์ประกอบศิลป์ 	
	ประเมินผล	<ul style="list-style-type: none"> - กระบวนการจัดบันทึกประเด็นจากการสนทนา 	<ul style="list-style-type: none"> - ตั้งวงสนทนากลุ่มใหญ่หรือกลุ่มย่อย 	<ul style="list-style-type: none"> - มีแบบฝึกหัดเรื่องความสมดุล - ครูตั้งคำถาม 	<ul style="list-style-type: none"> - ผู้เรียนทำการจัดบันทึกสะท้อนการเรียนรู้
	แหล่งการเรียนรู้	<ul style="list-style-type: none"> - พบความสมดุลได้ทุกที่ 	<ul style="list-style-type: none"> - ไม่มีความคิดเห็น 	<ul style="list-style-type: none"> - เดินทางไปที่พิพิธภัณฑ์ทางศิลปะหรือสถานที่อื่นๆ เพื่อพบความสมดุลในงานศิลปะ 	
ทัศนศึกษาผ่านสื่อ	Check in	<ul style="list-style-type: none"> - นั่งหรือนอนสมาธิ - พุดคุยเรื่องประจำวัน 	<ul style="list-style-type: none"> - สนทนาภายในกลุ่ม 	<ul style="list-style-type: none"> - ไม่มีความคิดเห็น 	
	Check Out	<ul style="list-style-type: none"> - วงสนทนากลุ่มใหญ่หรือกลุ่มย่อย- จัดบันทึกการเรียนรู้ 	<ul style="list-style-type: none"> - วงสนทนากลุ่มใหญ่หรือกลุ่มย่อย - จัดบันทึกการเรียนรู้ 	<ul style="list-style-type: none"> - ไม่มีความคิดเห็น 	
	จุดประสงค์	<ul style="list-style-type: none"> - เกิดความตระหนักต่อรูปแบบการแสดงความรู้สึกของตนเองผ่านการระบายสี - เปลี่ยนเรียนรู้กับเพื่อนคนอื่น ๆ เรื่องรูปแบบแผนความรู้สึกของตนเอง 	<ul style="list-style-type: none"> - แลกประสบการณ์ภายในกลุ่ม - เห็นอารมณ์ของตัวเองขณะสร้างผลงานศิลปะ 	<ul style="list-style-type: none"> - เข้าใจคุณสมบัติของสี 	<ul style="list-style-type: none"> - วิเคราะห์อารมณ์ตัวเองผ่านการใช้สีและวิเคราะห์องค์ประกอบของสีที่ปรากฏในผลงานศิลปะ
	กรอบเนื้อหา	<ul style="list-style-type: none"> - พิจารณาและตีความเกี่ยวกับอารมณ์ผ่านสี 	<ul style="list-style-type: none"> - แบบแผนความรู้สึก 	<ul style="list-style-type: none"> - สีและอารมณ์ 	
	ขั้นตอน		<ul style="list-style-type: none"> - ผู้เรียนทบทวนอารมณ์ของตัวเองก่อนทำกิจกรรม ผ่านการทำท่าทาง เพื่อเป็นการเชื่อมโยงเนื้อหาจากครั้งที่ 	<ul style="list-style-type: none"> - กระบวนการแสดงภาพผลงานของทุกกลุ่มพร้อมกับเชื่อมโยงประเด็นเรื่องสีกับอารมณ์ 	<ul style="list-style-type: none"> - ให้ผู้เรียนจับกลุ่มละ 8 คน นั่งเป็นวงกลม โดยกระบวนการจัดจ้านสีและ สีต่างๆตามกลุ่ม แต่ละคนจะได้รับกระดาษวาดภาพและกระดาษ ปลาย ซึ่งติดขอความแสดง

กิจกรรม	ผู้เข้าร่วม	ด้านจิตตปัญญาศึกษา	ด้านจิตตศิลป์	ด้านการสอนศิลปะในโรงเรียนทางเลือก	ความคิดเห็นที่ตรงกันทั้ง 3 กลุ่ม
	ด้าน				
			ผ่านมา	- กระบวนการให้ผู้เรียนเชื่อมโยงประเด็นเรื่องสีกับอารมณ์ภายในกลุ่ม - อาจจะมีค่าที่แสดงอารมณ์มากกว่า 8 อารมณ์	อารมณ์สั้นๆ คือ โกรธ ตีใจ เศร้า สับสน รัก สงบสุข กังวลและตื่นเต้น - ให้ผู้เรียนเปิดกระดาษแล้วหยิบสีระบายลงกระดาษ โดยเลือกสีและแสดงรูปร่างอิสระที่สามารถสะท้อนความรู้สึกของขอความมากที่สุด ไข เวลา 30 วินาที - กระบวนการให้สัญญาณตีระฆังแล้วให้สมาชิกยื่นกระดาษรองวาดและกระดาษให้กับเพื่อนทางขวามือ ทำกิจกรรมจนครบทั้ง 8 หัวข้อ
	วัสดุอุปกรณ์	สีน้ำและอุปกรณ์ กระดาษรองวาด กระดาษ	สีน้ำหรือสีโปสเตอร์น้ำ และอุปกรณ์ กระดาษรองวาด กระดาษ	สีอะไรก็ได้ที่สะดวก กระดาษรองวาด กระดาษ ภาพผลงาน ศิลปะที่แสดงอารมณ์	
	ครู/กระบวนการ	- มีความเข้าใจเรื่องลักษณะภายในจิตใจผ่านการใช้สี - มีความเข้าใจเรื่องสีและอารมณ์			มีความเข้าใจเรื่องการใช้สีน้ำ
	ประเมินผล	กระบวนการจัดบันทึกประเด็นจากการสนทนา	- การจัดบันทึกสะท้อนการเรียนรู้ - ตั้งวงสนทากลุ่มใหญ่หรือกลุ่มย่อย	ครูตั้งคำถาม	
	แหล่งการเรียนรู้	ไม่มีความเห็น	ไม่มีความเห็น	เดินทางไปพิพิธภัณฑ์ทางศิลปะหรือสถานที่อื่นๆ	
หน้าที่เพื่อสาธารณะ	Check in	- นั่งหรือนอนสมาธิ - พุดคุยเรื่องประจำวัน	- สนทนาภายในกลุ่ม - นั่งหรือนอนสมาธิ	ไม่มีความคิดเห็น	
	Check Out	วงสนทากลุ่มใหญ่หรือกลุ่มย่อย	วงสนทากลุ่มใหญ่หรือกลุ่มย่อย		จัดบันทึกการเรียนรู้
	จุดประสงค์		เกิดความเข้าใจในทัศนเรื่องศิลปะ สาธารณะ	ฝึกการทำงานกลุ่ม	ผลสังเกตจิตใจของตนเองระหว่างทำงานศิลปะ
	กรอบเนื้อหา		การทำงานศิลปะเป็นกลุ่ม	การสร้างศิลปะเพื่อการตกแต่ง	การสังเกตอารมณ์ของตนเอง
	ขั้นตอน	- ผู้เรียนนำผลงานมาเรียงต่อกัน แล้วตั้งวงสนทนาเกี่ยวกับหน้าที่และศิลปะสาธารณะ - สามารถเลือกการสร้างงานศิลปะ ประเภทใดก็ได้ เช่น	- มีการนำเสนอผลงาน - การกำหนดขนาดของผลงาน ขึ้นอยู่กับความสะดวกของกระบวนการและความต้องการของผู้เรียน	กระบวนการนำเสนอ ผลงานศิลปะสาธารณะที่หลากหลายประเภท	- กระบวนการเก็มนำและให้สมาชิกนั่งล้อมเป็นวงกลมสนทนาเกี่ยวกับศิลปะสาธารณะ ประเภท Wall art - ให้แบ่งกลุ่มออกเปนกกลุ่มละ 4 คน ทุกคนช่วยกันออกแบบภาพวาดเทคนิค Mandala

กิจกรรม	ผู้เชี่ยวชาญ	ด้านจิตตปัญญาศึกษา	ด้านจิตตศิลป์	ด้านการสอนศิลปะในโรงเรียนทางเลือก	ความคิดเห็นที่ตรงกันทั้ง 3 กลุ่ม
	ด้าน				
		การทำหัตถศิลป์, การทำตุ้งเป็นต้น			- ร่างแบบลงในวงกลมย่อย จากนั้น ตัดแบ่งผลงานออกเป็น 4 ชั้น - กระบวนการแจกปากกาเมจิก แยกย้ายกันทำงานส่วนตัว - กระบวนการสรุปกิจกรรม เกี่ยวกับสถานที่และสิ่งแวดล้อม
	วัสดุอุปกรณ์	ไม่มีความเห็น	ไม่มีความเห็น	ชุดภาพศิลปะบนกำแพง	
	ครู/กระบวนการ				มีทักษะการสร้างสรรค์งานศิลปะ และมีความเข้าใจเรื่องศิลปะสาธารณะ
	ประเมินผล	กระบวนการจัดบันทึกประเด็นจากสนทนา	การจัดบันทึกสะท้อนการเรียนรู้	- ครูตั้งคำถาม - คุณภาพของงาน	วงสนทนากลุ่มใหญ่หรือกลุ่มย่อย
	แหล่งการเรียนรู้	ไม่มีความเห็น	ไม่มีความเห็น	ไปพิพิธภัณฑ์ทางศิลปะหรือสถานที่อื่นๆ	
ศิลปะสร้างปฏิสัมพันธ์	Check in	นั่งหรือนอนสมาธิ	นั่งหรือนอนสมาธิ	ไม่มีความเห็น	
	Check Out	สุนทรียสนทนา	สุนทรียสนทนา		จัดบันทึกการเรียนรู้
	จุดประสงค์	เพื่อสร้างบรรยากาศของการถ้อยถ้อยอาศัยซึ่งพาระหว่างกัน	เพื่อฝึกสังเกตจิตใจของตนเอง	เรียนรู้และฝึกการสร้างงานประติมากรรม	เพื่อสร้างประสบการณ์ผ่านการสร้างสรรค์
	กรอบเนื้อหา			การสร้างผลงานประติมากรรม	การสังเกตอารมณ์ของตนเอง
	ขั้นตอน				- ผู้เป็นแบบกลางหนาใสสะอาดและเช็ดให้แห้ง จากนั้นนอนลงกับพื้น - ผู้สร้างหนากากไขเบื้อออสซิลอมให้ทั่วหนา ไขกระดาษเช็ดหน้าอีกแผ่นแปะให้ทั่วใบหน้า พยายามลูบให้ทั่วไปหนา เว้นของจมูกสำหรับหายใจ - ไขเฟือกอนๆตัดแป้นเล็กๆชูปน้ำ วางแนบกับใบหน้า โดยการกระจาย ให้ทั่วพื้นที่บริเวณดวงตาและจมูก - ลูบปูนปลาสเตอร์ที่อยู่บนเฟือกให้ทั่ว ทำอย่าง น้อย 3 ชั้น - ผู้เรียนแยกย้ายกันทำงาน จากนั้นผลัดเปลี่ยนกันเป็นผู้เป็นแบบ
	วัสดุอุปกรณ์	ไม่มีความเห็น	ไม่มีความเห็น	ไม่มีความเห็น	
	ครู/กระบวนการ				มีทักษะการใช้อุปกรณ์และการสร้างงานตามขั้นตอน
	ประเมินผล	กระบวนการจัดบันทึกประเด็นจากการสนทนา	จัดบันทึกสะท้อนการเรียนรู้	- ครูตั้งคำถาม - คุณภาพของงาน	วงสนทนากลุ่มใหญ่หรือกลุ่มย่อย

กิจกรรม	ผู้เชี่ยวชาญ	ด้านจิตตปัญญาศึกษา	ด้านจิตศิลป์	ด้านการสอนศิลปะในโรงเรียนทางเลือก	ความคิดเห็นที่ตรงกันทั้ง 3 กลุ่ม
	ด้าน				
พิพิธภัณฑสถาน	แหล่งการเรียนรู้	ไม่มีความเห็น	ไม่มีความเห็น	พิพิธภัณฑ์ทางศิลปะหรือสถานที่อื่นๆ	
	Check in	พูดเรื่องราวชีวิตประจำวัน	- การเดินชมผลงานรอบๆห้อง - การนั่งสมาธิ	ไม่มีความเห็น	
	Check Out	- วงสนทนากลุ่มใหญ่หรือกลุ่มย่อย - จัดบันทึกการเรียนรู้	- วงสนทนากลุ่มใหญ่หรือกลุ่มย่อย - จัดบันทึกการเรียนรู้	การสะท้อนเรื่องเกี่ยวกับการทำงาน	
	จุดประสงค์	พิจารณาความเป็นตัวตนของตัวเองผ่านการชมผลงานศิลปะ	พิจารณาความงามของผลงานและความงามในจิตใจ	- พิจารณาผลงาน - วิเคราะห์ความงามที่เห็น	
	กรอบเนื้อหา				สังเกตตัวเองผ่านการพิจารณาความงามของผลงานศิลปะและวิเคราะห์ผลงานศิลปะ
	ขั้นตอน	- ให้เวลากับการพิจารณาผลงานไม่ต่ำกว่า 20 นาที	กระบวนการแจกหน้ากากให้แก่ผู้เรียนที่เป็นต้นแบบ และให้ผู้เรียนตัดแต่งหน้ากากของตนเองให้มีรูปร่างที่พอเหมาะ	- ให้ผู้เรียนตกแต่งหน้ากากมาจากที่บ้าน - กระบวนการให้ผู้เรียนชมผลงานหน้ากากที่มีความหลากหลายทางการแสดงออก	
	วัสดุอุปกรณ์	ไม่มีความเห็น	ไม่มีความเห็น	ไม่มีความเห็น	
	ครู/กระบวนการ	สามารถกระตุ้นให้ผู้เรียนมองเห็นความเป็นตัวเองผ่านการชมหน้ากาก	มีความเข้าใจเรื่องศิลปะ	มีความเข้าใจเรื่องทัศนศิลป์พื้นฐาน มีความรู้เรื่องศิลปะวิจารณ์ สามารถเลือกผลงานให้มีความหลากหลาย	
	ประเมินผล	กระบวนการจัดบันทึกประเด็นจากการสนทนา	การจัดบันทึกสะท้อนการเรียนรู้	ครูตั้งคำถาม	วงสนทนากลุ่มใหญ่หรือกลุ่มย่อย
	แหล่งการเรียนรู้	ไม่มีความเห็น	พูดคุยกับเจ้าของผลงาน	ไม่มีความเห็น	
ประสบการณ์สะท้อนความรู้สึกรู้สึก	Check in	พูดคุยเรื่องชีวิตประจำวัน	นั่งหรือนอนสมาธิ	สนทนาเรื่องงานศิลปะ	
	Check Out	- วงสนทนากลุ่มใหญ่หรือกลุ่มย่อย - จัดบันทึกการเรียนรู้	- วงสนทนากลุ่มใหญ่หรือกลุ่มย่อย - จัดบันทึกการเรียนรู้	การสะท้อนเรื่องเกี่ยวกับการทำงาน	
	จุดประสงค์	- เพื่อสังเกตลักษณะภายในตนเอง - เพื่อทบทวนความเป็นตัวเอง	- ใคร่ครวญจิตใจผ่านการชมผลงานศิลปะ	- ฝึกการวิเคราะห์ผลงานศิลปะ - ฝึกการแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับงานศิลปะ	
	กรอบเนื้อหา		ชื่นชมตัวเองและชื่นชมผลงานศิลปะ	หาความชอบและสังเกตองค์ประกอบของ	สังเกตความเป็นตัวตน

กิจกรรม	ผู้เชี่ยวชาญ	ด้านจิตตปัญญาศึกษา	ด้านจิตตศิลป์	ด้านการสอนศิลปะในโรงเรียนทางเลือก	ความคิดเห็นที่ตรงกันทั้ง 3 กลุ่ม
	ด้าน	ผลงาน			
กิจกรรม	ขั้นตอน	ควรมีกระบวนการสนทนาหรือสนทนาก่อนเล็กกิจกรรม			<ul style="list-style-type: none"> - ให้แต่ละคนเดินดูภาพ พร้อมกับการสำรวจความรู้สึกของตนเองว่าเราดึงดูดกับภาพไหนเพราะอะไร ชอบหรือไม่ชอบภาพไหน - ให้ผู้เรียนกลับไปยืนล้อมวงอยู่อีกครั้ง เพื่อทบทวนประสบการณ์ที่เกิดขึ้น พิจารณาใจของตนเอง - ให้ผู้เรียนนั่งล้อมเป็นวงกลม และพิจารณารูปภาพที่เลือกมา กระบวนการตั้งคำถามเพื่อสะท้อนการรับรู้ - ให้ผู้เรียนตอบ ด้วยการบันทึกลงในสมุดบันทึกภาพ
	วัสดุอุปกรณ์	ไม่มีความเห็น	ไม่มีความเห็น	เลือกผลงานศิลปะให้มีความหลากหลาย	
	ครู/กระบวนการ	มีความเข้าใจเรื่องลักษณะภายในของแต่ละบุคคล	สามารถกระตุ้นความรู้สึกของผู้เรียนออกมาได้	ไม่มีความเห็น	
ประสบการณ์สะท้อนความรู้สึกลูก	ประเมินผล	- กระบวนการจดบันทึกประเด็นจากการสนทนา	- การจดบันทึกสะท้อนการเรียนรู้	- ครูตั้งคำถาม	วงสนทนากลุ่มใหญ่หรือกลุ่มย่อย
	แหล่งการเรียนรู้	ไม่มีความเห็น	ไม่มีความเห็น	ไม่มีความเห็น	
	Check in	- พูดคุยเรื่องชีวิตประจำวัน - พูดคุยเกี่ยวกับกิจกรรมที่ได้ทำ	- พูดคุยเกี่ยวกับกิจกรรมที่ได้ทำ	ไม่มีความเห็น	
ระลึกอารมณ์สุนทรีย์	Check Out	ไม่ต้องมีกระบวนการนี้	วงสนทนากลุ่มใหญ่หรือกลุ่มย่อย	ไม่มีความเห็น	
	จุดประสงค์	- เพื่อทบทวนและสรุปการเรียนรู้ *	- มองแนวทางแก้ไขเพื่อประโยชน์ในชีวิตประจำวันต่อไป	- วิเคราะห์ผลงานศิลปะทั้งหมดที่เกิดจากการสร้างสรรค์ของตนเองและเพื่อน	
	กรอบเนื้อหา	- ทบทวนการเรียนรู้* - เชื่อมโยงประสบการณ์สู่ชีวิตประจำวัน	ทบทวนกิจกรรม		
	ขั้นตอน				<ul style="list-style-type: none"> - ให้แต่ละคนเดินดูภาพ พร้อมกับการสำรวจความรู้สึกของตนเองว่าเราดึงดูดกับภาพไหนเพราะอะไร ชอบหรือไม่ชอบภาพไหน - ให้ผู้เรียนกลับไปยืนล้อมวงอยู่อีกครั้ง เพื่อทบทวนประสบการณ์ที่เกิดขึ้น พิจารณาใจของตนเอง - ให้ผู้เรียนนั่งล้อมเป็นวงกลม และพิจารณารูปภาพที่เลือกมา กระบวนการ

กิจกรรม	ผู้เชี่ยวชาญ	ด้านจิตตปัญญาศึกษา	ด้านจิตตศิลป์	ด้านการสอนศิลปะในโรงเรียนทางเลือก	ความคิดเห็นที่ตรงกันทั้ง 3 กลุ่ม
	ด้าน				
					กรตั้งคำถามเพื่อสะท้อนการรับรู้ - ให้ผู้เรียนตอบ ด้วยการบันทึกลงในสมุดบันทึกภาพ
	วัสดุอุปกรณ์	ไม่มีความเห็น	ไม่มีความเห็น	กระดาษยาวอาจจะหายาก ควรหาตามความเหมาะสมของเวลาและสถานที่	
	ครู/กระบวนการ				เชื่อมโยงและสรุปบทเรียนได้
	ประเมินผล	ไม่มีความเห็น	ตั้งวงสนทนากลุ่มใหญ่หรือกลุ่มย่อย	สนทนาเกี่ยวกับผลงาน	
	แหล่งการเรียนรู้	ไม่มีความเห็น	ไม่มีความเห็น	ไม่มีความเห็น	

จากตารางที่ 14 พบว่า กลุ่มผู้เชี่ยวชาญมีความเห็นสอดคล้องกัน ในด้านกระบวนการ Check in ว่า ควรเป็นการนั่งหรือนอนสมาธิและการพูดคุยเรื่องทั่วไป ด้านกระบวนการ Check out ควรเป็นการตั้งวงสนทนากลุ่มใหญ่หรือกลุ่มย่อยหรือการจดบันทึกเพื่อสะท้อนความคิด ควรมีจุดประสงค์และกรอบเนื้อหา เพื่อการฝึกสังเกตภาวะด้านในของตนเองผ่านการทำกิจกรรมศิลปะเชิงวิเคราะห์และเชิงสร้างสรรค์ อีกทั้งยังฝึกการทำงานเป็นกลุ่มอีกด้วย ผู้เชี่ยวชาญมีความเห็นสอดคล้องเกี่ยวกับขั้นตอนและวัสดุอุปกรณ์การทำกิจกรรม พร้อมเสนอแนะเพิ่มเติมในบางกิจกรรม อาทิ

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

“ผู้เรียนควรนำผลงานมาเรียงต่อกัน แล้วตั้งวงสนทนาเกี่ยวกับหน้าที่และศิลปะสาธารณะ...ผู้เรียนสามารถเลือกการสร้างงานศิลปะประเภทใดก็ได้ เช่น การทำหัตถศิลป์, การทำตุ้ง เป็นต้น”

(ผู้เชี่ยวชาญ 1 กิจกรรมหน้าที่เพื่อสาธารณะ)

“เมื่อนำผลงานต่อกันภายในกลุ่มย่อย ควรมีการนำเสนอผลงานทำกิจกรรม”

(ผู้เชี่ยวชาญ 3 กิจกรรมหน้าที่เพื่อสาธารณะ)

“เลือกใช้สีอะไรก็ได้ที่สะดวก ไม่จำเป็นต้องเป็นสีน้ำเสมอไป”

(ผู้เชี่ยวชาญ 10 กิจกรรมพินิจอารมณ์ผ่านสี)

“อาจจะให้ผู้เรียนตกแต่งหน้ากากมาจากที่บ้าน...กระบวนการให้ผู้เรียน
ชมผลงานหน้ากากที่มีความหลากหลายทางการแสดงออก”

(ผู้เชี่ยวชาญ 11 กิจกรรมศิลปะสร้างปฏิสัมพันธ์)

ผู้เชี่ยวชาญมีความคิดเห็นสอดคล้องกันว่า ครูหรือกระบวนการในกิจกรรม ควรมีความเข้าใจ เรื่องลักษณะภายในของแต่ละบุคคลสามารถกระตุ้นความรู้สึกของผู้เรียนออกมาได้ สามารถเชื่อมโยง ประสบการณ์ที่เกิดขึ้นในกิจกรรมแล้วสรุปการเรียนรู้ได้ อีกทั้งยังควรมีความรู้พื้นฐานในเรื่อง ทัศนศิลป์ ทั้งนี้ผู้เชี่ยวชาญด้านจิตตปัญญาและจิตตศิลป์ เห็นว่าควรใช้กระบวนการประเมินผลผ่าน การจดบันทึกสะท้อนการเรียนรู้และตั้งวงสนทนากลุ่มใหญ่หรือกลุ่มย่อย ขณะที่ผู้เชี่ยวชาญด้านการ สอนศิลปะในโรงเรียนทางเลือก เห็นว่า ควรใช้กระบวนการประเมินผลผ่านการทำแบบฝึกหัดหรือครู อาจจะให้ข้อเสนอแนะ โดยไม่ต้องตัดสินหรือให้คะแนนชิ้นงาน สำหรับประเด็นด้านแหล่งการเรียนรู้ เพิ่มเติม ผู้เชี่ยวชาญด้านจิตตปัญญาและจิตตศิลป์มีความเห็นสอดคล้องกันว่า กิจกรรมจิตตศิลป์ สามารถทำได้ด้วยตนเอง แหล่งการเรียนรู้จึงหมายถึงตัวเอง ฝึกปฏิบัติได้ทุกที่ ขณะที่ผู้เชี่ยวชาญด้าน การสอนศิลปะในโรงเรียนทางเลือกในความเห็นว่าการเดินทางไปพิพิธภัณฑ์ทางศิลปะหรือสถานที่ อื่นๆ สามารถเป็นแหล่งการเรียนรู้ด้วยตนเองได้

หลังจากการวิเคราะห์ข้อมูลและสรุปข้อมูลจากการสัมภาษณ์เพื่อหาความคิดเห็นของกลุ่ม ผู้เชี่ยวชาญไปแล้วนั้น ผู้วิจัยได้สรุปรายละเอียดของกิจกรรม แล้วพัฒนาเป็นแผนการจัดกิจกรรม จำนวน 7 ครั้ง เพื่อนำแผนการจัดกิจกรรมไปทดสอบสมมุติฐานกับผู้เรียนอายุ 16-18 ปี ต่อไป โดย สามารถสรุปรายละเอียดกิจกรรมจิตตศิลป์เพื่อสร้างประสบการณ์ทางสุนทรียะ เป็นตารางดังนี้

ตารางที่ 15 ตารางสรุปรายละเอียดกิจกรรมจิตศิลป์เพื่อสร้างประสบการณ์ทางสุนทรียะ

กิจกรรมที่ 1 “สำรวจสมดุล”										
หลักการสร้าง		การจัดกิจกรรม								
ภาวนา 4	ประสบการณ์ทางสุนทรียะ	Check in	Check out	จุดประสงค์	กรอบเนื้อหา	รายละเอียด	ครู/กระบวนการ	ประเมินผล	แหล่งการเรียนรู้	
เป็นกิจกรรมกายภาวนา ค้นหาความสมดุลของกายและใจให้สัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม	- เป็นกิจกรรมการสร้างประสบการณ์ทางสุนทรียะผ่านการวิเคราะห์ผลงานศิลปะ - สำรวจความสมดุลของผลงานศิลปะ	นั่งสมาธิพร้อมแบบฝึกหัด	สุนทรียะสนทนา	ช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจสมดุลของร่างกายกับสภาพแวดล้อม	การบอเนื้อหา	- ความสมดุลของตนเองและผู้อื่น - ความสมดุลของผลงานศิลปะ	ผู้เรียนค้นหาความสมดุลด้านร่างกายและเพื่อน อีกทั้งยังร่วมค้นหาความสมดุลในศิลปะ	เข้าใจและมีทักษะการเคลื่อนไหวให้สมดุลกับสภาพแวดล้อม	จากการสะท้อนความคิดของผู้เรียนผ่านสุนทรียสนทนา	กระบวนการ
กิจกรรมที่ 2 “พินิจอารมณ์ผ่านสี”										
หลักการสร้าง		การจัดกิจกรรม								
ภาวนา 4	ประสบการณ์ทางสุนทรียะ	Check in	Check out	จุดประสงค์	กรอบเนื้อหา	รายละเอียด	ครู/กระบวนการ	ประเมินผล	แหล่งการเรียนรู้	
- เป็นกิจกรรมศิลปะภาวนา เรียนรู้และสร้างปฏิสัมพันธ์กับเพื่อน - เป็นกิจกรรมจิตภาวนา สังเกตอารมณ์ จิตใจ ให้สอดคล้องกับการระบายสี	- เป็นกิจกรรมการสร้างประสบการณ์ทางสุนทรียะผ่านการวิเคราะห์ผลงานศิลปะ - เป็นกิจกรรมการสร้างประสบการณ์ทางสุนทรียะผ่านการสร้างสรรค์ผลงานระบายสีตามอารมณ์ ด้วยเทคนิคที่สนใจ	นั่งสมาธิพร้อมแบบฝึกหัด	สะท้อนความคิดผ่านสมุดภาพ	เรียนรู้และเกิดความรู้สึกประทับใจ ตีกรอบแบบการแสดงความรู้สึกของตนเองผ่านวาดภาพระบายสี	การบอเนื้อหา	เลือกและระบายสีให้ตรงกับอารมณ์ของตัวเอง ผ่านการคิดแบบรวดเร็ว	มีความเข้าใจเรื่องลักษณะภายในจิตใจผ่านการใช้สี	จากการสะท้อนความคิดของผู้เรียนผ่านสมุดบันทึกภาพ	กระบวนการ	
กิจกรรมที่ 3 “หน้าที่เพื่อสาธารณะ”										
หลักการสร้าง		การจัดกิจกรรม								
ภาวนา 4	ประสบการณ์ทางสุนทรียะ	Check in	Check out	จุดประสงค์	กรอบเนื้อหา	รายละเอียด	ครู/กระบวนการ	ประเมินผล	แหล่งการเรียนรู้	
- เป็นกิจกรรมศิลปะภาวนา เรียนรู้และสร้างปฏิสัมพันธ์กับเพื่อน แบ่งหน้าที่กันภายในกลุ่ม	- เป็นกิจกรรมการสร้างประสบการณ์ทางสุนทรียะผ่านการวิเคราะห์ผลงานศิลปะ	สนทนาเกี่ยวกับชีวิตประจำวัน	สะท้อนความคิดผ่านสมุดภาพ	สร้างความเข้าใจในทัศนเรื่องศิลปะสาธารณะผ่านการทำงานศิลปะแบบกลุ่ม	การบอเนื้อหา	สังเกตจิตใจระหว่างทำงานศิลปะ	สร้างผลงานศิลปะสาธารณะเพื่อการตกแต่งโดยแบ่งหน้าที่กันภายในกลุ่ม	จากการสะท้อนความคิดของผู้เรียนผ่านสมุดบันทึกภาพ	พิพิธภัณฑ์ทางศิลปะหรือสถานที่ที่ปรากฏผลงานศิลปะสาธารณะ	

กิจกรรมที่ 3 “หน้าที่เพื่อสาธารณะ”									
หลักการสร้าง		การจัดกิจกรรม							
ภาวนา 4	ประสบการณ์ทางสุนทรียะ	Check in	Check out	จุดประสงค์	กรอบเนื้อหา	รายละเอียด	ครู/กระบวนกร	ประเมินผล	แหล่งการเรียนรู้
- เป็นกิจกรรมจิตภาวนา สังเกตอารมณ์ จิตใจ ระหว่างการสร้างงานศิลปะ ประเภท งานศิลปะสาธารณะ	- เป็นกิจกรรมการสร้างประสบการณ์ทางสุนทรียะผ่านการสร้างสรรค์ผลงานศิลปะประเภทงานศิลปะสาธารณะ								
กิจกรรมที่ 4 “ศิลปะสร้างปฏิสัมพันธ์”									
หลักการสร้าง		การจัดกิจกรรม							
ภาวนา 4	ประสบการณ์ทางสุนทรียะ	Check in	Check out	จุดประสงค์	กรอบเนื้อหา	รายละเอียด	ครู/กระบวนกร	ประเมินผล	แหล่งการเรียนรู้
- เป็นกิจกรรมศิลปะภาวนา เรียนรู้และสร้างปฏิสัมพันธ์กับเพื่อน - เป็นกิจกรรมจิตภาวนา สังเกตอารมณ์ จิตใจ ระหว่างการสร้างงานศิลปะ ประเภท งานประติมากรรมปูนต้ำ (หน้ากาก)	- เป็นกิจกรรมการสร้างประสบการณ์ทางสุนทรียะผ่านการวิเคราะห์ผลงานศิลปะ - เป็นกิจกรรมการสร้างประสบการณ์ทางสุนทรียะผ่านการสร้างสรรค์ผลงานศิลปะ ประเภท งานประติมากรรมปูนต้ำ (หน้ากาก)	นอสนิมภาณี	สะท้อนความคิดผ่านสมุดภาพ	เข้าใจและรู้จักการสื่อสารสัมพันธ์กันผ่านกระบวนการสร้างงานศิลปะ	เรียนรู้สื่อสารสัมพันธ์กันในกลุ่ม	ผลิตภัณฑ์สร้างผลงานศิลปะประเภทประติมากรรม หน้ากาก	มีทักษะและความรู้ทางทัศนศิลป์พื้นฐาน รู้จักขั้นตอนการสร้างประติมากรรม หน้ากาก	จากการสะท้อนความคิดของผู้เรียนผ่านสมุดบันทึกภาพ	พิพิธภัณฑ์ทางศิลปะ
กิจกรรมที่ 5 “พิพิธภัณฑ์ผลงาน”									
หลักการสร้าง		การจัดกิจกรรม							
ภาวนา 4	ประสบการณ์ทางสุนทรียะ	Check in	Check out	จุดประสงค์	กรอบเนื้อหา	รายละเอียด	ครู/กระบวนกร	ประเมินผล	แหล่งการเรียนรู้
- เป็นกิจกรรมกายภาวนา ทบทวนการค้นหาคำคมชุดของกายและใจ ให้สัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม - เป็นกิจกรรมจิตภาวนา สังเกตอารมณ์ จิตใจ ระหว่างการชมผลงาน	- เป็นกิจกรรมการสร้างประสบการณ์ทางสุนทรียะผ่านการวิเคราะห์ผลงานศิลปะ ประเภท งานประติมากรรมปูนต้ำ (หน้ากาก) ที่ได้สร้างขึ้นจากกิจกรรมก่อนหน้านี้	นังสนิมภาณีพร้อมทั้งบทเพลง	สะท้อนความคิดผ่านสมุดภาพ	มีความเข้าใจเกี่ยวกับการใช้หน้ากากเป็นเครื่องมือในการสังเกตลักษณะภายในตัวเอง	ทบทวนภาวะความรู้สึกนึกคิดของตนเอง	พิจารณาตัวเองพร้อมผ่านการชมผลงานศิลปะ	สามารถกระตุ้นให้ผู้เรียนสะท้อนการเรียนรู้	จากการสะท้อนความคิดของผู้เรียนผ่านสมุดบันทึกภาพ	พิพิธภัณฑ์ทางศิลปะและผู้สร้างสรรค์ผลงาน

กิจกรรมที่ 5 “พิพิธภัณฑ์ผลงาน”									
หลักการสร้าง		การจัดกิจกรรม							
ภาวนา 4	ประสบการณ์ทางสุนทรียะ	Check in	Check out	จุดประสงค์	กรอบเนื้อหา	รายละเอียด	ครู/กระบวนการ	ประเมินผล	แหล่งการเรียนรู้
- เป็นกิจกรรมปัญญาภาวนาสังเกตลักษณะภายในของตนเองเชื่อมโยงประสบการณ์เดิมและประสบการณ์ปัจจุบัน									
กิจกรรมที่ 6 “ประสบการณ์สะท้อนความรู้สึก”									
หลักการสร้าง		การจัดกิจกรรม							
ภาวนา 4	ประสบการณ์ทางสุนทรียะ	Check in	Check out	จุดประสงค์	กรอบเนื้อหา	รายละเอียด	ครู/กระบวนการ	ประเมินผล	แหล่งการเรียนรู้
- เป็นกิจกรรมศิลปะภาวนา เรียนรู้และสร้างปฏิสัมพันธ์กับเพื่อน - เป็นกิจกรรมปัญญาภาวนาสังเกตลักษณะภายในของตนเองเชื่อมโยงประสบการณ์เดิมและประสบการณ์ปัจจุบัน	- เป็นกิจกรรมการสร้างประสบการณ์ทางสุนทรียะผ่านการวิเคราะห์ผลงานศิลปะ โดยเลือกจากผลงานที่ตนเองชื่นชอบและตรงกับความเป็นตัวเองมากที่สุด	นั่งสมาธิพร้อมบันทึกเพลง	สุนทรียสนทนาและสะท้อนความนึกตามตนเอง	เพื่อสังเกตลักษณะภายในตนเอง	สร้างประสบการณ์ทางสุนทรียะผ่านการวิเคราะห์ผลงานศิลปะ	พิจารณาผลงานศิลปะพร้อมกับสังเกตตัวเอง	มีทักษะและความรู้ทางทัศนศิลป์พื้นฐาน	จากการสะท้อนความคิดของผู้เรียนผ่านสุนทรียสนทนา	กระบวนการ
กิจกรรมที่ 7 “ระลึกอารมณ์สุนทรีย์”									
หลักการสร้าง		การจัดกิจกรรม							
ภาวนา 4	ประสบการณ์ทางสุนทรียะ	Check in	Check out	จุดประสงค์	กรอบเนื้อหา	รายละเอียด	ครู/กระบวนการ	ประเมินผล	แหล่งการเรียนรู้
- เป็นกิจกรรมศิลปะภาวนา เรียนรู้และสร้างปฏิสัมพันธ์กับเพื่อน - เป็นกิจกรรมปัญญาภาวนาสังเกตลักษณะภายในของตนเองเชื่อมโยงประสบการณ์เดิมและประสบการณ์ปัจจุบัน	- เป็นกิจกรรมการสร้างประสบการณ์ทางสุนทรียะผ่านการวิเคราะห์ผลงานศิลปะ โดยเลือกจากผลงานที่ตนเองชื่นชอบและตรงกับความเป็นตัวเองมากที่สุด	นอนสมาธิ	สะท้อนความคิดผ่านสมุดภาพ	เพื่อทบทวนและสรุปการเรียนรู้	ทบทวนและสะท้อนการเรียนรู้จากกิจกรรม	สรุปการเรียนรู้จากกิจกรรม และเขียนสะท้อนเชื่อมโยงความรู้สึกประจำวัน	มีความสามารถ ทบทวน สรุป และเชื่อมโยง	จากการสะท้อนความคิดของผู้เรียนผ่านสมุดบันทึกภาพ	กระบวนการ

ตอนที่ 3 ผลการทดสอบกิจกรรมจิตตศิลป์เพื่อสร้างประสบการณ์ทางสุนทรียะของผู้เรียน อายุ 16-18 ปี จำนวน 4 ครั้ง โดยเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 14 คน พบว่าผู้เรียนสามารถ บรรยาย ทบทวน และสะท้อนความคิดได้ ระบุความรู้สึกและการรับรู้ วิเคราะห์กิจกรรมและประเมิน กิจกรรมด้านจุดอ่อนจุดแข็ง สรุปความคิดรวบยอดจากการวิเคราะห์กิจกรรม อีกทั้งยังสามารถ วางแผนปฏิบัติงานในกิจกรรมต่อไปได้ เมื่อวัดประสบการณ์ทางสุนทรียะกับผู้เรียน พบว่า ผู้เรียนทุกคนมีระดับประสบการณ์ทางสุนทรียะสูงขึ้น สามารถแบ่งการวิเคราะห์ข้อมูลออกเป็น 3 ตอน ดังนี้

3.1 ผลการสัมภาษณ์ความคิดเห็นรายบุคคล

จากการสัมภาษณ์ความคิดเห็นรายบุคคลสะท้อนให้เห็นประสบการณ์การเรียนรู้ที่เกิดขึ้น สามารถวิเคราะห์ข้อมูลได้ 6 ประเด็น ดังนี้

1. จุดประสงค์ของกิจกรรม
2. รายละเอียดของกิจกรรม
3. กระบวนการในการจัดกิจกรรม
4. การประเมินผลกิจกรรม
5. แหล่งการเรียนรู้ด้วยตนเอง (สัมภาษณ์หลังการทำกิจกรรม 2 เดือน)

โดยมีรายละเอียดตามประเด็นที่กล่าวไป ดังนี้

จุดประสงค์ของกิจกรรม

ผู้เรียนมีความเห็นว่า กิจกรรมจิตตศิลป์ เป็นแนวทางในการสร้างประสบการณ์ทางสุนทรียะ ได้ และแสดงความคิดเห็นว่า กิจกรรมจิตตศิลป์ ช่วยให้วิเคราะห์องค์ประกอบของผลงานศิลปะได้ แตกต่างจากกิจกรรมอื่นๆ

“ถ้าประสบการณ์ทางสุนทรียะ คือการได้ทำงานศิลปะ และได้วิจารณ์ ผลงานศิลปะ หนูว่าก็เป็นแนวทางที่ดีค่ะ” (พวงอังกาบ)

“การได้นั่งสมาธิก่อนดูผลงานศิลปะ ทำให้เข้าใจความหมายของผลงานที่ดู ได้” (หรรดาส)

“ก็แตกต่างนะคะ เหมือนมีอะไรให้ทำเยอะกว่า อย่างในคาบเรียนศิลปะก็ต้องนั่งเรียนขั้นตอนการเขียน ประโยค คำเชื่อมพวกนี้ แต่อันนี้คือได้นั่งสมาธิ แล้วก็จ้องมองนานๆ รู้สึกนิ่ง และพร้อมดูผลงาน ดูเส้น สีย่อยๆ” (เจี๋ยไข่กา)

ผู้เรียนให้ความเห็นว่า กิจกรรมจิตตศิลป์ช่วยให้สามารถสะท้อนความคิดและรับรู้ ความงามทางศิลปะได้

“พอมองภาพนานๆ คิดว่าศิลปินสร้างงานได้ยังไง ทำให้มันเหมือน
ภาพถ่ายอย่างนี้ หนูว่าคุณค่ามันอยู่ตรงนี้ค่ะ” (นวลจันทร์)

“ช่วงทำงานMandala คิดว่า ถ้าผลงานต้องเอาไปแขวนที่ห้องพระ
ต้องใช้สีแบบไหน สภาพแวดล้อมเป็นยังไง แขนงแล้วภาพนี้จะโดดเด่น
หรือไม่ มีคุณค่าหรือไม่” (ก้านมะลิ)

“ได้เขียนสะท้อนพวกเรื่องในภาพ เรื่องของตนเองค่ะ...ก็คิดว่าทำได้ดี
นะค่ะ” (ก้ามปูหลุด)

รายละเอียดของกิจกรรม

ผู้เรียนแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับจำนวนครั้ง ระยะเวลา ของการทำกิจกรรม
จิตตศิลป์

“สัก 5-7 ครั้ง ก็น่าจะดีค่ะ เวลาที่ประมาณที่ได้ทำเนี่ยแหละค่ะ”
(ก้ามปูหลุด)

“ควรมีทุกสัปดาห์ต่อกัน ครึ่งเทอมก็ได้”
(หรรตาล)

ผู้เรียนแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับการ Check in Check out ว่าควรมีทุกครั้ง
และมีความหลากหลาย ส่วนใหญ่คิดว่าการนั่งหรือนอนสมาธิ ควรเป็นการ Check in
รองลงมาคือการพูดคุยถามไถ่ และคิดว่าการ Check out ควรเป็นการเขียนสะท้อน
ความคิด เป็นส่วนใหญ่ รองลงมาคือการ สนทนาเป็นกลุ่ม

“ก็ชอบนะค่ะ เพราะว่าได้ทำงานกับเพื่อน ได้ทำกิจกรรมใหม่ๆ ได้ลองนั่ง
สมาธิ ปกติไม่ค่อยได้นั่งทำเท่าไร” (นวลจันทร์)

“ได้นั่งสมาธิ ดีมากค่ะ” (ก้ามปูหลุด)

“การคุยตอนหลังก็ดี แต่ว่าบางที่คุยกับเพื่อนเยอะแล้ว จดบันทึกก็ดี”
(ม่วงดอกตะแบก)

“เขียนตอนท้าย ทำให้ได้เห็นภาพรวมดีค่ะ”
(หงดิน)

ผู้เรียนแสดงความคิดเห็นว่าการเขียนสะท้อนความคิดเป็นตัวอักษรหรือรูปภาพ ทำให้เห็น
ภาพรวมของกิจกรรม เข้าใจตนเอง รู้จุดอ่อนจุดแข็งของตัวเอง

“พอกลับมาอ่านที่จดไว้ มันก็ตลกดี ว่าตอนนั้นเราคิดแบบนั้นหรือ
ได้ทำอะไรไปบ้าง...หนูได้วาดภาพไว้บ้างก็ได้นึกถึงภาพวาดที่เราCopy
มา จำได้ว่าหน้าตาเป็นยังไง คนทำชื่ออะไร” (เขียวไขกา)

“คิดถึงตัวเอง พอทำกิจกรรมสี่ครั้งติด ทุกอาทิตย์ ผมว่าผมนึกถึงครั้ง
แรกได้ ผมอ่านที่จด จำได้เลยว่าผมทำอะไรได้บ้าง เลือกลงงานอะไรบ้าง
thingsที่ผมเขียนน้อยมาก” (จีฝั่ง)

ผู้เรียนสะท้อนให้เห็นถึง ความเชื่อมโยงสู่ชีวิตประจำวัน เห็นจุดยืนของตนเอง รู้จักและเข้าใจ
ตัวเอง วิเคราะห์จุดอ่อนจุดแข็งของตัวเองได้ อีกทั้งยังชี้ให้เห็นว่า สามารถเชื่อมโยงการเรียนรู้สู่
ชีวิตประจำวัน

“การนอนสมาธิ ทำให้เข้าใจเลยว่า เราจะหลับแต่ไม่หลับเป็นยังไง การ
ได้ฟังเสียงน้ำไหลจากเพลง รู้สึกปล่อยวาง มันโล่งใจยังไงไม่รู้”
(พวงอังกาบ)

“อยู่เนิ่นๆ เงียบ ตอนทำงานMandalaรู้สึกไม่สิ้นสุด ผมรู้สึกเหมือนยืน
นิ่งๆ แล้วเส้นก็หมุนไปเรื่อยๆเหมือนโลกหมุนไปเรื่อยๆ” (จีฝั่ง)

“ตอนทำงานกลุ่ม ได้คุยกับเพื่อน ได้ปรับตัว ได้รู้หน้าที่ของตนเอง
ชัดเจนดีค่ะ หนูว่าการปรับตัวเอาไปใช้ต่อได้อีก” (นวลจันทร์)

CHULALONGKORN UNIVERSITY

ผู้เรียนส่วนใหญ่สะท้อนความพึงพอใจว่า ชอบบรรยากาศของการเรียนรู้ ได้ทำ
กิจกรรมที่หลากหลาย ทั้งกิจกรรมที่มองภาวะภายในของตนเองและกิจกรรมที่ได้ทำ
ความรู้จักเพื่อนใหม่

“ชอบที่ได้เห็นภาพสวยๆ ได้ทำอะไรแปลกๆ” (จีฝั่ง)

“กิจกรรมที่ชอบ เป็นช่วงนอนสมาธิ เพราะว่าสบาย เหมือนจะหลับแต่ไม่ได้
หลับ ได้ฟังเพลงเบาๆ เพลินๆ” (หงคืน)

“ชอบเพราะมีความอบอุ่น ทุกกิจกรรมได้คุยกับเพื่อน อย่างที่อุป ปกติไม่ได้
คุยกันเพราะเรียนสายศิลป์ แต่พอทำกิจกรรม เจอกันได้ทักทายกันดี”

(ก้านมะลิ)

“ชอบกิจกรรมที่เปิดเพลงเบาๆ เพลงในร้านกาแฟ ฟังแล้วสบาย อยากเรียน
อยากทำกิจกรรม”

(ก้ามปูหลุด)

“เหมือนได้ได้มองตัวเอง มองภาพวาดเหมือนเห็นตัวเอง ชอบค่ะ”

(พวงอังกาบ)

ผู้เรียนได้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างกายและใจ ว่ามีความเชื่อมโยงกัน
โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกิจกรรมที่ได้อยู่กับตนเอง

“เห็นว่าตัวเองรู้สึกยังไง ต้องเดินยังไง ทำยังไงไม่ล้ม...พอได้รู้แล้วก็เอา
มาใช้กำหนดท่าทางกับเพื่อน”

(ก้ามปูหลุด)

“คือในใจคิดว่าจะล้มแน่นอน แต่มันก็ไม่ล้มนะคะ หนูว่ามันดีที่ได้รู้ว่าจะ
ไม่ล้ม ทำแบบนี้จะล้มนะ”

(นวลจันทร์)

ผู้เรียนได้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับความเข้าใจเรื่องมโนทัศน์เรื่องศิลปะสาธารณะว่า ได้รู้จัก
การอยู่ร่วมกัน ภายใต้บรรยากาศที่ถ้อยถ้อยอาศัยกัน ได้วางแผน วางแนวคิดเกี่ยวกับสภาพแวดล้อม
และร่างแบบด้วยกันในกลุ่ม อีกทั้งยังสะท้อนความคิดเกี่ยวกับหน้าที่และชิ้นงานของตนเอง ว่ามี
ความสำคัญต่อชิ้นงานกลุ่ม หากขาดผลงานของตนเอง งานก็จะไม่สมบูรณ์ ไม่เป็นรูปร่างตามแบบที่
ร่าง

“ก็ได้คุยกันก่อนการทำงาน ต้องกำหนดว่างานเราจะไปอยู่ที่ไหน ได้
ร่างแบบด้วยกัน รู้จักกันมากขึ้น”

(พวงอังกาบ)

“ดีใจตอนที่ผลงานเสร็จ งานเราต่อกันได้สมบูรณ์”

(ซี่ผึ้ง)

ผู้เรียนได้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับได้รู้จักแบบแผนความรู้สึกของตนเองมากขึ้น และได้
แลกเปลี่ยนเรียนรู้เรื่องแบบแผนความรู้สึกของตนเองกับเพื่อนในกลุ่ม

“เข้าใจว่าเพื่อนรู้สึกยังไงผ่านสีนะคะ คือเราคิดว่าสีแดง นี่โกรธมาก
แน่นอน แต่เพื่อนกลับเลือกสีดำ พอได้ฟังเหตุผลก็เข้าใจว่าเพื่อนเลือกสี
ดำเพราะเป็นโกรธจนมองไม่เห็นอะไรเลย”

(ม่วงดอกตะแบก)

“พอเปิดแผ่นข้อความ ความรู้สึกมันวิ่งขึ้นมาเลย ระบายออกมาได้เลย”

(ชาบ)

หลังจากการได้พิจารณาและวิเคราะห์ภาพผลงานศิลปะ ผู้เรียนได้ตั้งคำถามต่อตัวเอง พบ และรู้จักตัวเองมากขึ้นผ่านผลงานที่เลือก ผู้เรียนได้สะท้อนความคิดเห็นดังกล่าว อาทิ

“พอมองภาพ แล้วอาจารย์พูดว่า ให้เราตั้งคำถามกับตัวเองว่าทำไม ต้องเลือกภาพนี้ ชอบเพราะอะไร หนูก็ตอบตัวเอง เหมือนคุยคนเดียว เราชอบเพราะไร เพราะสี เพราะท่าทางของตัวละครในภาพ”

(ก้านมะลิ)

“มองภาพนาน ทำให้คิดว่า ปกติเราใช้กระเป๋าสีเขียว ปากกาที่สีเขียว ภาพที่เลือกยังสีเขียวอีก เราไม่รู้เลยว่าเราชอบ ปกติเราจะบอกคนอื่น ว่าชอบสีม่วง แต่พอนึกๆดู จริงๆเรามักเลือกสีเขียว และชอบสีเขียว มากกว่า...หนูว่าหนูได้มองตัวเองเห็นตัวเองมากขึ้น”

(ม่วงดอกตะแบก)

ผู้เรียนได้แสดงความคิดเห็นเรื่อง การเข้าใจตัวเองแล้ว ยังแสดงความคิดเห็นว่า กิจกรรมจิตต ศิลป์ทำให้เข้าใจความคิดของผู้อื่นและเข้าใจความคิดของศิลปินมากขึ้น

“พอเห็นงานWall Art ก็พยายามนึกว่า ถ้าเป็นเรา เราจะวาดยังไง จะ แกะไขสภาพแวดล้อมตรงนั้นยังไง”

(น้ำไหล)

“หนูว่าพอมองภาพวาดนานๆ หนูเริ่มจะเข้าใจว่าศิลปินคิดยังไง มันอาจจะ ไม่ตรงกับแนวคิดจริงๆ แต่หนูว่าหนูเห็นว่าแนวคิดบางอย่างจากภาพ”

(ก้ามปูหลอด)

กระบวนการในการจัดกิจกรรม

ผู้เรียนแสดงความคิดเห็นว่า กระบวนการควรมีความเข้าใจในพัฒนาการของ ผู้เรียน มีความรักและเมตตา อีกทั้งยังควรมีความสามารถในการจัดกิจกรรมศิลปะที่เอื้อ ต่อการเรียนรู้ด้านจิตตปัญญาศึกษา

“น่าจะต้องเข้าใจอารมณ์ก่อน ว่าบางทีเราก็เบื่อตรงไหนบ้าง”

(น้ำไหล)

“ต้องเข้าใจว่าทุกคนไม่ได้วาดรูปเหมือนกัน ต้องมีกิจกรรมหลายอย่าง จะได้ไม่ต้องวาดทุกครั้ง”

(ม่วงดอกตะแบก)

“ควรจะมีวิธีบัวตอนนั่งสมาธิ คือการบัวจะทำให้ไม่หลับ”

(หรรตาล)

“ควรจะมีใจเย็นๆ พุดช้าๆ และก็ไม่กดดันมากไป”

(น้ำไหล)

“ก็ควรจะมีทักษะการวาดภาพ การวิจารณ์ภาพค่ะ”

(เขียวไข่กา)

การประเมินผลกิจกรรม

ผู้เรียนส่วนใหญ่แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับการประเมินผลด้วยสมุดบันทึกภาพ
รองลงมาคือการประเมินผลด้วยสุนทรียสนทนา

“เขียนบันทึกก็ดี พุดตอนท้ายก็ดี แต่บางทีผมก็ไม่อยากพุดเท่าไร
บางทีมันก็เขิน พุดน้อย”

(ขาบ)

“ก็ได้ทั้งสองนะคะ เขียนบันทึกได้วาดภาพประกอบหนูชอบมากกว่า”

(ก้ามปูหลุด)

แหล่งการเรียนรู้ด้วยตนเอง

ผู้เรียนส่วนใหญ่แสดงความคิดเห็นว่า หากมีความเข้าใจในหลักการของกิจกรรม
จิตตศิลป์แล้ว ก็สามารถนำไปปฏิบัติที่บ้านหรือสถานที่ที่เหมาะสมอื่นๆได้

“คงเอาไปใช้ต่อได้อีก ตอนอยู่บ้าน พวกการจดบันทึก นั่งสมาธิ ผมว่า
ได้ใช้อีก”

(ขาบ)

“ก่อนดูงานศิลปะที่อื่น ก็อาจจะทำใจให้นิ่งๆก่อน”

(ขี้ผึ้ง)

ผู้วิจัยได้เก็บข้อมูล เกี่ยวกับแหล่งการเรียนรู้ด้วยตนเองหลังทำกิจกรรม 2 เดือน
พบว่า ผู้เรียนได้นำกิจกรรมจิตตศิลป์ไปใช้ในแหล่งการเรียนรู้หรือสถานที่อื่นๆ

“เอาไปใช้ตอนไปทัศนศึกษาที่ BACC...ก็ไม่เขินนั่งสมาธิ แต่แยกตัวไปดู
งานคนเดียว หายใจลึกๆ หลับตาพักหนึ่งก่อนดูงาน”

(ขาบ)

“ไม่ได้เอาไปทำจริงจัง แต่ว่าก็นั่งสมาธินะคะ แต่ไม่บ่อย...ทำที่บ้าน”

(เชียวโซกา)

“ในคาบเรียนศิลปะ เรียนศิลปะวิจารณ์ค่ะ ตอนเขียนพรรณนา แยก
รายละเอียด”

(ม่วงดอกตะแบก)

“ทำน้อย ทำตอนแรกๆ...นอนสมาธิครับ”

(หรรดล)

3.2 ผลการสะท้อนความคิดจากระบวนการจดบันทึกผ่านสมุดบันทึกภาพ

กระบวนการจดบันทึกผ่านสมุดบันทึกภาพ มีจุดประสงค์เพื่อให้ผู้เรียนสะท้อนความคิด
เกี่ยวกับการรับรู้ประสบการณ์การทำกิจกรรมและการรับรู้ประสบการณ์ทางสุนทรียะ สามารถแบ่ง
การวิเคราะห์ข้อมูลได้ ดังนี้

3.2.1 ผลการสะท้อนความคิดเกี่ยวกับการรับรู้ประสบการณ์การทำกิจกรรม ด้วยการตั้ง
คำถาม 6 คำถาม ตามวงจรการสะท้อนความคิดของ Gibbs (1988) ดังนี้

กิจกรรมสำรวจสมดุล ผู้เรียนสะท้อนความคิดว่า ได้ทำกิจกรรมเพื่อหาวิธี การนั่ง เดินและยืน
เพื่อหาจุดที่จะทำให้ตัวเองล้มและไม่ล้ม ทำให้รู้ว่าต้องนั่งหรือยืนอย่างไรให้สมดุลที่สุด การที่ได้จับ
กลุ่มกันเพื่อยืนให้สมดุลโดยห้ามล้มนั้นเป็นสิ่งที่ผู้เรียนสนุก มีอุปสรรคคือความในการกำหนดท่าทางที่
ทำให้สมดุลที่สุด นอกจากนั้นยังได้สะท้อนความคิดเกี่ยวกับการทำงานครั้งต่อไป คือ ทำให้รู้จัก
ควบคุมตัวเองให้มากขึ้น

“ทำให้ได้รู้ว่าจะต้องนั่งอย่างไรให้ไม่ล้ม”

(นวลจันทร์)

“ต้องช่วยกันประคองเพื่อนให้อยู่ในท่าทางเดียวกัน ถ้าคนไหนไม่ทำ
เพื่อนก็ต้องล้มไปด้วย”

(กัมพูหตุค)

“รู้ว่าต้องกำหนดท่าทางยังไงให้ในครั้งต่อไป เช่น ต้องเตรียมตัวว่าจะมา
นั่งสมาธิ ต้องไม่หลับ จะได้นั่งได้ดี”

(น้ำไหล)

“จะทำให้ควบคุมท่าทางได้ดีขึ้น ว่าต้องทำท่าแบบไหน”

(พวงอังกาบ)

กิจกรรมพินิจอารมณ์ผ่านสี ผู้เรียนสะท้อนความคิดว่า ได้ทำกิจกรรมระบายสีตามความรู้สึก
ทำให้เข้าใจว่า สีมีผลต่ออารมณ์และรู้สึกเป็นตัวเองมาก การได้ระบายสีหลายประเภทตามอารมณ์สิ่งที่

ทำให้รู้สึกสนุก สิ่งที่เราถือว่าเป็นอุปสรรค คือมีเวลาให้คิदन้อยไปและเกิดความรู้สึกกังวลว่าจะเลือกสีไม่เหมือนเพื่อน นอกจากนั้นยังได้สะท้อนความคิดเกี่ยวกับการทำงานครั้งต่อไป คือทำสมาธิให้ดีขึ้น

“การลงสีสนุกเพราะรู้สึกเป็นตัวเอเองมาก...ได้ปล่อยตัวเองลงไปภาพ”

(ซาบ)

“ครั้งต่อไป จะนั่งสมาธิให้ดีกว่านี้”

(น้ำไหล)

“การระบายสีต่างๆตามความรู้สึก ยิ่งเปลี่ยนเร็วก็ยิ่งชัดเจน”

(ก้านมะลิ)

“ได้คิดถึงอารมณ์ของความรู้สึกในตัวเอง คิดถึงเหตุการณ์ตามความรู้สึก
บนกระดาษ”

(นวลจันทร์)

“นำอารมณ์แสดงลงบนกระดาษ ผ่านสีต่างๆในเวลาอันรวดเร็วต้อง
เปลี่ยนอารมณ์ให้เร็ว ทำให้เห็นความแตกต่างของอารมณ์...สีสามารถบ่ง
บอกถึงอารมณ์ของแต่ละคน ลายเส้นก็เช่นกัน”

(ม่วงดอกตะแบก)

“ฉันสนุกกับการได้ละเลงสีลงบนกระดาษ...ฉันได้เรียนรู้ว่าการอยู่กับ
ตนเองเป็นสิ่งที่สำคัญกับความรู้สึกของตนเอง”

(คราม)

กิจกรรมหน้าที่เพื่อสาธารณะ ผู้เรียนสะท้อนความคิดว่า ได้ทำกิจกรรมสร้างงานศิลปะเป็นกลุ่ม ประเภทแมนดาลา (Mandala) ที่มีความละเอียด ทำให้เข้าใจว่า เมื่อนำมาต่อกันรู้สึกว่าการงานของตนเองมีผลต่อผลงานกลุ่ม เมื่อแบ่งส่วนชิ้นงานของตนเองและได้ทำงานของตนเอง ทำให้มีพื้นที่ส่วนตัวในการทำงานซึ่งทำได้ดี สิ่งที่เราถือว่าเป็นอุปสรรค คือมีความกังวลว่า ผลงานจะไม่สามารถต่อกับเพื่อนได้ นอกจากนั้นยังได้สะท้อนความคิดเกี่ยวกับการทำงานครั้งต่อไป คือวางแผนการทำงานภายในกลุ่มให้ชัดเจนเรื่อง การเลือกใช้ขนาด สีและเส้นก่อนจะแบ่งงานส่วนตัว

“ได้วาดภาพที่ดูเหมือนดอกบัวที่ซ้อนกัน มีรายละเอียดเยอะ...ได้รู้เรื่อง
การซ้ำของลายเส้น ทำให้รู้เท่ากัน สมดุล”

(ก้ามปูหลอด)

“ได้วาดรูปกับเพื่อน ทำให้รู้สึกว่าจะต้องทำของตัวเองให้ดี มีสีสันที่
แตกต่างกัน สวยคนละแบบ”

(ซีฟิ่ง)

“ตอนเอาภาพมารวมกัน แล้วนั่งดูผลงานกลุ่ม ทำให้รู้สึกสบายตา รู้สึกไม่
สิ้นสุด” (หงดิน)

“ความสนุกปนกับความภูมิใจ คือตอนเห็นรูปร่างในภาพสามารถต่อกัน
ได้พอดี...ในตอนแรกรู้สึกกังวลว่าภาพจะต่อได้ไม่ตรงกับเพื่อน”
(เชียวไขกา)

“พอภาพต่อกันทำให้รู้ว่าผลงานเรามีความสำคัญของงานกลุ่ม...เป็นภาพ
ที่เกี่ยวกับความรักและความสามัคคีกันของคนภายในกลุ่ม”
(นวลจันทร์)

กิจกรรมประสบการณ์สะท้อนความรู้สึก ผู้เรียนสะท้อนความคิดว่า ได้ค้นหาภาพที่ชอบและ
ได้รู้ว่าทำไมถึงชอบผลงานชิ้นนั้น ได้รู้ข้อมูลเกี่ยวกับภาพวาดมากขึ้น ได้มีเวลาในการหาผลงานที่ชอบ
มากที่สุดซึ่งเป็นสิ่งที่ทำได้ดี สิ่งที่รู้สึกว่าเป็นอุปสรรค คือตัดสินใจได้ยากว่าจะเลือกรูปไหน นอกจากนี้
นั้นยังได้สะท้อนความคิดเกี่ยวกับการทำงานครั้งต่อไป คือ หากได้หาผลงานที่ชื่นชอบอีกครั้งจะเลือก
ศิลปินคนเดิม

“การทำงานครั้งต่อไป จะใช้ศิลปินคนเดิมเพราะชอบรูปทรงเรขาคณิต
ออกแนวนามธรรม สีสดใสดี” (ก้านมะลิ)

“ได้เห็นงานอื่นๆของศิลปินที่รู้จัก รู้จักศิลปินที่ชอบมากขึ้น” (หงดิน)

“สนุกที่ได้เห็นภาพหลายภาพและเทคนิคในการวาด” (กัมพูหฤศ)

“ตัดสินใจยากกว่าจะเลือกรูปไหน เพราะชอบไปทุกรูป...แต่ก็สรุปว่า เลือก
รูปที่ชอบตั้งแต่เห็นตอนแรก” (คราม)

“ชอบช่วงเจียบ ทำให้คิดถึงความหมายที่ภาพต่อการจะสื่อออกมา”
(นวลจันทร์)

“ได้เลือกภาพที่เกี่ยวกับตัวการ์ตูนที่สื่อความเป็นตนเอง”
(ชาบ)

3.2.2 ผลการสะท้อนความคิดเกี่ยวกับการรับรู้ประสบการณ์ทางสุนทรียะ ด้วยการตั้งคำถาม 7 คำถาม ตามพัฒนาการทางสุนทรียะ ของ Parsons (1987) ดังนี้

ผู้เรียนสามารถอธิบายภาพวาดได้ดี โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกิจกรรมประสบการณ์สะท้อนความรู้สึก ซึ่งผู้เรียนได้เลือกภาพที่ตนเองชอบเพื่อพิจารณา ตั้งคำถามและใคร่ครวญเรื่องราวภายในภาพ ผู้เรียนสามารถอธิบายเรื่องจำนวน ลักษณะ วิธีการวางวัตถุที่เห็นในภาพ มีคำศัพท์ที่สะท้อนถึงทัศนธาตุและการจัดองค์ประกอบศิลป์ ใช้ทัศนคติอธิบายการรับรู้ที่ซับซ้อน อีกทั้งยังมีการตีความเรื่องอารมณ์ของภาพอีกด้วย

“เป็นเหมือนภาพที่ดูเหนื่อยมาก ซึ่งมีชายสี่คนขึ้นมา มีความรู้สึกเบาสบาย เมื่อมองเส้นที่ตัดดูพลั่วไหว บางครั้งก็ให้ความรู้สึกตื่นเต้น” (หงดิน)

“เป็นเหมือนโต๊ะอาหารและมีพวกผลไม้ อาหารพวกของหวานและยังมีขวดไวน์และผ้าปูโต๊ะยังยับเยิน สื่อให้เห็นว่าเป็นการกินอาหารที่ไม่เป็นระเบียบ” (ชาบ)

“เป็นภาพเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในมหาสมุทรมีเรือลำเล็กๆเอียงอยู่ท่ามกลางคลื่น เรือกำลังถูกลากโดยผู้ชายคนหนึ่ง มีผู้ชายอีกคนที่อุ้มนางเงือกเดินนำหน้า” (พวงอังกาบ)

“เป็นรูปของคนสองคนกำลังกอดกัน ห่มด้วยผ้าสีเหลืองทอง ด้านผู้ชายจะเป็นรูปสี่เหลี่ยม ด้านผู้หญิงจะเป็นรูปวงกลม ผู้ชายกำลังหอมแก้มผู้หญิง ผู้หญิงก็หลับตาจับมือผู้ชายทั้งสองคนอยู่บนพุ่มไม้ดอกไม้ม่วง และใบไม้สีทองห้อยอยู่ตรงขาของผู้หญิง” (นวลจันทร์)

“เป็นภาพวาดที่ลักษณะเบ๊วๆ แต่ละคนอาจจะมองได้หลายแบบ มีลักษณะรูปทรงเรขาคณิต แสดงความรู้สึกได้เหมือนว่ารู้สึกจริงๆ” (ก้านมะลิ)

“ภาพวาดนี้สื่อถึงคำคืนที่มีดวงดาวเต็มท้องฟ้า มีบรรยากาศที่ดูเงียบสงบไม่ค่อยมีแสงไฟจากในเมืองมากนัก เนื่องจากเป็นชนบท” (ก้ามปูหลุด)

“ในภาพนี้มีความวุ่นวายหรือความมากมายของต้นไม้ แต่ก็มีแสงสงบ
ซ่อนอยู่ ถ้ามองไปตรงกลางของภาพจะรับรู้หรือสัมผัสถึงความสงบสุขได้
แต่ในความสงบสุขนั้นซ่อนความอ้างว้าง มันทำให้รู้สึกเศร้าถึงแม้ว่าภาพ
จะมีสีสันสวยงามก็ตาม”

(หรรดล)

ผู้เรียนสามารถบอกถึงความพอใจส่วนตัวได้ สะท้อนความคิดว่าภาพวาดมีเรื่องราวเกี่ยวกับ
อะไร สามารถบอกถึงเวลา สถานที่ และความรู้สึกของภาพได้ พิจารณาเรื่องราวและเนื้อหาของภาพ
จากประสบการณ์เดิมของตนเอง สามารถเปรียบเทียบประเด็นที่เห็นในภาพและความรู้สึกส่วนตัวได้

“ภาพวาดนี้เกี่ยวกับการรอคอยที่ดูเหมือนจะยาวนานจนเวลากลับคืน
ร่างกาย”

(ชาบ)

“ภาพวาดนี้เกี่ยวกับความเจ็บสงบในตอนกลางคืนและเป็นความงาม
ของธรรมชาติ...มีเนื้อเรื่องที่ดี”

(กัมพูหลุด)

“เป็นเรื่องเกี่ยวกับ หมู่บ้านที่ตั้งอยู่ในสถานที่ที่มีภูเขาและมีทุ่งหญ้า
ล้อมรอบ มีความอุดมสมบูรณ์และมีชีวิตชีวา คิดว่าเป็นเรื่องราวที่ดี
ทีเดียว”

(แดงชาด)

“เป็นภาพที่ดี มีความคิดเกี่ยวกับความรู้สึกของคนๆหนึ่งที่ไม่สามารถ
แสดงออกมาได้”

(น้ำไหล)

“ภาพนี้สำหรับผม คิดว่ามีเนื้อหาที่ไม่ดีเพราะมีความคิดเกี่ยวกับความ
อ้างว้าง โดดเดี่ยว มีตัวคนเดียว ชั่งหัวอยู่ในห้องที่ปิดมิดและไม่มีใคร”

(หรรดล)

“เกี่ยวกับโศกนาฏกรรม เพราะเห็นว่าผู้ชายกำลังกอดผู้หญิงที่เป็นที่รัก
กำลังจะตาย มีเพียงผู้ชายที่หอมแก้ม ผู้หญิงจับมือผู้ชายแบบอ่อน
แรง”

(นวลจันทร์)

“สำหรับคนอื่นอาจจะเห็นรูปที่ดีหรือไม่ดีก็ได้ เพราะบางคนไม่ชอบ
การอยู่คนเดียว แต่โดยส่วนตัวชอบความสงบของภาพ”

(พวงอังกฤษ)

ผู้เรียนสามารถสะท้อนความรู้สึกของตนเองที่มีต่อภาพ สามารถแสดงความคิดของตนเอง และศิลปินได้ ตีความความรู้สึกของตนเองจากการพิจารณารูปร่าง รูปทรงของภาพ แสดงให้ความ เชื่อมโยงของความรู้สึกและรูปแบบการสร้างงานได้

“ครั้งแรกที่ได้มองสะดุดตาด้วยสี ความรู้สึกตอนแรกคิดว่าเป็นภาพสดใส
ตีสๆ ออกแนว Abstract นั่งดูดีๆจะรู้ว่าเป็นภาพคนที่แสดงอารมณ์”
(ก้านมะลิ)

“รู้สึกว่าจะพวกผลไม้และอาหารมันอาจจะสกรปรกเกินไป อาจจะเป็น
ร้านอาหารที่ไม่หรูหรา” (น้ำไหล)

“มีความรู้สึกหดหู่และตึงเครียด...จากการต่อสู้ที่เห็นในภาพ” (ชาบ)

“รู้สึกเหมือนตัวคนเดียว อยู่ในห้องที่กว้างๆ มีแค่ตัวเราเท่านั้น” (คราม)

“รู้สึกอบอุ่นเนื่องจากทุกคนมีมิตรสัมพันธ์กัน ผู้คนเป็นมิตร” (ตาแมว)

“มีความรู้สึกสับสน และมีความขัดแย้ง ที่เห็นจากเส้นโค้งตัดกับเส้นหยัก
ทำให้รู้สึกวุ่นวาย” (นวลจันทร์)

“รู้สึกสมบูรณ์แบบ เพราะภาพมีความเท่ากันทั้งสองข้าง ดู Minimal ดี”
(ซี่ผึ้ง)

ผู้เรียนสามารถสะท้อนคิดว่าสีที่เห็นในภาพ ช่วยสนับสนุนความงามของภาพได้อย่างไร เชื่อมโยงประสบการณ์พื้นฐานของตนเอง เพื่อตีความเรื่องสีในภาพได้ อีกทั้งยังอธิบายเทคนิคและ อุปกรณ์การสร้างงานได้

“เป็นสีโทนน้ำเงิน/ดำ ซึ่งตัดกับสีเหลืองเป็นสีที่ดี เนื่องจากดวงดาวมีสี
เหลืองจึงทำให้ดูโดดเด่น” (กัมพูหุลุด)

“เหมือนสีเทาอมเขียว โดยภาพเป็นสีโทนมืดแต่พวกผลไม้สีเหลือง
เขียวที่ผสมอยู่มันทำให้เข้ากับภาพดีแล้ว”

(น้ำไหล)

“สีโดดเด่น สะดุดตา มีสีที่ตัดกันและอยู่ในโทนเดียวกัน”

(ก้านมะลิ)

“คล้ายๆกับใช้สีน้ำมันเหมือนใช้สีขาวในการผสมทุกๆสี เป็นสีโทนเย็น
เป็นส่วนใหญ่”

(เขียวไข่กา)

“เป็นการใช้เทคนิคสีน้ำ โทนอบอุ่น ดูเข้ากันดี”

(ตาแมว)

“จุดเด่นในภาพคือผ้าคลุมสีเหลืองทองให้ความรู้สึกสนใจ ส่วนอื่นจะ
เน้นสีที่เบาๆ ทำให้ดูหมองๆเศร้าๆ”

(นวลจันทร์)

ผู้เรียนสามารถสะท้อนคิดว่ารูปร่างรูปทรงต่างๆและพื้นผิวในภาพเป็นอย่างไร ช่วยสนับสนุน
ความงามของภาพได้อย่างไร ตีความเรื่องราวของภาพผ่านการพิจารณารูปร่าง รูปทรงและพื้นผิว

“มองพื้นผิวแล้วเป็นพื้นราบและเป็นวงกลม แต่อาจจะไม่กลมเกินไป
และลักษณะการวางผลไม้ซับซ้อน”

(น้ำไหล)

“เมื่อมองรูปร่าง รูปทรงและพื้นผิวในแนวตั้งแล้วมีความคล้ายกระจกที่
แตกแล้ว มองในแนวนอนแล้วคล้ายสะพานที่หัก”

(ซี่ผึ้ง)

“ในรูปเหมือนเป็นสีเหลือง แต่จริงๆแล้วเป็นรูปทรงอิสระมากกว่า
พื้นผิวดูเหมือนจะนูนขึ้นตรงที่เป็นสีเหลืองทอง”

(นวลจันทร์)

“รูปทรงและรูปร่างในภาพมีความสมจริง ไม่มีการลดทอนรายละเอียด
ของรูปร่างใดๆ พื้นผิวดูมีความขรุขระ”

(พวงอังกาบ)

“รูปร่างดูมีมิติ ดูเป็นหน้าคนจริงๆ แม้จะผสมเส้น/ ภาพวาดเป็นทรง
เรขาคณิต พื้นผิวไม่เรียบไม่ขรุขระเกินไป”

(ก้านมะลิ)

“มีรูปร่างที่ดูเหมือนจริง พื้นผิวเป็นการแต้มน้ำมันๆ จึงทำให้เกิดความขรุขระของภาพเล็กน้อย” (กัมพูหลุด)

ผู้เรียนสามารถวิเคราะห์ความยากง่ายของการสร้างสรรค์ผลงาน ตัดสินส่วนที่ยากที่สุด และชี้ให้เห็นสาเหตุของความยากจากประสบการณ์พื้นฐานของตนเอง

“คิดว่าทำยาก เพราะ การวางองค์ประกอบของภาพดูสบายตาซึ่งอาจจะจัดวางยากและมีเรื่องของการใช้สีที่มีความลงตัวและมีสีที่ดูสบายตา การใช้สีและเทคนิคน่าจะเป็นส่วนที่ยากที่สุด” (กัมพูหลุด)

“ผลงานนี้น่าจะวาดยาก เพราะต้องใช้จินตนาการและมีสีที่ต้องทำให้เข้ากัน...สิ่งที่ยากที่สุดคือการจัดองค์ประกอบ” (น้ำไหล)

“ค่อนข้างยากเพราะตัวผมเองเป็นคนที่ไม่ถนัดวาดภาพ ยากตรงที่วางภาพให้ตรงตามรูปและยากตรงที่ระบายสี เพราะเห็นว่ามีส่วนไล่สีได้ดี” (ขาบ)

“ส่วนที่ยากที่สุดของภาพ น่าจะเป็นการลงแสงเงา” (กัมพูหลุด)

“สำหรับคนวาดน่าจะวาดง่ายเพราะวาดตามความรู้สึกแต่ยากสำหรับหนู เพราะต้องลงรายละเอียดเยอะ” (แดงขาด)

ผู้เรียนสามารถสะท้อนการตัดสินส่วนตัว เชื่อมโยงความหมายของเรื่องราวในภาพเข้ากับประวัติศาสตร์และประสบการณ์เดิมได้อย่างชัดเจน ตีความและให้ความหมายความดีของภาพได้

“เป็นภาพที่ดี เพราะทำให้ผู้ชมสบายตา มีการแฝงข้อคิด ให้คนตีความได้หลายแบบ” (น้ำไหล)

“เป็นภาพวาดที่ดี เนื่องจากเรื่องราวของรูปภาพและสีที่ใช้มีความลงตัว ซึ่งแสดงถึงความเรียบง่ายและความสวยงามในตอนกลางคืน” (กัมพูหลุด)

“ดี พอดูรวมๆแล้วมีเสน่ห์ บางอย่างอาจจะดูไม่เข้ากันหรือลักษณะดูแปลกๆ แต่เป็นภาพที่สมดุล ถ้านั่งมองจริงๆจะรู้สึก”

(ก้านมะลิ)

“เป็นภาพที่ดี เพราะมีความสมจริงและสามารถสะท้อนการพยายามเอาชีวิตรอดของมนุษย์ได้ดี”

(พวงอังกาบ)

“ภาพนี้เป็นภาพที่ดี เพราะดูแล้วรู้สึกสบายใจและดูมีรูปแบบในการวาดที่ไม่ค่อยจะเหมือนใคร มีวิธีการเลือกสีที่แปลกใหม่”

(นวลจันทร์)

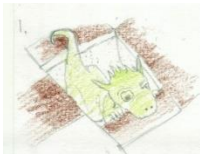
“เป็นภาพที่ดีและไม่ดีในรูปเดียวกัน ดีเพราะมีระเบียบในงาน การจัดวางตัวที่เหมาะสม ดูเรียบร้อย แต่ไม่ดีเพราะมันรู้สึกอ้ำอวัง เหมือนอยู่ตัวคนเดียว ในห้องที่ปิดมิด”

(แดงชาติ)

3.2.3 ผลการวิเคราะห์การรับรู้เชิงสุนทรียะก่อนและหลังการทำกิจกรรม

จากการทดสอบการรับรู้เชิงสุนทรียะด้วยการตั้งคำถามเพื่อวัดระดับการรับรู้เชิงสุนทรียะตามแนวคิดของ Parsons (1987) ก่อนการทำกิจกรรม ด้วยการเขียนสะท้อนความคิดเกี่ยวกับผลงานศิลปะผ่านสมุดบันทึกภาพ สามารถวิเคราะห์เป็นตารางได้ดังนี้

ตารางที่ 16 ตารางวิเคราะห์การรับรู้เชิงสุนทรียะตามแนวคิดของ Parsons (1987) ก่อนการทำกิจกรรม

ลำดับ	ชื่อ	คำสำคัญ/ประโยคที่ปรากฏ	ภาพแทนที่ปรากฏ	จัดว่าอยู่ในชั้น
1	ก้านมะลิ	ชอบ/ เพราะว่า/ สรุปว่า มันดูเหมือน.. คิดว่า... ไม่ใช่แบบที่เห็น / น้ำค่อนข้างซึมเร็ว	-	ชื่นชอบ ความงามและเหมือนจริง การแสดงออก
2	ก้ามปูหลุด	ชอบ ละเอียดมาก/ เห็นครบทุกส่วน มันแตกต่างจาก... / น่าจะเป็นรูป... มีความกลมกลืนและสมดุลดี		ชื่นชอบ ความงามและเหมือนจริง การแสดงออก แบบอย่างและรูปแบบ
3	ซีผึ้ง	ชอบ เส้นโค้งทำให้รู้สึกมีนัยง ภาพนี้ทำให้คิดถึง...	-	ชื่นชอบ ความงามและเหมือนจริง การแสดงออก

ลำดับ	ชื่อ	คำสำคัญ/ประโยคที่ปรากฏ	ภาพแทนที่ปรากฏ	จัดว่าอยู่ในชั้น
4	ขาบ	เพราะว่า... ผมเลยชอบภาพนี้ สีน้อยแต่เข้ากัน.../คล้ายกับภาพของ... เคยได้ทำเทคนิคนี้..		ชื่นชอบ ความงามและเหมือนจริง การแสดงออก
5	เขี้ยวไขก่า	ชอบที่สีดำตรงนี้... ความสวยอยู่ที่ตรงว่างๆ...	-	ชื่นชอบ ความงามและเหมือนจริง
6	คราม	ชอบ มีรอยของแปรงอยู่ตรงนี้/ เหมือนดาวตก...	-	ชื่นชอบ ความงามและเหมือนจริง
7	ตาแมว	ชอบตรงที่... ดูฟังก์ๆด้านหลัง/ น่าจะใช้สีน้ำ/ เส้นตรงนี้ ทำให้ ภาพดู...	-	ชื่นชอบ ความงามและเหมือนจริง
8	แดงชาด	รูปนี้เหมือนกับภาพ.... สีเส้นสดใส เหมือนสายรุ้ง... ศิลปินสื่อถึง... ผ่านลายเส้นและโทนสีต่างๆ	-	ชื่นชอบ ความงามและเหมือนจริง การแสดงออก
9	นวลจันทร์	ชอบ เพราะว่า... ภาพนี้เหมือน...มาก พื้นผิวชัดแย้ง รูปทรงสลับแต่ชัดเจน สร้างภาพได้เหมือนจริง สื่อความจริงของสังคม	-	ชื่นชอบ ความงามและเหมือนจริง การแสดงออก แบบอย่างและรูปแบบ
10	น้ำไหล	ชอบ มีความละเอียดตรงที่.../ มันเหมือนजनชนลูก มันเหมือนการแสดงถึง... ลงตัวมาก ทำให้รู้สึกถึง...		ชื่นชอบ ความงามและเหมือนจริง การแสดงออก
11	พวง อังกาบ	สรุปว่าภาพนี้... /ชอบ สวยตรงที่สี.../ แสงก็ทำให้เหมือนจริงๆ วงกลมตรงนี้ทำให้รู้สึก... ดูมีความเป็นไทยในภาพนี้		ชื่นชอบ ความงามและเหมือนจริง การแสดงออก แบบอย่างและรูปแบบ
12	ม่วงดอก ตะแบก	หาสิ่งที...แต่ทำให้รู้สึกชอบ สีและรูป...เหมือนจริง ภาพนี้ ทำให้รู้สึกเหมือน...	-	ชื่นชอบ ความงามและเหมือนจริง การแสดงออก
13	หงดดิน	ชอบเพราะว่า... ไม่เหมือนตรงที่เส้นชาดๆ	-	ชื่นชอบ ความงามและเหมือนจริง

ลำดับ	ชื่อ	คำสำคัญ/ประโยคที่ปรากฏ	ภาพแทนที่ปรากฏ	จัดว่าอยู่ในชั้น
14	หรรดาด	รู้สึกชอบ ละเอียดดี	-	ชั้นชอบ ความงามและเหมือนจริง

จากตารางที่ 16 พบว่า ผู้เรียนที่วัดระดับได้ทั้งหมด 4 ชั้น มีจำนวน 3 คน (ร้อยละ 21.43) วัดระดับได้ทั้งหมด 3 ชั้น มีจำนวน 6 คน (ร้อยละ 42.04) และวัดระดับได้ทั้งหมด 2 ชั้น มีจำนวน 5 คน (ร้อยละ 35.7)

จากการทดสอบกิจกรรมจำนวน 4 ครั้ง คือ กิจกรรมสำรวจสมดุล กิจกรรมพินิจอารมณ์ผ่านสี กิจกรรมหน้าที่เพื่อสาธารณะและกิจกรรมประสบการณ์สะท้อนความรู้สึก ได้มีการประเมินผลการรับรู้เชิงสุนทรียะด้วยการตั้งคำถามเพื่อวัดระดับการรับรู้เชิงสุนทรียะตามแนวคิดของ Parsons (1987) ผ่านการเขียนสะท้อนความคิดเกี่ยวกับผลงานศิลปะผ่านสมุดบันทึกภาพ หลังการทำกิจกรรมทั้งหมด 3 กิจกรรม เรียงตามลำดับการทำกิจกรรมก่อนหลัง สามารถวิเคราะห์ข้อมูลเป็นตารางได้ดังนี้

ตารางที่ 17 ตารางวิเคราะห์คำสำคัญหรือประโยคที่ปรากฏ ตามการรับรู้เชิงสุนทรียะตามแนวคิดของ Parsons (1987) หลังการทำกิจกรรม

ชื่อ	กิจกรรม					
	พินิจอารมณ์ผ่านสี	หน้าที่เพื่อสาธารณะ	ประสบการณ์สะท้อนความรู้สึก	พินิจอารมณ์ผ่านสี	หน้าที่เพื่อสาธารณะ	ประสบการณ์สะท้อนความรู้สึก
	คำสำคัญ/ประโยคที่ปรากฏ			จัดว่าอยู่ในชั้น		
ก้านมะลิ	สีโดดเด่น.../ ตัดกันอยู่ในโทนเดียวกัน	รู้สึกได้.../ เหมือนว่ารู้สึกจริงๆ	เป็นผลงานแนวนามธรรมให้ความรู้สึก.../ สะกดตาด้วยสี/ บริเวณนี้แสดงถึงศิลปะขึ้นชื่อ...	แสดงออก	แสดงออก	ความเป็นตัวของตนเอง
ก้ามปูหลุด	เนื่องจาก... มีสีเหลืองจึงทำให้...	เป็นภาพที่ดี... แสดงถึงความเรียบง่าย/ เหมือนงานในวัดแถวอินเดีย...	การวางองค์ประกอบ.../ คิดว่าส่วนที่ยาก... คือเทคนิค	แบบอย่างและรูปแบบ	ความเป็นตัวของตนเอง	ความเป็นตัวของตนเอง
ซี่ผึ้ง	สีดูแตกต่าง.../ จากความรู้สึกของผม...	เมื่อได้มองรูปร่างรูปทรง...คล้ายกับ.../ ดูสวยงาม... แต่ทำให้ภาพนี้มีเรื่องราวเฉพาะ...	ภาพจัดองค์ประกอบ.../ ดูมีรูปแบบ Minimal	แสดงออก	แบบอย่างและรูปแบบ	ความเป็นตัวของตนเอง
ขาบ	จากสี... ดูมีความรักและเสียดสีควบคู่กัน	มีความรู้สึก.../ จากการ... ที่เห็นในภาพ/ สะท้อนสังคม ที่...	เป็นงานที่ยาก.../ การไล่สีแสดงแสดงถึงช่วงเวลาที่เกิดขึ้น... เกิด...	แสดงออก	แบบอย่างและรูปแบบ	ความเป็นตัวของตนเอง
เขี้ยวไขก่า	เหมือนจริง...	จากจุดนี้ เหมือนกับใช้เทคนิคสี.../ เป็นสีโทน...	รูปทรงตรงนี้.../ เนื้อสีทำให้เกิดความหมายเหมือนกับ...	ความงามและเหมือนจริง	แบบอย่างและรูปแบบ	แบบอย่างและรูปแบบ

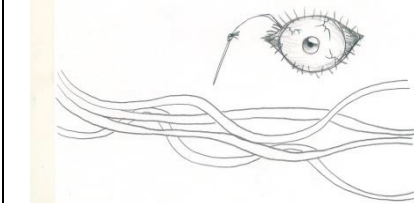

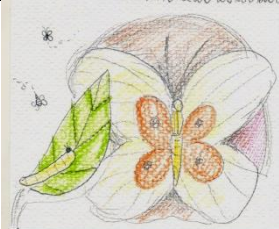
ชื่อ	กิจกรรม					
	พินิจอารมณ์ผ่านสี	หน้าที่เพื่อสาธารณะ	ประสบการณ์สะท้อนความรู้สึก	พินิจอารมณ์ผ่านสี	หน้าที่เพื่อสาธารณะ	ประสบการณ์สะท้อนความรู้สึก
	คำสำคัญ/ประโยคที่ปรากฏ			จัดว่าอยู่ในชั้น		
คราม	ดูเหมือนภาพถ่าย.../ ละเอียด	วงๆตรงนี้ทำให้ดูเป็นเทคนิค.../ มีรูปร่างไม่เป็นระเบียบ.../ มีข้อสังเกตว่า... เป็นเชิงสัญลักษณ์	ความกลมกลืนอยู่บริเวณนี้.../ รูปร่างนี้ทำให้ดูเคลื่อนไหว	ความงามและเมืองจริง	แบบอย่างและรูปแบบ	แบบอย่างและรูปแบบ
ตาแมว	เป็นโทนอบอุ่น...สวยงาม	ดูเหมือนศิลปินจะสื่อถึง.../ ผมเข้าใจว่า...สีตรงนี้...	ศิลปินต้องการสื่อ...แต่ส่วนตัวคิดว่า.../ ความขัดแย้งตรงนี้เกิดจาก...	ความงามและเหมือนจริง	แสดงออก	แบบอย่างและรูปแบบ
แดงชาด	รู้สึกอยากไป.../ ดูมีความสุข	เรื่องราวในภาพแสดงถึงสงครามในอดีต.../	เป็นสถานที่ที่มี...เป็นเรื่องราวที่ดี/ ภาพแสดงความเป็นตะวันตก ตรงนี้	แสดงออก	ความเป็นตัวของตนเอง	ความเป็นตัวของตนเอง
นวลจันทร์	จากเส้น...ตัดกับเส้น.. ทำให้รู้สึก...	คงเป็นเรื่องราวของ... ที่ทำให้เกิด.../ ดูจากสีและแสงเงา...เห็นถึงความยิ่งใหญ่ของ...	สรุปเรื่องราวเกี่ยวกับ... เห็นจาก.../	แบบอย่างและรูปแบบ	ความเป็นตัวของตนเอง	ความเป็นตัวของตนเอง
น้ำไหล	แสดงให้เห็นความรู้สึก...	เรื่องราวเกี่ยวกับ... เหมือนมีเสียงดนตรีออกมาจากภาพ	สื่อสารจากการใช้สัญลักษณ์.../ มีการบิดรูปร่างของ...เหมือนภาพแนว..	แสดงออก	แบบอย่างและรูปแบบ	ความเป็นตัวของตนเอง
พวงอังกาบ	รูปร่างและรูปทรงมีความสมจริง /ไม่มีารลดทอด...	เหมือนจินตนาการของคน.../ สื่อผ่านทางสัญลักษณ์...	โดยส่วนตัว...มีความรู้สึก.../จากเรื่องราวความรักในภาพ... ใช้เทคนิค... เหมือนกับงานของศิลปิน	แบบอย่างและรูปแบบ	แบบอย่างและรูปแบบ	ความเป็นตัวของตนเอง
ม่วงดอกตะแบก	คนอื่น ๆ อาจจะมองว่า... แต่หนูว่า...	จากรอยเปื้อนตรงนี้ หนูคิดว่าศิลปินต้องการสื่อ...	สะท้อนให้เห็นความสวยของภูมิประเทศ...คล้ายกับงานที่ชื่อ...	แสดงออก	แบบอย่างและรูปแบบ	ความเป็นตัวของตนเอง
หงดิม	สวยงามมากๆ / เหมือนภาพถ่าย...	ศิลปินใช้การสื่อสารผ่าน.../ บริเวณตรงนี้ทำให้รู้สึกถึง... สีดูมีพลัง...	ดูสวยงามในภาพ.../ จากการจัดวางองค์ประกอบ... ขาดความสมดุล	ความงามและเหมือนจริง	แบบอย่างและรูปแบบ	แบบอย่างและรูปแบบ
หรรตาล	แสดงอารมณ์ได้หลายอย่าง	สำหรับผม... สีตรงนี้ทำให้รู้สึก...	ประเด็นที่เห็น... ขาดความอ่อนโยน	ความงามและเหมือนจริง	แสดงออก	แบบอย่างและรูปแบบ

จากตารางที่ 17 พบว่า หลังการทำกิจกรรมจิตตศิลป์ ระดับพัฒนาการการรับรู้เชิงสุนทรียะของผู้เรียนสูงสุด อยู่ในชั้นความเป็นตัวของตนเอง มีจำนวน 9 คน (ร้อยละ 64.26) และอยู่ในชั้นแบบอย่างและรูปแบบ มีจำนวน 5 คน (ร้อยละ 35.7)

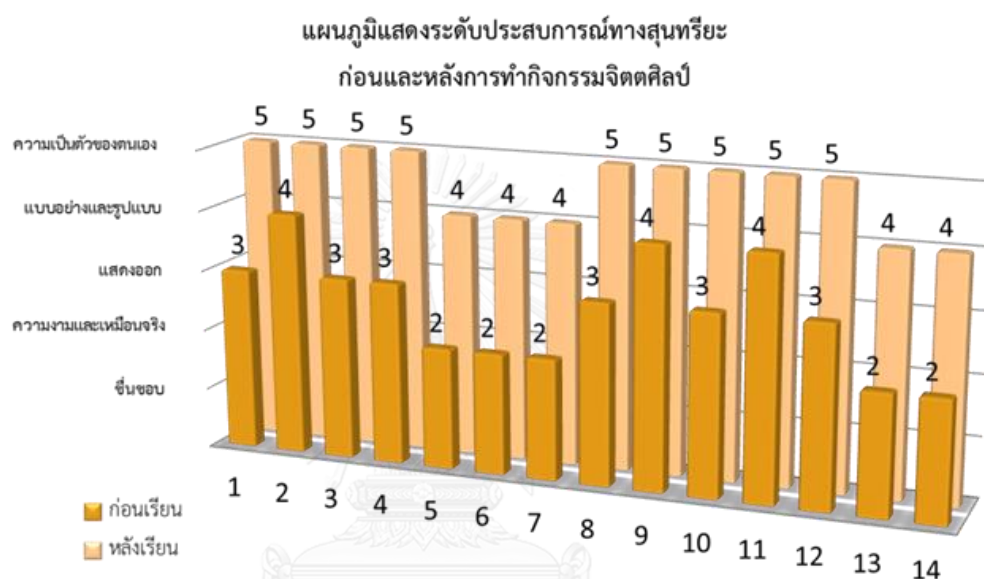
การสะท้อนความคิดผ่านการใช้สมุดบันทึกภาพหลังทำกิจกรรม ปรากฏภาพแทน จากผู้เรียน จำนวน 8 คน (ร้อยละ 57.12) ปรากฏภาพแทนจากกิจกรรม ครั้งสุดท้าย (กิจกรรมประสบการณ์ สะท้อนความรู้สึก) จากผู้เรียนจำนวน 4 คน (28.56) ปรากฏภาพแทนจากกิจกรรม ครั้งที่ 2 (กิจกรรมหน้าที่เพื่อสาธารณะ) จากผู้เรียนจำนวน 2 คน (14.28) ปรากฏภาพแทนจากกิจกรรม ครั้งที่ 1 (กิจกรรมพินิจอารมณ์ผ่านสี) จากผู้เรียนจำนวน 2 คน (14.28) สามารถสรุปเป็นตารางได้ดังนี้

ตารางที่ 18 ตารางแสดงการวิเคราะห์ภาพแทนที่ปรากฏในสมุดภาพสะท้อนความคิด หลังทำ กิจกรรมจิตตศิลป์

ชื่อ	ภาพแทนที่ปรากฏ	พบในกิจกรรม	คำอธิบายภาพแทน	จัดว่าอยู่ในชั้น
ก้านมะลิ		ประสบการณ์ สะท้อนความรู้สึก	ผู้เรียนวาดภาพนี้ เพื่อแสดงตัวอย่าง ผลงานของศิลปินที่ อ้างถึง	ความเป็นตัวของตนเอง
ก้ามปูหลุด		พินิจอารมณ์ผ่านสี	ผู้เรียนคัดลอก ผลงานของศิลปิน	แบบอย่างและรูปแบบ
เขี้ยวไขก่า		ประสบการณ์ สะท้อนความรู้สึก	ผู้เรียนคัดลอก ผลงานของศิลปิน	แบบอย่างและรูปแบบ

ชื่อ	ภาพแทนที่ปรากฏ	พบในกิจกรรม	คำอธิบายภาพแทน	จัดว่าอยู่ในชั้น
คราม		ประสบการณ์สะท้อนความรู้สึก	ผู้เรียนคัดลอกผลงานของศิลปิน	แบบอย่างและรูปแบบ
นวลจันทร์		พินิจอารมณ์ผ่านสี	ผู้เรียนคัดลอกผลงานของศิลปิน	แบบอย่างและรูปแบบ
น้ำไหล		ประสบการณ์สะท้อนความรู้สึก	ผู้เรียนวาดภาพความรู้สึกที่เกี่ยวข้อง	ความเป็นตัวเอง
พวงอังกาบ		หน้าที่เพื่อสาธารณะ	ผู้เรียนคัดลอกผลงานของศิลปิน	แบบอย่างและรูปแบบ
ม่วงดอกตะแบก		หน้าที่เพื่อสาธารณะ	ผู้เรียนคัดลอกผลงานของศิลปิน	แบบอย่างและรูปแบบ

เมื่อนำข้อมูลระดับพัฒนาการการรับรู้เชิงสุนทรียะก่อนและหลังการทำกิจกรรมจิตศิลป์ มาเปรียบเทียบ จะพบว่า ระดับพัฒนาการการรับรู้เชิงสุนทรียะของผู้เรียนเพิ่มขึ้นทุกคน (ร้อยละ 100) โดยกลุ่มที่มีระดับพัฒนาการสูงสุดเพิ่มสูงขึ้น 2 ชั้น มีจำนวน 11 คน (ร้อยละ 78.54) และกลุ่มที่มีระดับพัฒนาการสูงสุดเพิ่มสูงขึ้น 1 ชั้น มีจำนวน 3 คน (ร้อยละ 21.42) แสดงเป็นแผนภาพได้ดังนี้

บทที่ 5

สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

ผู้วิจัยได้นำแนวคิด หลักการเกี่ยวกับการสร้างกิจกรรมตามแนวคิดจิตตปัญญาศึกษาและการสร้างประสบการณ์ทางสุนทรียะ มาใช้เป็นแนวทางในการสร้างแนวทางการจัดกิจกรรมจิตตศิลป์เพื่อสร้างประสบการณ์ทางสุนทรียะสำหรับผู้เรียนอายุ 16-18 ปี สามารถสรุปได้ดังนี้

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาแนวทางการจัดกิจกรรมจิตตศิลป์เพื่อสร้างประสบการณ์ทางสุนทรียะด้านจุดประสงค์ของกิจกรรม กรอบเนื้อหาในการจัดกิจกรรม รายละเอียดของกิจกรรม กระบวนการในการจัดกิจกรรม การประเมินผลกิจกรรม แหล่งการเรียนรู้ด้วยตนเอง สำหรับผู้เรียนอายุ 16-18 ปี

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในงานวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ ประเภทการวิจัยรากฐาน (Grounds Theory Research) ซึ่งเริ่มต้นจากการเก็บรวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้อง เพื่อสร้างกรอบแนวคิดทางทฤษฎีหรือสมมติฐานชั่วคราวจากข้อมูล จากนั้นย้อนกลับไปเก็บข้อมูลเพิ่มเติมอย่างต่อเนื่องเพื่อทดสอบแนวคิดทางทฤษฎีหรือสมมติฐานดังกล่าว (ชาย โพธิสิตา, 2548) ดังนั้น กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในงานวิจัย จะแบ่งแบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม ตามวัตถุประสงค์ของการเก็บข้อมูล ดังนี้

1. ทดสอบแนวคิดหรือสมมติฐานที่มาจากการสังเคราะห์เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยกลุ่มผู้เชี่ยวชาญ ด้านการจัดกิจกรรมจิตตปัญญาศึกษาและจิตตศิลป์ และด้านการจัดการสอนศิลปะในโรงเรียนทางเลือก จำนวน 12 คน
2. ทดสอบแนวคิดหรือสมมติฐานที่มาจากการสังเคราะห์ข้อมูลของผู้เชี่ยวชาญ โดยกลุ่มผู้เรียนอายุ 16-18 ปี จำนวน 14 คน

ทั้งนี้การกำหนดขนาดของกลุ่มผู้ให้ข้อมูล อ้างอิงมาจาก Lincoln and Guba (1985) ที่พบว่า การกำหนดขนาดของกลุ่มผู้ให้ข้อมูล ในวิจัยเชิงคุณภาพ โดยทั่วไปข้อมูลจะถึงจุดอิ่มตัวเมื่อได้กลุ่มตัวอย่างไม่น้อยกว่า 12 คน หรือมากที่สุดไม่เกิน 20 คน (วรรณดี สุทธิธรรกร, 2556)

เครื่องมือที่ใช้ในงานวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น แบ่งเป็น 2 ชุด คือ

ชุดที่ 1 เพื่อเก็บข้อมูลจากผู้เชี่ยวชาญด้านการจัดกิจกรรมจิตตศิลป์และผู้สอนศิลปะในโรงเรียนทางเลือก คือ แบบสัมภาษณ์ เพื่อหาแนวทางการจัดกิจกรรมจิตตศิลป์เพื่อสร้างประสบการณ์ทางสุนทรียะของผู้เรียนอายุ 16-18 ปี ในด้านจุดประสงค์ของกิจกรรม กรอบเนื้อหาในการจัดกิจกรรม รายละเอียดของกิจกรรม กระบวนการในการจัดกิจกรรม การประเมินผลกิจกรรม แหล่งการเรียนรู้ด้วยตนเอง เป็นแบบสัมภาษณ์แบบกึ่งมีโครงสร้าง โดยใช้คำถามแบบปลายเปิด

ชุดที่ 2 เพื่อเก็บข้อมูลจากการทดสอบใช้กิจกรรมจิตตศิลป์ มีดังนี้

2.1 แบบสัมภาษณ์ สำหรับผู้เรียนอายุ 16-18 ปี เพื่อสอบถามความคิดเห็นเกี่ยวกับกิจกรรมจิตตศิลป์ เป็นแบบสัมภาษณ์แบบกึ่งมีโครงสร้าง โดยใช้คำถามแบบปลายเปิด

2.2 ชุดกิจกรรมจิตตศิลป์สำหรับผู้เรียนอายุ 16-18 ปี ประกอบด้วย คำชี้แจง บทบาทครู บทบาทผู้เรียน บรรยากาศและสถานที่ การประเมินผลกิจกรรม แผนการจัดกิจกรรมจิตตศิลป์ และคู่มือการวิเคราะห์สมุดภาพสะท้อนความคิด

สรุปผลการวิจัย

การวิจัย เรื่อง แนวทางการจัดกิจกรรมจิตตศิลป์เพื่อสร้างประสบการณ์ทางสุนทรียะของผู้เรียนอายุ 16-18 ปี มีวัตถุประสงค์คือ เพื่อศึกษาแนวทางการจัดกิจกรรมจิตตศิลป์เพื่อสร้างประสบการณ์ทางสุนทรียะด้านจุดประสงค์ของกิจกรรม กรอบเนื้อหาในการจัดกิจกรรม รายละเอียดของกิจกรรม กระบวนการในการจัดกิจกรรม การประเมินผลกิจกรรม แหล่งการเรียนรู้ด้วยตนเอง สำหรับผู้เรียนอายุ 16-18 ปี สามารถสรุปผลการวิจัย แบ่งได้ 2 ตอน คือ ความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญด้านการจัดกิจกรรมจิตตปัญญาศึกษาและจิตตศิลป์ และด้านการจัดการสอนศิลปะในโรงเรียนทางเลือก และผลการทดสอบกิจกรรมจิตตศิลป์เพื่อสร้างประสบการณ์ทางสุนทรียะ ดังนี้

ตอนที่ 1 ความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญด้านการจัดกิจกรรมจิตตปัญญาศึกษาและจิตตศิลป์ และด้านการจัดการสอนศิลปะในโรงเรียนทางเลือก จำนวน 12 คน สามารถสรุปได้ดังนี้

จุดประสงค์ของกิจกรรม

จุดประสงค์ของกิจกรรมจิตตศิลป์สามารถเป็นแนวทางในการสร้างประสบการณ์ทางสุนทรียะได้ ด้วยการเชื่อมโยงประสบการณ์ภายในจิตใจและประสบการณ์ภายนอกได้ ช่วยให้ผู้เรียนมีความสามารถในการสะท้อนความคิดเกี่ยวกับตนเองและผลงานศิลปะได้อย่างเป็นกลาง เกิดการยอมรับในคุณค่าของตนเองและผู้อื่น นำไปสู่การรับรู้ความงามทางศิลปะได้ดี โดยมีความแตกต่างกับ

กิจกรรมทางศิลปะแบบอื่นๆ คือ เป็นการผสมผสานระหว่างการใคร่ครวญภายใน การสร้างสรรค์ ผลงานศิลปะและการวิเคราะห์ห้องศิลปะประกอบของงานศิลปะ

กรอบเนื้อหาในการจัดกิจกรรม

การสร้างกรอบเนื้อหาตามหลักภาวนา 4 มีความเหมาะสม เพราะเป็นการอบรมเพื่อให้ดีขึ้น ในด้านกาย ให้รู้จักติดต่อกันเกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อมภายนอกอย่างเหมาะสม ด้านศีล ให้สามารถ ประพฤติดีอยู่ในระเบียบวินัย ไม่เบียดเบียนหรือก่อความเดือดร้อน สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้ ด้าน จิต ให้สามารถพัฒนาจิตใจให้เข้มแข็ง มั่นคง มีเมตตากรุณา อุดหนุน มีสมาธิ อีกทั้งยังมีความสดชื่น เบิกบาน ด้านปัญญา ให้รู้เข้าใจสิ่งต่างๆตามความเป็นจริง เห็นความเป็นไปของชีวิต สามารถทำจิตใจ ให้เป็นอิสระ แก้ปัญหาด้วยปัญญาได้ ลักษณะของเนื้อหาในกิจกรรมควรมีลักษณะยืดหยุ่นและเปิด กว้าง ควรเปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการสร้างเนื้อหาของกิจกรรม มีบรรยากาศแห่งความไว้วางใจ เป็นหลัก

การสร้างกรอบเนื้อหาของกิจกรรมเพื่อสะท้อนความคิดเกี่ยวกับตนเองควรมีเริ่มจากการสร้างความไว้วางใจ เพื่อให้เกิดความกล้าในการสะท้อนเรื่องราวที่เป็นจริงของตนเอง ผ่านการพูดหรือการเขียน ก็ได้ ควรมีประโยคหรือคำถามที่มีลักษณะปลายเปิดเพื่อชักจูงให้สามารถสะท้อนความคิดได้ดีขึ้น เช่น ฉันมีความรู้สึกอย่างไร สิ่งที่คุณทำ สิ่งที่คุณรู้สึกสนุก

การสร้างกรอบเนื้อหาของกิจกรรมเพื่อพัฒนาการรับรู้ทางความงามควรเป็นการสร้างสรรค์ ผลงานศิลปะ ควบคู่กับการพิจารณาผลงานศิลปะของลัทธิ ซึ่ง เริ่มจากการสร้างสรรค์ผลงานของตนเอง แล้วจึงรวมกลุ่มการสร้างสรรค์ผลงาน พยายามมองให้เห็นถึงความงามจากตัวเองก่อน นำไปสู่การเห็น ความงามผู้อื่น ความงามของโลกและสรรพสิ่งต่างๆตามลำดับ เลือกผลงานศิลปะที่ชื่นชอบส่วนตัว จากนั้นให้พิจารณาว่าเหตุใดจึงชอบ ไม่มีการตัดสินความงาม เพราะความงามเป็นเรื่องของปัจเจก บุคคล ควรเน้นให้ได้พบความงามที่หลากหลายมากกว่าภาพวาด เน้นการพูดมากกว่าเขียน เพราะเด็ก จะสะท้อนความจริงผ่านการพูดได้มากกว่าการเขียน

รายละเอียดของกิจกรรม

กิจกรรมจิตตศิลป์ควรเป็นกิจกรรมต่อเนื่อง ไม่ต่ำกว่า 7 ครั้ง และไม่ควรมากกว่า 10 ครั้ง ควรเริ่ม จากกิจกรรมทำความรู้จัก สร้างบรรยากาศที่ไว้วางใจและเป็นกันเองก่อน แล้วจึงตามด้วยกิจกรรม ทบทวนตัวเอง กิจกรรมเพื่อสร้างปฏิสัมพันธ์ในกลุ่ม และกิจกรรมทบทวนกระบวนการเรียนรู้ ตามลำดับ เวลาในการทำกิจกรรมไม่ต่ำกว่า 100 นาที และไม่ควรมากกว่า 150 นาที มีจำนวนผู้เรียนไม่ เกิน 15 คน ก่อนการทำกิจกรรมครั้งแรก กระบวนการกระบวนการควรแบ่งเวลาประมาณ 20 นาที เพื่อ ปรับพื้นฐานความเข้าใจเกี่ยวกับกระบวนการต่างๆตามแนวคิดจิตตปัญญาศึกษา เพื่ออธิบายถึง ความหมาย แนวคิดและวิธีการ ตามแนวคิดจิตตปัญญาศึกษา มีกระบวนการทำความรู้จักกันระหว่าง ผู้เรียนกระบวนการ

ก่อนการทำกิจกรรมในแต่ละครั้ง ควรมีการ Check in ทุกครั้ง เพื่อเป็นการรวมจิตใจ เตรียมความพร้อมก่อนเข้าสู่กระบวนการเรียนรู้ รูปแบบของการ Check in ควรมีความหลากหลาย เช่น การพูดคุยเรื่องประจำวัน การทำกิจกรรมนันทนาการ การนั่งและนอนสมาธิ เป็นต้น ควรหลีกเลี่ยงการทำกิจกรรมต่อเนื่อง ควรใช้เวลาสำหรับกระบวนการ Check in ประมาณ 5-7 นาที การกำหนดรูปแบบของกระบวนการ Check in ควรจะสอดคล้องกับลักษณะของกิจกรรม เช่น กิจกรรมแรก ที่สมาชิกเพิ่งพบปะกันครั้งแรก รูปแบบของกระบวนการ Check in ควรจะเป็นการละลายพฤติกรรมหรือการทำความรู้จักกัน เป็นต้น ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความเหมาะสมและความถนัดของกระบวนการ

หลังการทำกิจกรรมในแต่ละครั้ง ควรมีการ Check out ทุกครั้ง เพื่อเป็นการทบทวนบทเรียนด้วยตนเอง ว่าวันนี้ผู้เรียนได้เรียนรู้อะไร ลักษณะของการ Check out ควรมีความหลากหลาย เช่น การจดบันทึก การพูดและฟังเพื่อนภายในกลุ่ม ควรหลีกเลี่ยงการทำกิจกรรมซ้ำกับการ Check out กรณีที่กิจกรรมจำเป็นต้องใช้เวลามาก สามารถเลื่อนการ Check out ไปเป็นการ Check in ในครั้งต่อไป หรือสามารถให้ทำการ Check out ด้วยการจดบันทึกความรู้สึกของตัวเองผ่านสมุดบันทึกหรือสมุดบันทึกภาพ นอกเวลาทำกิจกรรม

หลังการทำกิจกรรมในแต่ละครั้ง ควรมีการสนทนาหรือกระบวนการสะท้อนความคิดผ่านสมุดบันทึกภาพทุกครั้ง สามารถเลือกได้อย่างใดอย่างหนึ่งหรือทำทั้งสองอย่างก็ได้ อาจจะใช้เป็นกระบวนการ Check Out ก็ได้ กระบวนการสนทนาเป็นการพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเกี่ยวกับกิจกรรมที่ได้ทำ กระบวนการสามารถตั้งคำถามปลายเปิดในกระบวนการนี้ได้ ควรเน้น “การฟังให้ได้ยิน” (deep listening) โดยพยายามไม่ใส่ใจว่า เสียงที่ได้ยินเป็นเสียงของใคร เพียงแค่กำหนดใจให้รู้ได้ว่า เสียงที่ได้ยิน คือเสียงของสมาชิกในกลุ่มของเราคนหนึ่ง ที่ปรารถนาจะให้เราได้ยินได้ฟังแต่สิ่งดีเท่านั้น นอกจากนี้ จะต้องมีการเฝ้าสังเกตอารมณ์และความรู้สึกของตนเองในขณะที่ได้ยินเสียงต่างๆที่ผ่านเข้ามากระทบ เสียงเหล่านั้นอาจจะเป็นเสียงของตนเองที่พูดคุยกับตนเอง เสียงของคนในวงสนทนา หรือเสียงจากธรรมชาติก็ได้ ควรมีการรักษา “หลักการเปิดพื้นที่” โดยไม่ครอบครองการพูดคนเดียว หรือเป็นส่วนใหญ่ ทุกคนจะต้องมี โอกาสได้พูดอย่างเท่าเทียมกันและต้องพูดแสดงความคิดเห็น โดยสามารถหยิบยกขึ้นมาพูดได้ทุกสิ่งที่เกี่ยวข้อง ควรมีการจัดบรรยากาศแห่งความไว้วางใจ เป็นกัลยาณมิตรและไม่มีการตัดสิน กระบวนการต้องสามารถดึงความจริงออกมาให้ได้ โดยต้องเน้นว่า ต้องการความจริงออกจากประโยคที่สะท้อนมากที่สุด ไม่มุ่งหาข้อสรุปหรือข้อตกลงในเรื่องใดหรือสิ่งหนึ่ง ดังนั้นจะไม่มีการตัดสินเรื่องถูกหรือผิดในกระบวนการนี้ เริ่มจากการล้อมเป็นวงกลม ให้สมาชิกทุกคนสามารถมองเห็นหน้าครบทุกคน กระบวนการควรจะต้องกติกาก่อนเริ่มกระบวนการ ประโยคที่กระบวนการควรใช้ ต้องมีลักษณะที่เปิดกว้าง จริงใจ หลีกเลี่ยงการเปรียบเทียบ การตัดสิน การชี้หน้าหรือเสนอแนะ สมาชิกในกระบวนการไม่ควรวิพากษ์

คำพูดหรือความคิดของใคร และต้องไม่ใช่คำพูดว่า “ใช่ แต่ว่า...” แต่ให้ใช้คำพูดว่า “ใช่ และ...” ดำรงอยู่ในความเงียบคือการไตร่ตรองความคิดตนเองกลับไปตั้งคำถามกับสมมติฐานของตนเอง และไม่ได้แย้งหรือปกป้องสมมติฐานของตนเอง อีกทั้งไม่ควรนำสิ่งที่กล่าวในกระบวนการไปเผยแพร่อย่างมีวัตถุประสงค์ในเชิงลบ หรือก่อให้เกิดความเสียหายต่อสมาชิกและผู้อื่น ควรใช้เวลาในการสุนทรียสนทนา ประมาณ 20-25 นาที (สำหรับกลุ่มประมาณ 12-15 คน) กรณีที่กิจกรรมขั้น Activity จำเป็นต้องใช้เวลามาก สามารถเลื่อนการ สุนทรียสนทนา ไปเป็นกิจกรรม Check in ในครั้งต่อไปได้

กระบวนการสะท้อนความคิดผ่านสมุดบันทึกภาพ เป็นการเชื่อมโยงระหว่างภาพและการใช้ภาษา ผู้เรียนสามารถเขียนภาพ ตัวอักษร หรือสัญลักษณ์อะไรก็ได้ที่แสดงความคิดออกมาได้ชัดเจนที่สุด ซึ่งกระบวนการนี้จะสามารถสะท้อนการรับรู้ประสบการณ์ของตนเอง เพื่อการกระตุ้นการเรียนรู้ของผู้เรียนและบรรยายประสบการณ์การเรียนรู้ ไม่ว่าจะเป็นการเรียนรู้ในระหว่างการเรียนรู้ ทฤษฎีปฏิบัติหรือแม้แต่เหตุการณ์ในชีวิตประจำวัน การบันทึกการสะท้อนความคิดถือเป็นหลักฐานที่แสดงถึงความสามารถของกระบวนการคิดและกระบวนการเรียนรู้ต่างๆ อีกทั้งยังเป็นช่องทางหนึ่งที่ทำให้กระบวนการหรือผู้สอนรู้จักและเข้าใจความคิดของผู้เรียนได้อีกด้วย ควรใช้เวลาในการเขียนสะท้อนความคิดประมาณ 20-25 นาที (สำหรับกลุ่มประมาณ 12-15 คน) รูปแบบของสมุดบันทึกภาพควรเหมาะกับการเขียนและการวาด มีขนาด รูปร่าง อย่งไรก็ได้ โดยกระบวนการอาจจะเตรียมวัสดุอุปกรณ์ สมุด กระดาษหรือให้ผู้เรียนเตรียมก็ได้ ประเด็นในการสะท้อนความคิด ควรมีความเปิดกว้างและสอดคล้องกับสิ่งที่ได้เรียนรู้ในกิจกรรม กระบวนการสามารถใช้ประโยคคำถามปลายเปิด เพื่อจุดประเด็นได้ ควรเริ่มจากการบรรยายสิ่งที่ได้ทำ จากนั้นสำรวจสิ่งที่เป็นอุปสรรค สิ่งที่ได้ทำได้ดี สิ่งที่ยังไม่รู้ และสิ่งที่จะแก้ไขในการเรียนรู้ครั้งต่อไป ตัวอย่างเช่น “สิ่งที่ฉันทำในวันนี้คือ...” “อุปสรรคสำหรับวันนี้คือ....” กระบวนการสามารถเลือกเปิดประเด็นเพื่อสะท้อนการรับรู้เชิงสุนทรียของผู้เรียนได้จากการตั้งคำถามปลายเปิด เช่น “คิดว่าภาพวาดหรือผลงานชิ้นนี้เกี่ยวข้องกับอะไร...” “มีความรู้สึกอย่างไรเมื่อเห็นภาพนี้...”

หลักการใช้กระบวนการ Check out ผ่านกระบวนการสุนทรียสนทนาหรือกระบวนการสะท้อนความคิดผ่านสมุดบันทึกภาพ ควรพิจารณาจากลักษณะของกิจกรรม หากเป็นกิจกรรมที่เน้นการสร้างสัมพันธ์ระหว่างเพื่อนสมาชิก ควรเลือกกระบวนการสะท้อนความคิดผ่านสมุดบันทึกภาพ เพื่อแบ่งพื้นที่ส่วนตัวทบทวนตัวเองก่อนจบกิจกรรม เช่น กิจกรรมศิลปะสาธารณะ เน้นการทำงานเป็นกลุ่ม ควรเลือกใช้กระบวนการสะท้อนความคิดผ่านสมุดบันทึกภาพ หากเป็นกิจกรรมที่เน้นการทบทวนตัวเอง ควรเลือกกระบวนการสุนทรียสนทนา เช่น กิจกรรมมองเขามองเรา เพื่อให้ผู้เรียนได้พินิจถึงลักษณะที่เป็นแก่นแท้ของตัวเอง ควรใช้กระบวนการสุนทรียสนทนา เป็นต้น ทั้งนี้สามารถปรับเปลี่ยนได้ตามความเหมาะสมและความถนัดของกระบวนการ

บรรยากาศและสถานที่ในการจัดกิจกรรม ควรเป็นบรรยากาศที่สบาย เปิดกว้าง อ่อนนุ่ม และไวใจซึ่งกันและกัน โดยกระบวนการสามารถสร้างบรรยากาศได้ด้วยการเปิดเพลงทำนองผ่อนคลาย ไม่ควรมีเนื้อร้อง มีจังหวะปานกลางหรือจังหวะที่มีอัตราความเร็วใกล้เคียงกับอัตราการเต้นของหัวใจ ในภาวะปกติ ทำนองสดชื่นแจ่มใส ทำนองละมุนละไม หรือทำนองสงบไม่เคร่งเครียดเกินไป มีเสียงดัง ประมาณ 50-60 เดซิเบล เสียงดนตรีในบทเพลงควรมีเสียงกังวาน ไพเราะ เช่น ขิม กีตาร์ เป็นเครื่องดนตรีที่มีเสียงกังวาน วิธีการเล่นต่างกัน ขิมใช้ตี ส่วนกีตาร์ใช้ดีด การเล่นขิมจะช่วยให้เกิดสมาธิ เมื่อบรรเลงเพลงที่ไพเราะ ด้วยจังหวะที่ช้า จะทำให้เกิดความสงบผ่อนคลาย ส่วนกีตาร์ช่วยทำให้เกิดความสนุกสนานเพลิดเพลิน ผ่อนคลายความตึงเครียด เป็นต้น หรือเลือกใช้บทเพลงที่บันทึกเสียงธรรมชาติ เช่น เสียงน้ำไหล เสียงลมพัดเบาๆ เป็นต้น ทั้งนี้กระบวนการสามารถเลือกสร้างบรรยากาศได้ตามความเหมาะสมและความสะดวก มีพื้นที่ให้มีเวลาใคร่ครวญตามลำพังและการใช้เวลาอยู่ร่วมกับผู้อื่น

สถานที่ที่ใช้ทำกิจกรรมควรเป็นห้องเปิดโล่ง ขนาดกลาง อากาศถ่ายเท อาจจะเป็นห้องกึ่งทางการ และสามารถสร้างความเงียบได้ ใช้แผ่นรองนั่งสำหรับนั่งพื้นเป็นวงกลมแทนโต๊ะหรือเก้าอี้ สำหรับบางกิจกรรมที่ต้องนอน อาจจะใช้เสื่อหรือผ้าปูเสื่อก็ได้ ซึ่งกระบวนการสามารถให้ผู้เรียนเตรียมมาได้ ทั้งนี้กระบวนการสามารถเลือกสถานที่ได้ตามความสะดวก

กิจกรรมด้านกายภาวนา เป็นกิจกรรมที่ส่งเสริมการพัฒนากายและการพัฒนาความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมทางกาย ผู้เชี่ยวชาญยกตัวอย่างกิจกรรมด้านกายภาวนา เช่น กิจกรรมการนวดแผนไทย โดยผู้เรียนได้เรียนรู้การนวดไทยขั้นพื้นฐาน ดูแลและใส่ใจผู้อื่นด้วยความรัก มีจิตใจที่แน่วแน่และมีสมาธิ กิจกรรมรำมวยจีน เป็นกิจกรรมที่สามารถจัดได้ทุกวัน ในช่วงเช้า โดยเริ่มจากการเตรียมร่างกายให้อบอุ่น ยืดเส้นสายตามส่วนต่างๆ ฝึกการเดินและสังเกตลมหายใจ

กิจกรรมด้านศิลปะภาวนา เป็นกิจกรรมที่พัฒนาความสัมพันธ์ทางสังคม สร้างพฤติกรรมที่ดีงาม ช่วยเหลือเกื้อกูล สร้างสรรค์สังคมและส่งเสริมสันติสุข ผู้เชี่ยวชาญยกตัวอย่างกิจกรรมด้านศิลปะภาวนา เช่น กิจกรรมมองเขามองเรา เพื่อให้ผู้เรียนได้ทบทวนตนเอง ถึงลักษณะที่เป็นแก่นแท้ของตัวเอง จุดที่นำภาคภูมิใจ และประเด็นที่ทำทนายของตนเอง และได้เปรียบเทียบมุมมองของตนเองและผู้อื่น กิจกรรมศิลปะสาธารณะ ผู้เรียนได้เรียนรู้การทำตุ่ง ซึ่งเป็นงานศิลปะสาธารณะพื้นบ้านของชาวเหนือ ซึ่งต้องใช้ความประณีตและมีแบบแผน เรียนรู้การทำงานเป็นกลุ่ม การแบ่งงาน และเป็นส่วนหนึ่งของผลงานโดยไม่ต้องเป็นเจ้าของ

กิจกรรมด้านจิตภาวนา เป็นกิจกรรมที่พัฒนาคุณภาพของจิตด้วยคุณธรรม ผู้เชี่ยวชาญยกตัวอย่างกิจกรรมด้านจิตภาวนา เช่น กิจกรรมการเขียนรูปแบบสัมผัส เป็นการฝึกวาดภาพโดยไม่มองกระดาษและไม่ยกดินสอ แต่ให้ใจจดจ่ออยู่กับสิ่งที่วาด ใช้สายตาสัมผัสตามรูปทรงของแบบด้วยใจ

ที่มีสมาธิ กิจกรรมระบายสีระบายอารมณ์ เพื่อฝึกการแสดงออกของอารมณ์อย่างรวดเร็ว ใน 20 วินาที ผู้เรียนแต่ละคนจะได้สะท้อนอารมณ์อย่างหลากหลาย

กิจกรรมด้านปัญญาภาวนา เป็นกิจกรรมที่พัฒนาปัญญาให้รู้จักคิด พิจารณา วินิจฉัย แก้ปัญหาด้วยการเข้าใจเหตุผล ผู้เชี่ยวชาญยกตัวอย่างกิจกรรมด้านปัญญาภาวนา เช่น กิจกรรมการคิดอย่างใคร่ครวญ เป็นการฝึกให้ผู้เข้าร่วมหัดคิดและบรรยายตามที่เห็นจริงอยู่ตรงหน้าโดยไม่ต้องปรุงแต่ง มองถึงความเชื่อมโยงของสรรพสิ่ง และคุณค่าของสิ่งต่างๆ รวมทั้งฝึกการสื่อสารระหว่างสมาชิกในกลุ่มอีกด้วย

ผู้เชี่ยวชาญ เห็นด้วยกับกิจกรรมจิตศิลป์เพื่อสร้างประสบการณ์ทางสุนทรียะของผู้เรียนอายุ 16-18 ปี จำนวน 7 กิจกรรมที่ผู้วิจัยได้สร้างขึ้นสำหรับงานวิจัย สรุปได้ดังนี้

กิจกรรมสำรวจสมดุล ช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจสมดุลของร่างกายกับสภาพแวดล้อม เริ่มจากการเปิดพื้นที่เกี่ยวกับภาวะสมดุลของร่างกายที่ส่งผลต่อจิตใจ และจิตใจที่ส่งผลต่อร่างกาย ช่วยให้ได้เรียนรู้วิธีค้นหาความสมดุลของผู้อื่น นอกจากนั้นยังทำให้ผู้เรียนเข้าใจในความสมดุลที่ปรากฏในผลงานศิลปะผ่านกิจกรรมนี้ ใช้เวลาในการทำกิจกรรม ประมาณ 65 นาที สถานที่ในการทำกิจกรรม ควรเป็นห้องเปิดโล่งหรือสวนย่อมขนาดเล็ก ควรเลือกกระบวนการ Check in ผ่านการทำสมาธิและแนะนำตัวเอง และ Check out ผ่านกระบวนการสุนทรียสนทนา

กิจกรรมพินิจอารมณ์ผ่านสี เพื่อให้เรียนรู้และเกิดความตระหนักต่อรูปแบบการแสดงความรู้สึกของตนเองผ่านการวาดภาพระบายสี และแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับเพื่อนคนอื่นๆ เรื่องรูปแบบแผนความรู้สึกของตนเอง อีกทั้งยังมีการวิเคราะห์ห้วงประกอบของสีที่ปรากฏในผลงานศิลปะ ใช้เวลาในการทำกิจกรรม ประมาณ 50 นาที สถานที่ในการทำกิจกรรมควรเป็นห้องเปิดโล่ง ควรเลือกกระบวนการ Check in ผ่านการทำสมาธิพร้อมกับเปิดเพลงทำนองผ่อนคลาย และ Check out ผ่านกระบวนการสะท้อนความคิดผ่านสมุดบันทึกภาพ

กิจกรรมหน้าที่เพื่อสาธารณะ เพื่อให้เกิดความเข้าใจในทัศนเรื่องศิลปะสาธารณะ และผลสังเกตจิตใจของตนเองระหว่างทำงานศิลปะ ใช้เวลาในการทำกิจกรรม ประมาณ 70 นาที สถานที่ในการทำกิจกรรมควรเป็นห้องเปิดโล่ง ควรเลือกกระบวนการ Check in ผ่านการสนทนาเกี่ยวกับเรื่องราวในชีวิตประจำวันและ Check out ผ่านกระบวนการสะท้อนความคิดผ่านสมุดบันทึกภาพ

กิจกรรมศิลปะสร้างปฏิสัมพันธ์ เพื่อสร้างบรรยากาศของการถอยที่ ถอยอาศัยฟังพาระหว่างกัน เพื่อสร้างประสบการณ์ทางสุนทรียะผ่านการสร้างสรรค์งานศิลปะ เพื่อให้เกิดความเข้าใจในทัศนเรื่องศิลปะสาธารณะและผลสังเกตจิตใจของตนเอง ระหว่างทำงานศิลปะ อีกทั้งยังได้เรียนรู้สื่อสารสัมพันธ์กันในฐานะผู้ให้และผู้รับ ใช้เวลาในการทำกิจกรรม ประมาณ 75 นาที สถานที่ในการทำกิจกรรมควรเป็นห้องเปิดโล่ง ควรเลือกกระบวนการ Check in ผ่านการนอนสมาธิ (Body Scan) พร้อมกับการเปิดบทเพลงทำนองผ่อนคลายและ Check out ผ่านกระบวนการสะท้อนความคิดผ่านสมุด

กิจกรรมพิพิธภัณฑสถาน เป็นกิจกรรมต่อเนื่องกิจกรรมศิลปะสร้างปฏิสัมพันธ์ โดยให้พิจารณา “สาร” ที่หนากากสื่อออกมา หนากากจึงเป็นเหมือนภาพถ่าย “ภาวะ” ของตัวตนออกมา กิจกรรมนี้จะช่วยให้ผู้เรียนได้ เฝ้ามองอารมณ์ของตนเองผ่านหนากาก เพื่อให้ได้รับประสบการณ์และความเข้าใจเกี่ยวกับการใช้หนากาก เป็นเครื่องมือในทบทวนภาวะความรู้สึกนึกคิดของตนเองและพัฒนาตนเองต่อไป ใช้เวลาในการทำกิจกรรม ประมาณ 100 นาที สถานที่ในการทำกิจกรรมควรเป็นห้องเปิดโล่ง ระบายอากาศเตรียมอุปกรณ์สำหรับจัดแสดงผลงานจากกิจกรรมศิลปะสร้างปฏิสัมพันธ์ เช่น ซิงเชือกเพื่อเตรียมแขวนผลงานภายในห้อง เป็นต้น ควรเลือกกระบวนการ Check in ผ่านการทำสมาธิพร้อมกับการเปิดบทเพลงทำนองผ่อนคลายและ Check out ผ่านกระบวนการสะท้อนความคิดผ่านสมุดบันทึกภาพ

กิจกรรมประสบการณ์สะท้อนความรู้สึก เป็นการสร้างประสบการณ์ทางสุนทรียะ ผ่านการวิเคราะห์ผลงานศิลปะที่ตัวเองเลือก เพื่อสังเกตลักษณะภายในตนเอง ใช้เวลาในการทำกิจกรรม ประมาณ 65 นาที สถานที่ในการทำกิจกรรมควรเป็นห้องเปิดโล่ง ภายในห้องระบายอากาศจัดแสดงผลงานศิลปะที่มีความหลากหลายประเภทเช่น ภาพนามธรรม ภาพเหมือนจริง ภาพกึ่งนามธรรม เป็นต้น โดยจัดให้กระจายให้ทั่วห้อง จำนวนประเภทละ 10 ชิ้น (สำหรับกลุ่มประมาณ 12-15 คน) ควรเลือกกระบวนการ Check in ผ่านการทำสมาธิพร้อมกับการเปิดบทเพลงทำนองผ่อนคลายและ Check out ผ่านกระบวนการสุนทรียสนทนา

กิจกรรมระลึกอารมณ์สุนทรีย์ เป็นการทบทวนและสรุปการเรียนรู้ทั้งหมด มองแนวทางแก้ไขเพื่อประโยชน์ในชีวิตประจำวันต่อไป อีกทั้งยังส่งเสริมการสร้างประสบการณ์ทางสุนทรียะ ผ่านการวิเคราะห์ผลงานศิลปะของตัวเองและสมาชิก ใช้เวลาในการทำกิจกรรม ประมาณ 70 นาที สถานที่ในการทำกิจกรรมควรเป็นห้องเปิดโล่ง ระบายอากาศจัดแสดงผลงานจากกิจกรรมศิลปะทั้ง 6 กิจกรรม โดยจัดให้กระจายให้ทั่วห้อง ควรเลือกกระบวนการ Check in ผ่านการนอนสมาธิ (Body Scan) พร้อมกับการเปิดบทเพลงทำนองผ่อนคลายและ Check out ผ่านกระบวนการสะท้อนความคิดผ่านสมุดบันทึกภาพ

กระบวนการในการจัดกิจกรรม

ลักษณะของกระบวนการ ควรมีความเข้าใจเรื่องการจัดกิจกรรมตามแนวคิดจิตตปัญญาศึกษา เข้าใจเรื่องพัฒนาการของผู้เรียนทุกด้าน คือพัฒนาการทางร่างกาย อารมณ์ สังคม สติปัญญาและศิลปะ มีความชำนาญในการจัดประสบการณ์ทางสุนทรียะ สามารถการจัดสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อกิจกรรมและการวิเคราะห์ วิจัยผลงานศิลปะมากกว่า 5 ปีขึ้นไป มีความเข้าใจในปรัชญาพื้นฐานของกระบวนการ คือความเชื่อมั่นในมนุษย์ ว่ามีศักยภาพสามารถเรียนรู้และพัฒนาได้อย่างต่อเนื่อง โดยอาศัยประสบการณ์ตรงจากการเรียนรู้ และกระบวนการที่ตนเองร่วม คือปฏิบัติต่อทุกสิ่งอย่างไม่แยกส่วน มนุษย์และสิ่งต่างๆเป็นองค์รวม และสามารถนำปรัชญาพื้นฐานมาจัดกระบวนการเรียนรู้ได้ อีก

ทั้งนี้ยังควรมีความเข้าใจความสมดุลในความแตกต่าง สามารถแยกแยะกิจกรรมเพื่อสร้างสมดุล ตามหลักภวามานา 4 ได้ อีกทั้งยังสามารถจัดกิจกรรมที่มีความสมดุลระหว่างพื้นที่ปลอดภัยกับพื้นที่เสี่ยง เพื่อให้ผู้เรียนมีความกล้ากระทำบางสิ่งบางอย่างที่แตกต่างจากชีวิตประจำวันทั่วไป เกิดความสมดุลระหว่าง การเคลื่อนเข้า-ออกจากศูนย์กลางการเรียนรู้เกี่ยวกับตนเอง มีความเปิดกว้าง เปิดรับต่อการเรียนรู้ มีความอ่อนน้อมถ่อมตน และพร้อมที่จะเรียนรู้สิ่งใหม่ได้เสมอ สามารถแสดงพลังในการเอื้อหนุน ศักยภาพภายในของผู้เรียนได้อย่างต่อเนื่อง มีความเข้าใจถึงใจ คือมีความรัก ความเมตตา และความละเอียดอ่อนลึกซึ้ง เข้าใจตนเองและผู้เรียน นอกจากนี้ยังควรมีความสงบ มั่นคงภายในจิตใจ และมีสติรู้ตัวอีกด้วย

การประเมินผลกิจกรรม

การประเมินผลกิจกรรม ควรแบ่งเป็นสองส่วน คือ การประเมินตนเองในฐานะกระบวนการ และการประเมินการเรียนรู้ของผู้เรียน

การประเมินตนเองในฐานะกระบวนการ คือประเมินตัวเองจากกระบวนการ ว่าตนเองมีจุดอ่อนและจุดแข็งในการจัดกิจกรรมส่วนใดบ้าง เช่น การจัดสถานที่ การจัดบรรยากาศของความรักและความเมตตา ความต่อเนื่อง เป็นต้น เมื่อทำการประเมินอย่างต่อเนื่อง กระบวนการอาจจะตั้งคำถามเพื่อสืบค้นแนวทางการแก้ปัญหาและแนวทางการพัฒนากิจกรรมต่อไป การประเมินตนเองทำหลากหลายแบบผ่านการใช้แบบประเมินหรือการเขียนสมุดบันทึกหลังการจัดกิจกรรม

การประเมินการเรียนรู้ของผู้เรียน ควรทำควบคู่กับการประเมินการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับผู้เรียน ส่วนหนึ่งอาจทำได้โดยสังเกตพฤติกรรมและการแสดงออกที่เปลี่ยนแปลง แต่สิ่งสำคัญที่สุดคือการประเมินตนเองของผู้เรียน เนื่องจากกิจกรรมเป็นการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นภายใน ผู้เรียนสามารถตัดสินใจได้ดีที่สุดว่าได้เรียนรู้หรือเปลี่ยนแปลงอะไรบ้าง และการเปลี่ยนแปลงนั้นมีผลอย่างไรกับตัวเอง สามารถประเมินได้จากการสัมภาษณ์เป็นรายกลุ่มหรือรายบุคคล นอกจากนั้นกระบวนการยังมีโอกาสที่จะเข้าใจความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับผู้เรียนได้จากการรับฟังเรื่องราวและประสบการณ์ตรงผ่านกระบวนการสนทนา กระบวนการสามารถตั้งคำถามปลายเปิดเพื่อกระตุ้นการถ่ายทอดการเรียนรู้ของผู้เรียนได้ ผู้เชี่ยวชาญด้านการจัดกิจกรรมจิตตศิลป์และผู้สอนศิลปะในโรงเรียนทางเลือกเห็นด้วยกับการใช้คำถามเพื่อสะท้อนความคิด เช่น “สิ่งที่ฉันได้ทำวันนี้ คือ....” “สิ่งที่ฉันทำแล้วรู้สึกสนุกคือ....” เป็นต้น โดยกระบวนการอาจทำการบันทึกเสียงและประเมินอื่นๆประกอบด้วย ควรสรุปข้อมูลออกเป็นสองส่วน ส่วนที่หนึ่งคือ การสรุปประเด็นที่ผู้เรียนสะท้อนออกมาในทันทีที่จบกระบวนการ ซึ่งกระบวนการจำเป็นต้องทักษะในการฟังอย่างลึกซึ้งและจดประเด็นสำคัญ หลีกเลี่ยงการสรุปประเด็นแบบตัดสินหรือตีความ ส่วนที่สองคือ การสรุปประเด็นการเรียนรู้จากการบันทึกเสียงภายหลังจากกิจกรรมทั้งหมด อีกทั้งยังสามารถประเมินการเรียนรู้ได้จากการสะท้อนความคิดผ่านสมุดบันทึกภาพ ซึ่งมีลักษณะเปิดกว้างและยืดหยุ่น ผู้เรียนสามารถเขียนบรรยาย บทกวี วาดภาพหรือ

สัญลักษณ์แทนความหมายต่างๆได้ โดยกระบวนการควรอ่านและตีความภาษาและภาพที่ปรากฏ
 อย่างเป็นกลาง หลีกเลี่ยงการให้คะแนน เปรียบเทียบหรือจัดลำดับ ข้อมูลที่ปรากฏในสมุดบันทึกภาพ
 ควรเป็นความลับระหว่างกระบวนการและผู้เรียน กระบวนการสามารถตั้งคำถามปลายเปิดเพื่อกระตุ้น
 การเขียนสะท้อนความคิดและประสบการณ์ทางสุนทรียะของผู้เรียนได้ เช่น “ภาพวาดที่เห็นเกี่ยวกับ
 อะไร...” เป็นต้น

แหล่งการเรียนรู้ด้วยตนเอง

การนำกิจกรรมจิตศิลป์ไปใช้ในแหล่งการเรียนรู้อื่นๆ ผู้เชี่ยวชาญมีความเห็นว่า เมื่อผู้เรียน
 ได้ทำกิจกรรมจิตศิลป์แล้ว จะมีทักษะในการสร้างสรรค์และการวิเคราะห์ผลงานศิลปะ และมี
 ความสามารถในการสะท้อนความคิด สามารถประยุกต์การเรียนรู้ไปใช้ในชีวิตประจำวันได้ด้วยตัวเอง
 อีกทั้งยังสามารถพัฒนาการเรียนรู้ได้ผ่านการชมผลงานศิลปะจากพิพิธภัณฑ์และสื่อทางศิลปะอื่นๆ

ตอนที่ 2 ผลการทดสอบกิจกรรมจิตศิลป์เพื่อสร้างประสบการณ์ทางสุนทรียะของผู้เรียน
 อายุ 16-18 ปี มีรายละเอียด ดังนี้

ผลการสัมภาษณ์ความคิดเห็นรายบุคคล

ผู้เรียนให้ความคิดเห็นเกี่ยวกับจุดประสงค์ในการจัดกิจกรรม ว่าสามารถเป็นแนวทางในการ
 สร้างประสบการณ์ทางสุนทรียะได้ ได้มีโอกาสวิเคราะห์ผลงานศิลปะ และรับรู้ความงามในผลงาน
 ศิลปะได้ สามารถเชื่อมโยงประสบการณ์ภายในและภายนอกได้ มีความสามารถในการสะท้อน
 ความคิดเกี่ยวกับตนเอง และผลงานศิลปะมากขึ้น

ผู้เรียนคิดว่ากิจกรรมย่อยควรจะมีต่อเนื่อง ประมาณ 5-7 ครั้ง เวลาในการทำกิจกรรม
 ประมาณ 90-120 นาที การ Check in ผ่านกระบวนการนั่งและนอนสมาธิพร้อมกับฟังเพลงทำนอง
 ผ่อนคลาย ทำให้รู้สึกผ่อนคลาย เห็นจุดยืนของตนเอง และรวมจิตรวมใจของตัวก่อนการทำ
 กิจกรรม การ Check out ผ่านการเขียนสะท้อนความคิดด้วยสมุดบันทึกภาพ ทำให้เห็นภาพรวม
 ของตัวเอง เห็นพัฒนาการของตัวเองได้ดีขึ้น การ Check out ผ่านกระบวนการสุนทรียสนทนา ทำให้
 เรียนรู้บทบาทของตัวเองและเพื่อน รู้จักและใกล้ชิดเพื่อนมากขึ้น ได้เข้าใจความสมดุลของร่างกาย
 และจิตใจ กำหนดท่าทาง ให้เชื่อมโยงสัมพันธ์กับความคิด สามารถรับรู้มนต์ศิลป์เรื่องศิลปะสาธารณะ
 เข้าใจหน้าที่ บทบาทและจุดยืนของตัวเองต่อสังคมได้ ได้สื่อสารภายในกลุ่ม ได้วิเคราะห์เนื้อหา การ
 แสดงออกและเทคนิคของผลงานศิลปะ อีกทั้งยังได้ค้นหาตัวตนของตัวเองผ่านการเลือกและวิเคราะห์
 ผลงาน การได้ Check out ผ่านกระบวนการต่างๆ ผู้เรียนได้เสนอข้อคิดเห็นว่า เป็นเหมือนการ
 ทบทวนประสบการณ์ของตนเอง ได้เชื่อมโยงกระบวนการทั้งหมด ในเรื่องของกระบวนการในการจัด

กิจกรรม ผู้เรียนเห็นว่า การเข้าใจพัฒนาการด้านอารมณ์ของผู้เรียนสำคัญที่สุด รองลงมาคือ พัฒนาการด้านสติปัญญา และท้ายสุดพัฒนาการด้านศิลปะ

กระบวนการควรจัดสภาพแวดล้อมและสถานที่ ให้สบายและเอื้อต่อการทำกิจกรรมมากที่สุด อีกทั้งยังควรมีความเมตตาและใจเย็น สำหรับการประเมินผลกิจกรรม ผู้เรียนเห็นด้วยกับการเขียนสะท้อนความคิดผ่านสมุดบันทึกภาพ เพราะได้บันทึกเรื่องราวการทำกิจกรรม สามารถทบทวนและระลึกตนเองได้จากการอ่านสมุดบันทึกภาพสะท้อนความคิด นอกจากนี้ ผู้เรียนยังให้ความเห็นเกี่ยวกับการนำกิจกรรมไปใช้ในแหล่งการเรียนรู้ด้วยตนเองว่า สามารถนำกิจกรรมบางส่วน เช่น การนั่งสมาธิ การจดบันทึก ไปใช้ในชีวิตประจำวันได้

2.2 ผลการสะท้อนความคิดจากกระบวนการจดบันทึกผ่านสมุดบันทึกภาพ

กระบวนการจดบันทึกผ่านสมุดบันทึกภาพสะท้อนความคิด มีจุดประสงค์เพื่อให้ ผู้เรียนสะท้อนความคิด เกี่ยวกับการรับรู้ประสบการณ์การทำกิจกรรมและการรับรู้ประสบการณ์ทางสุนทรียะ สามารถสรุป ได้ดังนี้

2.2.1 ผลการสะท้อนความคิดเกี่ยวกับการรับรู้ประสบการณ์การทำกิจกรรม จาก การตั้งคำถาม 6 คำถาม ตามวงจรการสะท้อนความคิด พบว่า ผู้เรียนสามารถบรรยาย ทบทวน และสะท้อนสิ่งที่ได้ทำได้ ระบุความรู้สึกและการรับรู้ต่อกิจกรรม สามารถวิเคราะห์กิจกรรม และประเมินกิจกรรมในทางที่ดีและไม่ดี สรุปความคิดรวบยอดจากการวิเคราะห์กิจกรรม อีกทั้งยังสามารถวางแผนปฏิบัติงานในกิจกรรมต่อไปได้

2.2.2 ผลการสะท้อนความคิดเกี่ยวกับการรับรู้เชิงสุนทรีย จากการตั้งคำถาม เพื่อวัดระดับประสบการณ์ทางสุนทรียะ พบว่า หลังทำกิจกรรมผู้เรียนทุกคนมีระดับประสบการณ์ทางสุนทรียะสูงขึ้น มีพัฒนาการสูงขึ้นมากที่สุด 2 ชั้น (ร้อยละ 78.54) และ 1 ชั้น (ร้อยละ 21.42) ตามลำดับ มีพัฒนาการสูงสุดในชั้นความเป็นตัวของตัวเอง รองลงมาคือ ชั้นแบบอย่างและรูปแบบ

อภิปรายผล

จากผลการวิจัยมีประเด็นอภิปราย ดังนี้

จุดประสงค์ของกิจกรรม

ผลการวิจัยพบว่า กิจกรรมจิตตศิลป์สามารถเป็นแนวทางในการสร้างประสบการณ์ทางสุนทรียะผ่านการเชื่อมโยงประสบการณ์ภายในจิตใจและประสบการณ์ภายนอก สอดคล้องกับสถาบันอาศรมศิลป์ (2551) ที่กล่าวว่ากิจกรรมจิตตศิลป์จะเป็นกระจกส่องสะท้อนและเป็นสะพานเชื่อมโยงภาวะภายในหรือภาวะจิตไร้สำนึก สู่การรับรู้ในระดับจิตสำนึกของผู้สร้างสรรค์ผลงาน ช่วยให้ผู้เรียนมีความสามารถในการสะท้อนความคิดเกี่ยวกับตนเองและผลงานศิลปะได้อย่างเป็นกลาง เกิดการ

ยอมรับในคุณค่าของตนเองและผู้อื่น นำไปสู่การรับรู้ความงามทางศิลปะได้ดี โดยมีความแตกต่างกับกิจกรรมทางศิลปะแบบอื่นๆ คือ เป็นการผสมผสานระหว่างการใคร่ครวญภายใน การสร้างสรรค์ ผลงานศิลปะและการวิเคราะห์องค์ประกอบของงานศิลปะ สอดคล้องกับสถาบันอาศรมศิลป์ (2551) ที่จัดโครงการอบรมด้านจิตตศิลป์ที่ว่า กิจกรรมจิตตศิลป์มีส่วนช่วยให้เรียนรู้ความหมายของศิลปะที่ กินความกว้างขวางและลึกซึ้งในเชิงนามธรรม ได้แก่ ความคิด วิธีการมองโลก การให้คุณค่าและ ความหมายของศิลปะ อีกทั้งยังมีส่วนช่วยในการพัฒนาประสบการณ์ส่วนตัวและการสะท้อนความคิด สามารถใช้เป็นเครื่องมือที่นำไปสู่ความเข้าใจในตนเองและความสัมพันธ์ที่มีต่อผู้อื่นและสิ่งรอบตัว ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในระดับปัญญา จิตใจและพฤติกรรมตามมา

นอกจากนั้นกิจกรรมจิตตศิลป์ยังช่วยให้ผู้เรียนสามารถสะท้อนความคิดได้ ผลการวิจัยพบว่า ผู้เรียนสามารถบรรยาย ทบทวน และสะท้อนสิ่งที่ได้ทำได้ ระบุความรู้สึกและการรับรู้ต่อกิจกรรม สามารถวิเคราะห์กิจกรรม และประเมินกิจกรรมในทางที่ดีและไม่ดี สรุปความคิดรวบยอดจากการ วิเคราะห์กิจกรรม อีกทั้งยังสามารถวางแผนปฏิบัติงานในกิจกรรมต่อไปได้ ซึ่งความสามารถในการ สะท้อนความคิดดังกล่าว จะช่วยส่งเสริมให้ผู้เรียนมีความเข้าใจในธรรมชาติของตนเอง สอดคล้องกับ ขนบพร แสงวณิช (2558) ที่ว่า การสะท้อนความคิดจะทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ด้วยตนเอง รู้จัก และเข้าใจตนเองได้เป็นอย่างดี การสะท้อนความคิดจะแสดงให้เห็นถึงทัศนคติและการรับรู้คุณค่าทาง ศิลปะที่เกิดขึ้นจากการทำกิจกรรม ดังที่ พิระพงษ์ กุลพิศาล (2546) กล่าวว่า การพัฒนาคุณค่าทาง ศิลปะ ซึ่งเป็นสิ่งที่อยู่ภายนอกตัวเราและสิ่งที่อยู่ภายในตัวเรา การตอบสนองสิ่งต่างๆ รอบๆตัวเรา พัฒนาขึ้นได้ด้วยทัศนคติและประสบการณ์ที่มีต่อรูปแบบใหม่ๆ

กรอบเนื้อหาในการจัดกิจกรรม

กิจกรรมจิตตศิลป์เพื่อสร้างประสบการณ์ทางสุนทรียะมีกรอบเนื้อหาคือการประยุกต์ระหว่าง หลักทฤษฎี 4 และการสร้างประสบการณ์ทางสุนทรียะอย่างเป็นองค์รวม ตามแนวคิดจิตตปัญญา ศึกษา สอดคล้องกับธนา นิลชัยโกวิทย์และอดิสร จันทรสุษ (2552) ที่กล่าวถึงหลักการประยุกต์ใช้องค์ ความรู้แนวจิตตปัญญาว่า สามารถนำไปใช้ในการจัดการเรียนการสอน การจัดประชุมสัมมนา การ พัฒนาบุคลากร การสร้างสัมพันธภาพในครอบครัว กิจกรรมค่ายอาสา ซึ่งนอกจากจะช่วยให้ บรรยากาศการเรียนรู้ระหว่างกัน มีรูปแบบที่แตกต่างออกไปจากเดิมแล้ว ยังเกื้อหนุนให้เกิดการ เปลี่ยนแปลงในมิติที่ลึกซึ้งยิ่งขึ้น ทั้งในแง่ความสัมพันธ์ ความคิดสร้างสรรค์ การทำสิ่งใหม่ที่ท้าทาย การยอมรับความแตกต่างหลากหลายและแบบแผนการใช้ชีวิตร่วมกัน เพราะการจัดกระบวนการ เรียนรู้แนวจิตตปัญญามีปรัชญาพื้นฐาน คือ ความเชื่อมั่นในความเป็นมนุษย์และกระบวนการที่ตนเอง ครอบคลุมของเนื้อหาในกิจกรรมควรมีลักษณะยืดหยุ่นและเปิดกว้าง ควรเปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีส่วนร่วม ในการสร้างเนื้อหาของกิจกรรม มีบรรยากาศแห่งความไว้วางใจเป็นหลัก สอดคล้องกับข้อสรุป งานวิจัยเกี่ยวกับการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลงหลายงานในต่างประเทศ (Eisen, 2001; Taylor,

1998,2007) ที่เน้นความสำคัญของความไว้วางใจ การเปิดกว้าง ความรู้สึกปลอดภัย ความจริงใจ และการที่กระบวนการต้องมีความเห็นอกเห็นใจและมีความห่วงใย กรอบเนื้อหาในการจัดกิจกรรมที่เหมาะสมกับผู้เรียนอายุ 16-18 ปีนั้น ควรจะหลากหลายและยืดหยุ่น เนื่องจากเป็นช่วงวัยที่มีอารมณ์แปรปรวนและเกิดความเครียดและเบื่อได้ง่าย ดังที่ชมรมจิตแพทย์เด็กและวัยรุ่นแห่งประเทศไทย (2558) ได้กล่าวถึงลักษณะของกิจกรรมที่จะเป็นประโยชน์ต่อวัยรุ่นไว้ว่า กิจกรรมควรหลากหลาย ที่เหมาะสม ทำทาย สนุก เช่น วาดรูป วาดน้ำ เล่นสกี เรียนเทนนิส ทำขนม เย็บผ้า เดินรำ รำละคร เป็นต้น สลับไปมาเพื่อไม่ให้เบื่อ ความสนุกหรือมีเรื่องทำทาย คาดเดาไม่ได้ล่วงหน้าจะเป็นหัวใจในการจัดกิจกรรมที่ดึงความสนใจวัยรุ่นได้นาน

ธนา นิลชัยโกวิทย์และอดิสร จันทรสุษ (2552) ได้เสนอข้อค้นพบจากการสรุปประสบการณ์และการเรียนรู้ของผู้เข้าร่วมกระบวนการตามแนวคิดจิตปัญญา พบว่า ปัจจัยที่ส่งผลให้แต่ละคนเกิดการเรียนรู้และการเปลี่ยนแปลงในแนวคิดจิตปัญญา คือการได้เป็นส่วนหนึ่งของชุมชนแนวปฏิบัติ (Community of Practice) คือ การที่แต่ละคนมีโอกาสได้ร่วมเรียนรู้ไปพร้อมกับผู้เข้าร่วมกระบวนการคนอื่นๆ ในลักษณะของชุมชน ซึ่งมีองค์ประกอบของการรับฟังกันและกันอย่างลึกซึ้งจริงจัง สอดคล้องกับผลการวิจัยที่พบว่า การสร้างกรอบเนื้อหาของกิจกรรม ควรมีความสมดุลในเรื่องการแบ่งลักษณะของกิจกรรมให้มีเวลาสำหรับการใช้เวลาอยู่ร่วมกับผู้อื่น และการใคร่ครวญตามลำพัง และสอดคล้องกับ ชลลดา ทองทวี และคณะ (2551) ที่กล่าวว่า การมีสติเป็นคุณลักษณะพื้นฐานสำคัญ เพื่อการเปิดรับประสบการณ์ตรงในปัจจุบันขณะอย่างเต็มเปี่ยม ทำได้ด้วยวิธีการระลึก รู้ถึงการดำรงอยู่ของกายและใจของตนเองด้วยใจอย่างใคร่ครวญ ซึ่งมีเหมาะสมกับแนวทางการจัดการเรียนรู้สำหรับผู้เรียนอายุ 16-18 ปี ที่ต้องเน้นเรื่องการตระหนักรู้ในตนเองและการสร้างสัมพันธภาพที่ดีกับผู้อื่น ดังที่สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2551) กล่าวถึงแนวทางการพัฒนาทักษะชีวิตของผู้เรียนว่า การตระหนักรู้และเห็นคุณค่าในตัวเองคือการรู้ความถนัด เห็นจุดเด่นจุดด้อยของตัวเอง เข้าใจความแตกต่างของแต่ละบุคคล และการสร้างสัมพันธภาพที่ดีกับผู้อื่น คือ รับรู้ ความรู้สึกนึกคิดและความต้องการของผู้อื่น วางตัวได้ถูกต้องเหมาะสมในสถานการณ์ต่างๆ ใช้การสื่อสารที่สร้างสัมพันธภาพที่ดี สร้างความร่วมมือและทำงานร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข

การสร้างกรอบเนื้อหาของกิจกรรมเพื่อสะท้อนความคิดเกี่ยวกับตนเองควรมีเริ่มจากการสร้างความไว้วางใจ เพื่อให้เกิดความกล้าในการสะท้อนเรื่องราวที่เป็นจริงของตนเอง ผ่านการพูดหรือการเขียนก็ได้ ควรมีประโยคหรือคำถามที่มีลักษณะปลายเปิดเพื่อชักจูงให้สามารถสะท้อนความคิดได้ดีขึ้น เช่น ฉันมีความรู้สึกอย่างไร สิ่งที่คุณทำ สิ่งที่คุณรู้สึกสนุก สอดคล้องกับสุริยะ วงศ์คงคาเทพ (2553) กล่าวว่า คำถามถือเป็นกุญแจสำคัญที่จะกระตุ้นให้ผู้เรียนได้คิดทบทวน ค้นคว้าหาคำตอบอย่างเป็นอิสระ ก่อให้เกิดความตระหนักรู้ เกิดการอภิปรายทั้งในกลุ่มย่อย และกลุ่มใหญ่ เป็นการเปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในกระบวนการเรียนรู้ได้มากขึ้น Parsons (1987) กล่าวว่า การกำหนดทางความคิดในการ

สอนสุนทรียภาพเพื่อให้เกิดประสบการณ์ทางสุนทรียะของผู้ชมคือ การกำหนดหนทางของการสนทนาเกี่ยวกับงานศิลปะ สร้างการตอบรับด้วยการแปลหมายและการตัดสินใจถึงเป้าหมายที่ได้ศึกษา สอดคล้องกับกรอบเนื้อหาของกิจกรรมที่พบในการวิจัยว่า กิจกรรมจิตตศิลป์ ต้องมีการสะท้อนความคิดผ่านการพูดหรือสนทนาเกี่ยวกับผลงานศิลปะด้วยการพิจารณาผลงานศิลปะของลูกซึ่ง

รายละเอียดของกิจกรรม

รายละเอียดของกิจกรรมจิตตศิลป์ ผลการวิจัยพบว่า กระบวนการควรมีการปรับพื้นฐานความเข้าใจเกี่ยวกับกระบวนการต่างๆตามแนวคิดจิตตปัญญาศึกษา เพื่ออธิบายถึงความหมาย แนวคิดและวิธีการ ตามแนวคิดจิตตปัญญาศึกษา มีกระบวนการทำความเข้าใจกันระหว่างผู้เรียนกระบวนการ สอดคล้องกับ สถาบันอาศรมศิลป์ (2551) ที่ได้กล่าวถึง ความสำคัญกับช่วงเกริ่นนำเข้าสู่การอบรมว่า ควรมีกำหนดกติกาการอยู่ร่วมกันบางอย่าง โดยเฉพาะผู้ที่เพิ่งเข้ามาใหม่ เพื่อที่จะมีความเข้าใจ พื้นฐานร่วมกันถึงสาเหตุและเป้าหมายของการเข้าร่วมโครงการ ผลการวิจัยพบประเด็นเพิ่มเติมว่า ก่อนการทำกิจกรรมในแต่ละครั้ง ควรมีกระบวนการ Check in ทุกครั้ง เพื่อเป็นการรวมใจรวมใจผู้เรียน ซึ่งสอดคล้องกับ การประชุมเชิงปฏิบัติการโครงการเพิ่มขีดความสามารถของคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ สู่การเป็นสถาบันพัฒนาบุคลากรทางการศึกษาที่มีความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ (2552) ที่ได้เสนอแนวทางการจัดกิจกรรมขึ้นแรก คือ กระบวนการ Check-in เพื่อเตรียมความพร้อมในการเรียน การถ่ายทอดความรู้ โดยการให้สติอยู่กับตัวเอง และหลังการทำกิจกรรมในแต่ละครั้ง ควรมีกระบวนการ Check out ทุกครั้ง เพื่อเป็นการทบทวนบทเรียนด้วยตนเอง ว่าวันนี้ผู้เรียนได้เรียนรู้อะไร สอดคล้องกับ สลักจิต ตรีธรมโสภาส (2553) ที่ได้เสนอวิธีการจัดกิจกรรมตามแนวคิดจิตตปัญญา ว่าควรมีขั้นคิดและใคร่ครวญ หมายถึง การนึก ไตร่ตรองอย่างเจียม ๆ เพื่อทำความเข้าใจ วิเคราะห์เหตุและผล อีกทั้งยังควรมีกระบวนการสุนทรียสนทนาและหรือกระบวนการสะท้อนความคิดผ่านสมุดบันทึกภาพทุกครั้ง สามารถเลือกได้อย่างใดอย่างหนึ่งหรือทำทั้งสองอย่างก็ได้ อาจจะใช้เป็นกระบวนการ Check Out ก็ได้ สอดคล้องกับ สลักจิต ตรีธรมโสภาส (2553) ที่กล่าวว่า การจัดกิจกรรมตามแนวคิดจิตตปัญญาศึกษานั้น ควรมีขั้นการสะท้อนความคิดเป็นขั้นสุดท้าย หมายถึง การนำเสนอความคิด ตามสาระหรือประเด็นที่ผ่าน การคิดใคร่ครวญมาแล้ว เช่น คำพูดสั้น ๆ วาทะธรรม การเขียนข้อความสั้น ๆ การเขียนเรียงความ การเขียน แผนผัง แผนภูมิ การวาดภาพ การแสดงบทบาทสมมุติ การแสดงละคร เป็นต้น

ผลการวิจัยพบว่า กระบวนการสะท้อนความคิดผ่านสมุดบันทึกภาพ เป็นการเชื่อมโยงระหว่างภาพและการใช้ภาษา ผู้เรียนสามารถเขียนภาพ ตัวอักษร หรือสัญลักษณ์อะไรก็ได้ที่แสดงความคิดออกมาได้ชัดเจนที่สุด จะสามารถสะท้อนการรับรู้ประสบการณ์ของตนเองและส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้ต่อไป สอดคล้องกับชนบพร แสงวณิช (2558) ที่กล่าวถึงความสำคัญของการใช้สมุดบันทึกภาพและการเขียนสะท้อนความคิด ว่าเป็นการส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้ การคิดวิเคราะห์

เกี่ยวกับตนเอง ค้นพบตนเองด้านความต้องการ ทัศนคติผ่านการสะท้อนความคิด ฝึกการสำรวจ ทดลอง พัฒนาทักษะ ด้านการเขียน การวาดเส้น การร่างภาพ การปะติดภาพ การเลือกใช้วัสดุ อุปกรณ์ต่างที่หลากหลายน ส่งเสริมให้เกิดการบูรณาการความรู้ได้ นอกจากนั้นช่วยให้สะท้อนการรับรู้ ประสบการณ์ทางสุนทรียะได้ ทั้งนี้กระบวนการสามารถตั้งคำถามปลายเปิดเพื่อกระตุ้นการสะท้อน ความคิดและการรับรู้ของผู้เรียนได้ สอดคล้องกับ Koster (2001) ที่กล่าวถึงส่วนประกอบที่สำคัญในการเรียนการสอนเพื่อเน้นสุนทรียภาพว่า ครูควรใช้คำถามปลายเปิด เพื่อกระตุ้นการรับรู้ของผู้เรียน ซึ่งเป็นคำถามที่จะนำไปสู่ความคิดแบบเอกนัย เป็นกระบวนการทางสมองที่จะคิดได้หลายแง่มุม หลายทิศทาง และเป็นคำถามที่ทำให้เด็กใช้ความคิด ความรู้หรือการตัดสินใจ สามารถยกระดับ ความคิดของเด็กให้สูงขึ้น

กระบวนการในการจัดกิจกรรม

ผลการวิจัยพบว่า กระบวนการในการจัดกิจกรรม ควรมีความรัก ความเมตตา และความละเอียดอ่อนลึกซึ้ง มีความมั่นคงภายในจิตใจ มีสติรู้ตัว อีกทั้งยังต้องเข้าใจตนเองและผู้เรียนอีกด้วย ซึ่งสอดคล้องกับไพฑูริย์ ลินลาร์ตันและคณะ (2550) ซึ่งวิจัยเรื่อง การพัฒนารูปแบบการสร้างและ พัฒนาครูเพื่อรองรับกระบวนการเรียนรู้ในการพัฒนาปัญญาบนพื้นฐานแนวคิดไทย ที่ว่า การสร้างเสริมให้ครูเกิดพลังความรู้ ความคิด ความสามารถที่สอดคล้องกับแนวคิดไทย จะประกอบด้วย ความศรัทธา เป็นการสร้างความเชื่อมั่น และความมั่นใจอย่างมีเหตุผลถึงสิ่งที่ศึกษาไปว่ามีคุณค่า สามารถนำไปใช้ปฏิบัติได้จริง ก่อให้เกิดการใฝ่รู้ ใฝ่เรียน ฝึกการอบรมตนเองทั้ง กาย วาจา และใจ ความเป็นกัลยาณมิตร หรือกัลยาณมิตรตา จัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่เน้นให้ผู้สอนมีบทบาทเป็นผู้ชี้แนะแนวทางที่ถูกต้องให้ศิษย์

การประเมินผลกิจกรรม

การประเมินผลกิจกรรมตามแนวคิดจิตตปัญญาศึกษา ได้มีผู้เชี่ยวชาญให้ความเห็นหลายท่าน อาทิ โกมาตร จึงเสถียรทรัพย์ (2545) สรุปว่า จิตตปัญญาศึกษาไม่สามารถประเมินได้ด้วยวิธีวิทยาแบบวิทยาศาสตร์ ด้วยเหตุที่มีลักษณะสำคัญดังต่อไปนี้ คือ เป็นเรื่องเฉพาะบุคคลที่สามารถรับรู้ได้ด้วยตนเองหรือสื่อสารระหว่างผู้ที่มีประสบการณ์ด้วยกัน ไม่สามารถใช้ความคิดตรรกะตรงเชิงเหตุผลไปเข้าใจหรือพิสูจน์ด้วยการวัดค่าเชิงประจักษ์ได้ การเกิดประสบการณ์การเรียนรู้นั้น ไม่ได้มีลักษณะที่เป็นเส้นตรงที่คาดหมายผลลัพธ์ได้อย่างตายตัว และไม่ได้มีลักษณะที่สามารถนำเอาความรู้ย่อยๆมาอธิบายปรากฏการณ์ที่เป็นองค์รวมของเหตุปัจจัยได้ ขณะที่สมน อมรวินิจฉัย (2544) กล่าวว่า การประเมินการเรียนรู้ด้านใน เช่น จิตตปัญญาศึกษานั้น ต้องคิดค้นนวัตกรรมการวัดประเมินที่เหมาะสมให้ผู้เรียนสะท้อนการเรียนรู้ของตนเอง โดยข้อมูลสำคัญมักไม่ได้เป็นเชิงปริมาณแต่เป็นเรื่องของการเปลี่ยนแปลงเชิงโลกทัศน์ ซึ่งผู้ประเมินต้องใช้ใจเข้าไปทำความเข้าใจกับผู้เรียนจึงจะสามารถวัดประเมินได้อย่างเหมาะสม สอดคล้องกับผลการวิจัยที่พบว่า การประเมินผลในกิจกรรมจิตตศิลป์ควรเป็นการ

ประเมินผลตนเอง ทั้งส่วนกระบวนการและผู้เรียน สามารถทำได้ด้วยการสะท้อนความคิดและสะท้อน การรับรู้ประสบการณ์ ผ่านการสนทนาและการเขียนบันทึก โดยที่การสนทนาและการเขียนบันทึก ดังกล่าวกระบวนการสามารถเลือกใช้คำถามปลายเปิดในการสนทนาเพื่อกระตุ้นความคิดและการรับรู้ ประสบการณ์ของผู้เรียนได้ สอดคล้องกับสุชิน เพ็ชรรักษ์ (2544) ที่กล่าวถึงการสะท้อนความคิดใน กระบวนการเรียนรู้เพื่อสร้างสรรค์ด้วยปัญญาในประเทศไทย ว่า การสะท้อนความคิดเป็นวิธีที่นำไปสู่ การเพิ่มพลังอำนาจในตัวผู้เรียน การฝึกให้ผู้เรียนคิดเกี่ยวกับกระบวนการคิดของตนเองเป็นการเพิ่ม ความใส่ใจในการเรียนรู้ของตนเอง ซึ่งนับเป็นพื้นฐานสำหรับการสร้างความรู้และทักษะใหม่ๆที่จำเป็น ต่อชีวิตได้ด้วยตัวของผู้เรียนเองไปตลอด

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะจากงานวิจัย เรื่อง แนวทางการจัดกิจกรรมจิตตศิลป์เพื่อสร้างประสบการณ์ ทางสุนทรียะของผู้เรียนอายุ 16-18 ปี สำหรับการทำวิจัยครั้งต่อไป สามารถสรุปได้ดังนี้

1. เพื่อความชัดเจนของผลการจัดกิจกรรม การวิจัยในครั้งต่อไป ควรนำแนวทางการจัด กิจกรรมไปทดลองใช้ให้ครบทั้ง 7 ครั้ง และควรจัดการทดลองกับกลุ่มเป้าหมาย 2 กลุ่ม คือกลุ่มที่เข้า ร่วมกิจกรรมจิตตศิลป์และกลุ่มที่ไม่ได้เข้าร่วม แล้วนำผลการทดลองมาเปรียบเทียบเพื่อหาผลสัมฤทธิ์ ในการจัดกิจกรรม

2. เพื่อให้เกิดประโยชน์ในการพัฒนาผู้เรียน การวิจัยครั้งต่อไปควรค้นหาแนวทางการจัด กิจกรรมจิตตศิลป์เพื่อสร้างประสบการณ์ทางสุนทรียะที่เหมาะสมกับพัฒนาการของผู้เรียนที่ หลากหลายช่วงวัย

ข้อเสนอแนะสำหรับการนำผลการวิจัยไปใช้ เรื่อง แนวทางการจัดกิจกรรมจิตตศิลป์เพื่อ สร้างประสบการณ์ทางสุนทรียะของผู้เรียนอายุ 16-18 ปี สามารถนำไปใช้ได้ดังนี้

1. การนำผลการวิจัยไปใช้ในห้องเรียนศิลปะ ครูศิลปะสามารถปรับเปลี่ยนเวลาให้มีความ เหมาะสมได้ และสามารถแบ่งจำนวนครั้งในการทำกิจกรรมได้ตามความเหมาะสม เช่น กิจกรรม ศิลปะสร้างปฏิสัมพันธ์ การทำกิจกรรมครั้งแรกอาจจะให้สร้างหน้ากาก ครั้งที่สองระบายสีพื้น และ ครั้งสุดท้ายตกแต่งให้สมบูรณ์ เป็นต้น ข้อควรระวังคือ ไม่ควรตัดกิจกรรม Check in และ Check out แต่สามารถลดเวลาให้เหมาะสมตามความสะดวก โดยมีเวลาประมาณ 2-5 นาที

2. การเข้าร่วมกิจกรรม ควรรับสมัครผู้เรียนจากความสมัครใจส่วนตัว เพราะกิจกรรมจิตต ศิลป์ เป็นกิจกรรมที่ผู้เข้าร่วมต้องมีแรงผลักดันจากภายในตน ซึ่งจะเป็นผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทาง จิตใจอย่างต่อเนื่องและยั่งยืน

3. จำนวนของผู้เรียนมีผลต่อการจัดกิจกรรมทั้งในแง่ของปัจเจกบุคคลและกลุ่ม หากผู้เข้ารับการอบรมมีจำนวนมากเกินไป อาจส่งผลต่อความรู้สึกไว้วางใจและความพร้อมของแต่ละบุคคลที่จะเปิดตนเองสู่การเรียนรู้ได้ การแบ่งกลุ่มขนาดเล็ก ประมาณ 2-5 คน จะช่วยให้ผู้เรียนมีความรู้สึกใกล้ชิดซึ่งกันและกัน แต่ขาดโอกาสในการแลกเปลี่ยนประสบการณ์กับผู้เรียนอื่นๆ การแบ่งกลุ่มขนาดกลาง ประมาณ 6-10 คน จะช่วยให้ผู้เรียนได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้สูงขึ้น เกิดการเรียนรู้ที่กว้างขวางขึ้น แต่การฟังเรื่องราวจากผู้เรียนหลายคนอาจจะทำให้ผู้เรียนอ่อนล้าและเบื่อหน่ายได้ ตามพัฒนาการของผู้เรียนนั้น ไม่ควรแบ่งกลุ่มที่มีจำนวนมากกว่า 10 คน เพราะจะส่งผลต่อความไว้วางใจ ขาดความรู้สึกใกล้ชิดและทำให้ผู้เรียนอ่อนล้าและเบื่อหน่าย เป็นผลให้กิจกรรมขาดประสิทธิภาพ

4. การแบ่งกลุ่มส่งผลต่อการจัดกิจกรรมและความรู้สึกไว้วางใจของผู้เรียน ดังนั้นควรเลือกวิธีการแบ่งกลุ่มที่หลากหลาย เช่น การแบ่งกลุ่มแบบสุ่มตามการนับตัวเลข การแบ่งตามวันเกิด การแบ่งตามความคุ้นเคยหรืออาจให้ผู้เรียนเลือกเอง เป็นต้น ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับดุลยพินิจของกระบวนการและความเหมาะสมในแต่ละกิจกรรม

5. การสร้างบรรยากาศในห้อง หากสภาพแวดล้อมไม่เอื้ออำนวยโดยเฉพาะการบรรยากาศเงียบ กระบวนการสามารถแก้ไขได้ด้วยการเปิดเพลงบรรเลง ทำนองผ่อนคลายแทนได้ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับดุลยพินิจของกระบวนการและความเหมาะสมในแต่ละกิจกรรม

6. การเตรียมวัสดุและอุปกรณ์ในบางกิจกรรมที่มีขั้นตอนซับซ้อน กระบวนการจำเป็นต้องเผื่อเวลาหรืออาจจะมีผู้ช่วยกระบวนการเพื่อช่วยจัดเตรียม

7. การประเมินผลการรับรู้ผ่านสมุดบันทึกภาพ กระบวนการต้องอ่านและตีความสัญลักษณ์ให้ละเอียด อย่างเป็นกลาง และระลึกเสมอว่าการเป็นการประเมินเพื่อการพัฒนามากกว่าการตรวจสอบ ไม่ควรมุ่งเพื่อให้คุณค่าต่อผลลัพธ์แต่ควรใส่ใจในการสังเกตกระบวนการที่กำลังดำเนินอยู่

8. การเลือกภาพจิตรกรรมในแต่ละกิจกรรม ควรคำนึงถึง 5 องค์ประกอบ (Koster, 2001) คือ 1) มีคุณสมบัติ ที่เป็นงานที่ได้รับการยอมรับโดยทั่วไป 2) มีความหลากหลายของสีและเทคนิค 3) มีความหลากหลายของรูปแบบ เช่นวัฒนธรรมและศิลปิน โดยเฉพาะอย่างยิ่งควรเลือกภาพที่ผู้เรียนมีประสบการณ์ 4) เต็มไปด้วยความหมาย เพื่อใช้ในการตีความ 5) เป็นตัวแทนของภูมิหลังและวัฒนธรรมของไทย แสดงให้เห็นถึงความเป็นมรดกของชาติ และความเชื่อที่เป็นคุณค่าในงานศิลปะ

9. การประเมินตนเองของกระบวนการและประเมินการเรียนรู้ของผู้เรียนจะเป็นไปอย่าง ต่อเนื่องได้นั้น กระบวนการควรมีการบันทึกภาพนิ่งหรือภาพเคลื่อนไหวตลอดกิจกรรมทุกครั้ง ดังนั้นกระบวนการควรใช้เวลาในการเตรียมอุปกรณ์ก่อนการทำกิจกรรมหรือควรมีผู้ช่วยกระบวนการเพื่อดูแลการบันทึกภาพ

ภาคผนวก

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

ภาคผนวก ก

กรอบแนวคิดในการวิจัย

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

CHULALONGKORN UNIVERSITY

กรอบแนวคิดการวิจัย เรื่อง แนวทางการจัดกิจกรรมจิตศิลป์เพื่อสร้างประสบการณ์ทางสุนทรียะของผู้เรียนอายุ 16-18 ปี

ผู้เรียนอายุ 16-18 ปี ช่วงวัยรุ่นระยะกลาง หากเปรียบเทียบกับระดับชั้นตามการศึกษาในระบบโรงเรียน จัดว่าอยู่ในระดับขั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย

<p>พัฒนาความซังกวีย์ ถือว่าเป็นช่วง วัยวิกฤต เนื่องจากมีการปรับเปลี่ยนการดำเนินชีวิตอย่างมาก มีปัญหาและมีความยากลำบากในการปรับตัว (Erikson, 1950)</p> <ul style="list-style-type: none"> ด้านร่างกาย คาบเกี่ยวระหว่างความเป็นเด็กและผู้ใหญ่มีการเปลี่ยนแปลงด้านสรีระ ด้านจิตใจ มีความสับสนทางจิตใจกว่าวัยอื่น เด็กบางคนยังไม่พบอัตลักษณ์ของตน (Erikson, 1950) ด้านสังคม ลดการเอาใจใส่กับบุคคลต่างวัยและเริ่มต้นชีวิตกลุ่มเพื่อน (ศรีเรือน แก้วกังวาล, 2549) ด้านอารมณ์ หนีห่างกับคำวิจารณ์ของผู้อื่นเกี่ยวกับตนเอง (Gormley and Brodzinsky, 1989) 	<p>พัฒนาการทางสุนทรียภาพ</p> <ul style="list-style-type: none"> แยกแยะความรู้สึกของตนจากภาพได้ สามารถวิเคราะห์ภาพผลงานโดยใช้ทัศนคติส่วนตัว สามารถค้นพบความสัมพันธ์ระหว่างภาพผลงานและประวัติศาสตร์ ให้ความสำคัญต่อ สื่อวัสดุ รูปร่าง ลักษณะภายในภาพ (Parson, 1987)
--	--

การจัดการเรียนรู้ศิลปะสำหรับผู้เรียนอายุ 16-18 ปี (หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2551)

- ส่งเสริมให้เด็กมีความคิดริเริ่ม มีจินตนาการ ชื่นชมความงาม มีสุนทรียภาพ ส่งผลต่อคุณภาพชีวิตต่อไป
- ส่งเสริมให้เด็กสามารถรับรู้คุณค่าของงานศิลปะด้วยการวิเคราะห์และวิจารณ์ผลงานศิลปะ ซึ่งเป็นหนึ่งในแนวทางการพัฒนาประสบการณ์ทางสุนทรียะ
- ส่งเสริมให้เด็กจะมีความเชื่อมั่นในตนเอง มีพื้นฐานในการศึกษาต่อหรือประกอบอาชีพ

<p>จิตตปัญญาศึกษา กระบวนการเรียนรู้ของจิตแล้วเกิดปัญญาภายใน (ประเวศ วะสี, 2550)</p> <ul style="list-style-type: none"> แนวทางการเรียนรู้ 7 แนวทางหลัก : การเรียนรู้ผ่านการเคลื่อนไหว, การเรียนรู้ผ่านกระบวนการเชิงสร้างสรรค์, การเรียนรู้ผ่านกิจกรรมทางสังคม, การเรียนรู้ผ่านพลังพิธีกรรมศักดิ์สิทธิ์, การเรียนรู้ผ่านกิจกรรมสร้างสรรค์, การเรียนรู้ผ่านความสงบนิ่ง, การเรียนรู้ผ่านกระบวนการเชิงความสัมพันธ์ (The Center for Contemplative Mind in Society, 2000) <p>จิตตศิลป์ (ศูนย์จิตตปัญญาศึกษา มหาวิทยาลัยมหิดล, 2552) การบูรณาการกระบวนการสร้างสรรค์งานศิลปะแขนงต่างๆ อาทิ ทัศนศิลป์ ดนตรี ละคร และการเคลื่อนไหวร่างกาย เข้ากับกระบวนการใคร่ครวญภายใน</p> <ul style="list-style-type: none"> มีความยืดหยุ่นในขณะสัมผัสกับสภาวะของผู้เข้าร่วมอบรม สร้างด้วยหลักการเชื่อมั่นในมนุษย์และกระบวนการที่ค้นแบบองค์รวม อาศัยหลักภาวนา 4 ในการออกแบบกิจกรรม 	<p>ประสบการณ์ทางสุนทรียะ ประสบการณ์ที่ทำให้เกิดความพึงพอใจในความงามของงานศิลปะ เกิดจากการผสมกันระหว่างจินตนาการและการรับรู้ปรากฏการณ์ (ประเสริฐ ศิลรัตน์, 2542) สามารถแยกแยะออกได้เป็น 3 ลักษณะ</p> <ul style="list-style-type: none"> ประสบการณ์เพื่อการเรียนรู้คุณค่าความงาม : รับรู้ได้ด้วยกาดู ประสบการณ์โดยการเรียนรู้จากการสร้างสรรค์ : เกิดจากลงมือปฏิบัติหรือลงมือ ประสบการณ์โดยการเรียนรู้จากการวิเคราะห์ : เป็นประสบการณ์ทางการวิจารณ์เรียนรู้ความงามด้วยการวิเคราะห์แยกแยะ <p>การสร้างประสบการณ์ทางสุนทรียะ (Broudy, 1972) หัวใจสำคัญคือการรับรู้อย่างมีศิลปะ ได้แก่ ความรู้ซึ่งอย่างมีสุนทรียะและการวิเคราะห์ส่วนต่างๆ ประกอบด้วย 5 ขั้นตอน ได้แก่</p> <ol style="list-style-type: none"> ขั้นตอนที่ 1 : พิจารณาถึงมาตรฐานของศิลปะ ขั้นตอนที่ 2 : วางแผนหลักสูตรและเลือกสื่อการสอน ขั้นตอนที่ 3 : เลือกตัวอย่างสุนทรียวัตถุ ขั้นตอนที่ 4 : คุรนำบทเรียนจากศิลปะที่เลือกสรร ขั้นตอนที่ 5 : นักเรียนเกิดการรับรู้ทางสุนทรีย
<p>กิจกรรมจิตตศิลป์ คือ กิจกรรมที่บูรณาศิลปะเข้ากับกระบวนการใคร่ครวญต่างๆ</p> <ul style="list-style-type: none"> กายภาวนา คือการพัฒนาการให้สัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม ศีลภาวนา คือการพัฒนาจิตใจให้มีความประพฤติที่ดีงาม จิตภาวนา คือการพัฒนาจิตใจให้มีความเข้มแข็งและแนบตา ปัญญาภาวนา คือการพัฒนาปัญญาให้รู้จักคิด (ธนา นิลชัยโกวิทย์และอดิศร จันทรสข, 2552) 	<p>การวิจารณ์ผลงานศิลปะ เป็นการสร้างประสบการณ์ทางสุนทรียะจากการวิเคราะห์แยกแยะ เพื่อแสดงความคิดเห็นต่อผลงานศิลปะอย่างมีเหตุผล (มะลิฉัตร เอื้ออนันท์, 2543)</p> <ul style="list-style-type: none"> ต้องมีความเข้าใจในสุนทรียวัตถุ ได้แก่ ความรู้สึกถึงคุณค่าความงาม ต้องมีสมาธิหรือใจจดจ่อ ไม่ใช่อารมณ์ร่วม ต้องมีประสบการณ์ทางสุนทรียะเป็นพื้นฐาน ต้องวิเคราะห์แยกแยะองค์ประกอบศิลป์

การสะท้อนความคิด (Reflective Thinking)
การทบทวนงานชิ้นใดชิ้นหนึ่งหรือการประเมินตนเอง เป็นการวิเคราะห์การเรียนรู้ที่เกิดขึ้น สะท้อนความคิดอย่างใคร่ครวญ ละเอียดถี่ถ้วน เพื่อสื่อสารกับผู้อื่นด้วยการพูดหรือเขียน (Yancey, 1998) สามารถสะท้อนความคิดได้ขณะรับประสบการณ์และหลังการรับประสบการณ์

- การเขียนสะท้อนความคิดเป็นหนทางที่จะช่วยให้เกิดการเรียนรู้ด้วยตนเอง (Schon, 1987)
- สามารถสรุปแนวคิดและวิธีแก้ไขปัญหาพร้อมกันโดยใช้เหตุผลประกอบ (Gibbs, 1988)
- การสะท้อนความคิดผ่านสนทนาที่ภาพจะส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้ การคิดวิเคราะห์เกี่ยวกับตนเอง ค้นพบตนเองด้านความต้องการและทัศนคติ (ชนพร วัฒนสุขชัย, 2558)

แนวทางการจัดกิจกรรมจิตศิลป์เพื่อสร้างประสบการณ์ทางสุนทรียะของผู้เรียนอายุ 16-18 ปี

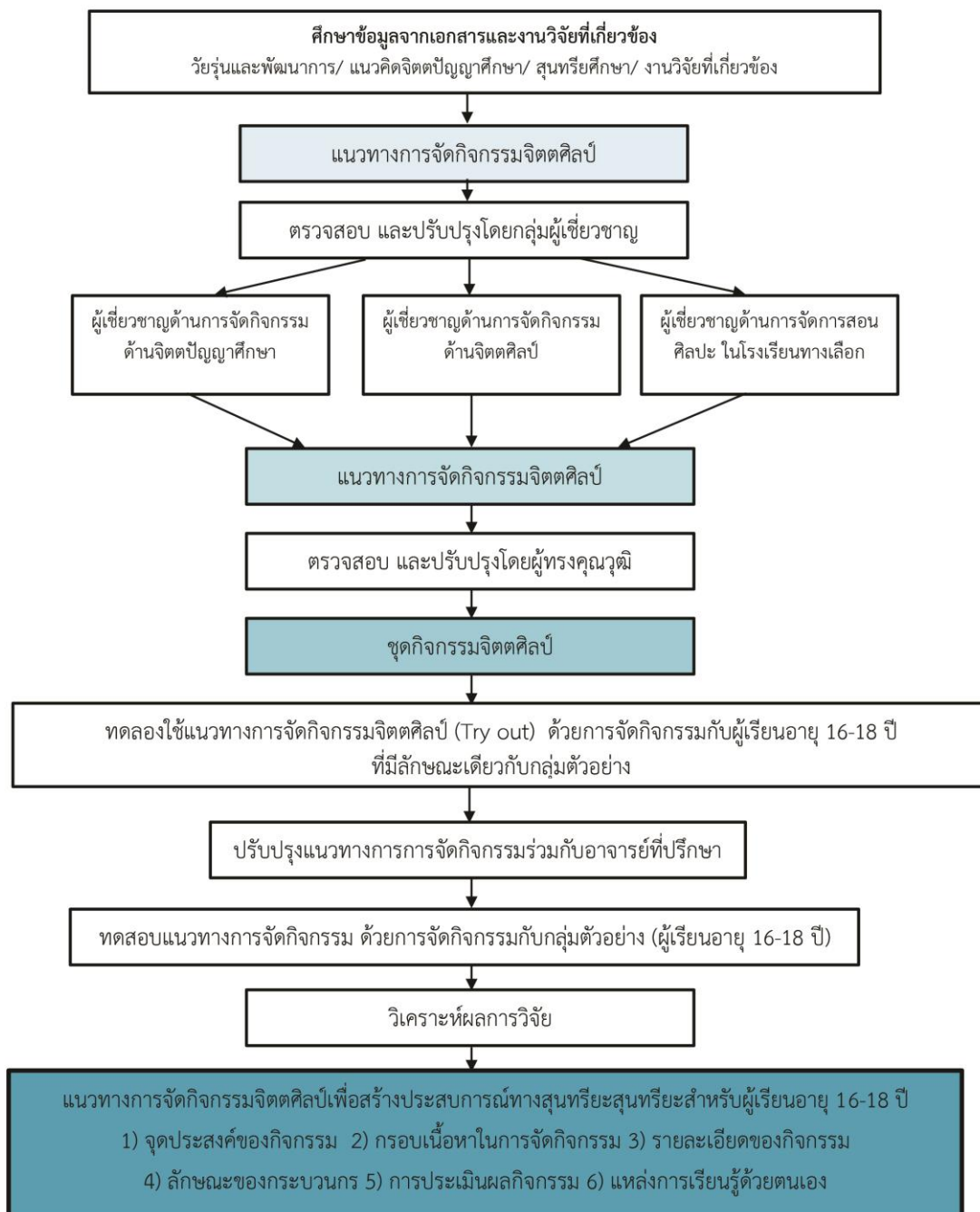
ภาคผนวก ข

กรอบแนวคิดการดำเนินการวิจัย

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

กรอบแนวคิดการดำเนินการวิจัย

เรื่อง แนวทางการจัดกิจกรรมจิตศิลป์เพื่อสร้างประสบการณ์ทางสุนทรียะของผู้เรียนอายุ 16-18 ปี

ภาคผนวก ค

รายนามผู้ทรงคุณวุฒิ

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

CHULALONGKORN UNIVERSITY

รายนามผู้ทรงคุณวุฒิ
การตรวจสอบเครื่องมือในงานวิจัย

1. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.จุมพล พูนภัทรชีวิน
นักวิจัยและวิทยากรแนวจิตตปัญญาศึกษา ศูนย์วิจัยและพัฒนานวัตกรรม
ด้านจิตตปัญญาศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และศูนย์
จิตตปัญญาศึกษา มหาวิทยาลัยมหิดล
2. ผู้ช่วยศาสตราจารย์พัชริน สงวนผลไพโรจน์
อาจารย์ประจำกลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ โรงเรียนสาธิต
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ฝ่ายมัธยม
3. อาจารย์ ดร. ธีระภาพ เพชรมาลัยกุล
อาจารย์ประจำภาควิชาการบริหารการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

ภาคผนวก ง
รายนามผู้เชี่ยวชาญ

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

รายนามผู้เชี่ยวชาญ

กลุ่มตัวอย่างผู้ให้ข้อมูลในการวิจัย

กลุ่มผู้เชี่ยวชาญการจัดกิจกรรมจิตตปัญญาศึกษา

1. รองศาสตราจารย์ ดร.เอ็มอัชมา วัฒนบูรานนท์
อาจารย์พิเศษ ภาควิชาหลักสูตรและการสอน คณะครุศาสตร์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
2. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ศศิลักษณ์ ชัยนกิจ
ประธานสาขาวิชาและอาจารย์ประจำ สาขาวิชาการศึกษาปฐมวัย
ภาควิชาหลักสูตรและการสอน คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
ผู้อำนวยการศูนย์วิจัยและพัฒนานวัตกรรมการเรียนรู้อัจฉริยะ คณะครุศาสตร์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
3. อาจารย์สุรพล ธรรมร่มดี
ผู้ช่วยอธิการบดีฝ่ายประกันคุณภาพ สถาบันอาศรมศิลป์
อาจารย์ประจำหลักสูตรศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สถาบันอาศรมศิลป์
4. อาจารย์ธัญลักษณ์ ตรีรยาภิวัฒน์
อาจารย์ประจำกลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ โรงเรียนเพลินพัฒนา

กลุ่มผู้เชี่ยวชาญการจัดกิจกรรมจิตตศิลป์

5. อาจารย์ผ่อง แซ่กิ่ง
ที่ปรึกษาอาวุโส โรงเรียนรุ่งอรุณและสถาบันอาศรมศิลป์
อาจารย์พิเศษ ประจำกลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ โรงเรียนรุ่งอรุณ
อาจารย์ประจำหลักสูตรศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สถาบันอาศรมศิลป์
6. อาจารย์สุริศรา บัวนิล
อาจารย์ประจำกลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ โรงเรียนรุ่งอรุณ
7. อาจารย์วาที อินทร
อาจารย์ประจำกลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ โรงเรียนศึกษานารี
8. อาจารย์ณภัทร จาริกฤติ
อาจารย์ประจำกลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ โรงเรียนมัธยมวัดดุสิตาราม

กลุ่มผู้เชี่ยวชาญการจัดการสอนศิลปะในโรงเรียนทางเลือก

9. อาจารย์ประทีป มีสกุล
อาจารย์ประจำกลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ โรงเรียนปัญญาประทีป
10. อาจารย์ภัคดี พันธุ์เดช
อาจารย์ประจำกลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ โรงเรียนสัตยาไส
11. อาจารย์ธิติมา กิจเจริญ
อาจารย์ประจำกลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ โรงเรียนตรุณสิกขาลัย
12. อาจารย์อภิสิทธิ์ จรัสชนะเพท
ผู้อำนวยการโรงเรียนอนุบาลบ้านรัก

ภาคผนวก จ
เครื่องมือที่ใช้ในงานวิจัย

มีดังนี้

- แบบสัมภาษณ์ สำหรับผู้เชี่ยวชาญ
  - แบบสัมภาษณ์ สำหรับผู้เรียนอายุ 16-18 ปี
  - ชุดกิจกรรมจิตตศิลป์เพื่อสร้างประสบการณ์ทางสุนทรียะของผู้เรียนอายุ 16-18 ปี
- ประกอบด้วย

- คำชี้แจง

- บทบาทกระบวนกร

- บทบาทผู้เรียน
- บรรยากาศและสถานที่
- การประเมินผลกิจกรรม
- แผนการจัดกิจกรรม 7 ครั้ง
- คู่มือวิเคราะห์สมุดบันทึกภาพสะท้อนความคิด

แบบสัมภาษณ์

ผู้เชี่ยวชาญด้านการจัดกิจกรรมจิตตปัญญาศึกษาและกิจกรรมจิตตศิลป์ และด้านการจัดการสอนศิลปะในโรงเรียนทางเลือก

ชื่อหัวข้อวิทยานิพนธ์ (ภาษาไทย) แนวทางการจัดกิจกรรมจิตตศิลป์เพื่อสร้างประสบการณ์ทางสุนทรียะของผู้เรียนอายุ 16-18 ปี

(ภาษาอังกฤษ) GUIDELINES FOR CONTEMPLATIVE ART ACTIVITIES TO CREATE AESTHETIC EXPERIENCES OF STUDENTS AGE 16-18 YEARS OLD

ชื่อผู้วิจัย นางสาวอดิญา วงษ์วาท

อาจารย์ที่ปรึกษา ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ชนบพร แสงวงนิช

วัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาแนวทางการจัดกิจกรรมจิตตศิลป์เพื่อสร้างประสบการณ์ทางสุนทรียะของผู้เรียนอายุ 16-18 ปี

คำชี้แจง 1. แบบสัมภาษณ์นี้เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ชนิดมีโครงสร้าง (Structured Interview)

2. แบบสัมภาษณ์นี้เพื่อเก็บรวบรวมความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญเกี่ยวกับความเหมาะสมของแนวทางการจัดกิจกรรมจิตตศิลป์เพื่อสร้างประสบการณ์ทางสุนทรียะของผู้เรียนอายุ 16-18 ปี

3. แบบสัมภาษณ์นี้แบ่งออกเป็น 3 ตอน

ตอนที่ 1

ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์

1.1 ชื่อ- นามสกุล.....

1.2 เพศ ( ) ชาย ( ) หญิง

1.3 อายุ ( ) ต่ำกว่า 30 ( ) 25-30 ( ) 31-40 ( ) 41-50

( ) 51-60 ( ) 60 ขึ้นไป

- 1.4 วุฒิการศึกษา ( ) ต่ำกว่าปริญญาตรี ( ) ปริญญาตรี
( ) ปริญญาโท ( ) ปริญญาเอก ( ) อื่นๆ.....
- 1.5 ประสบการณ์การทำงาน ( ) 1-5 ปี ( ) 6-10 ปี ( ) 11-15 ปี
( ) 15-20 ปี ( ) 21-25 ปี ( ) 25 ปีขึ้นไป
- 1.6 อาชีพ .....
- 1.7 สถานที่ทำงาน .....
- 1.8 รายวิชาที่รับผิดชอบ.....

ตอนที่ 2

ความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญเกี่ยวกับความเหมาะสมของแนวทางการจัดกิจกรรมจิตตศิลป์ เพื่อสร้างประสบการณ์ทางสุนทรียะของผู้เรียนอายุ ปี 18-16

ลำดับ	ข้อความ	ข้อเสนอแนะ
จุดประสงค์ในการสร้างกิจกรรม		
1	กิจกรรมจิตตศิลป์เป็นแนวทางในการสร้างประสบการณ์ทางสุนทรียะได้หรือไม่	
2	กิจกรรมจิตตศิลป์ทำให้สามารถวิเคราะห์องค์ประกอบของผลงานศิลปะได้แตกต่างจากกิจกรรมอื่นหรือไม่ อย่างไร	
3	กิจกรรมจิตตศิลป์ช่วยให้ผู้เรียนเชื่อมโยงประสบการณ์ภายในและประสบการณ์ภายนอก ที่สามารถนำไปสู่การเกิดประสบการณ์ทางสุนทรียะได้หรือไม่ อย่างไร	
4	กิจกรรมจิตตศิลป์ช่วยให้ผู้เรียนมีความสามารถในการสะท้อนความคิดเกี่ยวกับตนเองและผลงานศิลปะได้หรือไม่ อย่างไร	
5	กิจกรรมจิตตศิลป์ช่วยให้ผู้เรียนรับรู้ความงามทางศิลปะได้หรือไม่ อย่างไร	
กรอบเนื้อหาในการจัดกิจกรรม		
6	เนื้อหาของกิจกรรมจิตตศิลป์ควรมีลักษณะอย่างไร	
7	การสร้างกรอบเนื้อหาของกิจกรรมจิตตศิลป์เพื่อสะท้อนความคิดเกี่ยวกับตนเองควรมีลักษณะอย่างไร	

ลำดับ	ข้อความ	ข้อเสนอแนะ
8	เนื้อหาของกิจกรรมจิตตศิลป์ตามหลักภavana 4 มีความเหมาะสมหรือไม่อย่างไร	
9	การสร้างกรอบเนื้อหาของกิจกรรมจิตตศิลป์เพื่อพัฒนาการรับรู้ความงามทางศิลปะควรมีลักษณะอย่างไร	
รายละเอียดของกิจกรรม		
10	กิจกรรมจิตตศิลป์ที่สร้างขึ้นโดยแบ่งเป็นกิจกรรมย่อยจำนวน 7 ครั้ง มีความเหมาะสมหรือไม่ อย่างไร	
11	กิจกรรมย่อยในแต่ละครั้งควรใช้เวลาที่กำหนดให้ทำกิจกรรมครั้งละ 100 นาที มีความเหมาะสมหรือไม่ อย่างไร	
12	กิจกรรมย่อยในแต่ละครั้งจำเป็นต้องมีการ Check in ก่อนทำกิจกรรมหรือไม่ อย่างไร	
13	กิจกรรมย่อยในแต่ละครั้งจำเป็นต้องมีการ Check out หลังทำกิจกรรมหรือไม่ อย่างไร	
14	กิจกรรมย่อยในแต่ละครั้งจำเป็นต้องสะท้อนความคิดผ่านวิธีการสุนทรียสนทนา หลังทำกิจกรรมหรือไม่ อย่างไร	
15	กิจกรรมย่อยในแต่ละครั้งจำเป็นต้องมีการสะท้อนความคิดผ่านสมุดบันทึกภาพ หลังทำกิจกรรมหรือไม่ อย่างไร	
16	การทำกิจกรรม สสำรวจสมดุล จะช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจสมดุลของร่างกายกับสภาพแวดล้อมได้หรือไม่ อย่างไร	
17	การทำกิจกรรม พินิจอารมณ์ผ่านสี จะช่วยให้ผู้เรียนพิจารณาและรับรู้มนต์ทัศน์เรื่องศิลปะสาธารณะได้หรือไม่ อย่างไร	
18	การทำกิจกรรม หน้าที่เพื่อสาธารณะ จะช่วยให้ผู้เรียนได้พิจารณาจิตของตนเอง และเรียนรู้แบบแผนความรู้สึกของตนเองผ่านการระบายสีน้ำได้หรือไม่ อย่างไร	
19	การทำกิจกรรม ศิลปะสร้างปฏิสัมพันธ์ จะช่วยให้ผู้เรียนฝึกวิธีการสื่อสารสัมพันธ์ภายในกลุ่มได้หรือไม่ อย่างไร	
20	การทำกิจกรรม พิพิธภัณฑสถาน จะช่วยให้ผู้เรียนวิเคราะห์เนื้อหา ความหมายและคุณค่าในผลงานศิลปะได้หรือไม่ อย่างไร	
21	การทำกิจกรรม ประสบการณ์สะท้อนความรู้สึก จะช่วยให้ผู้เรียนเกิดความคิด	

ลำดับ	ข้อความ	ข้อเสนอแนะ
	เชื่อมโยงภายในตนเองกับผลงานศิลปะ ผ่านการวิเคราะห์ส่วนต่างๆของผลงานศิลปะได้หรือไม่ อย่างไร	
22	การทำกิจกรรม ระลึกอารมณ์สุนทรีย์ จะช่วยให้ผู้เรียนได้ทบทวนประสบการณ์ของตนเองผ่านการทำกิจกรรมต่างๆได้หรือไม่ อย่างไร	
กระบวนการในการจัดกิจกรรม		
23	กระบวนการมีความจำเป็นต้องเข้าใจเรื่องพัฒนาการของผู้เรียนหรือไม่ อย่างไร	
24	กระบวนการจำเป็นต้องมีความชำนาญในการจัดประสบการณ์ทางสุนทรีย์มากกว่า 5 ปีหรือไม่ เพราะอะไร	
25	กระบวนการจำเป็นต้องมีความชำนาญในการจัดสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ มากกว่า 5หรือไม่ เพราะอะไร	
26	กระบวนการจำเป็นต้องมีความชำนาญในการวิเคราะห์และวิจารณ์ผลงานศิลปะมากกว่า 5 ปีหรือไม่ เพราะอะไร	
การประเมินผลกิจกรรม		
27	การประเมินผลกิจกรรมจิตศิลป์ด้วยสมุดบันทึกภาพเหมาะสมกับการฝึกให้ผู้เรียนหัดสะท้อนความคิดของตนเองหรือไม่ อย่างไร	
28	การประเมินผลกิจกรรมจิตศิลป์ด้วยสมุดบันทึกภาพเหมาะสมกับพัฒนาการของผู้เรียนหรือไม่ อย่างไร	
29	การประเมินผลกิจกรรมจิตศิลป์สามารถวัดพัฒนาทางสุนทรีย์ได้จากข้อความหรือรูปภาพที่ปรากฏในสมุดบันทึกภาพได้หรือไม่ อย่างไร	
30	การประเมินผลกิจกรรมจิตศิลป์สามารถวัดทักษะการสะท้อนความคิดได้จากข้อความหรือรูปภาพที่ปรากฏในสมุดบันทึกภาพได้หรือไม่ อย่างไร	
แหล่งการเรียนรู้ด้วยตนเอง		
31	การเรียนรู้กิจกรรมด้วยตนเองผ่านศิลปินหรือผู้เชี่ยวชาญด้านการสร้างสรรค์ผลงานศิลปะมีความเหมาะสมหรือไม่ อย่างไร	
32	การเรียนรู้กิจกรรมด้วยตนเองผ่านหนังสือหรือเอกสารที่เกี่ยวข้องมีความเหมาะสมหรือไม่ อย่างไร	
33	การเรียนรู้กิจกรรมด้วยตนเองผ่านพิพิธภัณฑ์ทางศิลปะมีความเหมาะสมหรือไม่ อย่างไร	

ตอนที่ 3 ข้อเสนอแนะอื่นๆ (ประเด็นที่นอกเหนือจากคำถามในการสัมภาษณ์)

ข้อเสนอแนะอื่นๆ

แบบสัมภาษณ์

ผู้เรียนอายุ 16-18 ปี

ชื่อหัวข้อวิทยานิพนธ์ (ภาษาไทย) แนวทางการจัดกิจกรรมจิตศิลป์เพื่อสร้างประสบการณ์ทางสุนทรียะของผู้เรียนอายุ 16-18 ปี

(ภาษาอังกฤษ) GUIDELINES FOR CONTEMPLATIVE ART ACTIVITIES TO CREATE AESTHETIC EXPERIENCES OF STUDENTS AGE 16-18 YEARS OLD

ชื่อผู้วิจัย

นางสาวอติญา วงษ์วาท

อาจารย์ที่ปรึกษา

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ชนบพร แสงวงนิช

วัตถุประสงค์

เพื่อศึกษาแนวทางการจัดกิจกรรมจิตศิลป์เพื่อสร้างประสบการณ์ทางสุนทรียะของผู้เรียนอายุ 16-18 ปี

คำชี้แจง

1. แบบสัมภาษณ์นี้เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ชนิดมีโครงสร้าง (Structured Interview)
2. แบบสัมภาษณ์นี้เพื่อเก็บรวบรวมความคิดเห็นของผู้เรียนอายุ 16-18 ปี
3. แบบสัมภาษณ์นี้แบ่งออกเป็น 2 ตอน

ตอนที่ 1 ความคิดเห็นของผู้เรียนเกี่ยวกับความเหมาะสมของแนวทางการจัดกิจกรรมจิตศิลป์ เพื่อสร้างประสบการณ์ทางสุนทรียะของผู้เรียนอายุ ปี 16-18

ลำดับ	ข้อความถาม	ข้อเสนอแนะ
จุดประสงค์ในการสร้างกิจกรรม		
1	กิจกรรมจิตศิลป์เป็นแนวทางในการสร้างประสบการณ์ทางสุนทรียะได้หรือไม่	

ลำดับ	ข้อความ	ข้อเสนอแนะ
2	กิจกรรมจิตตศิลป์ทำให้สามารถวิเคราะห์องค์ประกอบของผลงานศิลปะได้แตกต่างจากกิจกรรมอื่นหรือไม่ อย่างไร	
3	กิจกรรมจิตตศิลป์ช่วยให้ผู้เรียนเชื่อมโยงประสบการณ์ภายในและประสบการณ์ภายนอก ที่สามารถนำไปสู่การเกิดประสบการณ์ทางสุนทรียะได้หรือไม่ อย่างไร	
4	กิจกรรมจิตตศิลป์ช่วยให้ผู้เรียนมีความสามารถในการสะท้อนความคิดเกี่ยวกับตนเองและผลงานศิลปะได้หรือไม่ อย่างไร	
5	กิจกรรมจิตตศิลป์ช่วยให้ผู้เรียนรับรู้ความงามทางศิลปะได้หรือไม่ อย่างไร	
รายละเอียดของกิจกรรม		
10	กิจกรรมจิตตศิลป์ที่สร้างขึ้นโดยแบ่งเป็นกิจกรรมย่อยจำนวน 7 ครั้ง มีความเหมาะสมหรือไม่ อย่างไร	
11	กิจกรรมย่อยในแต่ละครั้งควรใช้เวลาที่กำหนดให้ทำกิจกรรมแต่ละครั้ง มีความเหมาะสมหรือไม่ อย่างไร	
12	การ Check in ก่อนทำกิจกรรมมีความเหมาะสมหรือไม่ อย่างไร	
13	การ Check out หลังทำกิจกรรม มีความเหมาะสมหรือไม่ อย่างไร	
14	การสะท้อนความคิดผ่านวิธีการสุนทรียสนทนา มีความเหมาะสมหรือไม่ อย่างไร	
15	การสะท้อนความคิดผ่านสมุดบันทึกภาพ มีความเหมาะสมหรือไม่ อย่างไร	
16	ผู้เรียนเข้าใจสมดุลของร่างกายกับสภาพแวดล้อมผ่านการทำกิจกรรม สสำรวจสมดุล ได้หรือไม่ อย่างไร	
17	ผู้เรียนได้พิจารณาจิตของตนเองและเรียนรู้แบบแผนความรู้สึกของตนเอง ผ่านการทำกิจกรรม พินิจอารมณ์ผ่านสี ได้หรือไม่ อย่างไร	
18	ผู้เรียนได้พิจารณาและรับรู้มนต์ศรัทธาเรื่องศิลปะสาธารณะ ผ่านการทำกิจกรรม หน้าที่เพื่อสาธารณะ ได้หรือไม่ อย่างไร	
19	ผู้เรียนได้ฝึกวิธีการสื่อสารสัมพันธ์ภายในกลุ่ม ผ่านการทำกิจกรรม ศิลปะสร้างปฏิสัมพันธ์ ได้หรือไม่ อย่างไร	
20	ผู้เรียนวิเคราะห์เนื้อหา ความหมายและคุณค่าในผลงานศิลปะ ผ่าน	

ลำดับ	ข้อความคำถาม	ข้อเสนอแนะ
	การทำกิจกรรม พิพิธภัณฑสถาน ได้หรือไม่ อย่างไร	
21	ผู้เรียนเกิดความคิดเชื่อมโยงภายในตนเองกับผลงานศิลปะ ผ่านการวิเคราะห์ส่วนต่างๆของผลงานศิลปะผ่านการทำกิจกรรม ประสบการณ์สะท้อนความรู้สึก ได้หรือไม่ อย่างไร	
22	ผู้เรียนได้ทบทวนประสบการณ์ของตนเองผ่านการทำกิจกรรมต่างๆ ผ่านการทำกิจกรรม ระลึกอารมณ์สุนทรีย์ ได้หรือไม่ อย่างไร	
กระบวนการในการจัดกิจกรรม		
23	กระบวนการมีความเข้าใจเรื่องพัฒนาการของผู้เรียนหรือไม่ อย่างไร	
24	กระบวนการสามารถจัดสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้หรือไม่ อย่างไร	
25	กระบวนการมีความรัก และเมตตา	
การประเมินผลกิจกรรม		
27	การประเมินผลกิจกรรมจิตศิลป์ด้วยสมุดบันทึกภาพมีความเหมาะสมหรือไม่ อย่างไร	
29	การประเมินผลกิจกรรมจิตศิลป์ด้วยกระบวนการสุทริยสนทนา มีความเหมาะสมหรือไม่ อย่างไร	
แหล่งการเรียนรู้ด้วยตนเอง		
31	ผู้เรียนสามารถการเรียนรู้กิจกรรมด้วยตนเองได้หรือไม่ อย่างไร	
32	ผู้เรียนสามารถการเรียนรู้กิจกรรมด้วยตนเองผ่านพิพิธภัณฑสถาน ศิลปะได้หรือไม่ อย่างไร	
33	ผู้เรียนสามารถการเรียนรู้กิจกรรมด้วยตนเองผ่านหนังสือ วารสารที่เกี่ยวข้องได้หรือไม่ อย่างไร	

ตอนที่ 2 ข้อเสนอแนะอื่นๆ (ประเด็นที่นอกเหนือจากคำถามในการสัมภาษณ์)

ข้อเสนอแนะอื่นๆ

--

แบบสัมภาษณ์

ผู้เรียนอายุ 16-18 ปี (หลังการทำกิจกรรม 2 เดือน)

ชื่อหัวข้อวิทยานิพนธ์ (ภาษาไทย) แนวทางการจัดกิจกรรมจิตศิลป์เพื่อสร้างประสบการณ์ทางสุนทรียะของผู้เรียนอายุ 16-18 ปี

(ภาษาอังกฤษ) GUIDELINES FOR CONTEMPLATIVE ART ACTIVITIES TO CREATE AESTHETIC EXPERIENCES OF STUDENTS AGE 16-18 YEARS OLD

ชื่อผู้วิจัย นางสาวอดิญา วงษ์วาท

อาจารย์ที่ปรึกษา ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ชนบทร แสงวณิช

วัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาแนวทางการจัดกิจกรรมจิตศิลป์เพื่อสร้างประสบการณ์ทางสุนทรียะของผู้เรียนอายุ 16-18 ปี

คำชี้แจง

1. แบบสัมภาษณ์นี้เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ชนิดมีโครงสร้าง (Structured Interview)
2. แบบสัมภาษณ์นี้เพื่อเก็บรวบรวมความคิดเห็นของผู้เรียนเกี่ยวกับแหล่งการเรียนรู้ด้วยตนเองของผู้เรียนอายุ 16-18 ปี

ความคิดเห็นของผู้เรียนเกี่ยวกับความเหมาะสมของแนวทางการจัดกิจกรรมจิตศิลป์ เพื่อสร้างประสบการณ์ทางสุนทรียะของผู้เรียนอายุ ปี 18-16

ลำดับ	ข้อความคำถาม	ข้อเสนอแนะ
แหล่งการเรียนรู้ด้วยตนเอง (หลังการทำกิจกรรม)		
1	ผู้เรียนได้นำกิจกรรมจิตศิลป์ไปใช้ที่บ้านหรือไม่ อย่างไร	

ลำดับ	ข้อความคำถาม	ข้อเสนอแนะ
2	ผู้เรียนคิดว่ากิจกรรมจิตศิลป์สามารถทำได้ที่ไหนบ้าง อย่างไร	
3	หลังจบการทำกิจกรรมผู้เรียนเคยนำกิจกรรมจิตศิลป์ไปใช้หรือไม่อย่างไร	

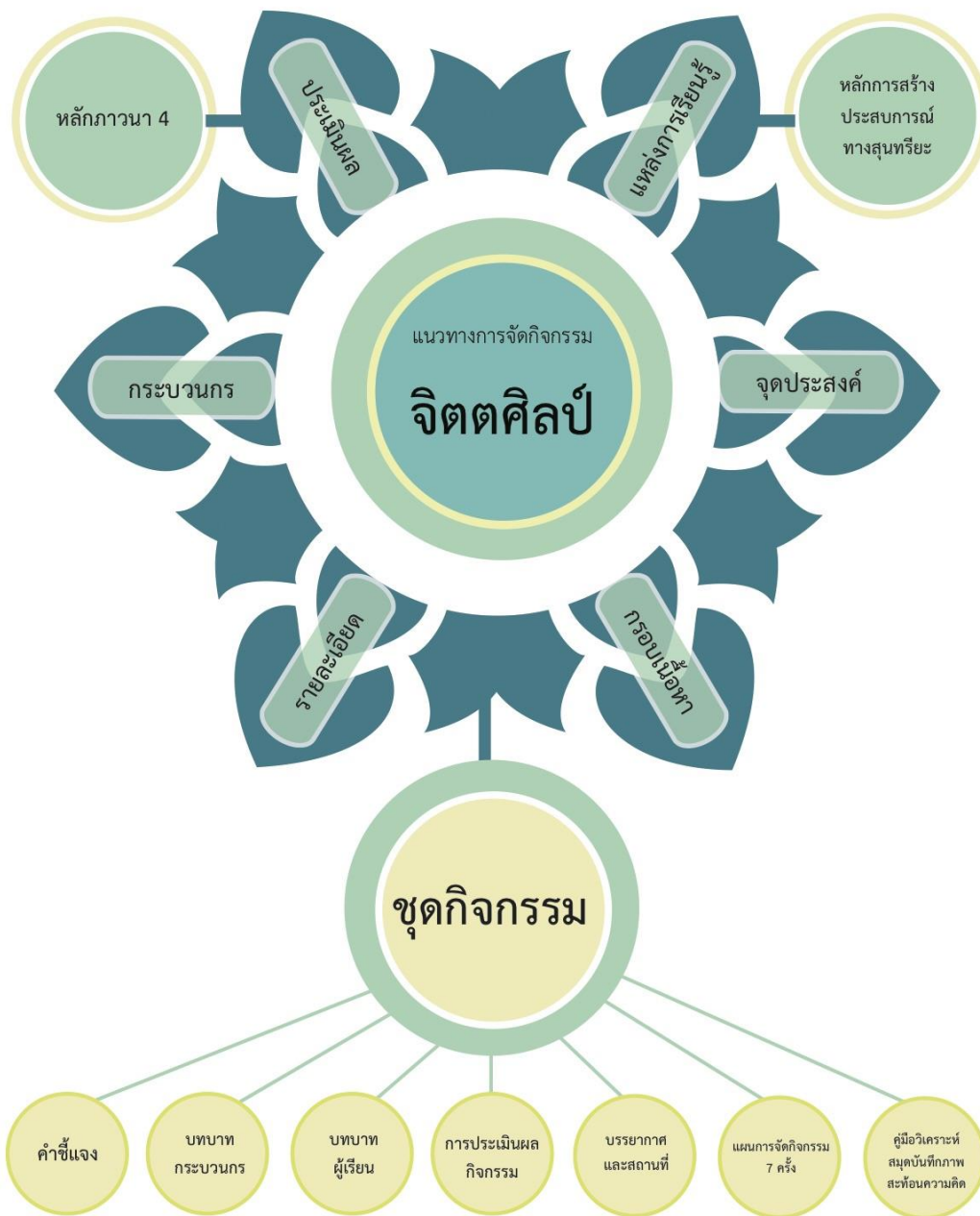

ชุดกิจกรรม

จิตตศิลป์

แผนผังแสดงรายละเอียดของการจัดกิจกรรม “จิตตศิลป์”

คำชี้แจง

กิจกรรมจิตตศิลป์นี้ เป็นส่วนหนึ่งของวิทยานิพนธ์เรื่อง แนวทางการจัดกิจกรรมจิตตศิลป์เพื่อสร้างประสบการณ์ทางสุนทรียะของผู้เรียนอายุ 16-18 ปี ซึ่งเป็นกิจกรรมนอกหลักสูตร ที่มีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างประสบการณ์ทางสุนทรียะให้เกิดแก่ผู้เรียนผ่านกิจกรรมศิลปะที่บูรณาการการสร้างสรรคงานศิลปะแขนงต่างๆเข้ากับกระบวนการโครครด้วยหลักภาวา 4 ควรมีการดำเนินกิจกรรม ดังนี้

1. ชั้นเตรียมการสอน

- ศึกษาคำชี้แจงในเอกสารนี้ให้ละเอียดรอบคอบ
- ศึกษาสาระสำคัญ จุดประสงค์และขั้นตอน ในแผนการจัดการเรียนรู้ให้เข้าใจชัดเจน
- เตรียมอุปกรณ์ต่างๆให้พร้อม โดยเรียงลำดับตามการใช้งานก่อนหลัง

2. ชั้นสอน

จัดการเรียนการสอนตามแผนการจัดการเรียนรู้ ในการจัดกิจกรรมแต่ละครั้ง จะแบ่งเป็น 3 ขั้นตอน (ตามลำดับ) ดังนี้

ขั้น Check-in เตรียมความพร้อมในการเรียน การถ่ายทอดความรู้ โดยให้สติดอยู่กับตัว

ขั้น Activity ทำกิจกรรมย่อย เพื่อพัฒนาสุขภาพของมนุษย์อย่างเป็นองค์รวม โดยรายละเอียดกิจกรรม ระบุไว้ในแผนการจัดการเรียนรู้รายครั้ง

ขั้น Check-out การทบทวนบทเรียนด้วยตนเอง ว่าวันนี้ได้ประสบการณ์อะไร

อาจจะเป็นการวิเคราะห์ประเด็นต่างๆจากการทำกิจกรรม ด้วยกระบวนการสุนทรียสนทนา หรือการสะท้อนความคิดผ่านสมุดบันทึกภาพ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับลักษณะของกิจกรรมในแต่ละครั้ง

3. ชั้นหลังการสอน

เมื่อสิ้นสุดการจัดกิจกรรม กระบวนกรและผู้เรียนร่วมกันเก็บอุปกรณ์ให้เรียบร้อย

คำชี้แจง

กิจกรรมจิตตศิลป์ตามหลักภavana 4

กิจกรรมด้านกายภาวนา เป็นกิจกรรมที่ส่งเสริมการพัฒนาการพัฒนากายและการพัฒนาความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมทางกาย ตัวอย่างกิจกรรมด้านกายภาวนา เช่น กิจกรรมการนวดแผนไทย โดยผู้เรียนได้เรียนรู้การนวดไทยขั้นพื้นฐาน ดูแลและใส่ใจผู้อื่นด้วยความรัก มีจิตใจที่แน่วแน่และมีสมาธิ กิจกรรมร่ำมายจีน เป็นกิจกรรมที่สามารถจัดได้ทุกวัน ในช่วงเช้า โดยเริ่มจากการเตรียมร่างกายให้อบอุ่น ยืดเส้นสายตามส่วนต่างๆ ฝึกการเดินและสังเกตลมหายใจ

กิจกรรมด้านสติภาวนา เป็นกิจกรรมที่พัฒนาความสัมพันธ์ทางสังคม สร้างพฤติกรรมที่ดีงาม ช่วยเหลือเกื้อกูล ตัวอย่างกิจกรรมด้านสติภาวนา เช่น กิจกรรมมองเขมองเรา เพื่อให้ผู้เรียนได้ทบทวนตนเอง ถึงลักษณะที่เป็นแก่นแท้ของตัวเอง จุดที่นำภาคภูมิใจ และประเด็นที่ทำหายของตนเอง และได้เปรียบเทียบมุมมองของตนเองและผู้อื่น กิจกรรมศิลปะสาธารณะ ผู้เรียนได้เรียนรู้การทำตุ๊ก ซึ่งเป็นงานศิลปะสาธารณะพื้นบ้านของชาวเหนือ ซึ่งต้องใช้ความประณีตและมีแบบแผน เรียนรู้การทำงานเป็นกลุ่ม การแบ่งงาน และเป็นส่วนหนึ่งของผลงานโดยไม่ต้องเป็นเจ้าของ

กิจกรรมด้านจิตภาวนา เป็นกิจกรรมที่พัฒนาคุณภาพของจิตด้วยคุณธรรม ผู้เชี่ยวชาญด้านการจัดกิจกรรม ตัวอย่างกิจกรรมด้านจิตภาวนา เช่น กิจกรรมการเขียนรูปแบบสัมผัส เป็นการฝึกวาดภาพโดยไม่มองกระดาษและไม่ยกดินสอ แต่ให้ใจจดจ่ออยู่กับสิ่งที่วาด ใช้สายตาสัมผัสตามรูปทรงของแบบด้วยใจที่มีสมาธิ กิจกรรมระบายสีระบายอารมณ์ เพื่อฝึกการแสดงออกของอารมณ์อย่างรวดเร็ว ใน 20 วินาที ผู้เรียนแต่ละคนจะได้สะท้อนอารมณ์อย่างหลากหลาย

กิจกรรมด้านปัญญาภาวนา เป็นกิจกรรมที่พัฒนาปัญญาให้รู้จักคิด พิจารณา วินิจฉัย แก้ปัญหาด้วยการเข้าใจ ตัวอย่างกิจกรรมด้านปัญญาภาวนา เช่น กิจกรรมการคิดอย่างใคร่ครวญ เป็นการฝึกให้ผู้เข้าร่วมหัดคิดและบรรยายตามที่เห็นจริงอยู่ตรงหน้าโดยไม่ต้องปรุงแต่ง มองถึงความเชื่อมโยงของสรรพสิ่ง และคุณค่าของสิ่งต่างๆ รวมทั้งฝึกการสื่อสารระหว่างสมาชิกในกลุ่มอีกด้วย

คำชี้แจง

กิจกรรมทั้งหมดที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นมีจำนวนทั้งสิ้น 7 ครั้ง ทำกิจกรรมต่อเนื่องสัปดาห์ละ 1 ครั้ง เพื่อให้มีความสอดคล้องกับการพัฒนาสุขภาพของมนุษย์ด้านต่างๆ อย่างเป็นองค์รวม ควรมีจำนวนผู้เข้าร่วมกิจกรรม แต่ละครั้งตั้งแต่ 10-15 คน

กิจกรรมนี้มีความหลากหลายและยืดหยุ่น สร้างขึ้นด้วยหลักของการจัดกิจกรรมจิตตศิลป์ คือหลักภาวนา 4 ประกอบด้วย กายภาวนา ศิลภาวนา จิตภาวนา และปัญญาภาวนา และหลักของการสร้างประสบการณ์ทางสุนทรียะ 2 ด้าน คือ ประสบการณ์โดยการเรียนรู้จากการสร้างสรรค์ และประสบการณ์โดยการเรียนรู้จากการวิเคราะห์ ดังนี้

กิจกรรม	หลักภาวนา 4				หลักการสร้างประสบการณ์ทางสุนทรียะ	
	กาย	ศิลปะ (สังคม)	จิต	ปัญญา	สร้างสรรค์	วิเคราะห์
สำรวจสมดุล	✓					✓
พินิจอารมณ์ผ่านสี		✓	✓		✓	✓
หน้าที่เพื่อสาธารณะ		✓	✓		✓	
ศิลปะสร้างปฏิสัมพันธ์		✓	✓		✓	✓
พิพิธภัณฑ์ผลงาน	✓		✓	✓		✓
ประสบการณ์สะท้อนความรู้สึก		✓		✓		✓
ระลึกอารมณ์สุนทรีย์		✓		✓		✓

คำชี้แจง

ขั้น Check in & Check out

ก่อนการทำกิจกรรมในแต่ละครั้ง ควรมีกระบวนการ Check in ทุกครั้ง เพื่อเป็นการรวมจิตใจ เตรียมความพร้อมก่อนเข้าสู่กระบวนการเรียนรู้ รูปแบบของการ Check in ควรมีความหลากหลาย เช่น การพูดคุยเรื่องประจำวัน การทำกิจกรรมนันทนาการ การนั่งและนอนสมาธิ เป็นต้น ควรหลีกเลี่ยงการทำกิจกรรมเดิม ต่อเนื่อง ควรใช้เวลาสำหรับกระบวนการ Check in ประมาณ 5-7 นาที การกำหนดรูปแบบของกระบวนการ Check in ควรจะสอดคล้องกับลักษณะของกิจกรรม เช่น กิจกรรมแรก ที่สมาชิกเพิ่งพบปะกันครั้งแรก รูปแบบของกระบวนการ Check in ควรจะเป็นการละลายพฤติกรรมหรือการทำความรู้จักกัน เป็นต้น ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับ ความเหมาะสมและความถนัดของกระบวนการ

หลังการทำกิจกรรมในแต่ละครั้ง ควรมีกระบวนการ Check out ทุกครั้ง เพื่อเป็นการทบทวนบทเรียนด้วยตนเอง ว่าวันนี้ผู้เรียนได้เรียนรู้อะไร ลักษณะของการ Check out ควรมีความหลากหลาย เช่น การจดบันทึก การพูดและฟังเพื่อนภายในกลุ่ม ควรหลีกเลี่ยงการทำกิจกรรมซ้ำกับการ Check out กรณีที่กิจกรรมจำเป็นต้องใช้ เวลาอย่างมาก สามารถเลื่อนการ Check out ไปเป็นการ Check in ในครั้งต่อไป หรือสามารถให้ทำการ Check out ด้วยการจดบันทึกความรู้สึกของตัวเองผ่านสมุดบันทึกหรือสมุดบันทึกภาพ นอกเวลาทำกิจกรรม

หลังการทำกิจกรรมในแต่ละครั้ง ควรมีกระบวนการสุนทรียสนทนาและหรือกระบวนการสะท้อนความคิดผ่าน สมุดบันทึกภาพทุกครั้ง สามารถเลือกได้อย่างใดอย่างหนึ่งหรือทำทั้งทั้งสองอย่างก็ได้ อาจจะใช้เป็นกระบวนการ Check Out ก็ได้ กระบวนการสุนทรียสนทนาเป็นการพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเกี่ยวกับกิจกรรมที่ได้ทำ กระบวนการ สามารถตั้งคำถามปลายเปิดในกระบวนการนี้ได้ ควรเน้น“การฟังให้ได้อิน” (deep listening) กระบวนการควรจะต้อง กติกาอย่างหลวมๆก่อนเริ่มกระบวนการ ประโยคที่กระบวนการควรใช้ ต้องมีลักษณะที่เปิดกว้าง จริงใจ หลีกเลี่ยงการ เปรียบเทียบ การตัดสิน การชี้นำหรือเสนอแนะ สมาชิกในกระบวนการไม่ควรวิพากษ์คำพูดหรือความคิดของใคร และต้องไม่ใช่คำพูดว่า “ใช่ แต่ว่า...” แต่ให้ใช้คำพูดว่า “ใช่ และ....” ดำรงอยู่ในความเงียบคือการไตร่ตรองความคิด ตนเองกลับไปตั้งคำถามกับสมมติฐานของตนเอง และไม่ได้แย้งหรือปกป้องสมมติฐานของตนเอง อีกทั้งไม่ควรนำสิ่งท กล่าวในกระบวนการไปเผยแพร่อย่างมีวัตถุประสงค์ในเชิงลบ หรือก่อให้เกิดความเสียหายต่อสมาชิกและผู้อื่น ควรใช้เวลา ในการสุนทรียสนทนา ประมาณ 20-25 นาที

กระบวนการสะท้อนความคิดผ่านสมุดบันทึกภาพ เป็นการเชื่อมโยงระหว่างภาพและการใช้ภาษา ผู้เรียน สามารถเขียนภาพ ตัวอักษร หรือสัญลักษณ์อะไรก็ได้ที่แสดงความคิดออกมาได้ชัดเจนที่สุด ซึ่งกระบวนการนี้จะ สามารถสะท้อนการรับรู้ประสบการณ์ของตนเอง เพื่อการกระตุ้นการเรียนรู้ของผู้เรียนและบรรยายประสบการณ์ การเรียนรู้ ไม่ว่าจะเป็นการเรียนรู้ในระหว่างการเรียนรู้ทฤษฎีฝึกปฏิบัติหรือแม้แต่เหตุการณ์ในชีวิตประจำวัน การบันทึก การสะท้อนความคิดถือเป็นหลักฐานที่แสดงถึงความสามารถของกระบวนการคิดและกระบวนการเรียนรู้ต่างๆ อีกทั้งยังเป็นช่องทางหนึ่งที่ทำให้กระบวนการหรือผู้สอนรู้จักและเข้าใจความคิดของผู้เรียนได้อีกด้วย ควรให้เวลาในการเขียน สะท้อนความคิดประมาณ 20-25 นาที

* ทั้งนี้ รายละเอียดกระบวนการข้างต้น จะระบุในแผนการจัดกิจกรรมรายครั้ง

บทบาท กระบวนการ

กระบวนการ ควรมีความรู้และทักษะเบื้องต้นทางศิลปะ อีกทั้งยังควรศึกษาแผนการจัดกิจกรรมให้ละเอียด วางแผนและจัดเตรียมอุปกรณ์ให้พร้อมใช้อยู่เสมอ ควรมีความเข้าใจในพัฒนาการทางร่างกาย สติปัญญา อารมณ์ สังคมและพัฒนาการทางศิลปะของผู้เรียนอายุ 16 - 18 ปี สามารถสรุปได้ดังนี้

- พัฒนาการทางร่างกาย

ผู้หญิงจะมีร่างกายสูงกว่าผู้ชายบางคน ทำให้เด็กผู้หญิงอาจจะกังวลว่าตัวเองไม่หยุดสูง ในขณะที่เด็กชายก็เกิดความกังวลว่า ทำไมตัวเองจึงไม่สูงใหญ่ โดยเพศหญิงจะมีรูปร่างเปลี่ยนแปลงไป มีหน้าอก สะโพก ก้น และต้นขา มีขนขึ้นตามร่างกาย เพศชายมีกล้ามเนื้อและมีกำลังมากขึ้น
- พัฒนาการทางสติปัญญา

มีการเจริญเติบโตของสมองอย่างเต็มที่ พัฒนาการทางด้านความคิดสติปัญญาเป็นไปอย่างรวดเร็วสามารถเข้าใจเรื่องที่เป็นนามธรรมได้ มีความคิดกว้างไกล พยายามแสวงหาความรู้ใหม่ๆ มีจินตนาการมาก มีความเชื่อมั่นในความคิดของตน (Piaget, 1977)
- พัฒนาการทางอารมณ์

อารมณ์ของวัยรุ่นเป็นอารมณ์ที่เปลี่ยนแปลงง่าย อ่อนไหวง่าย เจ้าอารมณ์ มีอารมณ์รุนแรง การควบคุมอารมณ์ยังไม่สู้ดี บางครั้งเก็บกด บางคราวมั่นใจสูง บางครั้งพลุ่พล่าน (ศรีเรือน แก้วกังวาล, 2551)
- พัฒนาการทางสังคม

เป็นวัยที่พัฒนาเอกลักษณ์ของตนเอง มีจุดมุ่งหมายในชีวิตของตนเอง สังคมของเด็กคือกลุ่มเพื่อน จะยึดแบบจากกลุ่มเพื่อนและบุคคลที่ตรงกับอุดมคติ อาจเกิดความขัดแย้งด้านสัมพันธภาพกับผู้ใหญ่และเกิดความสับสนทางจิตใจ
- พัฒนาการทางศิลปะ

เป็นช่วงที่เด็กจะมีความถนัดเชิงทัศนเน้นที่การผูกเรื่องราวในผลงานศิลปะสามารถใช้วัสดุอุปกรณ์ได้ชำนาญขึ้น สามารถควบคุมทิศทางการแสดงออกได้อย่างมีเป้าหมาย แบ่งเป็นเด็กที่มีความถนัดเชิงทัศน และเด็กที่มีความถนัดเชิงผัสสะ กลุ่มเด็กที่มีความถนัดเชิงทัศนจะสามารถเรียนรู้ถึงหลักทัศนียภาพวิทยาและตระหนักถึงทัศนียภาพวิทยาเชิงอากาศและกลุ่มเด็กที่มีความถนัดเชิงผัสสะ จะสามารถวาดภาพที่แสดงเกี่ยวกับอารมณ์มีการตัดทอนสีสรรวมทั้งไม่ให้ความสนใจต่อการนำเสนอตามความเป็นจริงในธรรมชาติ

บทบาท กระบวนการ

กระบวนการควรมีความเข้าใจและมีทักษะในการจัดกิจกรรมเพื่อการเรียนรู้ในสิ่งแวดล้อมที่“สบาย” ซึ่งมาจากคำว่า“สัปปายะ”คือสภาพที่เอื้อต่อการเรียนรู้โดยเป็นสภาพแวดล้อมที่เห็นคุณค่าของการเรียนรู้ด้านใน ให้ความสำคัญและเอาใจใส่จิตใจของผู้เรียนรู้ในทุกขณะ สามารถทำได้ 3 ลักษณะ คือ (วิจักขณ์ พานิช, 2550)

- การฟังอย่างลึกซึ้ง (Deep Listening) คือการฟังด้วยหัวใจด้วยความตั้งใจ อย่างสัมผัสได้ถึง รายละเอียดของสิ่งที่เราฟังอย่างลึกซึ้งด้วยจิตที่ตั้งมั่น ในที่นี้ยังหมายถึงการรับรู้ในทางอื่น ๆ ด้วย เช่น การมอง การอ่าน และการสัมผัส
- การน้อมสู้อย่างใคร่ครวญ (Contemplation) เป็นกระบวนการต่อเนื่องจากการฟังอย่างลึกซึ้ง ประกอบกับประสบการณ์ที่ผ่านเข้ามาในชีวิตทางอื่นๆ เมื่อเข้ามาสู่อารมณ์แล้วมีการน้อมนำมาคิดใคร่ครวญอย่าง ลึกซึ้งซึ่งต้องอาศัยความสงบเย็นของจิตใจเป็นพื้นฐาน จากนั้นก็ลองนำไปปฏิบัติเพื่อให้เห็นผลจริง ก็จะเป็น การพอกพูนความรู้เพิ่มขึ้นอีกในระดับหนึ่ง
- การเฝ้ามองเห็นตามที่เป็นจริง (Meditation) การปฏิบัติธรรมหรือภาวนาคือการเฝ้าดูธรรมชาติที่ แท้ของจิตคือการเปลี่ยนแปลงไม่คงที่ ความบิบัติที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงและสภาวะของ การเป็นแห่งเหตุ ปัจจัยที่ไหลต่อเนื่อง การปฏิบัติภาวนาฝึกสังเกตธรรมชาติของจิตจะ ทำให้เราเห็นความเชื่อมโยงจากภายในสู่ ภายนอกเห็นความเป็นจริง

บทบาท ผู้เรียน

1. รับทราบจุดประสงค์ของกิจกรรมจากกระบวนการ เพื่อจะได้ทราบว่าเมื่อจบกิจกรรมแต่ละครั้งจะได้เรียนรู้สิ่งใดบ้าง
2. ตั้งใจทำกิจกรรมอย่างเป็นกลางและสร้างสรรค์
3. เปิดใจพร้อมรับประสบการณ์ใหม่ๆ
4. ร่วมเก็บอุปกรณ์ในกิจกรรมทุกครั้ง
5. นำทักษะและความรู้ที่ได้ไปใช้ในชีวิตประจำวันต่อไป

บรรยากาศ และสถานที่

บรรยากาศและสถานที่ในการจัดกิจกรรม ควรเป็นบรรยากาศที่สบาย เปิดกว้าง เอื้อหนุนและไวใจซึ่งกันและกัน โดยกระบวนการสามารถสร้างบรรยากาศได้ด้วยการเปิดเพลงทำนองผ่อนคลาย ไม่ควรมีเนื้อร้อง มีจังหวะปานกลางหรือจังหวะที่มีอัตราความเร็วใกล้เคียงกับอัตราการเต้นของหัวใจในภาวะปกติ ทำนองสดชื่นแจ่มใส ทำนองละมุนละไม หรือทำนองสงบไม่เคร่งจนเกินไป มีเสียงดังประมาณ 50-60 เดซิเบล เสียงดนตรีในบทเพลงควรมีเสียงกังวาน ไพเราะ เช่น ขิม กีตาร์ เป็นเครื่องดนตรีที่มีเสียงกังวาน วิธีการเล่นต่างกัน ขิมใช้ตี ส่วนกีตาร์ใช้ขีด การเล่นขิมจะช่วยให้เกิดสมาธิ เมื่อบรรเลงเพลงที่ไพเราะ ด้วยจังหวะที่ช้า จะทำให้เกิดความสงบผ่อนคลาย ส่วนกีตาร์ช่วยทำให้เกิดความสนุกสนาน เพลิดเพลิน ผ่อนคลายความตึงเครียด เป็นต้น หรือเลือกใช้บทเพลงที่บันทึกเสียงธรรมชาติ เช่น เสียงน้ำไหล เสียงลมพัดเบาๆ เป็นต้น ทั้งนี้กระบวนการสามารถเลือกสร้างบรรยากาศได้ตามความเหมาะสมและความสะดวก มีพื้นที่ให้มีความใคร่ครวญตามลำพังและการใช้เวลาอยู่ร่วมกับผู้อื่น สถานที่ที่ใช้ทำกิจกรรมควรเป็นห้องเปิดโล่ง ขนาดกลาง อากาศถ่ายเท อาจจะเป็นห้องกึ่งทางการ และสามารถสร้างความเจิบได้ ใช้แผ่นรองนั่งสำหรับนั่งพื้น เป็นวงกลมแทนโต๊ะหรือเก้าอี้ สำหรับบางกิจกรรมที่ต้องนอน อาจจะใช้เสื่อหรือผ้าปูเสื่อก็ได้ ซึ่งกระบวนการสามารถให้ผู้เรียนเตรียมมาได้ ทั้งนี้กระบวนการสามารถเลือกสถานที่ได้ตามความสะดวก

การประเมินผล กิจกรรม

การประเมินผลกิจกรรม แบ่งเป็นสองส่วน คือ การประเมินตนเองในฐานะกระบวนการและการประเมินการเรียนรู้ของผู้เรียน

การประเมินตนเองในฐานะกระบวนการ คือประเมินตัวเองจากกระบวนการ ว่าตนเองมีจุดอ่อนและจุดแข็ง ในการจัดกิจกรรมส่วนใดบ้าง เช่น การจัดสถานที่ การจัดบรรยากาศของความรักและความเมตตา ความต่อเนื่อง เป็นต้น เมื่อทำการประเมินอย่างต่อเนื่อง กระบวนการอาจจะตั้งคำถามเพื่อสืบค้นแนวทางการแก้ปัญหาและแนวทางการพัฒนา กิจกรรมต่อไป การประเมินตนเองทำหลากหลายแบบผ่านการใช้แบบประเมินหรือการเขียนสมุดบันทึกหลังการจัดกิจกรรม

การประเมินการเรียนรู้ของผู้เรียน ควรทำควบคู่กับการประเมินการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับผู้เรียน ส่วนหนึ่ง อาจทำได้โดยการสังเกตพฤติกรรมและการแสดงออกที่เปลี่ยนแปลง แต่สิ่งสำคัญที่สุด คือการประเมินตนเองของผู้เรียน เนื่องจากกิจกรรมเป็นการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นภายใน ผู้เรียนสามารถตัดสินได้ดีที่สุดว่าได้เรียนรู้หรือเปลี่ยนแปลงอะไรบ้าง และการเปลี่ยนแปลงนั้นมีผลอย่างไรกับตัวเอง สามารถประเมินได้จากการสัมภาษณ์เป็นรายกลุ่มหรือรายบุคคล นอกจากนั้นกระบวนการยังมีโอกาสที่จะเข้าใจความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับผู้เรียนได้จากการรับฟังเรื่องราวและ ประสบการณ์ตรงผ่านกระบวนการสนทนา กระบวนการสามารถตั้งคำถามปลายเปิดเพื่อกระตุ้นการถ่ายทอดการเรียนรู้ของผู้เรียนได้ ผู้เชี่ยวชาญด้านการจัดกิจกรรมจิตตศิลป์และผู้สอนศิลปะในโรงเรียนทางเลือกเห็นด้วยกับการใช้ คำถามเพื่อสะท้อนความคิด เช่น “สิ่งที่ฉันได้ทำวันนี้ คือ...” “สิ่งที่ฉันทำแล้วรู้สึกสนุกคือ...” เป็นต้น โดยกระบวนการอาจทำการบันทึกเสียงและประเมินอื่นๆประกอบด้วย ควรสรุปข้อมูลออกเป็นสองส่วน ส่วนที่หนึ่งคือ การสรุปประเด็นที่ผู้เรียนสะท้อนออกมาในทันทีที่จบกระบวนการ ซึ่งกระบวนการจำเป็นต้องทักษะในการฟังอย่างลึกซึ้ง และจดประเด็นสำคัญ หลีกเลี่ยงการสรุปประเด็นแบบตัดสินหรือตีความ ส่วนที่สองคือ การสรุปประเด็นการเรียนรู้จากการ บันทึกเสียงภายหลังจากกิจกรรมทั้งหมด อีกทั้งยังสามารถประเมินการเรียนรู้ได้จากการสะท้อนความคิดผ่านสมุดบันทึกภาพ ซึ่งมีลักษณะเปิดกว้างและยืดหยุ่น ผู้เรียนสามารถเขียนบรรยาย บทกวี วาดภาพหรือสัญลักษณ์แทนความหมายต่างๆได้ โดยกระบวนการควรอ่านและตีความภาษาและภาพที่ปรากฏ อย่างเป็นกลาง หลีกเลี่ยงการให้คะแนน เปรียบเทียบหรือ จัดลำดับ ข้อมูลที่ปรากฏในสมุดบันทึกภาพควรเป็นความลับระหว่างกระบวนการและผู้เรียน กระบวนการสามารถ ตั้งคำถามปลายเปิดเพื่อกระตุ้นการเขียนสะท้อนความคิดและประสบการณ์ทางสุนทรียะของผู้เรียนได้ เช่น “ภาพวาดที่เห็นเกี่ยวกับอะไร...” เป็นต้น

การประเมินผล กิจกรรม

การประเมินผลกิจกรรมจิตศิลป์ในงานวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อวัดระดับพัฒนาการทางสุนทรียะของผู้เรียน อายุ 16-18 ปี ผ่านการสะท้อนความคิดด้วยการจดบันทึกลงในสมุดบันทึกภาพ ผู้เรียนสามารถเขียนบรรยาย หรือวาดภาพ ประกอบก็ได้ โดยข้อมูลทั้งหมดจะเป็นความลับระหว่างผู้วิจัยและผู้เข้าร่วมกิจกรรม

งานวิจัยครั้งนี้ โดยคู่มือนี้จะใช้แนวทางในการช่วยให้เข้าใจถึงการศึกษาศาสตร์ทางการรับรู้เชิงสุนทรีย์ตามหลักเกณฑ์ ดังนี้ เกณฑ์ด้านการสะท้อนคิด ตามวงจรการสะท้อนความคิดของ Gibbs (1988) โดยใช้หลักคำถาม 6 ประโยค ดังนี้

- คำถามที่ 1 สิ่งที่คุณทำ
- คำถามที่ 2 สิ่งที่คุณรู้สึกสนุก
- คำถามที่ 3 สิ่งที่คุณรู้สึกว่าเป็นอุปสรรคในการทำงาน
- คำถามที่ 4 สิ่งที่คุณรู้สึกว่าคุณทำได้ดี
- คำถามที่ 5 สิ่งที่คุณเรียนรู้จากการทำงาน
- คำถามที่ 6 การทำงานครั้งต่อไป

เกณฑ์ด้านการรับรู้เชิงสุนทรีย์ ตามทฤษฎีการพัฒนาทางสุนทรียภาพของ Parson (1987) โดยใช้หลักคำถาม 7 ประโยค ดังนี้

- คำถามที่ 1 ให้อธิบายภาพวาดนี้
- คำถามที่ 2 คิดว่าภาพวาดนี้เกี่ยวกับอะไร เรื่องราวในภาพนี้ดีหรือไม่
- คำถามที่ 3 มีความรู้สึกอย่างไรเมื่อเห็นภาพนี้
- คำถามที่ 4 คิดว่าสีในภาพนี้เป็นอย่างไร เป็นสีที่ดีหรือไม่
- คำถามที่ 5 คิดว่ารูปร่างรูปทรงต่างๆในภาพนี้เป็นอย่างไร และพื้นผิวเป็นอย่างไร
- คำถามที่ 6 คิดว่าภาพนี้วาดยากหรือไม่ อะไรยากที่สุด
- คำถามที่ 7 ภาพวาดนี้เป็นภาพวาดที่ดีหรือไม่ ทำไม

* ทั้งนี้รายละเอียดการเลือกใช้เกณฑ์ดังกล่าวจะระบุไว้ในแผนการจัดการจัดกิจกรรมรายครั้ง

ลักษณะของสมุดบันทึกภาพสะท้อนความคิด กระบวนการสามารถออกแบบได้ตามความสะดวกและความเหมาะสม อาจจะแจกกระดาษให้ในกิจกรรมรายครั้งแล้วนำไปรวบรวม เข้าเล่มหลังจากทำกิจกรรมครบ หรือ แจกสมุดเป็นรูปเล่มตั้งแต่การทำกิจกรรมครั้งแรก

** รายละเอียดการวิเคราะห์สมุดบันทึกภาพสะท้อนความคิด สามารถศึกษาได้จากส่วนคู่มือวิเคราะห์สมุดบันทึกภาพสะท้อนความคิด (ส่วนท้ายของชุดกิจกรรม)

แผนการจัดกิจกรรม

กิจกรรม สำรวจสมดุล

ใช้เวลา ประมาณ 85-90 นาที (ทั้งนี้กระบวนการสามารถปรับได้ตามความเหมาะสม)

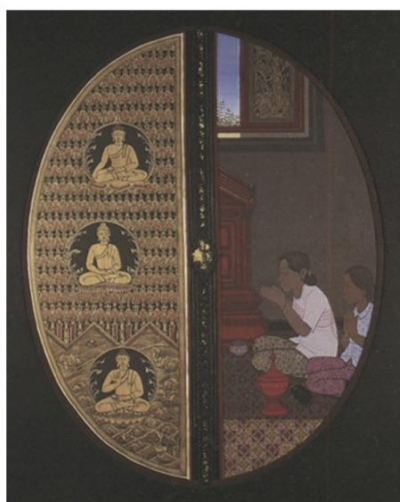
วัตถุประสงค์	เพื่อให้ผู้เข้าร่วมได้สำรวจภาวะสมดุลที่สัมพันธ์กันระหว่างร่างกายและจิตใจ เพื่อให้ผู้เข้าร่วมเข้าใจในความสมดุลแฝงที่ปรากฏบนผลงานศิลปะ
สาระสำคัญ	เป็นกิจกรรมที่เปิดพื้นที่ธรรมชาติ ได้เรียนรู้เกี่ยวกับภาวะความสมดุลของร่างกายและจิตใจ ที่ส่งผลต่อกันและกัน อีกทั้งยังช่วยค้นหาวิธีการสมดุลของตัวเองและสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ
สถานที่	ห้องเปิดโล่ง และสวนย่อมเล็ก ๆ
ขั้นตอน	<p>ขั้น Check-in - (10 นาที) การทำสมาธิและแนะนำตัวเอง</p> <p>ขั้น Activity - (15 นาที) ทำกิจกรรมสำรวจสมดุล กระบวนการเกริ่นนำ จากนั้นให้สมาชิกหาพื้นที่ที่เคลื่อนไหวได้ง่าย (อาจจะพาไปยังสวนย่อมเล็ก ๆ) พร้อมกับเปิดเพลงเบาๆ เริ่มต้นให้แต่ละคนหาจุดศูนย์ถ่วงของตนเอง ด้วยการเอนตัวไปข้างหน้า ข้างหลัง ข้างซ้าย ข้างขวา</p> <p>(5 นาที) ให้ค้นหาจุดที่เกินสมดุล คือจุดที่อาจทำให้ร่างกายล้มได้ ไม่ว่าจะเป็นการยืนหรือการนั่ง ลองเปิดโอกาสให้ตัวเองได้เคลื่อนไหวในแบบที่เกินสมดุล เพื่อพิสูจน์ อาจจะสามารถเกินสมดุลต่อไปได้อีกหรือไม่ ขณะเดียวกันให้สำรวจภาวะจิตใจความกลัวของตนเองไปพร้อมกัน</p> <p>(5 นาที) ให้สมาชิกลองยืนและเดินโดยมีหนังสือวางบนศีรษะ (ห้ามไม่ให้หนังสือตก)</p> <p>(10 นาที) ให้สมาชิกจับคู่ 2 คน ลองค้นหาท่าทางการเคลื่อนไหวที่ทั้งสองคนต่างก็ต้องพึ่งพาอาศัยกัน หากขาดสมาชิกคนใดคนหนึ่งจะไม่สามารถอยู่ในท่าทางนั้นได้อีก เมื่อทำได้ระยะหนึ่งให้เพิ่มจำนวนเป็น 3 และ 6 คน ตามลำดับ</p> <p>(20 นาที) ให้สมาชิกทุกกลุ่มนำเสนอผลงานท่าทางประดิษฐ์และทดลองเลียนแบบกลุ่มอื่นๆ</p> <p>(15 นาที) กระบวนการเปิดภาพผลงานผลงานศิลปะที่แสดงความสมดุลชัดเจน พร้อมกับอธิบายเรื่องสมดุลแฝงที่ปรากฏในผลงานศิลปะ กระบวนการพยายามเชื่อมโยงประเด็นว่า สมดุลเป็นสิ่งที่เท่ากัน หากเอนไปทางใดทางหนึ่งอาจจะล้มได้ เช่นเดียวกับผลงานศิลปะหากขาดสมดุลอาจจะทำให้ผลงานดูรกหรือว่างเปล่า จนขาดความงาม</p>

กิจกรรม สำรวจสมดุล

ห้องเกี่ยวกับทิวยาน, เฉลิมชัย โฆษิตพิพัฒน์
ตัวอย่างผลงานศิลปะที่ีความสมดุล

ชั้น Check-out
(20 นาที)

- กระบวนการให้ผู้เรียนนั่งล้อมเป็นวงกลม
- กระบวนการจัดกระบวนการสุนทรียสนทนา แลกเปลี่ยนประเด็นในการเรียนรู้ ว่ามีความเข้าใจเรื่องความสมดุลและประสบการณ์ที่เกิดขึ้นอย่างไร

 รายการวัสดุ อุปกรณ์

- เครื่องเล่นเพลง
- แผ่นเพลง (ที่เน้นจังหวะและทำนองที่ผ่อนคลาย)
- ภาพผลงานศิลปะที่เน้นความสมดุล

 แหล่งการเรียนรู้

- พิพิธภัณฑ์ทางศิลปะ
- หนังสือ นิตยสารที่เกี่ยวข้อง

กิจกรรม หน้าที่เพื่อสาธารณะ

- ขั้น Check out - (20 นาที) กระบวนการแจกกระดาษเพื่อนำไปบันทึกและสะท้อนสิ่งที่รับรู้ กระบวนการยกตัวอย่างผลงานศิลปะ และเลือกใช้คำถามเพื่อสะท้อนการรับรู้เชิงสุนทรีย์ 7 คำถาม (Parson, 1987) ดังนี้
- คำถามที่ 1 ให้อธิบายภาพวาดนี้
  - คำถามที่ 2 คิดว่าภาพวาดนี้เกี่ยวกับอะไร เรื่องราวในภาพนี้ดีหรือไม่
  - คำถามที่ 3 มีความรู้สึกอย่างไรเมื่อเห็นภาพนี้
  - คำถามที่ 4 คิดว่าสีในภาพนี้เป็นอย่างไร เป็นสีที่ดีหรือไม่
  - คำถามที่ 5 คิดว่ารูปร่างรูปทรงต่างๆในภาพนี้เป็นอย่างไร และพื้นผิวเป็นอย่างไร (ใช้คำถามนี้เฉพาะปรากฏรูปร่างต่างๆ)
  - คำถามที่ 6 คิดว่าภาพนี้วาดยากหรือไม่ อะไรยากที่สุด
  - คำถามที่ 7 ภาพวาดนี้เป็นภาพวาดที่ดีหรือไม่ ทำไม
- (15 นาที) กระบวนการแจกกระดาษเพื่อนำไปบันทึกและสะท้อนสิ่งที่รับรู้ หรือการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นภายในจิตใจ โดยมีคำถามหลัก 6 คำถาม (ดูรายละเอียดเพิ่มเติมในหัวข้อการประเมินผล) ตามแนวคิดของ Gibb (1988) คือ
- คำถามที่ 1 สิ่งที่คุณทำ
  - คำถามที่ 2 สิ่งที่คุณรู้สึกสนุก
  - คำถามที่ 3 สิ่งที่คุณรู้สึกว่าเป็นอุปสรรคในการทำงาน
  - คำถามที่ 4 สิ่งที่คุณรู้สึกว่าทำได้ดี
  - คำถามที่ 5 สิ่งที่คุณเรียนรู้จากการทำงาน
  - คำถามที่ 6 การทำงานครั้งต่อไป

รายการวัสดุ อุปกรณ์

- กระดาษขนาดใหญ่
- สีไม้ หรือ สีเมจิก
- ดินสอ ยางลบ กรรไกร เข็ม
- ภาพผลงานศิลปะสาธารณะ ประเภท Wall art

แหล่งการเรียนรู้

- พิพิธภัณฑ์ทางศิลปะ
- หนังสือ นิตยสารที่เกี่ยวข้อง

กิจกรรม พินิจอารมณ์ผ่านสี

ใช้เวลา ประมาณ 95-100 นาที (ทั้งนี้กระบวนการสามารถปรับได้ตามความเหมาะสม)

วัตถุประสงค์	เพื่อให้เรียนรู้และเกิดความตระหนักต่อรูปแบบการแสดงความรู้สึกของตนเองผ่านการวาดภาพระบายสี เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับเพื่อนคนอื่นๆ เรื่องรูปแบบแผนความรู้สึกของตนเอง
สาระสำคัญ	เพื่อวิเคราะห์องค์ประกอบของสีที่ปรากฏในผลงานศิลปะ เป็นกิจกรรมที่ให้ผู้เข้าร่วมได้แสดงความรู้สึกนึกคิดของตนเองโดยปราศจากการคิดล่วงหน้า ถ่ายทอดความรู้สึกของตนเองออกมาอย่างเป็นธรรมชาติ ได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้รูปแบบความรู้สึกของเพื่อน เกิดการยอมรับในตัวตนของกันและกัน
สถานที่	ห้องเปิดโล่ง จัดอุปกรณ์ไว้เป็นวงกลม
ขั้นตอน	<p>ขั้น Check-in - (5นาที) ทำสมาธิกับเพลงและกล่าวทักทายเพื่อนสมาชิก</p> <p>ขั้น Activity - (10นาที) ทำกิจกรรมพินิจอารมณ์ผ่านสี</p> <p>(10นาที) กระบวนการเกริ่นนำโดยให้สมาชิกทบทวนอารมณ์ของตัวเอง จากนั้นให้สะท้อนความคิดผ่านท่าทางง่ายๆ</p> <p>(5นาที) ให้สมาชิกจับกลุ่มกลุ่มละ 8 คน นั่งเป็นวงกลม โดยกระบวนการจัดงานสี และสีต่างๆวางกระจาย ตรงหน้าของแต่ละคนจะมีกระดาษวาดภาพและกระดาษเปล่า ซึ่งติดข้อความแสดงอารมณ์สั้นๆ คือ โกรธ ดีใจ เศร้า สับสน รัก สงบสุข กังวลและตื่นเต้น</p> <p>(10นาที) ให้สมาชิกเปิดกระดาษแล้วหยิบสีระบายลงกระดาษให้สามารถสะท้อนความรู้สึกของข้อความที่เป็นได้ ใช้เวลา 30 วินาที จากนั้นกระบวนการให้สัญญาณ ตีระฆังแล้วให้สมาชิกยื่นกระดาษรองวาดและกระดาษให้กับเพื่อนทางขวามือ จนครบทั้ง 8 หัวข้อ</p> <p>(10นาที) กระบวนการแสดงภาพผลงานของทุกกลุ่ม</p> <p>(20นาที) กระบวนการสรุป เชื่อมโยงไปถึงประเด็นเรื่องวาระของสีในงานศิลปะ พร้อมกับแสดงภาพผลงานศิลปะที่มีความหลากหลายสี หลายอารมณ์</p>

ใบบัว , ประเทือง เอมเจริญ
ตัวอย่างผลงานที่แสดงสีชัดเจน

กิจกรรม พินิจอารมณ์ผ่านสี (ต่อ)

ขั้น Check out

- (20 นาที) กระทบกรแจกกระดาษเพื่อนำไปบันทึกและสะท้อนสิ่งที่รับรู้
กระทบกรยกตัวอย่างผลงานศิลปะ และเลือกใช้คำถามเพื่อ
สะท้อนการรับรู้เชิงสุนทรีย์ 7 คำถาม (Parson, 1987) ดังนี้

- คำถามที่ 1 ให้อธิบายภาพวาดนี้
- คำถามที่ 2 คิดว่าภาพวาดนี้เกี่ยวกับอะไร เรื่องราวในภาพนี้ดีหรือไม่
- คำถามที่ 3 มีความรู้สึกอย่างไรเมื่อเห็นภาพนี้
- คำถามที่ 4 คิดว่าสีในภาพนี้เป็นอย่างไร เป็นสีที่ดีหรือไม่
- คำถามที่ 5 คิดว่ารูปร่างรูปทรงต่างๆในภาพนี้เป็นอย่างไร
และพื้นผิวเป็นอย่างไร
(ใช้คำถามนี้เฉพาะปรากฏรูปร่างต่างๆ)
- คำถามที่ 6 คิดว่าภาพนี้วาดยากหรือไม่ อะไรยากที่สุด
- คำถามที่ 7 ภาพวาดนี้เป็นภาพวาดที่ดีหรือไม่ ทำไม

- (15 นาที) กระทบกรแจกกระดาษเพื่อนำไปบันทึกและสะท้อนสิ่งที่รับรู้
หรือการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นภายในจิตใจ โดยมีคำถามหลัก 6 คำถาม
(ดูรายละเอียดเพิ่มเติมในหัวข้อการประเมินผล)

ตามแนวคิดของ Gibb (1988) คือ

- คำถามที่ 1 สิ่งที่คุณทำ
- คำถามที่ 2 สิ่งที่คุณรู้สึกสนุก
- คำถามที่ 3 สิ่งที่คุณรู้สึกว่าอุปสรรคในการทำงาน
- คำถามที่ 4 สิ่งที่คุณรู้สึกว่าทำได้ดี
- คำถามที่ 5 สิ่งที่คุณเรียนรู้จากการทำงาน
- คำถามที่ 6 การทำงานครั้งต่อไป

- กระทบกรเก็บกระดาษสะท้อนความคิด

รายการวัสดุ อุปกรณ์

- สีน้ำ หรือ สีชอล์ค (เลือกได้ตามความเหมาะสม)
- หากเลือกสีน้ำ ควรมีอุปกรณ์อื่นๆประกอบ เช่น จานสี พู่กัน
- กระดาษร้อยปอนด์กระดาษรองวาด
- ภาพผลงานศิลปะ (เน้นภาพที่สื่ออารมณ์)
- สมุดบันทึกภาพสะท้อนความคิด

แหล่งการเรียนรู้

- หนังสือ นิตยสารที่เกี่ยวข้อง
- พิพิธภัณฑ์ทางศิลปะ

กิจกรรม ศิลปะสร้างปฏิสัมพันธ์

ใช้เวลา ประมาณ 95-100 นาที (ซึ่งมีกระบวนการสามารถปรับได้ตามความเหมาะสม)

วัตถุประสงค์	เพื่อสร้างหน้ากากสำหรับใช้ในกิจกรรมหน้ากาก เพื่อสร้างบรรยากาศของการถ้อยทีถ้อยอาศัยซึ่งพาระหว่างกัน เพื่อสร้างประสบการณ์ทางสุนทรีย์ผ่านการสร้างสรรค์งานศิลปะ
สาระสำคัญ	เป็นกิจกรรมที่ให้ผู้เข้าร่วมได้ทดลองสร้างหน้ากากของตน โดยในการสร้างหน้ากากนั้นต้องอาศัยการช่วยเหลือซึ่งกันและกันระหว่างสองคน คือผู้ที่เป็นหุ่นและผู้ประดิษฐ์ ทั้งสองฝ่ายต้องเรียนรู้สื่อสารสัมพันธ์กันในฐานะผู้ให้และผู้รับ
สถานที่	ห้องเปิดโล่ง
ขั้นตอน	<p>ขั้น Check-in - (7 นาที) ให้นักเรียน Body Scan คือการนอนผ่อนคลายสำรวจจิตของตัวเอง พร้อมกับการเปิดบทเพลง ผ่อนคลายและเตรียมพร้อมในการทำกิจกรรม แล้วกล่าวทักทายกัน</p> <p>ขั้น Activity - ทำกิจกรรม ศิลปะสร้างปฏิสัมพันธ์</p> <p>(5นาที) กระบวนการเกริ่นนำกิจกรรม เกี่ยวกับบทบาทในสังคม และให้จับคู่แบ่งบทบาทผู้ให้และผู้รับ</p> <p>(5นาที) กระบวนการแนะนำอุปกรณ์ คือ</p> <ul style="list-style-type: none"> - ฝือกอ่อนตัดเป็นสี่เหลี่ยม - เชือกป่าน - กรรไกร - คัตเตอร์ - แก้วน้ำ - กระดาษสำหรับเช็ดหน้า - สีโปสเตอร์ - จานสี - พู่กัน - แก้วใส่น้ำ - แผ่นรองปูพื้น - โหมมพรมหรือเชือก - กาวกากเพชร - ปากกาเคมี - เบป้ออยส์ <p>(5นาที) กระบวนการสาธิตขั้นตอนการทำงานอย่างละเอียด</p> <ul style="list-style-type: none"> - ผู้เป็นแบบล้างหน้าให้สะอาดและเช็ดให้แห้ง จากนั้นนอนลงกับพื้น - ผู้สร้างหน้ากากใช้เบป้ออยส์โคลมให้ทั่วหน้า

กิจกรรม ศิลปะสร้างปฏิสัมพันธ์ (ต่อ)

- (60 นาที)
- ใช้กระดาษเช็ดหน้าฉีกเป็นแผ่นแปะให้ทั่วใบหน้า
  - พยายามลูบให้ทั่วใบหน้า เว้นช่องจมูกสำหรับหายใจ
  - ใช้ฝือกอ่อนๆ ตัดเป็นแผ่นเล็กๆ ชุบน้ำ วางแนบกับใบหน้า โดยการกระจายให้ทั่ว เว้นดวงตาและจมูก
  - ลูบปูนปลาสเตอร์ที่อยู่บนฝือกให้ทั่ว ทำอย่างน้อย 3 ชั้น
- ให้สมาชิกแยกย้ายกันทำงาน โดยผู้ที่เป็นแบบต้องอยู่นิ่งและผู้สร้างหน้ากากต้องมีความอ่อนโยนในการทำทุกขั้นตอน รอให้แห้งพอจะแกะได้ ค่อยแกะหน้ากากออกเบาๆ จากนั้นผลัดเปลี่ยนกันเป็นผู้สร้างแบบและต้นแบบ

ขั้น Journaling

- (15 นาที) กระบวนการแจกกระดาษเพื่อนำไปบันทึกและสะท้อนสิ่งที่รับรู้หรือการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นภายในจิตใจ โดยมีคำถามหลัก 6 คำถาม (ดูรายละเอียดเพิ่มเติมในหัวข้อการประเมินผล)
- ตามแนวคิดของ Gibb (1988) คือ
- คำถามที่ 1 สิ่งที่คุณทำ
  - คำถามที่ 2 สิ่งที่คุณรู้สึกสนุก
  - คำถามที่ 3 สิ่งที่คุณรู้สึกว่าอุปสรรคในการทำงาน
  - คำถามที่ 4 สิ่งที่คุณรู้สึกว่าทำได้ดี
  - คำถามที่ 5 สิ่งที่คุณเรียนรู้จากการทำงาน
  - คำถามที่ 6 การทำงานครั้งต่อไป

รายการวัสดุ อุปกรณ์

- ฝือกอ่อนตัดเป็นสี่เหลี่ยม
- แก้วน้ำ
- เบบี้ออยส์
- แผ่นรองปูพื้น
- เครื่องเล่นเพลง แผ่นเพลงทำนองผ่อนคลาย
- สมุดบันทึกภาพสะท้อนความคิด

แหล่งการเรียนรู้

- หนังสือ นิตยสารที่เกี่ยวข้อง
- พิพิธภัณฑสถานศิลปะ

กิจกรรม พิพิธภัณฑ์ผลงาน

ใช้เวลา ประมาณ 95-100 นาที (ทั้งนี้กระบวนกรสามารถปรับได้ตามความเหมาะสม)

วัตถุประสงค์	เพื่อให้มีโอกาสได้สื่อสารความรู้สึกของตนเอง เพื่อมีโอกาสทบทวนภาวะความรู้สึกนึกคิดของตนเอง เพื่อให้ได้รับประสบการณ์และความเข้าใจเกี่ยวกับการใช้หน้ากากเป็นเครื่องมือในการพัฒนาดตนเอง เพื่อวิเคราะห์องค์ประกอบศิลปะบนผลงานหน้ากาก	
สาระสำคัญ	เป็นกิจกรรมต่อเนื่องจากการสร้างหน้ากาก โดยให้พิจารณา “สาร” ที่หน้ากากสื่อออกมา ซึ่งโดยพื้นฐาน มนุษย์มักจัดมีแนวโน้มที่จะแสดงความรู้สึกของตนเองไปสู่บุคคลอื่น หน้ากากจึงเป็นเสมือนภาพฉาย “ภาวะ” ลงบนหน้ากาก กิจกรรมนี้จะช่วยให้สมาชิกได้เฝ้ามองอารมณ์ของตนเองผ่านหน้ากาก	
สถานที่	ห้องเปิดโล่ง	
ขั้นตอน	ขั้น Check-in -	(5 นาที) ทำสมาธิกับเพลงและกล่าวทักทายเพื่อนสมาชิก
	ขั้น Activity -	ทำกิจกรรมพิพิธภัณฑ์ผลงาน
	(5 นาที)	กระบวนกรเกริ่นนำ กิจกรรม
	(40 นาที)	ให้สมาชิกพิจารณาอารมณ์ผ่านการมองและตกแต่งหน้ากากตามต้องการ จากนั้นให้ผู้เรียนนำผลงานไปจัดวางไว้รอบห้อง (กระบวนกรควรเน้นว่า ต้องเคลื่อนย้ายด้วยความระมัดระวังเพราะสีอาจจะยังไม่แห้งสนิท)
	(10 นาที)	ให้แต่ละคน เดินไปชมผลงานของตน พร้อมกับพิจารณาและระลึกถึงภาวะ ความรู้สึกและสารที่ปรากฏ
	(20 นาที)	ให้แต่ละคนอยู่นิ่งกับตัวเอง พร้อมกับพิจารณาทัศนธาตุ และการจัดองค์ประกอบทางศิลปะที่ปรากฏในหน้ากาก และตอบคำถาม ดังนี้
	คำถามที่ 1	ให้อธิบายภาพวาดนี้
	คำถามที่ 2	คิดว่าภาพวาดนี้เกี่ยวกับอะไร เรื่องราวในภาพนี้ดีหรือไม่
	คำถามที่ 3	มีความรู้สึกอย่างไรเมื่อเห็นภาพนี้
	คำถามที่ 4	คิดว่าสีในภาพนี้เป็นอย่างไร เป็นสีที่ดีหรือไม่
	คำถามที่ 5	คิดว่ารูปร่างรูปทรงต่างๆ ในภาพนี้เป็นอย่างไร และพื้นผิวเป็นอย่างไร
	คำถามที่ 6	คิดว่าภาพนี้วาดยากหรือไม่ อะไรยากที่สุด
	คำถามที่ 7	ภาพวาดนี้เป็นภาพวาดที่ดีหรือไม่ ทำไม
		(บันทึกลงในสมุดภาพสะท้อนความคิด)

ตัวอย่างผลงานหน้ากาก ที่มาจากหลากหลายวัฒนธรรม

กิจกรรม พิพิธภัณฑ์ผลงาน (ต่อ)

ขั้น Check out

- (20 นาที) กระบวนการแจกกระดาษเพื่อนำไปบันทึกและสะท้อนสิ่งที่รับรู้ กระบวนการยกตัวอย่างผลงานหน้ากาก และเลือกใช้คำถามเพื่อสะท้อนการรับรู้เชิงสุนทรีย์ 7 คำถาม (Parson, 1987) ดังนี้
  - คำถามที่ 1 ให้อธิบายภาพวาดนี้
  - คำถามที่ 2 คิดว่าภาพวาดนี้เกี่ยวกับอะไร เรื่องราวในภาพนี้ดีหรือไม่
  - คำถามที่ 3 มีความรู้สึกอย่างไรเมื่อเห็นภาพนี้
  - คำถามที่ 4 คิดว่าสีในภาพนี้เป็นอย่างไร เป็นสีที่ดีหรือไม่
  - คำถามที่ 5 คิดว่ารูปร่างรูปทรงต่างๆในภาพนี้เป็นอย่างไร และพื้นผิวเป็นอย่างไร (ใช้คำถามนี้เฉพาะปรากฏรูปร่างต่างๆ)
  - คำถามที่ 6 คิดว่าภาพนี้วาดยากหรือไม่ อะไรยากที่สุด
  - คำถามที่ 7 ภาพวาดนี้เป็นภาพวาดที่ดีหรือไม่ ทำไม
- (15 นาที) กระบวนการแจกกระดาษเพื่อนำไปบันทึกและสะท้อนสิ่งที่รับรู้ หรือการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นภายในจิตใจ โดยมีคำถามหลัก 6 คำถาม (ดูรายละเอียดเพิ่มเติมในหัวข้อการประเมินผล) ตามแนวคิดของ Gibb (1988) คือ
  - คำถามที่ 1 สิ่งที่คุณทำ
  - คำถามที่ 2 สิ่งที่คุณรู้สึกสนุก
  - คำถามที่ 3 สิ่งที่คุณรู้สึกว่าอุปสรรคในการทำงาน
  - คำถามที่ 4 สิ่งที่คุณรู้สึกว่าทำได้ดี
  - คำถามที่ 5 สิ่งที่คุณเรียนรู้จากการทำงาน
  - คำถามที่ 6 การทำงานครั้งต่อไป
- กระบวนการเก็บกระดาษสะท้อนความคิด

รายการวัสดุ อุปกรณ์

- สีน้ำหรือสีโปสเตอร์จางสี ฟูกัน
- ผลงานจากกิจกรรมศิลปะสร้างปฏิสัมพันธ์
- ภาพผลงานหน้ากากจากหลากหลายแหล่ง
- สมุดบันทึกภาพสะท้อนความคิด
- เครื่องเล่นเพลง แผ่นเพลงทำนองอ่อนคลาย

แหล่งการเรียนรู้

- หนังสือ นิตยสารที่เกี่ยวข้อง
- พิพิธภัณฑ์ทางศิลปะ

กิจกรรม ประสบการณ์สะท้อนความรู้สึก

ใช้เวลา ประมาณ 85-90 นาที (ทั้งนี้กระบวนการสามารถปรับได้ตามความเหมาะสม)

วัตถุประสงค์	เพื่อสังเกตลักษณะภายในตนเองผ่านภาพที่เลือก เพื่อฝึกวิเคราะห์องค์ประกอบทางศิลปะ	
สาระสำคัญ	เป็นการสร้างประสบการณ์ทางสุนทรียะผ่านการวิเคราะห์ แยกแยะ ด้วยการวิจารณ์ผลงานศิลปะ ที่ตัวเองเลือก เป็นการสะท้อนความเข้าใจความหมายของผลงานศิลปะ มีการตีความ ตัดสินและเห็น คุณค่าของผลงานศิลปะ อีกทั้งผู้เข้าร่วมกิจกรรมจะได้เลือกภาพผลงานที่สะท้อนความเป็นตัวตน ของตนเองอีกด้วย	
สถานที่	ห้องเปิดโล่ง	
ขั้นตอน	<ul style="list-style-type: none"> ขั้น Check-in - (5นาที) ทำสมาธิกับเพลงและกล่าวทักทายเพื่อนสมาชิก ขั้น กิจกรรม - (10นาที) ทำกิจกรรม ประสบการณ์สะท้อนความรู้สึก กระบวนการเรียนรู้ และเรียงผลงานศิลปะกระจายไปตามสถานที่ต่างๆในห้อง โดยมีภาพถ่ายผลงานจิตรกรรมประเภทเหมือนจริง (Realistic) ประเภทกึ่งนามธรรม (Semi-Abstract) ประเภทนามธรรม (Abstract) ประเภทละ 10 ชิ้น (15นาที) ให้แต่ละคนเดินดูภาพ ในระหว่างที่ดู ให้สำรวจผลงานชิ้นนั้นๆพร้อมกับการ สำรวจความรู้สึกของตนเองว่าเราดึงดูดกับภาพไหนเพราะอะไร ชอบหรือไม่ชอบภาพไหน โดยมีดนตรีประกอบเป็นเบื้องหลัง (10นาที) ให้สมาชิกกลับไปยืนล้อมวงอยู่อีกครั้ง เพื่อทบทวนประสบการณ์ที่เกิดขึ้น จากนั้นให้เดินไปเลือกภาพที่ตนชอบ 1 ภาพ (20นาที) ให้แต่ละคนอยู่ร่วมกับตัวเอง พร้อมกับพิจารณาทัศนธาตุ และการจัดองค์ประกอบทางศิลปะในภาพ และตอบคำถาม ดังนี้ คำถามที่ 1 ให้อธิบายภาพวาดนี้ คำถามที่ 2 คิดว่าภาพวาดนี้เกี่ยวกับอะไร เรื่องราวในภาพนี้ดีหรือไม่ คำถามที่ 3 มีความรู้สึกอย่างไรเมื่อเห็นภาพนี้ คำถามที่ 4 คิดว่าสีในภาพนี้เป็นอย่างไร เป็นสีที่ดีหรือไม่ คำถามที่ 5 คิดว่ารูปร่างรูปทรงต่างๆในภาพนี้เป็นอย่างไร และพื้นผิวเป็นอย่างไร คำถามที่ 6 คิดว่าภาพนี้วาดยากหรือไม่ อะไรยากที่สุด คำถามที่ 7 ภาพวาดนี้เป็นภาพวาดที่ดีหรือไม่ ทำไม (บันทึกลงในสมุดภาพสะท้อนความคิด) (5นาที) พิจารณาใจของตนเอง และตอบคำถาม 2 ข้อ คือ อะไรที่ดึงดูดใจเรา เราเลือกเพราะอะไร (ให้บันทึกลงในสมุดภาพสะท้อนความคิด) 	

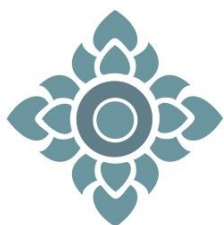

กิจกรรม ระลึกอารมณ์สุนทรีย์

ใช้เวลา ประมาณ 110-115 นาที (ทั้งนี้กระบวนการสามารถปรับได้ตามความเหมาะสม)

วัตถุประสงค์	เพื่อสังเกตลักษณะภายในตนเองผ่านภาพที่เลือก เพื่อฝึกวิเคราะห์องค์ประกอบทางศิลปะ
สาระสำคัญ	เป็นการสร้างประสบการณ์ทางสุนทรีย์ผ่านการวิเคราะห์ แยกแยะ ด้วยการวิจารณ์ผลงานศิลปะ ที่ตัวเองและเพื่อนสร้างทั้ง 6 กิจกรรม อีกทั้งยังร่วมวิเคราะห์ผลงานของศิลปินที่มีชื่อเสียง เพื่อทบทวนบทเรียนจากกิจกรรมการเรียนรู้ทั้งหมด เพื่อเชื่อมโยงสิ่งที่เรียนรู้สู่ชีวิตประจำวัน
สถานที่ ขั้นตอน	ห้องเปิดโล่ง (กระบวนการควรจัดแสดงผลงานจากกิจกรรมศิลปะทั้ง 6 กิจกรรมโดยจัดให้กระจายให้ทั่วห้อง)
ชั้น Check-in	- (10นาที) ให้สมาชิก Body Scan คือการนอนผ่อนคลาย สำรองจิตของตัวเอง เป็นเวลา 5 นาทีพร้อมกับการเปิดบทเพลง ผ่อนคลายและเตรียมพร้อมใน การทำกิจกรรม แล้วกล่าวทักทายกัน
ชั้น กิจกรรม	- ทำกิจกรรม ระลึกอารมณ์สุนทรีย์
(10นาที)	กระบวนการเกริ่นนำและสรุปกิจกรรมทั้ง 6 กิจกรรม
(10นาที)	กระบวนการให้ผู้เรียนเดินชมผลงานศิลปะรอบห้อง พร้อมกับในสมาชิกระลึกถึงความรู้สึกขณะสร้างผลงาน
(10นาที)	ให้ผู้เรียนหยิบผลงานทุกชิ้นของตนเอง แล้วมานั่งล้อมวง
(20นาที)	กระบวนการตั้งคำถามเพื่อสะท้อนการรับรู้เชิงสุนทรีย์ 7 คำถาม (Parson, 1987) ให้ผู้เรียนพิจารณาผลงานของตนเองพร้อมกับบันทึกคำตอบลงในสมุดบันทึกภาพ
(5นาที)	ให้ผู้เรียนทบทวนการสร้างสมดุลของตัวเองด้วยการนั่งในท่าทางที่สบาย
(30นาที)	กระบวนการแจกกระดาษขนาดใหญ่ (มีขนาดใหญ่เหมาะสมสำหรับสมาชิกทุกคน เขียนได้โดยไม่อึดอัด ขนาดประมาณ กว้าง 50 เซนติเมตร ยาว 150 เซนติเมตร พร้อมปากกาเมจิก ให้ทุกคนเขียนข้อความ รูปภาพหรือสัญลักษณ์ ที่สะท้อนความคิดเกี่ยวกับกิจกรรมทั้งหมดทั้งด้านลบและด้านลบ

กิจกรรม ระลึกอารมณ์สุนทรีย์(ต่อ)

ขั้น Check out

- (15 นาที) กระบวนการแจกกระดาษเพื่อนำไปบันทึกและสะท้อนสิ่งที่รับรู้หรือการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นภายในจิตใจ โดยมีคำถามหลัก 6 คำถาม (ดูรายละเอียดเพิ่มเติมในหัวข้อการประเมินผล)
- ตามแนวคิดของ Gibb (1988) คือ
- คำถามที่ 1   สิ่งที่ฉันทำ
- คำถามที่ 2   สิ่งที่ฉันรู้สึกสนุก
- คำถามที่ 3   สิ่งที่ฉันรู้สึกว่าเป็นอุปสรรคในการทำงาน
- คำถามที่ 4   สิ่งที่ฉันรู้สึกว่าจะทำได้ดี
- คำถามที่ 5   สิ่งที่ฉันเรียนรู้จากการทำงาน
- คำถามที่ 6   การทำงานครั้งต่อไป
- กระบวนการเก็บกระดาษสะท้อนความคิด

รายการวัสดุ อุปกรณ์

- ผลงานจาก 6 กิจกรรม
- กระดาษแผ่นใหญ่และยาว (ตามรายละเอียดกิจกรรม)
- อุปกรณ์วาดภาพ เช่น ดินสอสี ปากกาเมจิก
- สมุดบันทึกภาพสะท้อนความคิด
- เครื่องเล่นเพลงและแผ่นเพลงทำนองผ่อนคลาย

แหล่งการเรียนรู้

- หนังสือ นิตยสารที่เกี่ยวข้อง
- พิพิธภัณฑ์ทางศิลปะ

คู่มือวิเคราะห์
สมุดบันทึกภาพ
สะท้อนความคิด

คู่มือสำหรับการวิเคราะห์สมุดบันทึกภาพสะท้อนความคิด

(เอกสารเพื่อใช้ประกอบแนวทางการจัดกิจกรรมจิตศิลป์เพื่อสร้างประสบการณ์ทางสุนทรียะของผู้เรียนอายุ 16-18 ปี)

คำชี้แจงเกี่ยวกับการใช้คู่มือ

- งานวิจัยครั้งนี้วิเคราะห์บนพื้นฐานของการตอบสนองที่มีต่อภาพงานศิลปะซึ่งต้องตรวจสอบภายใต้บริบทของการรับรู้มากมาย โดยคู่มือนี้จะเป็นแนวทางในการช่วยให้เข้าใจถึงการศึกษาทางการรับรู้เชิงสุนทรียะที่มีต่องานศิลปะตามหลักเกณฑ์ ดังนี้
  - เกณฑ์การวิเคราะห์ผลงาน ด้านการสะท้อนความคิด ตามวงจรการสะท้อนความคิดของ Gibbs (1988)
  - เกณฑ์การวิเคราะห์ผลงาน ด้านการรับรู้เชิงสุนทรียะ ตามทฤษฎีการพัฒนาทางสุนทรียภาพของ Parson (1987)
- คู่มือนี้ใช้ประกอบการวิเคราะห์ในงานวิจัย เรื่อง แนวทางการจัดกิจกรรมจิตศิลป์เพื่อสร้างประสบการณ์ทางสุนทรียะของผู้เรียนอายุ 16-18ปีเท่านั้น
- ก่อนการวิเคราะห์ ผู้วิเคราะห์ควรศึกษาคู่มือให้เข้าใจชัดเจนก่อน
- พิจารณาตัดสินจากข้อความ, คำสำคัญหรือภาพวาด ในสมุดบันทึกภาพสะท้อนความคิดแล้วบันทึกลงในแบบบันทึกผลการวิเคราะห์สมุดบันทึกภาพสะท้อนความคิด ซึ่งแนบมาในท้ายคู่มือเล่มนี้
- ผู้วิเคราะห์จะต้องเป็นผู้ที่มีความสามารถด้านการอ่าน คิด วิเคราะห์
- คู่มือนี้แบ่งออกเป็น 3 ส่วน คือ

ส่วนที่ 1 วิเคราะห์ผลงานด้านการสะท้อนความคิดเกี่ยวกับตนเองและกิจกรรมจิตศิลป์ ตามวงจรการสะท้อนความคิดของ Gibbs (1988) โดยใช้หลักคำถาม 6 ประโยค ดังนี้

คำถามที่ 1	สิ่งที่ฉันทำ
คำถามที่ 2	สิ่งที่ฉันรู้สึกสนุก
คำถามที่ 3	สิ่งที่ฉันรู้สึกว่าเป็นอุปสรรคในการทำงาน
คำถามที่ 4	สิ่งที่ฉันรู้สึกว่าได้ดี
คำถามที่ 5	สิ่งที่ฉันเรียนรู้จากการทำงาน
คำถามที่ 6	การทำงานครั้งต่อไป

ส่วนที่ 2 วิเคราะห์ด้านการรับรู้เชิงสุนทรีย์ ตามทฤษฎีการพัฒนาทางสุนทรียภาพของ Parson (1987) โดยใช้หลักคำถาม 7 ประโยค ดังนี้

- คำถามที่ 1 ให้อธิบายภาพวาดนี้
- คำถามที่ 2 คิดว่าภาพวาดนี้เกี่ยวกับอะไร เรื่องราวในภาพนี้ดีหรือไม่
- คำถามที่ 3 มีความรู้สึกอย่างไรเมื่อเห็นภาพนี้
- คำถามที่ 4 คิดว่าสีในภาพนี้เป็นอย่างไร เป็นสีที่ดีหรือไม่
- คำถามที่ 5 คิดว่ารูปร่างรูปทรงต่างๆในภาพนี้เป็นอย่างไร และพื้นผิวเป็นอย่างไร
- คำถามที่ 6 คิดว่าภาพนี้วาดยากหรือไม่ อะไรยากที่สุด
- คำถามที่ 7 ภาพวาดนี้เป็นภาพวาดที่ดีหรือไม่ ทำไม

ส่วนที่ 3 แบบบันทึกผลการวิเคราะห์

- 3.1 การรับรู้ประสบการณ์ด้านการสะท้อนความคิดเกี่ยวกับตัวเองและกิจกรรมจิตตศิลป์
- 3.2 การรับรู้เชิงสุนทรีย์

ส่วนที่ 1

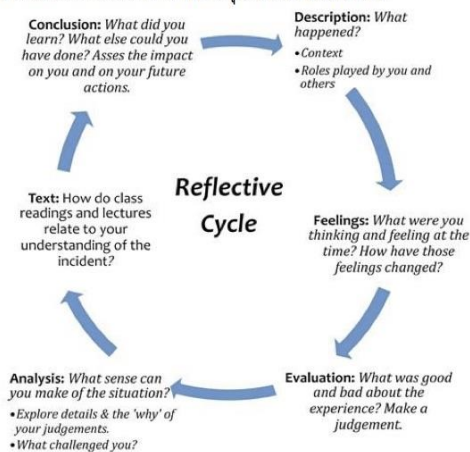

วิเคราะห์ผลงานด้านการสะท้อนความคิดเกี่ยวกับตนเองและกิจกรรมจิตศิลป์
ตามวงจรการสะท้อนความคิดของ Gibbs (1988)

คู่มือการวิเคราะห์สมุดบันทึกภาพสะท้อนความคิด
งานวิจัย เรื่อง " แนวทางการจัดกิจกรรมจิตศิลป์เพื่อสร้างประสบการณ์ทางสุนทรีย์ของผู้เรียนอายุ 16-18 ปี "

วงจรการสะท้อนความคิดของ Gibbs สามารถ สรุปเป็นแผนผังได้ดังนี้

ที่มา : Graham Gibbs (1988)

การวิเคราะห์ผลงานด้านการสะท้อนความคิดเกี่ยวกับตนเองและกิจกรรมจิตศิลป์ ตามวงจรการสะท้อนความคิดของ Gibbs (1988) โดยใช้หลักคำถาม 6 ประโยค ดังนี้

- คำถามที่ 1   สิ่งที่ฉันทำ
- คำถามที่ 2   สิ่งที่ฉันรู้สึกสนุก
- คำถามที่ 3   สิ่งที่ฉันรู้สึกว่าเป็นอุปสรรคในการทำงาน
- คำถามที่ 4   สิ่งที่ฉันรู้สึกว่าได้ดี
- คำถามที่ 5   สิ่งที่ฉันเรียนรู้จากการทำงาน
- คำถามที่ 6   การทำงานครั้งต่อไป

มีวิธีการให้คะแนนและแปลความหมายตามตารางดังนี้

การวิเคราะห์ด้านการสะท้อนความคิดเกี่ยวกับตนเองและกิจกรรมจิตศิลป์ โดยใช้หลักคำถาม 6 ตามวงจรการสะท้อนความคิดของ Gibbs (1988)			
คำถาม	ตัวบ่งชี้พฤติกรรม		ระดับคะแนน
สิ่งที่ฉันทำ	ระดับที่ 1	สามารถบรรยายหรืออธิบายเหตุการณ์ข้อมูลและความรู้สึกของตนเอง ความสับสนหรือสงสัยในกิจกรรม และระบุประเด็นที่ตนเองรู้สึกขัดแย้ง สับสน หรือสงสัยแต่ไม่ชัดเจน	1
	ระดับที่ 2	สามารถบรรยายหรืออธิบายเหตุการณ์ข้อมูลและความรู้สึกของตนเอง ความสับสนหรือสงสัยในกิจกรรม และระบุประเด็นที่ตนเองรู้สึกขัดแย้ง สับสน หรือสงสัยอย่างชัดเจน	2
สิ่งที่ฉันรู้สึกสนุก	ระดับที่ 1	สามารถบรรยายหรืออธิบายความรู้สึกสนุกของตนเองต่อเหตุการณ์และกิจกรรม วิเคราะห์โดยให้เหตุผลในแง่ของที่จำกัด	1
	ระดับที่ 2	สามารถบรรยายหรืออธิบายความรู้สึกสนุกของตนเองต่อเหตุการณ์และกิจกรรม วิเคราะห์โดยให้เหตุผลในแง่ที่หลากหลาย เชื่อมโยงกับประสบการณ์ของตนเองได้	2
สิ่งที่ฉันรู้สึกว่าเป็นอุปสรรคในการทำงาน	ระดับที่ 1	สามารถบรรยายหรืออธิบายความรู้สึกที่เป็นอุปสรรคในการทำงานของตนเองได้ นำความรู้สึกนั้น มาสร้างข้อคิดหรือข้อความรู้ที่เป็นความหมายทั่วไป	1
	ระดับที่ 2	สามารถบรรยายหรืออธิบายความรู้สึกที่เป็นอุปสรรคในการทำงานของตนเองได้ นำความรู้สึกนั้นมาสร้างข้อคิดหรือข้อความความรู้ที่เชื่อมโยงกับการนำไปใช้ในชีวิตของตนเองได้	2
สิ่งที่ฉันรู้สึกว่าได้ดี	ระดับที่ 1	สามารถบรรยายหรืออธิบายความรู้สึกในกระทำของตัวเองได้อย่างมั่นใจ นำความรู้สึกนั้นมาสร้างข้อคิดหรือข้อความรู้ที่เป็นความหมายทั่วไป	1
	ระดับที่ 2	สามารถบรรยายหรืออธิบายความรู้สึกในกระทำของตัวเองได้อย่างมั่นใจ นำความรู้สึกนั้นมาสร้างข้อคิดหรือข้อความความรู้ที่เชื่อมโยงกับการนำไปใช้ในชีวิตของตนเองได้	2
สิ่งที่ฉันเรียนรู้จากการทำงาน	ระดับที่ 1	สามารถแสดงความเห็นเกี่ยวกับการทำกิจกรรมได้ นำความรู้สึกและคิดเห็นนั้นมาสร้างข้อคิดหรือข้อความรู้ที่เป็นความหมายทั่วไป	1
	ระดับที่ 2	สามารถแสดงความเห็นเกี่ยวกับการทำกิจกรรมได้ นำความรู้สึกและคิดเห็นนั้นมาสร้างข้อคิดหรือข้อความความรู้ที่เชื่อมโยงกับการนำไปใช้ในชีวิตของตนเองได้	2
การทำงานครั้งต่อไป	ระดับที่ 1	สามารถนำข้อคิดหรือข้อความรู้จากการทำกิจกรรม มากำหนดแนวทางหรือวิธีการปฏิบัติอย่างกว้างๆได้ แต่ไม่เป็นรูปธรรมชัดเจน	1
	ระดับที่ 2	สามารถนำข้อคิดหรือข้อความรู้จากการทำกิจกรรม มากำหนดแนวทางหรือวิธีการปฏิบัติเป็นขั้นตอนและเป็นรูปธรรมชัดเจน	2

มีวิธีการให้คะแนน ดังนี้

1. วิเคราะห์ข้อเขียนสะท้อนความคิด และให้คะแนนความสามารถตามทีระบุไว้ในแต่ละขั้น
2. นำคะแนนความสามารถในแต่ละขั้น คิดเป็นคะแนนรวมเพื่อแปลความหมายตามตารางดังนี้

ตารางการแปลความหมายผลงานด้านการสะท้อนความคิดเกี่ยวกับตนเองและกิจกรรมจิตตศิลป์โดยใช้หลักคำถาม 6 ตามวงจรการสะท้อนความคิดของ Gibbs (1988)

เรื่อง	ระดับคะแนน	ความหมาย
การแปลความหมายของคะแนน	ระดับคะแนน 0-4	ไม่มีพัฒนาการสะท้อนความคิดหรือแสดงการตัดสินใจหรือกิจกรรม
	ระดับคะแนน 5-9	มีความสามารถในการสะท้อนความคิดวิเคราะห์โดยให้เหตุผลในแง่หนึ่งที่จำกัด
	ระดับคะแนน 10-14	มีความสามารถในการสะท้อนความคิด วิเคราะห์โดยให้เหตุผลในแง่หนึ่งที่หลากหลาย
	ระดับคะแนน 15-19	มีความสามารถในการสะท้อนความคิด นำความรู้สึกลมาสร้างข้อคิดหรือข้อความความรู้ที่เชื่อมโยงกับการนำไปใช้ในชีวิตของตนเองได้
	ระดับคะแนน 20-24	มีความสามารถในการสะท้อนความคิด นำข้อคิดหรือข้อความรู้จากการทำกิจกรรมมากำหนดแนวทางหรือวิธีการปฏิบัติเป็นขั้นตอนและเป็นรูปธรรมชัดเจน

ส่วนที่ 2

วิเคราะห์ด้านการรับรู้เชิงสุนทรีย์
ตามทฤษฎีการพัฒนาทางสุนทรียภาพของ Parson (1987)

การวิเคราะห์ผลงาน ด้านการรับรู้เชิงสุนทรีย์ตามทฤษฎีการพัฒนาทางสุนทรียภาพของ Parson (1987) โดยใช้หลักคำถาม 7 ประโยค ดังนี้

- คำถามที่ 1 ให้อธิบายภาพวาดนี้
 คำถามที่ 2 คิดว่าภาพวาดนี้เกี่ยวกับอะไร เรื่องราวในภาพนี้ดีหรือไม่
 คำถามที่ 3 มีความรู้สึกอย่างไรเมื่อเห็นภาพนี้
 คำถามที่ 4 คิดว่าสีในภาพนี้เป็นอย่างไร เป็นสีที่ดีหรือไม่
 คำถามที่ 5 คิดว่ารูปร่างรูปทรงต่างๆในภาพนี้เป็นอย่างไร และพื้นผิวเป็นอย่างไร
 คำถามที่ 6 คิดว่าภาพนี้วาดยากหรือไม่ อะไรยากที่สุด
 คำถามที่ 7 ภาพวาดนี้เป็นภาพวาดที่ดีหรือไม่ ทำไม
 มีวิธีการให้คะแนนและแปลความหมายตามตารางดังนี้

การวิเคราะห์ผลงาน ด้านการรับรู้เชิงสุนทรีย์ โดยใช้หลักคำถาม 7 ประโยค
ตามทฤษฎีการพัฒนาทางสุนทรียภาพของ Parsons (1987)

ชั้นการรับรู้	คำถาม	ตัวบ่งชี้
ความชื่นชมชอบ (Favoritism)	ให้อธิบายภาพวาดนี้	สามารถบรรยาย อธิบายหรือวาดภาพสะท้อนความคิดต่อเรื่องราวหรือเหตุการณ์ในภาพได้กว้างๆ
	คิดว่าภาพวาดนี้เกี่ยวกับอะไร เรื่องราวในภาพนี้ดีหรือไม่	สามารถบรรยาย อธิบายหรือวาดภาพสะท้อนความคิดตัดสินเรื่องราวหรือเหตุการณ์ในภาพได้
	มีความรู้สึกอย่างไรเมื่อเห็นภาพนี้	สามารถบรรยาย อธิบายหรือวาดภาพสะท้อนความคิดความรู้สึกของตนเองต่อภาพ เชื่อมโยงถึงความชอบส่วนตัวของตนเองได้
	คิดว่าสีในภาพนี้เป็นอย่างไร เป็นสีที่ดีหรือไม่	สามารถบรรยาย อธิบายหรือวาดภาพสะท้อนความคิดความรู้สึกของตนเองต่อสีที่ปรากฏในภาพเชื่อมโยงถึงความชอบส่วนตัวของตนเองได้
	คิดว่ารูปร่างรูปทรงต่างๆในภาพนี้เป็นอย่างไร และพื้นผิวเป็นอย่างไร	สามารถบรรยาย อธิบายหรือวาดภาพสะท้อนความคิดความรู้สึกของตนเองต่อรูปร่างและรูปทรงที่ปรากฏในภาพเชื่อมโยงถึงความชอบส่วนตัวของตนเองได้
	คิดว่าภาพนี้วาดยากหรือไม่ อะไรยากที่สุด	สามารถบรรยาย อธิบายหรือวาดภาพสะท้อนความคิดความรู้สึกของตนเองเกี่ยวกับความยากง่ายโดยรวมของการสร้างสรรค์ภาพได้
	ภาพวาดนี้เป็นภาพวาดที่ดีหรือไม่ ทำไม	สามารถบรรยาย อธิบายหรือวาดภาพสะท้อนความคิดความรู้สึกของตนเองเกี่ยวกับความดีของภาพได้
ความงามและเหมือนจริง (Beauty and Realism)	ให้อธิบายภาพวาดนี้	สามารถบรรยาย อธิบายหรือวาดภาพสะท้อนความคิดระบุเรื่องราวหรือเหตุการณ์ในภาพได้ชัดเจน
	คิดว่าภาพวาดนี้เกี่ยวกับอะไร เรื่องราวในภาพนี้ดีหรือไม่	สามารถบรรยาย อธิบายหรือวาดภาพสะท้อนความคิด ตัดสินเรื่องราวหรือเหตุการณ์ในภาพได้จากทักษะและความชำนาญของศิลปิน
	มีความรู้สึกอย่างไรเมื่อเห็นภาพนี้	สามารถบรรยาย อธิบายหรือวาดภาพสะท้อนความคิดความรู้สึกของตนเองต่อภาพ เชื่อมโยงถึงความชอบส่วนตัวของตนเอง มีข้อเสนอแนะเกี่ยวกับภาพ
	คิดว่าสีในภาพนี้เป็นอย่างไร เป็นสีที่ดีหรือไม่	สามารถบรรยาย อธิบายหรือวาดภาพสะท้อนความคิดความรู้สึกของตนเองต่อสีที่ปรากฏในภาพเชื่อมโยงถึงความชอบส่วนตัวของตนเองได้ ตัดสินความงามของสีจากความเหมือนจริงตามธรรมชาติ
	คิดว่ารูปร่างรูปทรงต่างๆในภาพนี้เป็นอย่างไร และพื้นผิวเป็นอย่างไร	สามารถบรรยาย อธิบายหรือวาดภาพสะท้อนความคิดความรู้สึกของตนเองต่อรูปร่างและรูปทรงที่ปรากฏในภาพเชื่อมโยงถึงความชอบส่วนตัวของตนเองได้ ตัดสินความงามของรูปร่างรูปทรงจากความเหมือนจริงตามธรรมชาติ
	คิดว่าภาพนี้วาดยากหรือไม่ อะไรยากที่สุด	สามารถบรรยาย อธิบายหรือวาดภาพสะท้อนความคิดความรู้สึกของตนเองเกี่ยวกับความยากง่ายโดยรวมของการสร้างสรรค์ภาพจากทักษะและความชำนาญของศิลปินได้
	ภาพวาดนี้เป็นภาพวาดที่ดีหรือไม่ ทำไม	สามารถบรรยาย อธิบายหรือวาดภาพสะท้อนความคิดความรู้สึกของตนเองเกี่ยวกับความดีของภาพได้ ตัดสินว่าเป็นภาพที่ดีจากทักษะและความชำนาญของศิลปิน

การวิเคราะห์ผลงาน ด้านการรับรู้เชิงสุนทรีย์ โดยใช้หลักคำถาม 7 ประโยค
ตามทฤษฎีการพัฒนางานสุนทรีย์ภาพของ Parsons (1987)

ชั้นการรับรู้	คำถาม	ตัวบ่งชี้
การแสดงออก (Expressiveness)	ให้อธิบายภาพวาดนี้	สามารถบรรยาย อธิบายหรือวาดภาพสะท้อนความคิดระบุเรื่องราวหรือแนวคิดนอกเรื่องราว/เนื้อหากที่ปรากฏอยู่ในภาพ
	คิดว่าภาพวาดนี้เกี่ยวกับอะไร เรื่องราวในภาพนี้ดีหรือไม่	สามารถบรรยาย อธิบายหรือวาดภาพสะท้อนความคิด ตัดสินเรื่องราวหรือเหตุการณ์ในภาพได้โดยกรมองหาสิ่งที่งานศิลปะต้องการแสดงออกในแง่ของข้อมูลเชิงประสบการณ์ส่วนตัวคุณลักษณะในการแสดงออกเป็นสิ่งที่สำคัญ
	มีความรู้สึกอย่างไรเมื่อเห็นภาพนี้	สามารถบรรยาย อธิบายหรือวาดภาพสะท้อนความคิดความรู้สึกของตนเองต่อภาพ ให้ความสำคัญกับการตีความหมายโดยรวม
	คิดว่าสีในภาพนี้เป็นอย่างไร เป็นสีที่ดีหรือไม่	สามารถบรรยาย อธิบายหรือวาดภาพสะท้อนความคิดความรู้สึกของตนเองต่อสีที่ปรากฏในภาพกับการตีความหมายโดยรวม
	คิดว่ารูปร่างรูปทรงต่างๆในภาพนี้เป็นอย่างไร และพื้นผิวเป็นอย่างไร	สามารถบรรยาย อธิบายหรือวาดภาพสะท้อนความคิดความรู้สึกของตนเองต่อรูปร่างและรูปทรงที่ปรากฏในภาพกับการตีความหมายโดยรวม
	คิดว่าภาพนี้วาดยากหรือไม่ อะไรยากที่สุด	สามารถบรรยาย อธิบายหรือวาดภาพสะท้อนความคิดความรู้สึกของตนเองเกี่ยวกับการตีความหมายโดยรวมจากบริบทต่างๆ และตัดสินส่วนยากง่ายของภาพ
	ภาพวาดนี้เป็นภาพวาดที่ดีหรือไม่ ทำไม	สามารถบรรยาย อธิบายหรือวาดภาพสะท้อนความคิดความรู้สึกของตนเองเกี่ยวกับการตีความหมายโดยรวมและตัดสินว่าเป็นภาพที่ดีจากข้อเท็จจริงและบริบทต่างๆ
แบบอย่างและรูปแบบ (Style and Form)	ให้อธิบายภาพวาดนี้	สามารถบรรยาย อธิบายหรือวาดภาพสะท้อนความคิดระบุองค์ประกอบต่างๆที่ซับซ้อนที่ทำให้เกิดเรื่องราวหรือแนวคิดที่ปรากฏอยู่ในภาพได้อย่างชัดเจน
	คิดว่าภาพวาดนี้เกี่ยวกับอะไร เรื่องราวในภาพนี้ดีหรือไม่	สามารถบรรยาย อธิบายหรือวาดภาพสะท้อนความคิดตัดสินเรื่องราวหรือเหตุการณ์ในภาพว่าดีหรือไม่ โดยการเชื่อมโยงกันระหว่างองค์ประกอบและประวัติศาสตร์ได้
	มีความรู้สึกอย่างไรเมื่อเห็นภาพนี้	สามารถบรรยาย อธิบายหรือวาดภาพสะท้อนความคิดความรู้สึกของตนเองและสิ่งที่ประสบอยู่ในภาพได้
	คิดว่าสีในภาพนี้เป็นอย่างไร เป็นสีที่ดีหรือไม่	สามารถบรรยาย อธิบายหรือวาดภาพสะท้อนความคิดความรู้สึกของตนเองต่อสี และแยกแยะองค์ประกอบอื่นๆออกจากสีได้
	คิดว่ารูปร่างรูปทรงต่างๆในภาพนี้เป็นอย่างไร และพื้นผิวเป็นอย่างไร	สามารถบรรยาย อธิบายหรือวาดภาพสะท้อนความคิดความรู้สึกของตนเองต่อรูปร่างและรูปทรง และแยกแยะองค์ประกอบอื่นๆออกจากรูปร่างรูปทรงได้
	คิดว่าภาพนี้วาดยากหรือไม่ อะไรยากที่สุด	สามารถบรรยาย อธิบายหรือวาดภาพสะท้อนความคิดเกี่ยวกับการตัดสินส่วนยากง่ายของภาพโดยเชื่อมโยงกับประวัติศาสตร์และประสบการณ์ส่วนตัวได้
	ภาพวาดนี้เป็นภาพวาดที่ดีหรือไม่ ทำไม	สามารถบรรยาย อธิบายหรือวาดภาพสะท้อนความคิดความรู้สึกของตนเองเกี่ยวกับการตีความหมายโดยรวมและตัดสินว่าเป็นภาพที่ดีจากองค์ประกอบ ประวัติศาสตร์และประสบการณ์ส่วนตัวได้
ความเป็นตัวของตัวเอง (Autonomy)	ให้อธิบายภาพวาดนี้	สามารถบรรยาย อธิบายหรือวาดภาพสะท้อนความคิดเกี่ยวกับเรื่องราวที่ปรากฏในภาพ โดยมีพื้นฐานเรื่องวัฒนธรรม สังคมและความเป็นอยู่
	คิดว่าภาพวาดนี้เกี่ยวกับอะไร เรื่องราวในภาพนี้ดีหรือไม่	สามารถบรรยาย อธิบายหรือวาดภาพสะท้อนความคิดตัดสินเรื่องราวหรือเหตุการณ์ในภาพว่าดีหรือไม่ โดยใช้พื้นฐานเรื่องวัฒนธรรม สังคมและความเป็นอยู่
	มีความรู้สึกอย่างไรเมื่อเห็นภาพนี้	สามารถบรรยาย อธิบายหรือวาดภาพสะท้อนความคิดความรู้สึกที่มีต่อภาพด้วยประสบการณ์ส่วนตัวและพื้นฐานเรื่องวัฒนธรรม สังคมและความเป็นอยู่
	คิดว่าสีในภาพนี้เป็นอย่างไร เป็นสีที่ดีหรือไม่	สามารถบรรยาย อธิบายหรือวาดภาพสะท้อนความคิดความรู้สึกของตนเอง ตั้งข้อสงสัยและอภิปรายข้อสรุปเกี่ยวกับสีในภาพได้ ตัดสินความงามของสีได้โดยใช้พื้นฐานเรื่องวัฒนธรรม สังคมและความเป็นอยู่
	คิดว่ารูปร่างรูปทรงต่างๆในภาพนี้เป็นอย่างไร และพื้นผิวเป็นอย่างไร	สามารถบรรยาย อธิบายหรือวาดภาพสะท้อนความคิดความรู้สึกของตนเอง ตั้งข้อสงสัยและอภิปรายข้อสรุปเกี่ยวกับรูปร่างรูปทรงในภาพได้ ตัดสินความงามของรูปร่างรูปทรงได้โดยใช้พื้นฐานเรื่องวัฒนธรรม สังคมและความเป็นอยู่
	คิดว่าภาพนี้วาดยากหรือไม่ อะไรยากที่สุด	สามารถบรรยาย อธิบายหรือวาดภาพสะท้อนความคิดเกี่ยวกับการตัดสินส่วนยากง่ายของภาพโดยใช้พื้นฐานเรื่องวัฒนธรรม สังคมและความเป็นอยู่ ตั้งข้อสงสัยและอภิปรายข้อสรุปเกี่ยวกับความยากง่ายของภาพได้
	ภาพวาดนี้เป็นภาพวาดที่ดีหรือไม่ ทำไม	สามารถบรรยาย อธิบายหรือวาดภาพสะท้อนความคิดความรู้สึกของตนเองเกี่ยวกับการตีความหมายโดยรวมและตัดสินว่าเป็นภาพที่ดี โดยใช้พื้นฐานเรื่องวัฒนธรรม สังคมและความเป็นอยู่ ตั้งข้อสงสัยและอภิปรายข้อสรุปเกี่ยวกับความดีของภาพได้

มีวิธีการให้คะแนนและแปลความหมายตามตารางดังนี้
 ตารางการให้คะแนนด้านการสะท้อนความคิดเกี่ยวกับการรับรู้เชิงสุนทรีย์ โดยใช้หลักคำถาม 7
 ประโยคตามทฤษฎีการพัฒนาทางสุนทรีย์ภาพของ Parsons (1987) และทฤษฎีภาพตัวแทนของ Hall (1997)

เรื่อง	รายละเอียด	
วิธีการให้คะแนน	1. วิเคราะห์ข้อเขียน ในสมุดภาพสะท้อนความคิดอย่างละเอียดแล้วให้คะแนน ตามเงื่อนไขดังนี้	1.1 หากพบข้อความที่สะท้อนตัวบ่งชี้หรือคำสำคัญตามที่ระบุไว้ จำนวนระหว่าง 0-3 จุด ให้ 1 คะแนน
		1.2 หากพบข้อความที่สะท้อนตัวบ่งชี้หรือคำสำคัญตามที่ระบุไว้ จำนวนระหว่าง 4-6 จุด ให้ 2 คะแนน
		1.3 หากพบข้อความที่สะท้อนตัวบ่งชี้หรือคำสำคัญตามที่ระบุไว้ มากกว่า 7 จุด ให้ 3 คะแนน
	2. วิเคราะห์ภาพแทนตามทฤษฎีของ Hall (1997) ในสมุดภาพสะท้อนความคิดอย่างละเอียดแล้วให้คะแนน ตามเงื่อนไขดังนี้	2.1 หากพบภาพแทนที่แสดงความเข้าใจและมีความหมายเชิงสัญลักษณ์ตามที่ระบุไว้น้อย ให้ 1 คะแนน
		2.2 หากพบภาพแทนที่แสดงความเข้าใจและมีความหมายเชิงสัญลักษณ์ตามที่ระบุไว้อย่างปานกลาง ให้ 2 คะแนน
		2.3 หากพบภาพแทนที่แสดงความเข้าใจและมีความหมายเชิงสัญลักษณ์ตามที่ระบุไว้อย่างมาก ให้ 3 คะแนน

ตารางการแปลความหมายผลงานด้านการสะท้อนความคิดเกี่ยวกับการรับรู้เชิงสุนทรีย์ โดยใช้หลักคำถาม 7
 ประโยคตามทฤษฎีการพัฒนาทางสุนทรีย์ภาพของ Parsons (1987) และทฤษฎีภาพตัวแทนของ Hall (1997)

เรื่อง	ระดับคะแนน	ความหมาย
การแปลความหมายของคะแนน	ระดับคะแนน 0-2	จัดว่าอยู่ในขั้นของการรับรู้พื้นฐานและมีโอกาสสูงในขั้นของการรับรู้ที่ต่ำกว่า
	ระดับคะแนน 3-5	จัดว่าอยู่ในขั้นของการรับรู้พื้นฐานและมีโอกาสปานกลางในขั้นของการรับรู้ที่ต่ำกว่า
	ระดับคะแนน 6	จัดว่าอยู่ในขั้นของการรับรู้พื้นฐานอย่างสมบูรณ์

รายละเอียดการวิเคราะห์ตามขั้นการรับรู้ตามทฤษฎีการพัฒนาทางสุนทรียภาพของ Parsons (1987) และแนวคิด “ภาพแทน-การประกอบสร้าง” ของ Hall (1997) มีดังนี้

ขั้นที่ 1 ความชื่นชอบ (Favoritism) สามารถบอกถึงความพึงพอใจส่วนตัวที่มีต่อรูปภาพ เช่น ความสนใจที่มีต่อสี และเชื่อมโยงการตอบสนองของตนไปเรื่อยๆ โดยไม่มีจุดหมายเกี่ยวข้องกับเรื่องราว/ เนื้อหา/ หรือรูปแบบของภาพวาด สิ่งที่น่าเรียนตระหนักถึง คือ สิ่งที่แสดงออกมาและเชื่อมโยงไปยังความทรงจำส่วนตัว มีความเป็นอิสระในการตอบสนองที่เรียกว่าการรับรู้แบบใช้ความพึงพอใจ โดยไม่แบ่งแยกว่าจะ เป็น สิ่งที่มีความสัมพันธ์หรือไม่มีความสัมพันธ์กับภาพวาด

ตัวอย่างข้อ	ตัวอย่างคำพูด	คำสำคัญ	ภาพแทน	
			แนวคิด	สัญญาณ
ความพึงพอใจตามสัญชาตญาณ ที่มีต่อ งานศิลปะโดยปราศจากคำถาม	ฉันชอบมันเพราะมันมีสีน้ข พวกเรามีสีน้ขด้วยและมีชื่อว่า โทบี้	ชอบ รัก	แสดงความชอบของตัวเองผ่าน การใช้รูปร่างรูปทรง สี เส้น และการจัดวาง	แสดงสัญญาณด้านความรัก หรือชอบ เช่น หัวใจ แสดง ความรู้สึกผ่านสัญญาณของสี เช่น สีชมพู หรือสีที่ชอบ ประกอบคำบรรยาย
เอาใจใส่เต็มที่ต่อสี	มันเป็นสีที่ฉันโปรดปราน ฉันไม่ชอบสีฟ้า ดังนั้นฉันไม่ชอบพื้นที่หลัง	ชอบ เพราะ ดังนั้น		
เชื่อมโยงการตอบสนองของตนไปเรื่อยๆ อย่างไร้จุดหมายต่อเรื่องราว	มันดูเหมือนกับอาหารชิ้นใหญ่ส่วนมาจาก ห้องฟ้า	เหมือน คล้าย ราวกับว่า		
คาดคะเนสิ่งต่างๆไปสู่อุปสรรค	ฉันไม่เชื่อว่าจะมีภาพที่ไม่ดีในโลกนี้หรอก	คิดว่า สรุปว่า เชื่อว่าคาดว่า		

ขั้นที่ 2 ความงามและเหมือนจริง (Beauty and Realism) สามารถจัดระบบความคิดที่แสดงออกมา โดยพูดถึงเรื่องราวพื้นฐาน (ความสวยงาม และความเป็นจริงที่ปรากฏและทักษะความชำนาญ) ของภาพวาดที่ตนเองสนใจ และความเป็นจริงที่เกิดขึ้นในภาพวาด เช่น อารมณ์ที่ถูกแสดงออกมาในรอยยิ้มหรือ อากัปกริยา และรูปแบบที่เข้าใจได้ในความเป็นจริงที่เห็น มีการชื่นชมในทักษะความชำนาญ เช่น ความละเอียดลออของผู้วาด เหล่านี้เป็นประเด็นพื้นฐานสำหรับการตัดสิน ความคิดที่แสดงออกมานั้นเป็นสิ่งที่ใครๆ ก็สามารรับรู้ได้ และแสดงให้เห็นถึงสิ่งที่อยู่ในใจตนเองได้ชัดเจน สามารถวิเคราะห์ประสบการณ์ของตนเองที่มีต่อศิลปะอย่างมีสุนทรียภาพ เช่น สามารถ บอกได้ว่าสีที่มีลักษณะสว่างให้ความรู้สึกถึงความสุข สีที่มีลักษณะมืดให้ความรู้สึกของทุกข์

ตัวบ่งชี้	ตัวอย่างคำพูด	คำสำคัญ	ภาพแทน	
			แนวคิด	สัญลักษณ์
มีการตีความงานศิลปะผ่านเรื่องราว/ เนื้อหา (งานศิลปะไม่แยกเรื่องราว/ เนื้อหา คือสามารถ เข้าใจได้ง่าย)	เหมือนผู้หญิงบนเรือหรือกางสองตัวในภูเขา	ดูเหมือน คล้ายกับ เนื้อหาคือ	แสดงชื่นชมต่อรายละเอียดของ ผลงานหรือคัดลอกผลงานด้วยความชื่นชมในเทคนิคของศิลปิน	แสดงสัญลักษณ์ด้านความรัก หรือชอบ คัดลอกบางจุดของผลงานที่ชื่นชอบพร้อม คำบรรยายประกอบ
ชื่นชมเทคนิคความชำนาญ สันนิษฐานความเหมือนจริง	คุณสามารถเห็นสีวิถีที่เขาทำมันอย่างละเอียด มันเยี่ยมจริง ๆ	เยี่ยม ละเอียด ประณีตเอาใจใส่		
คาดคะเนสิ่งต่างๆไปสู่อุปสรรค (เช่น การเห็นวัตถุแล้วสามารถจำแนก ระบุลักษณะที่สวยงามหรือน่าเกลียดได้)	มันดูเหมือนของจริงมาก มันน่ารังเกียจจริงๆ	เหมือนจริง สมจริง ธรรมชาติ		
มีการตีความงานศิลปะผ่านเรื่องราว/ เนื้อหา (งานศิลปะไม่แยกเรื่องราว/ เนื้อหา คือสามารถ เข้าใจได้ง่าย)	ฉันไม่รู้ฉันรู้สึกแบบนั้น เขาอาจเห็นผู้หญิงบางคนที่กำลังเดินบนถนนและพูดว่าดูน่าเกลียดจัง และก็เลยตัดสินใจวาดเธอขึ้นมา	สิ่งนี้ดูคล้ายกับ สิ่งนี้เหมือนกับ ราวกับว่า		

ขั้นที่ 3 การแสดงออก (Expressiveness) สามารถแสดงความรู้สึกนึกคิดของตนมากขึ้นได้โดยพิจารณาจากเรื่องราว เนื้อหาของภาพวาด และจากประสบการณ์เดิมของตน แต่ยังคงมีความสนใจต่อประสบการณ์ของตนเองมากกว่าภาพ วาดที่เห็น ความรู้สึกและความคิดที่เกิดขึ้นและแสดงออกมาอาจเป็นของตนเองหรือของผู้วาด หรือทั้ง 2 อย่าง ซึ่งเป็นสิ่งที่สามารถเข้าใจได้ด้วยตนเอง ความงามเป็นรองอารมณ์ ความรู้สึก และใช้เกณฑ์การตัดสินที่เป็นไปได้ แต่ยังคงความรู้สึกส่วนตัวอยู่ แต่ก็ตระหนักถึงประสบการณ์ของผู้วาดด้วย หรือสามารถเปรียบเทียบเชื่อมโยงประเด็นในภาพวาดสู่ความเข้าใจของตนเองได้

ตัวบ่งชี้	ตัวอย่างคำพูด	คำสำคัญ	ภาพแทน	
			แนวคิด	สัญลักษณ์
งานศิลปะบ่งบอกถึงเรื่องราว หรือ แนวความคิด (นอกจากเรื่องราว/เนื้อหาที่ปรากฏอยู่ในภาพ)	เธอกำลังพยายามนึกถึงอดีตหรือบางสิ่ง เสื้อผ้าของเธอดูเหมือนนักแสดงโชว์หรือคนที่อยู่ในสวนสัตว์ หรือบางสิ่ง	ดูเหมือนกับว่าพยายามจะบอกว่า	แสดงเรื่องราวในภาพ เชื่อมโยงกับเรื่องราวของตนเอง อาจจะนอกเหนือเรื่องราวที่ปรากฏในภาพ	แสดงสัญลักษณ์บอกเรื่องราวในภาพหรือเรื่องราวของตนเองที่เกี่ยวข้องพร้อมคำบรรยาย
มองหลังที่งานศิลปะต้องการแสดงออกในแง่ของข้อมูลเชิงประสบการณ์ส่วนตัว คุณลักษณะในการแสดงออกเป็นสิ่งที่สำคัญ	ฉันคิดว่าเขาให้รายละเอียดที่ทำให้คุณสามารถคิดถึงยายของคุณหรือใครสักคนที่มีชีวิตที่สำคัญ	คิดว่า ประสบการณ์ ของฉัน มีผลกระทบ		
สนใจในการตีความของ ความหมายโดยรวม	คุณจะต้องชอบมันจริงๆ ไม่ว่าพวกมันทฤษฎีหรือนักวิจารณ์จะพูดอย่างไร มันไม่เกี่ยวกับเทคนิคหรือรูปแบบใดๆเลย	หมายความว่า สวยจริงๆ ลึกซึ้งมาก		
ไม่เชื่อเกี่ยวกับคำพูดวิพากษ์วิจารณ์ แต่เชื่อว่าบริบท ข้อเท็จจริงเป็นสิ่งที่ชักจูงให้ตีความ	มีข้อคิดที่ดีในรูปภาพและเป็นผลงานทางศิลปะที่ดีเพราะมันมีความรู้สึกที่แตกต่างอย่างชัดเจนและเพียงเพราะฉันไม่ชอบมัน มันไม่ได้หมายความว่าคนอื่น ๆ ด้วย	แตกต่าง ไม่เชื่อ ข้อเท็จจริง คิดว่า มุมมองของฉัน		

ขั้นที่ 4 แบบอย่างและรูปแบบ (Style and Form) แสดงความสามารถในการใช้ทัศนคติเกี่ยวกับหลักการทางการรับรู้ ที่ประกอบด้วยส่วนต่างๆที่ซับซ้อนกว่าความเข้าใจส่วนตัวโดยให้ความสำคัญต่อสื่อวัสดุ รูปร่าง ลักษณะ แยกแยะอารมณ์ ความรู้สึกของตนเองและสิ่งที่ประสบอยู่ในงานได้ ค้นพบถึงความสัมพันธ์เกี่ยวกับรูปแบบและประวัติศาสตร์ สามารถขยายความ สำคัญในภาพวาดได้ เกิดการวิจารณ์งานศิลปะ มีเหตุผลและเข้าใจเรื่องราว/เนื้อหาของภาพ การวินิจฉัยจากนี้ไป คือ ความสำคัญ (Significant) ของภาพวาดมีความเป็นที่ยอมรับมากกว่าผลลัพธ์ส่วนตัว ซึ่งอยู่ภายใต้หลักการที่มีประกอบขึ้นโดยการยอมรับของผู้คนมากมายและอาจค้นพบความหมายของบางสิ่งเพิ่มขึ้น หรือบางสิ่งน้อยลง ทำให้เห็นสิ่งอื่นได้อย่างถ่องแท้ ลักษณะรูปแบบของสื่อ รูปร่างและรูปทรง ที่เป็นเรื่องราว/เนื้อหาในความรู้สึกส่วนตัว และจากการตีความที่ได้มาตรฐาน

ตัวบ่งชี้	ตัวอย่างคำพูด	คำสำคัญ	ภาพแทน	
			แนวคิด	สัญญาณ
ยอมรับว่าความสำคัญของงานศิลปะเป็นมิติทางสังคม และเท่าเทียมกับการค้นพบด้วยตนเอง	ทั้งหมดเหมือนจินตนาการของเด็ก นั่นเป็นสิ่งที่เขาทำมันและมันก็เป็นประเภทแพนตาซีและโลกจินตนาการ	สังคมโลกเหมือนคนสายราวกับ	แสดงเรื่องราวในภาพเชื่อมโยงกับเรื่องราวของตนเอง อาจจะบอกเนื้อเรื่องราวที่ปรากฏในภาพ	แสดงสัญญาณที่บอกเรื่องราวในภาพหรือเรื่องราวของตนเองที่เกี่ยวข้องพร้อมคำบรรยาย
ยอมรับว่างานศิลปะดำรงอยู่ภายในวัฒนธรรมสังคม และความเป็นอยู่และโลกศิลปะ	คุณไม่สามารถบอกว่าเป็นผู้ชายหรือผู้หญิง พวกเขาเป็นประเภทของแนวความคิดของมนุษย์ทั่วไปสัญลักษณ์สากล มีการตัดทอนรายละเอียด แต่ยังคงสื่อสารความรู้สึก เข้าใจได้ง่ายแต่เป็นสัญลักษณ์ที่ขาดลักษณะธรรมชาติมาทุก	สังคมโลกวัฒนธรรมบ้าน		
ให้ความสำคัญในการตีความและการตัดสิน	มันดูจะจัดกระจายแต่ก็ทั้งหมด มันความรู้สึกเป็นระเบียบฉันมีข้อพิจารณาของสิ่งนี้เป็นรูปแบบที่ถูกจัดกลุ่มตรงกลาง และใช้สีรุนแรงดูมีพลังและแสดงเป็นรูปในการกระทำ มีสิ่งออกมาภายใต้ฉันคิดว่ามันเป็นระบบรอบรูปทรงที่มีความสมดุลในแนวคิดและสมดุลในภาพวาด มีรูปทรงที่ลอยอยู่รอบมัน ให้ความกลมกลืนรูปภาพ	ตีความว่าตัดสินได้ว่า		
สื่อลักษณะ รูปแบบและเทคนิคช่วยถ่ายทอดความหมาย	มีความรู้สึกแปลกประหลาดที่ใบหน้าเป็นรูปแบบของลัทธิคิวบิสม์ (Cubism)	เทคนิคมีความหมายสื่อถึง		

ขั้นที่ 5 ความเป็นตัวของตนเอง (Autonomy) สามารถมีคำตัดสินส่วนตัว โดยอาศัยโครงสร้างความหมายของเรื่องราว/เนื้อหาในรูปภาพซึ่งความรู้สึกจะเปลี่ยนแปลงไปตามประวัติศาสตร์ และมีการปรับเปลี่ยนเรื่อยๆให้เข้ากับสภาพปัจจุบัน หรืออาจจะพูดได้ว่าคำตัดสินคือการได้เถียงที่มีเหตุผล และในขณะที่เดียวกันการตัดสินก็ขึ้นอยู่กับตนเอง สิ่งที่ถูกตัดสินไม่เป็นเช่นเดียวกันกับหลักการเดิมอีก แต่มีข้อสงสัยส่วนตัวสร้างขึ้นมาแทน ความเข้าใจที่มีนั้นเป็นอีกหนึ่งแบบฝึกหัดทางศิลปะ มีทั้งการสร้างสรรค์ และการประเมินคุณค่า เหมือนกับการสำรวจคุณค่าในการเปลี่ยนแปลงทางประวัติศาสตร์ พวกเรามีการแบ่งแยกอย่างชัดเจนระหว่างการตัดสินและการตีความ สำหรับการตีความ (Interpretation) คือการสร้างความหมายขึ้นมาใหม่ การตัดสิน (Judgment) คือการประเมินค่าของแต่ละคนซึ่งชัดเจนอยู่แล้วก่อนการตัดสิน หรือก่อนการอภิปรายนั้น เราจะต้องมีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น มีความเข้าใจ และมีความรับผิดชอบ การเข้าใจศิลปะอย่างลึกซึ้งมีผลต่อสุนทรียภาพ คนแต่ละคนต้องการมีความคิดเห็นที่อยู่เหนือกฎ-เกณฑ์ของวัฒนธรรม สังคม และความ เป็นอยู่ และจำเป็นที่จะมีความสามารถในการตั้งคำถามในข้อสงสัยด้วยความคิดเห็นที่เคยมีอยู่แล้ว และมีความคิดที่จะตอบมันให้ได้ ขั้นนี้ทำให้คนๆหนึ่งเกิด ปฏิกริยาที่ละเอียดอ่อนและทำให้เราคิดถึงทฤษฎีที่มี

มาก่อนหน้านี้ บุคคลเข้าใจงานศิลปะทั้งในแง่การสร้างสรรค์และการชื่นชมซึ่งได้แก่การคิดทบทวนและปรับตัว
เองให้เข้ากับสภาวะการณ์อยู่เสมอ และสำรวจ คุณค่าต่างๆที่เปลี่ยนไปตามเหตุการณ์ในประวัติศาสตร์

ตัวบ่งชี้	ตัวอย่างคำพูด	คำสำคัญ	ภาพแทน	
			แนวคิด	สัญลักษณ์
มีความสามารถในการสร้างคำตัดสินที่เป็นอิสระอยู่บนพื้นฐานของความรู้และวัฒนธรรม สังคม	ถ้าเขาเกิดความคิดใหม่เขาต้องอธิบายมันเพื่อที่จะสรุปได้ว่าเข้าใจมัน ถ้าเขาเกิดมีความรู้สึกใหม่เขาต้องแสดงมันออกมา	สรุปได้ว่า บริบท จารีต	แสดงเรื่องราวในภาพ เชื่อมโยงกับเรื่องราวของตนเอง อาจจะนอกเหนือเรื่องราวที่ปรากฏในภาพ	แสดงสัญลักษณ์ที่บอกเรื่องราวในภาพหรือเรื่องราวของตนเองที่เกี่ยวข้องพร้อมคำบรรยาย
ยอมรับว่างานศิลปะดำรงอยู่ภายในวัฒนธรรมสังคม และเป็นอยู่และโลกศิลปะ	มีการเชื่อมโยงระหว่างงานหุ่นนิ่ง และภาพวาดทิวทัศน์ในศตวรรษที่ 19 นั้นชัดเจน รอยแตกและความรู้สึกที่รุนแรง ความมืดของเนินที่ยื่นออกไปในทะเลและความที่บอบบางของ หอคอยที่แสดงคล้ายกับผลงานของ Bierstadt และ Moran ขณะที่ความจริงว่านั่นมันจะไม่ได้ตีความเหมือนงาน the Grand Canyon or the Rockies ซึ่งมีมันเป็นความจริงที่ว่าภาพเหล่านี้ทำให้เกิดอารมณ์เดียวกันกับผู้วาดที่ครั้งหนึ่งเคยพิจารณาธรรมชาติ " ความยิ่งใหญ่"	ยอมรับว่า คิดว่า สรุปได้ว่า		

ส่วนที่ 3

แบบบันทึกผลการวิเคราะห์

แบบบันทึกผลการวิเคราะห์การสะท้อนความคิดของผู้เรียนอายุ 16-18 ปี

ชื่อ-นามสกุล (ผู้เรียน).....

กิจกรรม .....

คำชี้แจง

1. อ่านพิจารณาสมุดบันทึกภาพสะท้อนความคิดอย่างละเอียด
2. ทำเครื่องหมาย ✓ ในช่องระดับ
3. รวมคะแนนในช่องสุดท้าย

คำถาม	ระดับ		ไม่พบการสะท้อน ความคิด	ข้อเสนอแนะอื่นๆ
	1	2		
สิ่งที่ฉันทำ				
สิ่งที่ฉันรู้สึกสนุก				
สิ่งที่ฉันรู้สึกว่าเป็นอุปสรรคในการทำงาน				
สิ่งที่ฉันรู้สึกว่าได้ดี				
สิ่งที่ฉันเรียนรู้จากการทำงาน				
การทำงานครั้งต่อไป				
รวม (คะแนน)				

แบบบันทึกผลการวิเคราะห์การรับรู้เชิงสุนทรีย์ของผู้เรียนอายุ 16-18 ปี

ชื่อ-นามสกุล (ผู้เรียน).....

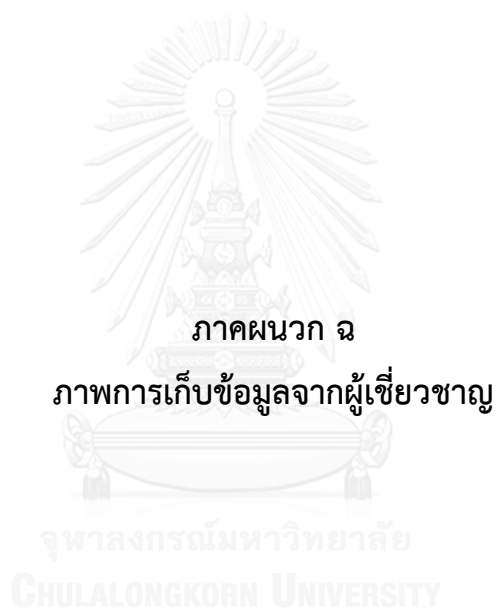
กิจกรรม .....

คำชี้แจง

1. อ่านพิจารณาสมุดบันทึกภาพสะท้อนความคิดอย่างละเอียด
2. ทำเครื่องหมาย ✓ ในช่องรายการและสิ่งที่ปรากฏ ตามความเป็นจริง
3. เขียนระบุ ชั้นของพัฒนาการการรับรู้เชิงสุนทรีย์

คำถาม	รายการ			สิ่งที่ปรากฏ			จัดว่าอยู่ในชั้น	ข้อเสนอแนะอื่นๆ
	คำสำคัญ	ภาพแทน	อื่นๆ	พบ	ไม่พบ	อื่นๆ		
ให้อธิบายภาพวาดนี้								
คิดว่าภาพวาดนี้เกี่ยวกับอะไร เรื่องราวในภาพนี้ดีหรือไม่								
มีความรู้สึกอย่างไรเมื่อเห็นภาพนี้								
คิดว่าสีในภาพนี้เป็นอย่างไร เป็นสีที่ดีหรือไม่								
คิดว่ารูปร่างรูปทรงต่างๆและพื้นผิวในภาพนี้เป็นอย่างไร								
คิดว่าภาพนี้วาดยากหรือไม่ อะไรยากที่สุด								
ภาพวาดนี้เป็นภาพวาดที่ดีหรือไม่ ทำไม								

ภาคผนวก ฉ

ภาพการเก็บข้อมูลจากผู้เชี่ยวชาญ

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

CHULALONGKORN UNIVERSITY

ภาพที่ 1 อาจารย์ประทีป
ให้ข้อคิดเห็นเกี่ยวกับการ
ประเมินผลการเรียนด้วยแฟ้ม
สะสมงาน

ภาพที่ 2 บรรยากาศในคาบ
เรียน วิชาศิลปะพื้นฐาน
โรงเรียนปัญญาประทีป

ภาพที่ 3 อาจารย์ประทีป ให้
ข้อคิดเห็นเกี่ยวกับการทัศน
ศึกษา

ภาพที่ 4 อาคารเรียนวิชา
ศิลปะ โรงเรียนปัญญาประทีป

ภาพที่ 5 อาจารย์ภักดี ให้
ข้อคิดเห็นเกี่ยวกับการจัดการ
เรียนรู้วิชาศิลปะ ในโรงเรียน
สัตยาไส

ภาพที่ 6 บรรยากาศโรงเรียน
สัตยาไส ที่ร่มรื่น โอบอุ้มด้วย
ธรรมชาติ

ภาพที่ 7 ภาพอาจารย์ผ่อง
กำลังบรรยายเรื่อง พุทธศิลป์
พร้อมให้ข้อคิดเห็นเกี่ยวกับ
งานวิจัย

ภาพที่ 8 ภาพบรรยากาศ
โรงเรียนรุ่งอรุณ

ภาคผนวก ข

ภาพการทดลองใช้เครื่องมือ กับกลุ่มที่มีลักษณะเดียวกันกับกลุ่มตัวอย่าง

กิจกรรม “ประสบการณ์สะท้อนความรู้สึก”

โรงเรียนมัธยมวัดดุสิตาราม

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

ภาพที่ 9 ผู้เรียนกำลังเลือกภาพ
ผลงานจิตรกรรมที่ชอบและตรง
ใจมากที่สุด

ภาพที่ 10 ผู้เรียนกำลัง
พิจารณาภาพด้วยบรรยากาศที่
สบาย ผ่อนคลาย

ภาพที่ 11 ผู้เรียนทำกิจกรรม
Check in ด้วยการนั่งสมาธิ
พร้อมเปิดเพลงทำนองผ่อน
คลาย

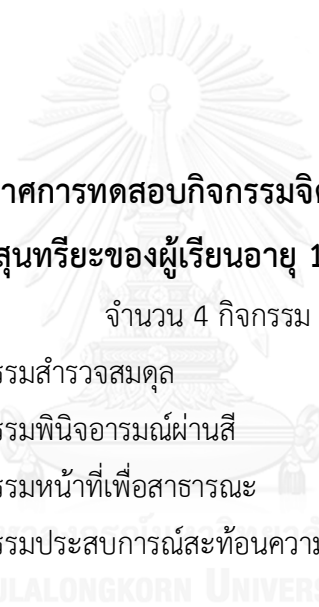
ภาพที่ 12 ผู้เรียนกำลังสะท้อน
ความคิดผ่านสมุดบันทึกภาพ
สะท้อนความคิด

ภาพที่ 13 ผู้เรียนทำกิจกรรม
Check out ด้วยการนั่งสมาธิ
พร้อมเปิดเพลงทำนองผ่อนคลาย

ภาพที่ 14 ผู้เรียนทำกิจกรรม
Check out ด้วยการนั่งสมาธิ
พร้อมเปิดเพลงทำนองผ่อนคลาย

ภาคผนวก ช ภาพบรรยากาศการทดสอบกิจกรรมจิตศิลป์เพื่อสร้างประสบการณ์ทาง
สุนทรียะของผู้เรียนอายุ 16-18 ปี

จำนวน 4 กิจกรรม

- กิจกรรมสำรวจสมดุล
- กิจกรรมพิจารณาผ่านสี
- กิจกรรมหน้าที่เพื่อสาธารณะ
- กิจกรรมประสบการณ์สะท้อนความรู้สึก

CHULALONGKORN UNIVERSITY

ภาพที่ 15 ภาพอุปกรณ์
สำหรับการทดสอบกิจกรรม

ภาพที่ 16 ผู้เรียนกำลัง
Check in ผ่านการนั่งสมาธิ
พร้อมกับเพลงทำนองผ่อนคลาย

CHULALONGKORN UNIVERSITY

ภาพที่ 17 ผู้วิจัยกำลัง
อธิบายกิจกรรม

ภาพที่ 18 ผู้เรียนกำลังทำ
กิจกรรม สํารวจสมดุล

ภาพที่ 19 ผู้เรียนกำลังทำ
กิจกรรม พิธีจําารมณัผ่านสัี

ภาพที่ 20 ผู้เรียนกำลังทำ
กิจกรรม พิธีจําารมณัผ่านสัี

ภาพที่ 21 ผู้เรียนกำลัง

Check in

ผ่านการอนสมาธิ

ภาพที่ 22 ผู้เรียนกำลัง

Check Out ผ่าน
กระบวนการสุนทรีย
สนทนา

ภาพที่ 23 ผู้เรียนกำลังทำ

กิจกรรม ประสบการณ์
สะท้อนความรู้สึก

ภาพที่ 24 ผู้เรียนกำลังทำ
กิจกรรมหน้าที่เพื่อ
สาธารณะ

ภาพที่ 25 ผู้เรียนกำลังทำ
กิจกรรมหน้าที่เพื่อ
สาธารณะ

ภาพที่ 26 ผู้เรียนกำลังทำ
กิจกรรมหน้าที่เพื่อ
สาธารณะ

ภาพที่ 27 ผู้เรียนกำลัง
สนทนากลุ่มย่อยหลังทำ
กิจกรรม หน้าที่เพื่อ
สาธารณะ

ภาพที่ 28 ผู้เรียนกำลัง
Check out ผ่าน
กระบวนการสะท้อน
ความคิดด้วยสมุด
บันทึกภาพสะท้อน
ความคิด

ภาพที่ 29 ผู้เรียนกำลัง
Check out ผ่าน
กระบวนการสะท้อน
ความคิดด้วยสมุด
บันทึกภาพสะท้อน
ความคิด

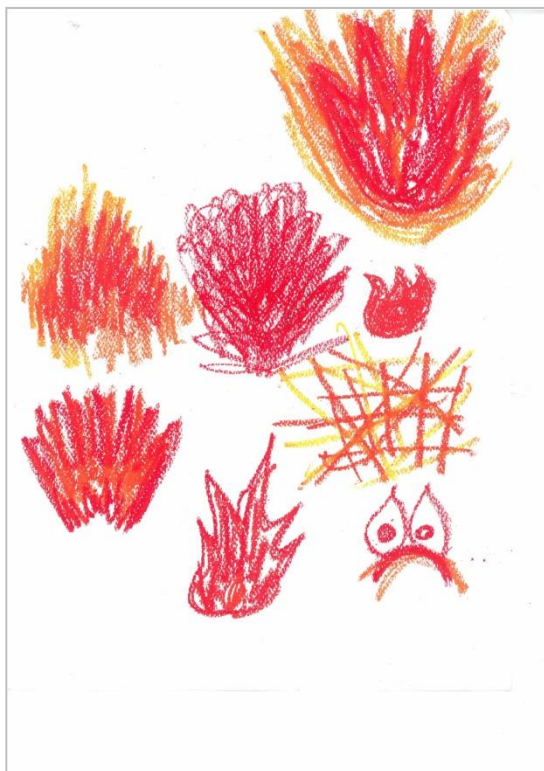

ภาคผนวก ฅ

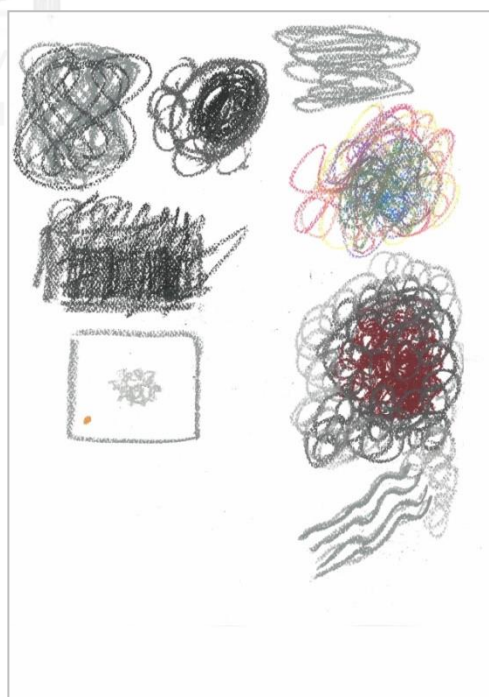
ตัวอย่างภาพผลงานจากการทดสอบกิจกรรมจิตศิลป์
เพื่อสร้างประสบการณ์ทางสุนทรียะของผู้เรียนอายุ 16-18 ปี

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

ภาพตัวอย่างผลงานจากกิจกรรม พินิจอารมณ์ผ่านสี

ภาพที่ 30 ภาพผลงานจากอารมณ์ “โกรธ”

ภาพที่ 31 ภาพผลงานจากอารมณ์ “เศร้า”

ภาพตัวอย่างผลงานจากกิจกรรม หน้าที่เพื่อสาธารณะ

ภาพที่ 32 ภาพ

ตัวอย่างผลงานจาก
กิจกรรม หน้าที่เพื่อ
สาธารณะ

ภาพที่ 33 ภาพ

ตัวอย่างผลงานจาก
กิจกรรม หน้าที่เพื่อ
สาธารณะ

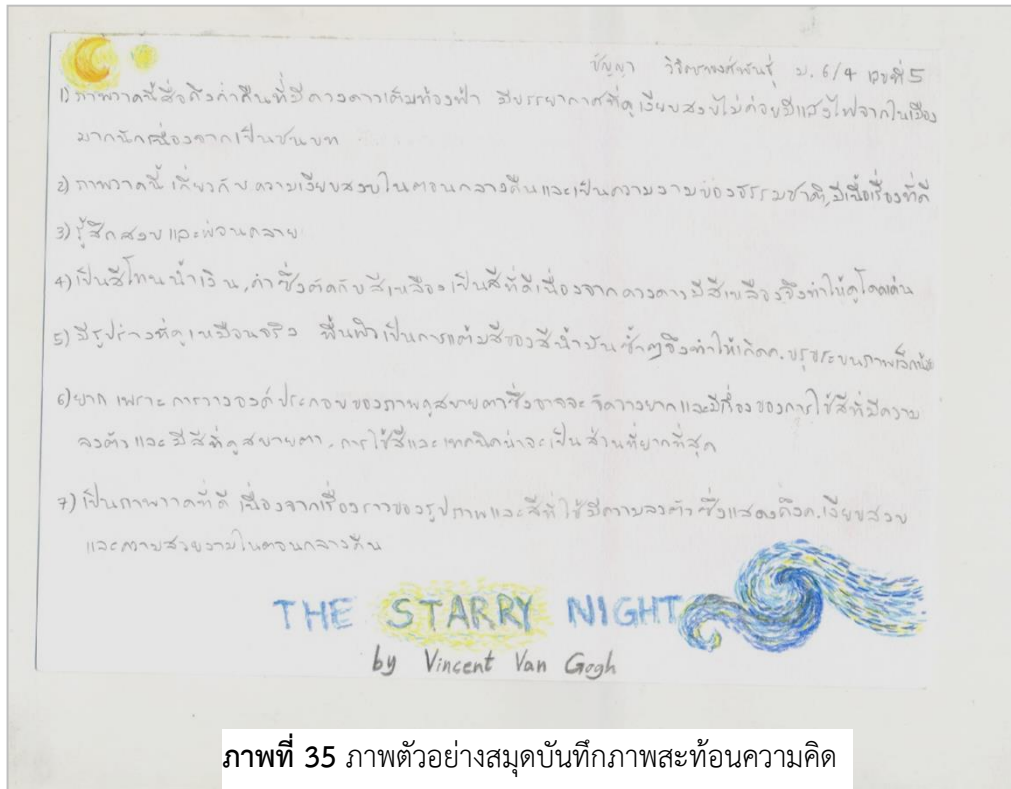
ภาพที่ 34 ภาพ

ตัวอย่างผลงานจาก
กิจกรรม หน้าที่เพื่อ
สาธารณะ

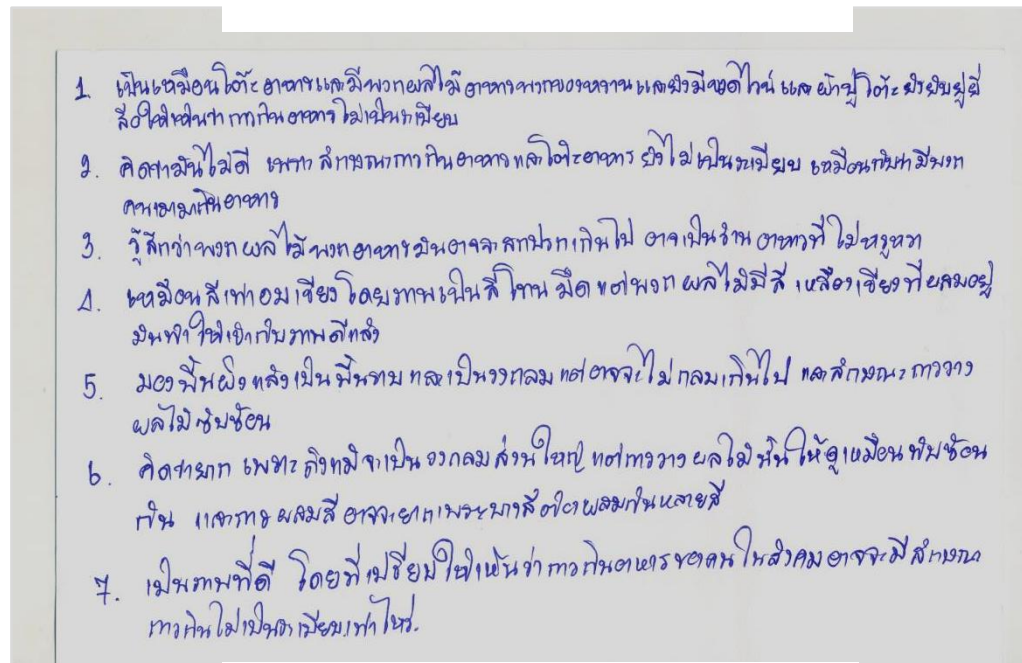
ภาคผนวก ญ
ตัวอย่างสมุดบันทึกภาพสะท้อนความคิดของผู้เรียนอายุ 16-18 ปี

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

ภาพตัวอย่างสมุดบันทึกภาพสะท้อนความคิดของผู้เรียนอายุ 16-18 ปี

ภาพที่ 35 ภาพตัวอย่างสมุดบันทึกภาพสะท้อนความคิด

ภาพที่ 36 ภาพตัวอย่างสมุดบันทึกภาพสะท้อนความคิด

The kiss (Gustav Klimt) **ทอมรา** ชัยบุญฤกษ์ศีกษา 6/1

1. เป็นรูปของคนที่สองคนกำลังกอดกัน นกตัวหนึ่งกำลังเฝ้าของสองคน ผู้ชายจะเป็นรูปสี่เหลี่ยม ผู้หญิงจะเป็นรูปวงกลม ผู้ชายกำลังหอมแก้มผู้หญิง ผู้หญิงก็ยิ้มบอก ชายมีมือผู้ชายทั้งสองคนอยู่บนไหล่ผู้หญิง และใบไม้สีเขียวของน้องอยู่ตรงขาของผู้หญิง
2. เกี่ยวกับโลกทิวทัศน์ เพราะเห็นว่า ผู้ชายกำลังกอดผู้หญิงที่เป็นที่รัก กำลังจะตาย ถึงกับผู้ชายที่หอมแก้ม ผู้หญิงจับมือผู้ชายแยกออก
3. รู้สึกเศร้า และสะเทือนใจ
4. จุดเด่นในภาพคือ นักดนตรีเฝ้าของ ในความรู้สึกสะเทือนใจนั้นจะเห็นสีที่บ่ง ทำให้ดูน่าสนใจ
5. ในรูปเป็นสีทองจะเป็นสีเหลือง แต่จริงๆแล้วเป็นรูปทองสีมากกว่าพื้นผิว ดูเหมือนจะเห็นสีอื่น ตรงที่เป็นสีเหลืองทอง
6. วาดจาก เฟอร์นิเจอร์ลายละเอียด
7. เป็นภาพวาดที่ เฟอร์นิเจอร์ และ ความหมายได้อย่างชัดเจน

ภาพที่ 37 ภาพตัวอย่างสมุดบันทึกภาพสะท้อนความคิด

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

ภาพที่ 38 ภาพตัวอย่างสมุดบันทึกภาพสะท้อนความคิด

หน้า Chokaporn 6/6 #1 รัชชศีกษา

1. ศึกษารูปภาพ
  - เป็นภาพวาดที่แสดงคนตัวใหญ่ ๆ แล้วมีคนตัวเล็กมองดูคนตัวใหญ่แบบที่ดูน่ากลัวหรือประหลาดใจ แสดงให้เห็นว่าความรู้สึก
2. ภาพวาดนี้ชื่อ "The Kiss" เรื่องราวในภาพคือ...
  - อากักรแฉ่งเห็นเขา แหวงตา และเขม่น้ำตา แสดงให้เห็นว่า เขาคิดว่าตัวเองผิด
3. ศึกษารูปภาพ
  - คนตัวเล็กมองดูคนตัวใหญ่ที่ กำลังกอดกัน แรกคิดว่าเขาเป็นคนที่น่ากลัวหรือประหลาดใจ แต่หลังจากที่เขามองดูแล้ว เขาก็รู้ว่าเขาคิดผิดแล้ว
4. สำนึกใจตัวเอง
  - มีโลกทัศน์ สะอาดตา สีสันที่ตัดกันแล้ว ยังไม่เหมือนคนอื่น
5. สำนึกใจตัวเอง
  - คนตัวเล็กมองดูคนตัวใหญ่ที่ กำลังกอดกัน แรกคิดว่าเขาเป็นคนที่น่ากลัวหรือประหลาดใจ แต่หลังจากที่เขามองดูแล้ว เขาก็รู้ว่าเขาคิดผิดแล้ว
6. ภาพวาดนี้ชื่อ "The Kiss" เรื่องราวในภาพคือ...
  - อากักรแฉ่งเห็นเขา แหวงตา และเขม่น้ำตา แสดงให้เห็นว่า เขาคิดว่าตัวเองผิด
7. ศึกษารูปภาพ
  - คนตัวเล็กมองดูคนตัวใหญ่ที่ กำลังกอดกัน แรกคิดว่าเขาเป็นคนที่น่ากลัวหรือประหลาดใจ แต่หลังจากที่เขามองดูแล้ว เขาก็รู้ว่าเขาคิดผิดแล้ว

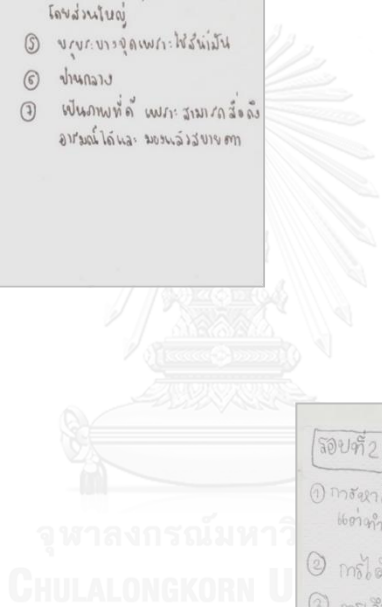
ชุดเลขที่ ม.โชนาประเสริฐ
ม.๘/๑ # 11

WOMEN AT
HER TOILET

Berthe, Maricot

- ๒- สันนิษฐานผู้หญิงที่อยู่ในห้องน้ำ
แต่งตัวกำลังจะไปงานอะไรบางอย่าง
อย่าง แต่มีความรู้สึกเศร้าที่จะ
ไปงานนี้
- เรื่องราวในภาพเป็นเรื่องราวที่ไม่ค่อย
- ๓ รู้สึกเศร้า
- ๔ คล้ายๆกับใช้วิธีที่แน่นอนใช้วิธีทว
ในการผสมกับทุกสิ่ง เช่นสีโทนเข้ม
โดยส่วนใหญ่
- ๕ ขลุ่ย: บารออุลเพก: ไซส์ไม่มัน
- ๖ ป่านกลาง
- ๓ พี่นภาพที่ตี เพาะ: สุภาพกรคือถึง
อารมณ์ได้เนล: มอเรนแล้วขงขก

รอบที่ 2

- ๑ การเข้าถึงที่เคลื่อนไหวไม่ได้
แต่ทำให้รู้สึก ออบ ลือมัน
- ๒ กรั๊ว ดีขึ้น ภาพแปลกๆ ลายแนว
- ๓ ทรงเลือก the best
- ๔ การมีคานาหรือสีก็ จักรกกับภาพต่อท่ง๓
- ๕ สีผิวที่สีที่เลือกจะไม่ซ้ำกันแต่ยังมีภาพที่ตัวยาวๆ
แต่สีผิวที่เลือกจะได้ภาพที่สวยๆ น่าจะ
ลายเส้นที่ละเอียดในภาพต่างๆ ได้อย่างชัดเจน
- ๖ จัดทอผลงานศิลปะในสไตล์ไป ออกไปแนวคิด ของการ
สร้างภาพที่แตกต่างและสื่อถึง ๒ สื่อสื่อที่ทาง จิตรกรรม และศิลปะ

ตีจิงหะ
Vladimir Kush
ชื่อผลงาน
Butterfly Apple

รายการอ้างอิง

ภาษาไทย

- กนกอร ดีบลาน. (2553). การศึกษาเรื่อง การใช้กิจกรรมที่สอดแทรกแนวคิดจิตตปัญญาศึกษา เพื่อพัฒนาความมีวินัยในตนเองของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2. (ปริญญามหาบัณฑิต), มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- กীরติ บุญเจือ. (2550). **ตรรกวิทยาและตรรกวิทยาสัญลักษณ์เบื้องต้น**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- โกมาตร จึงเสถียรทรัพย์. (2545). **คืนสุนทรียภาพให้สุขภาพ กระบวนทัศน์สุขภาพใหม่ : จิต วิทยา สุนทรียภาพและความเป็นมนุษย์**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์สวนเงินมีมา.
- ชนบพร แสงวณิช. (2558). การเรียนรู้ด้วยการสะท้อนความคิดผ่านสมุดบันทึกภาพสำหรับนิสิต **ศิลปศึกษา**. วารสารครุศาสตร์, 43(3).
- จิรัฐกาล พงศ์ภคเธียร. (2545). **การพัฒนารูปแบบโรงเรียนที่เน้นความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์** (ปริญญามหาบัณฑิต), มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- จิรัฐกาล พงศ์ภคเธียร. (2550). **การวิจัยและพัฒนาจิตตปัญญาศึกษาในสถาบันอุดมศึกษา** (ปริญญาดุขฎิบัณฑิต), จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- จุมพล พูลภัทรชีวิน. (2552). **สู่ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการสร้างเสริมสุขภาวะทางจิตวิญญาณ**. วารสารครุศาสตร์, 32(1).
- ชมรมจิตแพทย์เด็กและวัยรุ่นแห่งประเทศไทย. (2558). **บทความสำหรับประชาชน**. Retrieved from http://www.rcpsycht.org/cap/detail_article.php?news_id=50
- ชลลดา ทองทวี และคณะ. (2551). **จิตตปัญญาพฤษา: การสำรวจและสังเคราะห์ความรู้จิตต ปัญญาศึกษาเบื้องต้น**. กรุงเทพมหานคร: โครงการวิจัยและจัดการความรู้จิตตปัญญาศึกษา โดยการสนับสนุนของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ และศูนย์จิตตปัญญา ศึกษา มหาวิทยาลัยมหิดล.
- ชาย โปธิสิตา. (2548). **ศาสตร์และศิลป์แห่งการวิจัยเชิงคุณภาพ**. กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์พริ้น ตังแอนด์พับลิชชิ่ง.
- ณัฐพร วังวิญญู. (2550). **หัวใจของจิตตปัญญาศึกษา**. วารสารการศึกษาไทย, 36(4).
- ทิพย์ภา เชษฐุ์เขาวลิต. (2541). **จิตวิทยาพัฒนาการสำหรับพยาบาล**. สงขลา: ชานเมืองการพิมพ์.

- ธนวัฒน์ ก้นภัย. (2554). **การนำเสนอแนวทางการจัดการเรียนการสอนศิลปะวิจารณ์เพื่อส่งเสริม
การพัฒนาการคิดขั้นสูงของนักศึกษาสาขาวิชาศิลปศึกษาระดับปริญญาตรี** (ปริญญา
มหาบัณฑิต), จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ธนา นิลชัยโกวิทย์และอดิสร จันทรสุข. (2552). **ศิลปะการจัดการกระบวนการเรียนรู้เพื่อการ
เปลี่ยนแปลง**. กรุงเทพมหานคร: บริษัท เคล็ดไทย จำกัด.
- ปฐมภรณ์ ปันอินทร์. (2555). **กระบวนการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างการรู้เท่าทันสื่อสำหรับเยาวชน
ไทยตามแนวคิดจิตปัญญาศึกษา**. (ปริญญาดุษฎีบัณฑิต), จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ประไพลิน จันทน์หอม. (2547). **ผลการสอนวิชาสุนทรียภาพของชีวิตโดยใช้เทคนิคการจัดผังโน
ทัศน์ที่มีต่อสัมฤทธิ์ผลทางการเรียนของนักศึกษาสถาบันราชภัฏเชียงใหม่** (ปริญญา
มหาบัณฑิต), จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ประเวศ วะสี. (2550). **ธรรมชาติของสรรพสิ่ง : การเข้าถึงความจริงทั้งหมด**. กรุงเทพมหานคร:
มูลนิธิสวดศรี-สฤชต์วงศ์.
- ประเสริฐ ศิลรัตน์. (2542). **สุนทรียะทางทัศนศิลป์**. กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์.
- พร พันธุ์โอสธ. (2543). **การเรียนรู้ของเด็กปฐมวัยตามแนวคิดวอลดอร์ฟ**. กรุงเทพมหานคร:
สถาบันแห่งชาติเพื่อการศึกษาสำหรับเด็กปฐมวัยสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ.
- พระกิตติภักดิ์ วิทยาภรณ์. (2553). **การพัฒนารูปแบบกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียน ตามแนว
จิตปัญญาศึกษาเพื่อเสริมสร้างสุขภาวะของผู้สูงอายุ**. (ปริญญาดุษฎีบัณฑิต), จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต). (2553). **สยามสามไตร สู่อนาคตที่สดใส ด้วยการศึกษไทยวิถี
พุทธ**. กรุงเทพมหานคร สำนักพิมพ์สวัย วัฒญาณเวศกวัน.
- พิชณุ ศุภนิมิตร. (2524). **ช่องว่างของการคัดเลือกงานศิลปะกับช่องว่างระหว่างศิลปิน**. สยามรัฐ.
- พีระพงษ์ กุลพิศาล. (2546). **มโนภาพและการรับรู้ทางศิลปะและศิลปศึกษา**. กรุงเทพมหานคร:
บริษัท 21 เซ็นจูรี่ จำกัด.
- พุทธทาสภิกขุ. (2536). **ชีวิต การงาน หลักธรรมท่านพุทธทาสภิกขุ**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์
ธรรมสภา.
- ไพฑูรย์ ลินลารัตน์และคณะ. (2550). **การพัฒนารูปแบบการสร้างและพัฒนาครูเพื่อรองรับ
กระบวนการเรียนรู้ในการพัฒนาปัญญาบนพื้นฐานแนวคิดไทย**. กรุงเทพมหานคร: เงิน
อุดหนุนงบประมาณแผ่นดิน ปี 2546 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- มนธวัช จำปานิล. (2555). **แนวทางการสอนรายวิชาด้านสุนทรียศาสตร์ในบริบทของทัศนศิลป์
และดนตรี สำหรับนักศึกษา**. (ปริญญามหาบัณฑิต), จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

- มะลิฉัตร เอื้ออานันท์. (2543). **แนวโน้มศิลปศึกษาร่วมสมัย**. กรุงเทพมหานคร: ศูนย์ตำราและเอกสารทางวิชาการ คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- มัย ตะติยะ. (2547). **สุนทรียภาพทางทัศนศิลป์**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วาดศิลป์.
- วรรณดี สุทธิรินากร. (2556). **การวิจัยเชิงคุณภาพ : การวิจัยในกระบวนการทัศนทางเลือก** กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์สยาม.
- วิจักขณ์ พานิช. (2550). **เรียนรู้ด้วยใจอย่างใคร่ครวญ การศึกษาเส้นทางแสวงหาทางจิตวิญญาณ**. กรุงเทพมหานคร สำนักพิมพ์สวนเงินมีมา.
- วิชญา ผิวคำ. (2553). **กรณีศึกษารูปแบบการจัดการเรียนรู้บนฐานแนวคิดจิตตปัญญาศึกษาในอุดมศึกษา**. (ปริญญามหาบัณฑิต), จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- วิทยากร เชียงกุล. (2559). **รายงานสภาวะการศึกษาไทย ปี 2557/2558 จะปฏิรูปการศึกษาไทยให้ทันโลกในศตวรรษที่ 21 ได้อย่างไร**. กรุงเทพมหานคร: บริษัท พิมพ์ดีการพิมพ์ จำกัด
- วิรัตน์ พิชญ์ไพบูลย์. (2536). **ศิลปะเป็นมูลฐานสำคัญ**. วารสารครุศาสตร์, 22(1).
- วิรุณ ตั้งเจริญ. (2551). **ศิลปาพิจารณ์**. กรุงเทพมหานคร: อีแอนด์ไอคิว.
- วีระเทพ ปทุมเจริญวัฒนา. (2549). **การเรียนรู้นอกระบบโรงเรียนบนฐานของจิตตปัญญาศึกษา 2 : เอกสารคำสอน รายวิชา 2750834**. กรุงเทพมหานคร: สาขาวิชาการศึกษานอกระบบโรงเรียน ภาควิชานโยบาย การจัดการและความเป็นผู้นำทางการศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- วุฒิ วัฒนสิน. (2541). **ศิลปะระดับมัธยมศึกษา**. ปัตตานี: ฝ่ายเทคโนโลยีทางการศึกษามหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี.
- ศราวุธ ใจแจ้ง. (2550). **ความคิดเห็นเกี่ยวกับคุณค่าศิลปะ ในวิชาทัศนศิลป์ ตามการรับรู้ของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ในจังหวัดอุดรธานี**. (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต), จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ศรียา นิยมธรรม. (2550). **ทัศนศิลป์เพื่อการศึกษาพิเศษ - Visual art for special education**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์แว่นแก้ว.
- ศรีเรือน แก้วกังวาล. (2551). **ทฤษฎีจิตวิทยาบุคลิกภาพ**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์หมอชาวบ้าน.
- ศศิลักษณ์ ขยันกิจ. (2551). **ศิลปะเพื่อการพัฒนาภายในตน: การศึกษาเชิงคุณภาพประสบการณ์การเรียนรู้ของนิสิตสาขาวิชาการศึกษาศิลปะ**. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ศศิลักษณ์ ขยันกิจ. (2552). **กระบวนการนำแนวคิดจิตตปัญญาศึกษามาใช้ในการจัดการเรียนการ**

- สอนและประสบการณ์เรียนรู้ของนิสิตวิชาการวัดผลและประเมินพัฒนาการเด็กปฐมวัย.
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ศูนย์จิตตปัญญาศึกษา มหาวิทยาลัยมหิดล. (2552). **จิตตปัญญาศึกษาคืออะไร**. กรุงเทพมหานคร:
ศูนย์จิตตปัญญาศึกษา มหาวิทยาลัยมหิดล.
- สถาบันอาศรมศิลป์. (2551). **ชุดความรู้การอบรมกระบวนการแนวคิดจิตตปัญญาศึกษา ชุด จิตต
ศิลป์**. กรุงเทพมหานคร: ศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาพลังแผ่นดินเชิงคุณธรรม สำนักงานบริหาร
และพัฒนาองค์ความรู้ มหาวิทยาลัยมหิดล.
- สลักจิต ตรีธรมโอภาส. (2553). **การศึกษาผลการพัฒนาความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ ด้วย
กระบวนการเรียนรู้ แนวจิตตปัญญาศึกษา รายวิชาจิตวิทยาสำหรับครู นักศึกษา
โปรแกรมวิทยาศาสตร์ทั่วไป**. คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม
สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2551). **หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน
พุทธศักราช 2551**. กรุงเทพมหานคร: สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา
สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานเยาวชนแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี. (2545).
ยี่สิบห้าปี สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานเยาวชนแห่งชาติ.
กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานเยาวชนแห่งชาติ.
- สำนักงานราชบัณฑิตยสภา. (2541). **พจนานุกรมศัพท์ศิลปะ: อังกฤษ-ไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน**.
กรุงเทพมหานคร: ศิริวัฒนาอินเตอร์พริ้นท์.
- สำนักงานราชบัณฑิตยสภา. (2554). **พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน**. กรุงเทพมหานคร: ศิริ
วัฒนาอินเตอร์พริ้นท์.
- สุชา จันทน์เอม. (2536). **จิตวิทยาพัฒนาการ**. กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช.
- สุชาติ เถาทอง. (2544). **ทัศนศิลป์กับมนุษย์ การสร้างสรรค์และสุนทรียภาพ**. กรุงเทพมหานคร:
อักษรเจริญทัศน์.
- สุชาติ สุทธิ. (2540). **ศาสตร์และความรู้ศิลปะ ครุศิลป์3**. กรุงเทพมหานคร: คณะครุศาสตร์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุชิน เพ็ชรเกษ. (2544). **การจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อสร้างสรรค์ด้วยปัญญาในประเทศไทย**.
กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์องค์การค้ำของคุรุสภา.
- สุน อมรวินวัฒน์. (2544). **หลักสูตรทางการศึกษาตามนัยแห่งพุทธธรรม**. กรุงเทพมหานคร:
โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.
- สุริยะ วงศ์คงคาเทพ. (2553). **แนวคิด หลักการสอนบูรณาการ**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์องค์การ
ทหารผ่านศึก.

- หทัยรัตน์ พึ่งประยูรพงศ์. (2553). การศึกษาการรับรู้เชิงสุนทรีย์ของนักเรียนประถมศึกษาที่มีต่อ **งานศิลปะ**. (ปริญญามหาบัณฑิต), จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อารี สุทธิพันธ์. (2551). **ผลึกความคิดศิลปะ**. กรุงเทพมหานคร: ศูนย์สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยศรีนทรินทรวิโรฒ.
- อารีย์ นัยพินิจและคณะ. (2557). การปรับตัวภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์. วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา, 7(1).
- เอมอัชฌา วัฒนบุรานนท์. (2557). **คู่มือการใช้โมเดลเลฟ**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์

ภาษาอังกฤษ

- Adams, R. L. (1985). **Aesthetic dialogue for children: Paradigm and program**. *Studies in Art Education*, 34(4).
- Barnes, V. A. B., L.B. and Treiber, F.A. (2003). **Impact of stress reduction on negative school behavior in adolescents**. Georgia: BioMed Central.
- Beardsley, M. C. (1958). **Aesthetics: Problems in the Philosophy of Criticism**. New York: Harcourt, Brace & Company.
- Brittain, V. L. W. L. (1987). **Creative and Mental Growth, 8th Edition**. New York: Pearson
- Broudy, H. S. (1972). **Enlightened Cherishing: A Essay on Aesthetic Education**. Lllinios: Lllinios University Oress.
- Byrnes, K. (2012). **Portraits of contemplative teaching: a third way**. (Doctor of philosophy), University of colorado
- Dewey, J. (1933). **How We Think** Boston: D. C. Heath & Co.
- Eirrkson, E. H. (1950). **Growing and Changing**. New York: Norton, Co.
- Estep, S. M. (2012). **Contemplative practices in the museum setting**. Columbia University.
- Feldman, D. H. (1987). **Psychology and art education**. *Journal of Aesthetic Education*, 21(2).
- Gibbs, G. (1988). **Learning by doing: A guide to teaching and learning methods**. Oxford: Oxford Unit.

- Gradle, S. A. (2011). **A university course in mindful viewing: Understanding art and self through contemplative experience.** Southern Illinois University.
- Hall, S. (1997). **Representation :Cultural representations and signifying practices.** London: Stage.
- Hart, R. (2004). **Opening the contemplative mind in the classroom.** *Journal of Transformative Education*, 2(1).
- Holstine, K. W. (2014). **Effect of cintemplative Meditation on behavior of Urban Public** Walden University.
- Johns, C. (2000). **Becoming a Reflective Practitioner.** Oxford Blackwell Science.
- Koster, J. B. (2001). **Bringinf Art into the Elementary Classroom.** USA: A Division of Thomson Learning.
- Madeja, S. S. (1976). **The CEMREL Aesthetic Education Program : A report.** *Journal of Research in Music Education*, 10(3-4).
- Mittler, G. A. (1983). **Clarifying the Decision-Making Process in art.** *Studies in Art Education*, 25(1).
- Parsons, M. J. (1987). **How we Understand Art.** Cambridge University Press: Cambridge University Press.
- Piaget, J. (1977). **The Essential Piaget.** New York: Basic Book.
- Ross, C. W. (2000). **Journey to Self: The Experience of Inner Life of Helping Professionals (Doctor of Philosophy),** Western Michigan University.
- The Center for Contemplative Mind in Society. (2001). **Practice in Daily Life.** Retrieved from <http://www.contemplativemind.org/practices/begin>
- Waters, L. B., A. & Ridd, A. & Allen, K. (2014). **Contemplative Education: A Systematic, Evidence-Based Review of the effect of MeditationInterventions in Schools** University of Melbourne.
- Yancey, K. B. (1998). **Reflection in writing classroom.** University of North Carolina, Carolina.
- Zajonc, A. (2004). **Dalai Lama: The New Physics and Cosmology.** Oxford Oxford University Press.

ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์

นางสาวอติญา วงษ์วาท เกิดเมื่อวันที่ 28 พฤศจิกายน พ.ศ.2531 ณ จังหวัดตาก สำเร็จการศึกษาปริญญาบัณฑิต จากสาขาวิชาศิลปศึกษา ภาควิชาศิลปะ ดนตรีและนาฏศิลป์ ศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ในปีการศึกษา 2554 และเข้าศึกษาต่อระดับ ปริญญาโทในสาขาวิชาเดียวกัน ปีการศึกษา 2557

อาจารย์ประจำกลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ โรงเรียนสาธิตจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ฝ่ายมัธยม ตั้งแต่ปีการศึกษา 2555 จนถึงปัจจุบัน

